

NAMN OCH TIDSKRIFT FÖR NORDISK ORTNAMNSFORSKNING BYGD

UTGIVEN AV KUNGL. GUSTAV ADOLFS AKADEMIEN
FÖR SVENSK FOLKKULTUR

REDAKTÖRER
STAFFAN NYSTRÖM, EVA NYMAN, INGE SÆRHEIM

REDAKTIONSRÅD
TERHI AINIALA, VIBEKE DALBERG, LARS-ERIK EDLUND, LENNART
ELMEVIK, BENT JØRGENSEN, SVAVAR SIGMUNDSSON

With English summaries

Årg. 106 · 2018

KUNGL.
GUSTAV ADOLFS AKADEMIEN
FÖR SVENSK FOLKKULTUR
UPPSALA

Distribution
eddy.se ab
VISBY

För bedömning av manuskript till uppsatser i Namn och bygd anlitas
vetenskapliga granskare utanför redaktionen

ISSN 0077-2704

© Respektive författare

Printed in Sweden 2018
Textgruppen i Uppsala AB

Innehåll

<i>García Losquiño, Irene</i> : The North Germanic place-name element <i>bec</i> in England, Normandy and Galicia	5
<i>Nordisk namnforskning 2017</i>	135
<i>Nyström, Staffan</i> : Bredden och Brädden	109
<i>Robbe, Joost</i> : Vierdigets sproglige hemmeligheder. Hvordan et dige slår bro mellem Amager og Holland	101
<i>Strandberg, Mathias</i> : Arlöv	33
<i>Strandberg, Svante</i> : Lars Huldén 5/2 1926 – 11/10 2016	119
— Thorsten Andersson 23/2 1929 – 22/4 2018	125
<i>Særheim, Inge</i> : <i>Tasen, Sugga</i> og <i>Porthunden</i> . Metaforisk bruk av husdyrnamne i skjergards-namn	83
<i>Wahlberg, Mats</i> : Uppländska ortnamn på <i>-bodha</i> , <i>-bol</i> och <i>-bordh</i> med personnamnsförleder	43

Smärre bidrag

<i>Larsson, Mats G. & Fridell, Staffan</i> : Om det förhistoriska Roden	159
---	-----

Recensioner

<i>Gräslund, Bo</i> : Beowulfkvädet. Den nordiska bakgrunden (2018). Rec. av Staffan Fridell	161
<i>Hoel, Kåre</i> : Bustadnavn i Østfold 16. Berg. Utg. av Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Universitetet i Oslo, ved Tom Schmidt (2017). Rec. av Eva Nyman	162
— Bustadnavn i Østfold 17. Råde. Utg. av Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Universitetet i Oslo, ved Tom Schmidt (2018). Rec. av Eva Nyman	162
<i>Katharina och namnen</i> . Vänskrift till Katharina Leibring på 60-årsdagen den 20 januari 2018. Red. av Leila Mattfolk & Kristina Neumüller (huvudred.), Josefin Devine, Elin Pihl, Lennart Ryman & Annette C. Torensjö (2018). Rec. av Ola Svensson	165
<i>Lovén, Christian</i> : Vårfruberga kloster, 1200-talsjordeboken och godspolitiken (2017). Rec. av Svante Strandberg	168
<i>Det medeltida Sverige 2</i> . Södermanland 6. Selebo och Öknebo härader. Tälje stad. [Av] Hanna Källström (2016). Rec. av Svante Strandberg	169
<i>Mellannorrland i centrum</i> . Språkliga och historiska studier tillägnade professor Eva Nyman. Red. av Lars-Erik Edlund & Elżbieta Strzelecka under medverkan av Thorsten Andersson (2017). Rec. av Staffan Nyström	170
<i>Names and naming</i> . People, places, perception and power. Ed. by Guy Puzey & Laura Kostanski (2016). Rec. av Eva Nyman	173
<i>Namn och identitet</i> . Handlingar från NORNAs 46:e symposium i Tammerfors den 21–23 oktober 2015. Red. av Unni-Päivä Leino, Mona Forsskåhl, Gunilla Harling-Kranck, Sabina Jordan, Minna Nakari & Ritva Liisa Pitkänen (2017). Rec. av Staffan Nyström	176
<i>Navn og navnebærer</i> . Rapport fra NORNAs 45. symposium i Skagen 1.–4. oktober 2014. Redigeret af Martin Sejer Danielsen, Birgit Eggert & Johnny G.G. Jakobsen (2016). Rec. av Terhi Ainiala	178

<i>Onoma</i> . Journal of the International Council of Onomastic Sciences 48 (2013). Ed.-in-chief: Unni-Päivä Leino. Guest ed.: Per Vikstrand (2017). Rec. av Inge Særheim	180
<i>The Oxford handbook of names and naming</i> . Ed. by Carole Hough with assistance from Daria Izdebska (2016). Rec. av Eva Nyman	182
<i>Plurala ortnamn</i> . Föredrag från ett symposium i Uppsala 6–7 oktober 2016. Utg. av Staffan Nyström & Mats Wahlberg (2018). Rec. av Lennart Hagåsen	187
<i>Scandinavian names and naming in the medieval North-Atlantic area</i> . Proceedings of the 44th Symposium of NORNA in Caen 23–25 April 2014. Ed. by Gunnstein Akselberg & Inge Særheim (2017). Rec. av Irene García Losquiño	191
<i>Svenskt diplomatarium</i> 11:5. 1380. Supplement, register, käll- och litteraturförteckning 1376– 1380. Utarbetat av Claes Gejrot, Ingela Hedström, Sara Risberg & Peter Ståhl (2017). Rec. av Svante Strandberg	194
Författarna i denna årgång	197
Förkortningar	199
Ortnamnsregister 2017–2018	201

The North Germanic place-name element *bec* in England, Normandy and Galicia

By Irene García Losquiño

Namn och bygd 106 (2018), 5–32.

Irene García Losquiño, Facultad de Filosofía y Letras I, Universidad de Alicante, Spain: The North Germanic place-name element *bec* in England, Normandy and Galicia.

Abstract

The place-name element *bec* is one of the most prolific components of Scandinavian toponyms in Normandy and England. *Bec* comes from ON *bekkr*, meaning ‘small stream’ or ‘rivulet’, and the element appears in compounds or as simplicia with suffixes and/or articles. Place-names with the element *bec* can also be found in Galicia, a region that experienced significant Scandinavian presence throughout the Viking Age. This paper evaluates whether the geographical distribution and etymology of the Galician place-names reflect the characteristics of *bec* toponyms in Normandy and England, or whether *bec* is a native place-name element from a pre-Roman root meaning ‘peak’.

Keywords: onomastics, toponyms, hydronyms, language contact, contact onomastics, settlement, Vikings, England, Normandy, Galicia, Scandinavia.

Introduction

In his work on Old Norse toponymy in the eastern part of Seine-Maritime Normandy, Ghislain Gaudefroy (2000) proposes that the study of onomastics is the only resource for an understanding of the Viking presence in the region, as there is no archaeological or documentary evidence that can provide such an understanding (Gaudefroy 2000, p. 210). In fact, the study of toponymy has provided us with a much deeper comprehension of the nature of the Viking presence in many areas of the Viking diaspora: the distribution of settlement,¹ the process of settlement itself, the impact on the local onomasticon, transfers into the local dialect, the diverse uses of each place-name element and so on. Most importantly, comparative analysis of place-name coinage and reuse in different regions, such as England and Normandy, provides meaningful insight into constant toponymic patterns in the diaspora.

¹ For instance, toponymic studies can now point to specific locations where early stages of settlement occurred, as their names contain the appellative *thuit/tuit* ‘assart’, ‘clearing’. For more on this, see Hansen 1998 and Fellows-Jensen 1985, pp. 348 ff.

Fig. 1. The location of Galicia within the Iberian Peninsula. TUBS / Wikimedia Commons / CC-BY-SA-3.0.

In the case of more southerly areas of Viking interaction, and specifically, for the purposes of this paper, in the Iberian Peninsula, all earlier research has been focused on collecting and analysing historical sources that mention Viking raids. There is as yet no archaeological record of Viking presence in Spain, with the exception of the small Mammen-Ringerike antler box held at the San Isidoro Basilica in León, which could be evidence of Viking contact, but not of long-term presence.² In the search for new information about the type of presence Vikings had in the Iberian Peninsula (other than the well-trodden raid chronology provided by most studies), approaches that have been successful in the study of other parts of the Viking diaspora could definitely be applied to regions of the peninsula.

In this paper, I shall examine the possibility of the existence of Scandinavian toponymy in Galicia, Spain, a region chosen for the constancy of

² For details about the San Isidoro box, see Roesdahl 2010 and Franco Valle 2016.

Viking contact and the wealth of microtoponymy that has survived, in written records or orally, to this day (Fig. 1). Galicia has a long history of presence of Germanic peoples. It was in the Roman province of *Gallaecia* that the kingdom of the Suevi was founded in AD 411. This same kingdom was then annexed to the Visigothic kingdom in AD 585.³ The presence of both Suevi and Visigoths in the area of concern to us has left a very visible imprint in the regional toponymy. Galicia has an abundance of Germanic (non-Scandinavian) anthroponym-based toponyms, though distinguishing whether they are of Suevian or Visigothic origin has not yet been possible.⁴ No potential Scandinavian personal names have made their way into the local toponymy so, in this paper, I will only deal with toponyms related to topographical features.

I will begin with an introduction to English and Norman Scandinavian toponymy, focusing on the repeated use of the place-name element *bec*, as it is one of the highest-frequency place-name elements in these areas of the diaspora and it represented a discernible topographical feature (flowing water). As *bec* is also a place-name element that can be found in very large numbers in Galicia, I will analyse this Galician corpus of names and compare it with the use of the element in Normandy and England. The place-name element *bec*, in Galicia, could also be claimed to be of pre-Roman origin, so I will examine the topographical features linked to its use in Galicia in order to explore the possibility that it is a Scandinavian toponym *bec*, related to small watercourses, and not a pre-Roman toponym.

The Scandinavian toponymy of England and Normandy

Regarding the Viking diaspora, England and Normandy are two of the areas in which the Vikings had the greatest historical and linguistic impact, leaving a significant imprint in their respective toponymic corpora. The beginning and end of the Viking Age in England are marked by the commencement of Viking attacks at the end of the eighth century and the Battle of Hastings in AD 1066. Most importantly, the establishment of the Danelaw (and other areas of Scandinavian presence that were not part of the Danelaw territory) in the ninth century gave rise to a direct and extended influence of Old Norse in the national onomasticon. In Normandy, the situation was not one of such last-

³ For an updated history of the kingdom of the Suevi, see Díaz 2011.

⁴ Often they are all treated as Visigothic, as in the most comprehensive work on the topic, Piel & Kremer 1976.

ing linguistic contact. In fact, ‘Old Norse was only spoken for a few generations after the treaty between the Viking leader Rollo and the Frankish king 911 [sic]’ (Sandnes 2017, p. 230). Despite this rapid integration with the Frankish population, the impact on the Norman onomasticon was also quite significant (Renaud 2008, p. 255).

Although Norman Viking Age toponymy has been collected and analysed for the last half-century, the study of this source material is not without problems. As Gaudefroy himself admits, the lack of medieval documentation for most of the names (common when dealing with microtoponymy) and the difficulty of differentiating between West Germanic and North Germanic elements in some of the place-names have hindered these studies (Gaudefroy 2000, pp. 210–211). However, while medieval documentation is not abundant, it is not non-existent, and the differentiation issues between West and North Germanic names only affect certain types of names, such as those compounded with personal names which could already be part of the local Germanic onomasticon. Much has been done with regard to English Scandinavian toponymy, and the corpus of literature on Norman Viking toponymy, if not as large, is also of great value. Particularly interesting for my purposes here is the research dealing with recurrent place-name elements, especially those formed by appellatives describing topographical features. Common-noun-based toponyms are especially interesting in an analysis of the degree of Viking habitation in a particular area, as the nouns in question are only retained in toponyms if they were frequently used by the local population (Lepelley 1993, p. 17). Examples of some of the highest-frequency elements that are a constant in England and Normandy are:

Names related to water features (in some cases still hydronyms), like *vic* (ON *vik* ‘bay’), *mar* (ON *marr* ‘sea’, ‘bay’),⁵ *crique* (ON *kriki* ‘bend’) or *bec* (ON *bekkr* ‘stream’, ‘rivulet’).

Settlement names, like those containing the element *tot* (ON *topt* ‘homestead’), *by* (ON *býr* ‘settlement’, ‘town’) in England and variations of *beuf/bo* in Normandy,⁶ and those with *thorpe* (ON *þorp* ‘small habitation’) in England and variants of *torp/tour* in Normandy. In these latter two cases, the *-by* names form the primary settlement structure, whereas *-thorpe* names indicate a ‘dependent

⁵ Although etymologically these two appellatives mean ‘bay’, in some areas of Normandy like Val de Saire they refer to a port. In the case of *mar*, as Lepelley points out, the name can refer to an inland pool of water, marshy terrain or an expanse of water along the coast. In the last of these types, the water is partially enclosed by rocks or reefs, but always with a clear passage from the sea. As Lepelley puts it, a *mar* ‘donne accès à la terre, comme un «vic», mais elle permet aussi à un certain nombre de bateaux de mouiller en sécurité’ (Lepelley 1993, p. 32).

⁶ The element *by* was used in England for tenth-century settlements (Fellows-Jensen 1986a, p. 626), previously inhabited by and claimed from Anglo-Saxon communities (Fellows-Jensen 1991, p. 350).

secondary settlement' in areas where there is previous Scandinavian presence (Fellows-Jensen 1986a, p. 634). Names containing *thwaite* in England and *tuit* in Normandy (ON *þveit* 'assart', 'clearing') also belong in this category and are probably the oldest of the settlement names (for more, see Hansen 1998).

Names related to landscape features, like names with the element *londe* (ON *lundr* 'grove') or *dal* (ON *dalr* 'valley').

Names for functional locations, like those containing *ting* (ON *þing* 'assembly').

The place-name element *bec* in the Viking diaspora

Although examples of most of these elements could have counterparts in Galicia, it is the element *bec* for which we find the highest number of instances.⁷ It is also an element that presents a very similar set of problems in Normandy and England to those encountered in Galicia, and thus it will be our focus here and can serve as a case study for further comparative toponymic analyses of the diaspora.

The Old Norse appellative *bekkr*, which is a common place-name element in Scandinavia meaning 'stream', 'rivulet', was transferred to various areas of the Viking diaspora in England (particularly in the Danelaw belt) and Normandy and became a prolific name formant. It initially designated small streams, but came to denote land close to the original stream.⁸ In England, the word also became integrated into the local dialects of the Danelaw territories and a great part of the northern regions of Britain (Mawer, p. 4). As a place-name element it spread with less intensity in Scotland, Shetland and the Isle of Man, where few instances can be found (Alvered 1995, p. 64).

In Normandy, the presence of the Vikings, especially in the northern part of the province, entailed a compact area of influence, traced by Lepelley as a 'Ligne de Tots', which demarcates those cantons with a large number of Scandinavian traces in their toponymy (Lepelley 2002, pp. 197–198). Within this line, the majority of areas with a high frequency of Scandinavian toponyms are no further than 40 km from the coast or a navigable river (Lepelley 2002, p. 199). In his list of 82 appellative elements that have transferred into Norman toponymy, *bec* occupies eighth place in terms of frequency, with more than 15 traces (but fewer than 20) identified by Lepelley. Much as in England, the

⁷ Further information about other place-name elements of potential Scandinavian origin in Galicia will be available in García Losquiño, forthcoming a: 'Scandinavian place-name elements in Galicia'.

⁸ A large number of instances of *bec* microtoponyms still denoting rivers can be found in Gaudetroy 2000, pp. 218–224.

word *bec* could also have been used in the Norman dialect, at least for a time. However, Zeth Alvered (1995, p. 64) suggests that this use was short-lived, potentially due to the competition from the already existing homonym *bec* ('beak', 'peak'), 'a Vulgar Latin loan from Gallic' (Alvered 1995, p. 66, my transl.). This meaning of *bec* as 'peak' could also be present in some place-names within Normandy, and in other cases *bec* from *bekkr* may be autochthonous, an example of later hybridisation (Alvered 1995, p. 66).

The word is present in other parts of the Viking diaspora as well, such as the Baltic area. In Finland and Estonia, as well as in Uppland in eastern Sweden, variations from ON *bekkr* in place-names are found to refer to a 'small body of water, pool of water' (Strandberg 2003, p. 196). This is an evolution from the older use of the element in the sense of 'brook' or 'small river'. However, its etymological derivation is from PIE **bhog-* 'flowing water', 'stream', PGmc **baki-/bakja-* (Pokorny 1959, p. 161). The meaning of *bäck* as 'still body of water' spread from eastern Sweden across the Baltic Sea (Strandberg 2003, p. 192). Other areas of Viking expansion experienced very little use of this element, as is the case in Iceland, where only one instance is recorded in *Landnámabók* (Fellows-Jensen 1986b, p. 66).

This prolific toponymic element is an evolution of PGmc **bakjaz* 'stream', which underwent *i*-umlaut in North Germanic (ON *bekkr*) and Ingvaemonic West Germanic (OS *beki*, OE *bece*), but retained the original middle vowel in the other West Germanic dialects (OHG *bah*) (Peeters 1972, p. 212). Old Norse was the only language in which it developed a double consonant. It has been suggested that, for the West Germanic instances of this word, the Proto-Germanic stem could actually be **baki* 'fliessendes wasser' (de Vries 1962, pp. 31–32). Linguists like de Vries and Kluge have thus disagreed about whether the ON *bekkr* and the West Germanic variants all come from the same Proto-Germanic root or from two different ones (de Vries 1962, p. 31, Kluge & Seebold 2011, p. 180). However, an origin in **bakjaz* accounts for the *i*-umlauts in Old Norse, Old English and Old Saxon, as well as for the gemination in Old Norse. In Old High German, the semivowel must have faded quite early, possibly in an auslaut process with the fading of *-az*, turning the semivowel into a full vocalic sound (**baki*, acting as an *i*-stem), which in Old High German could fade away in *i*-stems if preceded by long syllables, but also often when preceded by short syllables (Peeters 1972, p. 214). Therefore, an origin in **bakjaz* for all the variations, with an intermediary stage **baki* for the OHG evolution, is most satisfactory. In Gothic, we would encounter **bak-*, in the same way that PGmc **balgiz* 'bag made of skin' gave Goth. *balgs*, OHG *balg*, ON *belgr* and OE *belg* (Orel 2003, p. 33). Thus, only a North Germanic origin (amongst the Germanic languages) can account for the forms with *bec* in Galicia, as Old Norse is the only language ever present in this region whose evo-

lution from PGmc **bakjaz* shows *i*-mutation. As Krahe states, ‘Das Got. wurde von dieser Lautneigung überhaupt nicht mehr erreicht’ (Krahe & Meid 1969, p. 59), and, little as we know of the Suevian language, it belonged within the Irmionic (or Elbe) Germanic group of dialects (Robinson 1992, p. 222), which, as noted before, retained the middle vowel *a*.

Bec names in England and Normandy: morphology and instances

English place-names with *bec* may be compounds with *bec* as their first or second element, although it is more common as the second element.⁹ *Bec* may combine with descriptors (e.g. *Caldbeck* ‘cold stream’), a word for a topographical feature (as in *Beckermonds*), a personal name (e.g. *Kettlebeck*), settlement names/human presence names (e.g. *Kirk Beck*, *Thornthwaite Beck*), and nature names including animal designations of Old English, Celtic or Old Norse origin (e.g. *Blackshaw Beck*, *Gedbecke*). It often appears as the second element in names with two detached parts (like *Dalby Beck*). Finally, *bec* also appears as a separate element in *Barnoldby le Beck* (Smith 1956, p. 26).¹⁰ Because the word became integrated into the language to denote streams, its appearance as an independent name element for rivers or habitations is not necessarily contemporary with names recorded during the Viking Age or within the following century, and could in fact in some cases have been incorporated in native English names coined at a later date (Kousgård Sørensen 1968, p. 21). In other cases, the toponym was formed from the Old English word *bece*, though with the phonological influence of Old Norse voiceless velar plosive /k/ (Fellows-Jensen 1986b, p. 60).

Bec names in Normandy often appear as simplex names with an article (plural or singular) and sometimes a diminutive suffix (e.g. *Le Bec* or *Le Becquet*). In all other instances, much as in England, the element appears combined with a Scandinavian descriptor (describing the colour, length, temperature, depth etc. of the stream, as in *Caldebec* ‘cold stream’), preceded by another appellative pointing to a topographical feature of the landscape (e.g. *Crabec* ‘the stream of the nook’), or preceded by an anthroponym,¹¹ as in *Annebecq*. These elements of the compounds may be of Old Norse, Latin, Celtic or Romance origin. When in compounds, *bec* occupies final position. It

⁹ Some lost instances of *bec* in initial position are *Becfarlam* and *Beksonderland* (Ekwall 1928, p. 29).

¹⁰ For more on this place-name, see footnote 16.

¹¹ For a full account of toponym classification in Normandy, see Renaud 1989, pp. 157–160.

is only in names derived from an earlier simplex accompanied by a specifier that *bec* appears in initial position, as in *Le Bec-Thomas*, *Bec-de-Mortagne*, or the tautological *Le Becbécquet*.

In Normandy, the indigenous nature of the Scandinavian place-names produced a change in the physiognomy of the names very early on. For instance, the use of the feminine plural of the local Romance language is visible in many toponyms of Viking areas, as in *Boos* (from an older *Bothes*), *Tôtes* or *Ecalles*;¹² so too is the combination with a Romance adjective, as in *Belbeuf* (de Beaurepaire 2002, p. 52). Most important in a comparison with the situation in Galicia is that, as has traditionally been presumed, this process of romanisation of Scandinavian place-names could also include the full integration of place-name elements in the language as appellatives, which can be seen especially in microtoponymy from the use of a preceding article and/or the addition of suffixes.¹³ These names continued to be used after the Viking Age, and in some cases travelled to other parts of France. This does not necessarily mean that the Normanisation and normalisation of such elements occurred after the Viking Age. In fact, there is plenty of evidence of *bec* being used as a (semantically) independent formant as early as the mid eleventh century. Recorded examples are, for instance, *Clarbec* (documented as *Claro Becco* in 1061) (Nègre 1991, p. 1012) and *Bec de Mortagne* (*de Becco* in 1089–91) (Nègre 1991, p. 1011). The element was already used in its simplex form in the eleventh century to name flowing water, as shown in a record for *Le Bec* (Eure): ‘a rivo illic manantis Beccus appellatur’ (Nègre 1991, p. 1011), or several for *Le Bec-Hellouin* (Eure): ‘*Beccensis ecclesia*’ in 1041 (de Beaurepaire 1981, p. 62), as *Becco* (ablative) in 1049–66, and as *Becci* (genitive) in 1066 (Adigard des Gautries 1954, p. 49).

Either as a simplex or compounded, the element *bec* is quite distinctive in Normandy and England as one that has not changed form from its Old Norse origin. This is not the case with some of the other common Scandinavian place-names in England and Normandy, as names derived, for instance, from ON *buð* ‘booth’ or *holmr* ‘island’ have evolved into many variants (Hansen 1998, p. 258). In contrast, *bec* names in these two areas exhibit minimal variation in the rendering of the element *bec*. In England, instances of early forms often differ very little from the current forms. Examples are *Alrebec* (AD 1088) for current *Ellerbeck* (Fellows-Jensen 1972, p. 93) or *Iselbec* (AD 1086) for *Isle Beck* (Smith 1928, p. 183). In Normandy, spellings of the ele-

¹² A name related to ON *skáli* ‘temporary shelter’ (Gaudefroy 2000, p. 233).

¹³ This is not, however, an unchallengeable presumption, as toponymy is the only evidence for such inclusion of the name in the local lexicon. As developed below, the presence of the article/suffixes and the high frequency of such place-names may be the result of early adaptation and a later process of replication of the already adapted name.

ment only vary from *bec* to *becq*, with diminutive and plural endings. In the area north of the river Loire and south of La Vilaine, in the department of Loire-Atlantique, we encounter one instance of a different form of the simplex toponym in *Le Beco*. This ending in *-o* is also found in two other nearby Scandinavian toponyms, north of the river La Vilaine: *Bodo* and *Le Bodo*, also rare in containing this ending.¹⁴

Regarding the two common spellings of *bec* names in Normandy, with the name (or element of the compound) rendered *bec* or *becque*, Gaudefroy considers that these two versions issue from different Germanic origins. While *bec* is derived from ON *bekkr*, Gaudefroy considers that *becque* names are West Germanic (Istvaeonic), stemming from the Flemish areas of France and Belgium (Gaudefroy 2000, p. 211). He reaches this conclusion from the presence of such a name in Belgium, as its presence in France is rare and it mostly appears near the border with Belgium. In these cases, *Becque* is a simplex denoting a stream. In Normandy, however, or following the course of the Garonne to Toulouse, instances of *bec* as a simplex *Becque* do not occur as such. Names with the orthography <cq> are diminutives in *-et*, where <q> has been forced by the presence of the medial vowel. These diminutive names interact closely with *bec* names and are also of Scandinavian origin. In compounds, *Becque* does appear as a first element without the diminutive suffix to justify the orthography. This is the case with *Becquelongde*, a name in St-Vaast-d'Equieville, or *Becquelongde*, a forest near Fécamp (Gaudefroy 2000, p. 224). Here *becque* is of clear Scandinavian origin, as it is compounded with another Scandinavian element, *lundr* 'grove', and other variants with *bec* like *Beclondes* (Eure) exist in Normandy.

Thus, while a Franconian origin can account for the *Becque* hydronyms in Belgium and French areas near Belgium (as in the case of *Becque de Marq* in Roubaix),¹⁵ elsewhere in France examples of West Germanic stream names do not exhibit such a spelling (e.g. the hydronym *Rebac* and town name *Rebais* in Seine-et-Marne), except as diminutives and initial-position formants of compounds. These latter variants of the toponym are better explained as Scandinavian.

¹⁴ *Bodo* is assumed by Lepelley 2002, p. 211, to be a Scandinavian personal name, as the base of the place-name *Bondeville*. However, this personal name is understood elsewhere to be Frankish (Adigard des Gautries & Lechanteur 1963, p. 5). I have found no literature on the place-names *Bodo*, *Le Bodo* and *Le Beco*, which I here propose could possibly be renderings of common Scandinavian place-names which, in the case of *Le Bodo* and *Bodo*, have retained the dental consonant present in some eleventh-century renderings of *buð*-derived names like *Boos* (*Bodes* in AD 1030–50; Adigard des Gautries & Lechanteur 1963, p. 7). The *-o* ending, not found in any other instance of names with *bec* or derived from *buð*, could be a local development, as these three names are located in southern Brittany, where other names with the same ending (from Breton) abound.

¹⁵ These names can also evolve into *-bais* or *-baix* (Gaudefroy 2000, p. 211).

The character of the Viking toponymic impact on Normandy, when compared with that found in the British Isles, shows that there are strong similarities in the way these different parts of the diaspora were settled. As Gillian Fellows-Jensen has described:

In both countries the Vikings adopted some names, adapted others and abandoned yet a third group of names. In both countries the Vikings took over flourishing settlements, established new settlements on deserted sites and reclaimed hitherto vacant land. In both countries some of the new names they coined described the sites or functions of settlements, while the most important function of many of the names would seem to have been to mark private ownership. (Fellows-Jensen 1979, p. 23)

Despite the truth of this statement, there are also significant differences. While compounded names are indeed quite similar and fall within the same morphological categories in both areas, Normandy has a very large corpus of simplex names that England does not have. This corpus, as we have seen, contains names that have been adapted grammatically and often have definite articles and endings (plural, diminutive, or both). In many cases they appear in hyphenated compounds that stem from an original simplex, as in *Le Bec-Hellouin*. While the frequency of this category of names, which is therefore unique to Normandy,¹⁶ has often been attributed to the fact that *bec* – together with other elements that also appear in simplicia, like *tot*, *torp*, *dal* or *lund* – was adopted into the regional language for a time, this is not evidenced in written sources. Towards the end of the article, after I have discussed the appearance of a large number of similar names in Galicia, this supposition will be revisited.

Bec names in Galicia

Bec mostly appears in simplex names in Galicia, with the highest percentage of occurrences as two articulated forms: *O Beco* or *O Beque* (and plural variations of these simplex forms). If Scandinavian in origin, these two forms could correspond to the Norman variation of *bec/becquet*, especially the form *Le Beco* and the diminutive *Les Becquets*. There are, to date, fifty-seven identified instances of variations of *O Beco*, *O Beque* and *Beca* as simplex forms (five of these are plurals), but this number is expected to grow with the ongoing compilation of Galician microtoponyms being carried out by the Proxecto To-

¹⁶ In England, the example of *Barnoldby le Beck* is a later coinage. In fact, in the Domesday Book it appears only as *Bernulfbi*, and similarly in AD 1115 and 1202. *Le Beck* is added to distinguish it from *Barnetby le Wold* (Ekwall 1960, p. 27). This is the case with all English toponyms with *le*, such as *Thorpe le Willows* or *Thornton le Beans*.

ponimia de Galicia (PTG).¹⁷ There are also twelve names composed of a simplex *Beco/Beque* plus a non-conjoined appellative with specifics relating to an original simplex *Beco*: referring to its situation relative to another *Beco* or a topographical feature (*O Beco de Arriba* ‘the upper Beco’), its connection to another topographical or man-made feature (*O Lavadoiro do Beque* ‘the washing place of Beco’, *Os Herbales do Beco* ‘the meadow of Beco’), or its size relative to another *Beco* (*O Beco Pequeno* ‘the small Beco’). Finally, there are five compound toponyms with the element *bec*, which will be discussed below.

Names with *bec* in Galicia have not often been etymologised, but have been connected, in the same way as the Galician toponym *Bico*, to a Proto-Celtic form meaning ‘peak’. Previous research has understood Proto-Celtic variants **becc*, **bicc* and **picc* to have the same meanings of ‘peak of a mountain’ and ‘bird’s beak’, which explains the use of the word in Galician for a series of related meanings, like ‘lips’ or ‘small triangular hoe’ (Rivas Quintas 1994, pp. 142–143). As a noun, *bico* is normally used to mean ‘kiss’ or ‘beak’ in modern Galician, but the semantics of the element *bico* in the existing place-names is always related to the meanings ‘highest point of a peaked object’ and ‘pointed extremity’ (*Diccionario de la Real Academia Galega*). Rivas Quintas considers several variants to belong within this same semantic group, including names containing variations of the elements *bico*, *pico*, *beco* and *beque* (Rivas Quintas 1994, pp. 142–143). All the different variants could potentially be related to the Proto-Celtic root **bek(k)o* (Latin *beccus*) ‘beak’ (Matasović 2009, p. 60). The same is proposed by Navaza to explain the toponyms *O Beco de Arriba*, *O Beco de Abaixo*, *O Beco do Medio* and *Os Herbales do Beco*, occurring in Catoira, A Coruña. He also relates these to the use of the toponym *Beco* in Portugal in the sense of a ‘short narrow backstreet’ (Navaza 2007, p. 102). He thinks it is semantically similar to the name *Cantiño* ‘small peak’, used to denote places in a corner where access is difficult. Navaza fails to consider, however, that none of the Catoira place-names refers to such a topographical feature: they are not on a peak, do not form a narrow passage, and are not within a place that is difficult to access.

Bico is a moderately prolific element that can convey a variety of meanings, though these are always related to the shape of a peak in land or water features. Regarding land features, it can represent an elevation in the terrain, but often the name is applied to projections of land into the sea or a ria (a long inlet formed by a drowned river valley), especially those with a pronounced angularity. Examples of this last type are *A Punta do Bico* (A Coruña), *Bico do*

¹⁷ The PTG is a collaborative venture between parts of the Galician government, local councils, heritage associations etc. to collect all the toponyms of Galicia.

Cabo (Pontevedra), and *O Cabo de Bicos* (Pontevedra), where the element is combined with ‘point’ or ‘cape’. As an element denoting an elevation in the terrain, *Bico* can specify a pointed elevation, like a rocky summit. In these cases, it is often combined with words meaning ‘stone’ or ‘point’, as in *Penadobico* (‘the rock of the peak’, A Coruña) or *A Pedra Bico* (‘the peak stone’, A Coruña). Other examples show *bico* as a semantically fully independent generic element meaning ‘peak’: *O Bico da Revolta* (‘the peak of the revolt’, A Coruña) or *O Bico do Castro* (‘the peak of the hill fort’, A Coruña). This semantic autonomy is especially reflected in simplex names with the article *O* (in the singular or plural) or the plural suffix *-s*, as in several instances of *O Bico*, *Os Bicos* or *Bicos*. Regarding water features, there are fewer examples. A toponym in Lugo, *Bico Agullón*, names a sharp bend in a river course, which in fact forms a hairpin bend surrounding a pointed area of land. A similar situation exists with *A Volta do Bico* (‘the turn of the Bico’, A Coruña), which refers to the pointed land area adjacent to a river bend. Thus, the relationship of this name element with watercourses is always linked to the effects of the curvature on the adjacent land. Much more prolific is the element *pico*, a synonym of *bico*, which invariably denotes a peak, and which is a common noun much more frequently used to refer to such features.

José Álvaro Porto Dapena has suggested that, in the instance of *O Beco*, the current name is due to incorrect fragmentation of a common pre-Roman Hispanic personal name *Oveco* (Porto Dapena 1985, p. 529). This process of ungluing part of the original toponym to form an article is indeed something that can be observed in Galician toponymy. Such is the case, for example, with *O Baño* from medieval *Ouana*, or *O Eixo* from the original *Olegio* (Boullón Agrelo 2011, p. 16). However, this explanation does not account for other variations of the name (like *O Beque*), for its suffixation to form plurals, or for its prolific occurrence, which suggests an origin as an appellative rather than an anthroponym. More importantly, the claim disregards the compounds with the element, like *Peibeques* and *Sobecos*.

Peibeques and *Sobecos* are amongst the five compounded names within the corpus available: *Os Sobecos* (A Coruña), *Sobeque*, *O Xabeco* (Ourense), *O Rabeco* (Pontevedra) and *Os Peibeques*. In the first case, *Os Sobecos*, one of the two instances where the toponym denotes a small town, the name is certainly composite: the prefix *So-* is common, meaning ‘over’. The same can be said of *Sobeque*, except that it is in the singular and contains no definite article. The other three instances require further attention to establish whether they are compound names of ON origin or simplex names of a different origin. Regarding *O Xabeco* (normative spelling, traditional spelling *O Xaveco*), the name could be of Arabic origin, cognate with Spanish *jabeque* and English *xebec*, which is a type of Mediterranean boat (*Oxford English Dictionary*). As

this noun has not been used as a toponym elsewhere in the peninsula, and *O Xabeco* is situated in a mountainous region far from the sea, it is likely that this is in fact a false etymology. Other options are that *O Xabeco* is related to the Portuguese word *xaveco* ‘to flirt’ or ‘to show immoral criminal conduct’, or even to the noun *xabeco*, meaning ‘packsaddle’ (Bron vocabulary), in the argot (called *Bron*) of coppersmiths from a parish of Asturias (Miranda) who used to travel around Galicia among other areas (Álvarez López 2005, p. 21). I believe that *O Xabeco* is therefore best left out of this corpus of potential Scandinavian names.

O Rabeco is the most interesting toponym for our purposes here, as it is the only compound place-name formed from two semantic elements. *O Rabeco* is also unique to the corpus in that it is a rare instance of a compound *bec* name in Galicia and has exact counterparts in other parts of the Viking diaspora. In Normandy, the toponym *Rabec* is found as the name of a village in southern Manche, within an area with a lower frequency of Scandinavian names. In England, the name also exists as a stream name with the form *Raisbeck*, which is ‘a corrupt form of the local name *Raybeck*, evidenced as *Rabec* ca. 1185’ (Janzén 1962, p. 235). The toponym can also be found as a variant, *Chemin des Rabèques*, on the Belgian frontier with Nord-Pas-de-Calais, just beside a waterbody and a small river called the *Ruisseau des Rabèques*. Versions of *Rabec* can be found extensively in all the Scandinavian countries. In Norway, in the area of Moss, *Rabekk* was the name given to a farm there after a small river that crossed its land. In Sweden, several locations share the name *Råbäck*, for example the manor of that name on the south-eastern shore of Lake Vänern or the village on the western shore of Lake Skagern. The settlement on Lake Vänern appears in documents as far back as 1347 (where it is recorded as *Rabek*) and all through the fifteenth and sixteenth centuries (and onwards) as *Rabäk*, *Rabech* and variations of these (Lundahl, SOSk 6, p. 60). In Old Danish, the name is attested as *Rabæc* (Lindkvist 1912, p. 189). As Harald Lindkvist suggests, two etymologies can account for the first component of the toponym. On the one hand, ON *rá* ‘roe deer’ is formally acceptable. However, an origin in the homonym *rá* ‘landmark’ or ‘boundary’ is preferable (Lindkvist 1912, p. 188). This last etymology is evident in several English place-names, where the element *rá* (PGmc **rahō* ‘pole’, Jepson 2011, p. 157) is compounded with topographical elements (such as *gil* ‘ravine’ in *Raygill Moss*, Jepson 2011, p. 163) or man-made features denoting boundaries (like *Ray Bridge*, Jepson 2011, p. 161). This is the case, for instance, with *Raybeck* (*Raisbeck*) in England, where the locality acts as a boundary between two parishes: Upleatham and Guisborough (Janzén 1962, p. 235). While *O Rabeco* is not at a particularly high elevation and is indeed close to flowing water, it is not situated on current parish boundaries, although it is difficult to say whether the place could have acted as some other form of boundary.

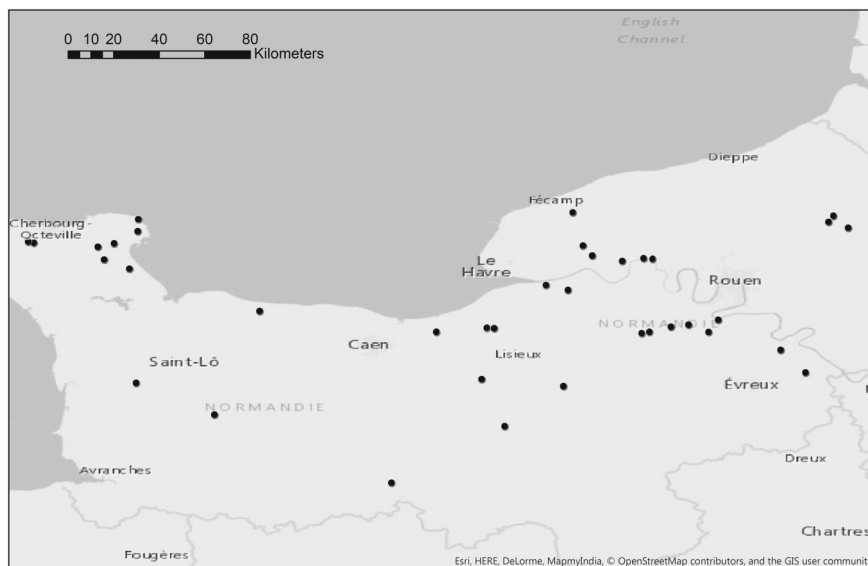

Fig. 2. Distribution of *bec* place-names in Normandy.

Regarding *Os Peibeques*, *Pei-* appears in other place-names throughout Galicia, and is in fact an evolution of the Latin *pelagus* ‘a deep pool in a river’ or ‘the deep bottom of a river’. Other forms from which this variant is derived appear in the place-names *Peago* and *Piago*, of which there are several instances in Galicia (Piel 1945, p. 323). Though the element *Pei-* could formally be derived from the personal name *Paio*, the existence of other *Pei-* names that appear on a riverbank, like *Peitorto* (Lugo) (*Apuntes de toponimia del concello de Viveiro*), suggests that in the case of *Peibeques* the appellative and not the personal name is behind the toponym. Thus, the combination of the elements *pei* and *beque* here does suggest a hydronym.

As mentioned above, within the current corpus of Galician microtoponyms, I have been able to identify seventy-five toponyms that contain the place-name element *bec*.¹⁸ The distribution of these place-names is not dissimilar to that in Normandy, as in Galicia they are also most abundant close to the coast,

¹⁸ All the microtoponyms of Galicia are currently being collected in a joint endeavour by the Toponymy Commission of the Galician government and local councils, working closely with heritage and neighbourhood associations. The Proxecto Toponimia de Galicia (PTG) has so far completed the collection, geolocalisation and digitalisation of all the habitative and non-habitative microtoponyms of a large portion of Galicia, with further areas to be analysed and digitalised in the years ahead. Further information on the PTG is available at <http://toponimia.xunta.es/gl/ProxectoToponimiaGalicia>.

and they cluster around the rias and follow the ensuing rivers on their way inland, much as they do around the Seine (Fig. 2). Also reminiscent of France is the existence of some (albeit much sparser) instances quite a way inland with the same morphological features as those along the coast.

The distribution of *bec* place-names

Looking at the distribution of Scandinavian place-names in Normandy, *bec* toponyms are particularly abundant in the departments of Eure and Seine-Maritime, as well as in Manche, mostly because these areas are in close connection to water features that proved fundamental for movement and access to the land during the period of Viking contact and settlement. More specifically, there are large numbers of Scandinavian place-names all along the course of the river Seine and on the Cotentin Peninsula, a point of connection between Normandy and the British Isles situated between the large bay of La Grande Crique (from ON *kriki*) and Mont Saint-Michel Bay.

The distribution pattern of *bec* names in Galicia is not dissimilar to that in Normandy. In the vast majority of cases, in Galicia the place-name element occurs as single instances or in small clusters near the large rias. Thus, we encounter an *O Beque* between the rias of Vigo and Pontevedra, five toponyms with the formant *Beco* (one of them the hydronym *Río de Beco*) by the mouth of the river Ulla on the Ría de Arousa,¹⁹ one *O Beque* by the Ría de Foz, one *Os Becos* by the Ría de Ribadeo, *Os Peibeques* near the Ría de Bertanzos and one *O Beco* by the Ría de Cedeira, although this last one could be considered as part of the cluster described below. Regarding inland instances of single occurrences, the toponym found furthest inland is an *O Beco* situated in the province of Lugo, near Portomarín. This instance is located along the course of the river Miño, which has its mouth on the frontier between Portugal and Galicia. The southernmost inland occurrence is an instance of *O Beco* in the south of the province of Orense, close to the border with Portugal. It is also interesting to mention in relation to this last toponym that it is located in close proximity to the banks of the river Limia, which crosses through Galicia and desembogues in Portugal in the town of Viana do Castelo, south of the mouth of the Miño river. Finally, another inland instance of *O Beque* is not far from the town of Arzúa in the prov-

¹⁹ The Ría de Arousa and the river Ulla that flows into it make up one of the most important areas of presence of Viking raiders during their period of contact with Galicia, as it is the only navigable means of access to Santiago de Compostela. Iria Flavia, halfway from the river mouth towards Santiago and the location of the Galician archdiocese during the first half of the ninth century, was sacked and its inhabitants moved to Santiago.

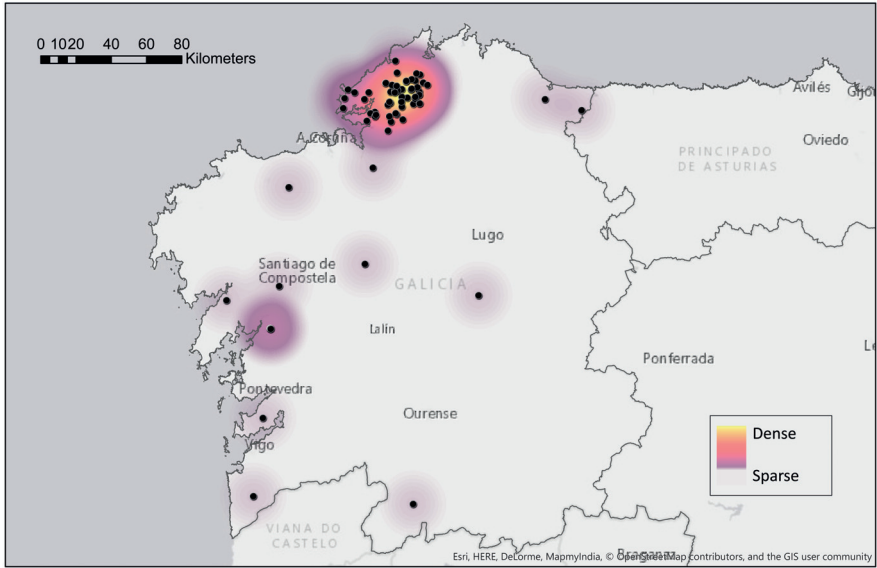

Fig. 3. Place-names with the element *bec* in Galicia.

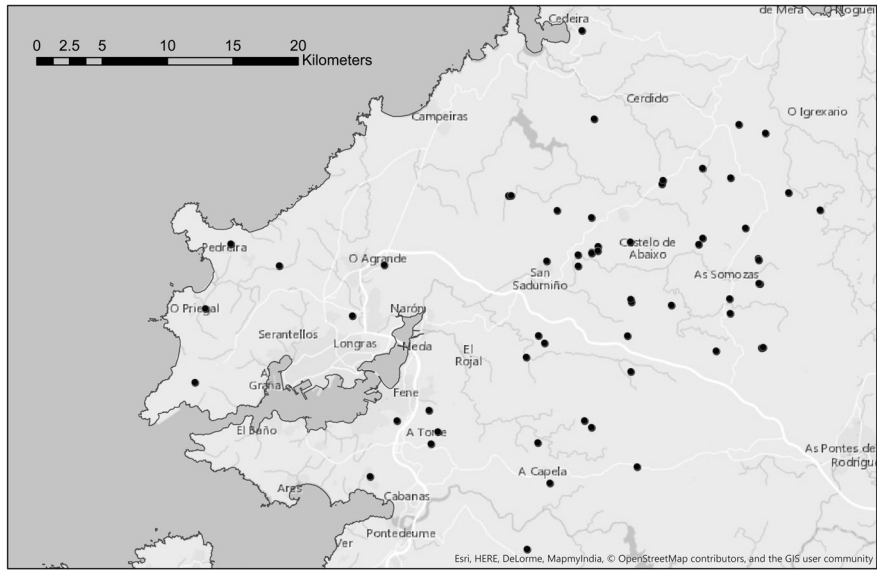

Fig. 4. Dense cluster of *bec* place-names in northern Galicia.

ince of A Coruña. The field it denotes is five kilometres north of the river Ulla.

As can be seen in Fig. 3, apart from the small clusters and single occurrences of place-names with the element *bec* in Galicia, there is one particular area with a significantly larger cluster. This small area, within the counties of Trasancos, Eume and Ortegal, contains a total of fifty-nine toponyms with this element. As Fig. 4 shows, this collection of names clusters between the rias of Ares, Ferrol and Cedeira, and spreads from the coast eastwards inland to the end of the municipality of As Somozas. This does not mean that no further place-names exist in the neighbouring region, but merely reflects the fact that the process of collection has not yet been finalised by the PTG.

Typologically, although all the names contain the same element, there is a division of the cluster between *bec* names with the form *beque* and those with the form *beco*. There is a dividing line that crosses the region from north-west to south-east, with *beco* names located to the north of it and *beque* names to the south, with a mixed area along the line itself. Interestingly, this line mostly coincides with the course of the river running from the municipality of Somozas and ending in the Ría de Ferrol, called the Río Grande de Xubia. It is along the course of this river that the highest concentrations of the toponym occur. In other cases within the larger cluster, the names are gathered around the courses of other significant rivers and their tributaries, like the Mera, Castro and Eume. Whether they occur close to a ria, or close to a major river or one of its tributaries, names of this type appear to be spatially distributed around significant water features, even when they are found inland. This in itself does not make them hydronyms, but it does explain their distribution. In particular, their connection to the rias speaks of a link between the people who coined the names and the sea.

Field data and etymological conclusions

However, the problem remains as to the etymology of this toponym. While in Normandy and England the name is related to streams and therefore is of Scandinavian origin, in Galicia the pre-existing pre-Roman root **bicc* could have developed into both the forms *beco* and *beque* collected here, as well as being present in the names containing *bic* which abound in Galicia and unequivocally name a peak, as discussed above. In order to establish the correct etymology for this set of names, only a physical inspection of the locality denoted by each one could determine whether the names are used to refer to mountain tops or peaked hills, and are therefore equivalent to names with *bic*, or whether they refer to streams and are an import from Scandinavian settlers.

If the latter, comparing their morphology with names in Normandy and England could shed further light on their origins.

Of the seventy-five names collected here, I visited forty-seven of the localities to which they refer during a field trip in August 2017. I had previously mapped each name and done preliminary research on the topographical features of each site, using both aerial imagery and lidar.²⁰ During the field trip, I took photographs of each location, wrote descriptions of the landscape, and talked to local inhabitants about the places denoted and the surrounding areas. This last approach proved very useful in most cases, as these local informants were able to provide a good deal of information about other *bec* locations previously unrecorded, changes in the landscape (including the complete disappearance of topographical features due to human action), and descriptions of the areas that could not easily be accessed. The initial aerial and lidar research suggested a lack of peaks in most areas with a *bec* element. This was confirmed upon visiting the locations, with a staggering 98 per cent of them definitely not situated on or by a peak. In fact, 85 per cent of the locations visited are clearly related to a stream or rivulet. In the vast majority of instances, these *bec* toponyms denote a field that meets a small body of flowing water or has a stream forming its boundary. In a few cases, the watercourse crosses the field, and in others it is, if not directly adjacent to the field, within a very short distance of it. Among these 85 per cent there are several instances of hydronyms, such as *Ponte do Beco* ('the bridge of Beco'), *Río de Beco* ('river of Beco', Fig. 5), *Lavadoiro do Beque* ('washing place of Beque') or *O Beco do Río* ('the Beco of the river'). None of these locations are on particularly high ground, and certainly none have any connection to a peak.

Of the remaining 15 per cent of places that cannot definitely be linked to streams, 2.1 per cent are toponyms quite likely related to flowing water, 4.3 per cent are potentially related to flowing water (within a short distance of a stream and not on a peak or even high ground), 6.4 per cent cannot be determined owing to recent extreme changes in the landscape (although none of these are on peaks either), and 2.1 per cent are possibly connected to a peak and not to water.

In summary, of the forty-seven place-names, only one instance (representing the 2.1 per cent) is possibly not related to flowing water but instead connected to a peak. It is interesting that this is the only feminine toponym, *Beca*, amongst the forty-seven (with only one other feminine in the corpus of unvisited names), and it is also one of the few habitative place-names in the cor-

²⁰ Lidar is a remote distance-measuring method that uses laser light to create 3D models of the targeted area.

Fig. 5. *Río de Beco*, near Coaxe and Catoira (Pontevedra, Galicia).

pus. Although Beca is not on a peak and is in fact crossed by a river, it lies at the bottom of a mountain topped by a hill fort, nowadays called *Castro Lupa-rio*. However, its traditional name used to be *Castro de Beca*. This is the only instance among the forty-seven visited of a *bec* name being related to a peak, and in fact Beca is situated by a place called *Picota* ('large peak') in the cadastre. I claim that this toponym is *possibly* (but not *certainly*) related to the peak, because the peak could have received the name of the adjacent village, Beca, rather than vice versa. This is a possibility reflected in the fact that the hill fort is also known by the names of other surrounding villages: *Castro de Francos* (referring to the adjacent village of Rúa de Francos) and *Castro de Faramello* (referring to the nearby Faramello) (Patrimonio galego).

While *bec* is a prolific place-name element in England and Normandy, its abundance in Galicia, in comparison with other potential Viking Age toponyms, is surprising. It is especially frequent in the areas of Trasantos, Eume and Ortegal, to the point that the *bec* place-names in this small area represent 78.7 per cent of the total corpus presented here. This frequency could be explained by a process of native replication, whereby an adapted toponym has been copied and reused over this particular area.²¹ This process of adaptation, or modification of the original place-name to conform to the phonological and grammatical rules of the recipient language, was undergone by this toponym in all the different parts of the diaspora. The process happened quite early on, as we can see from the appearance of the earlier-mentioned adapted forms in Normandy and England by the eleventh century, and it was probably one that could have occurred automatically at the time of the initial place-name loan, which is more likely if the source and recipient languages are quite different (Petrulevich 2014, p. 76).

In the case of Normandy, I mentioned above how not all the *bec* names necessarily had to originate in the Viking Age, as the ON *bekkr* had entered the local dialect and some of the names could be later (if not necessarily much later) descriptive names. Thus, the place-name element *bec* could have retained its full lexical meaning together with its referential function for an extended period of time in those places where the word had entered the language.²² In the case of Galicia, this is not a likely possibility, as we do not have any evidence for Old Norse influence on the local language. A process of non-semantic replication, whereby the name is propagated after losing its lexical meaning as an appellative, is not likely either, due to the topographical similarities amongst the place-names in the corpus. Would a place-name whose semantic charge as a noun has been diffused be used to such a large ex-

²¹ For a good definition of place-name adaptation, see Petrulevich 2016, pp. 56–60.

²² For a discussion on names, meaning and referential function, see Nyström 2016.

tent to denote the same type of geographical feature? A possibility here, as was the case in Normandy and England, is that the different place-names with the element *bec* were originally hydronyms, and that the name was then transferred, and further adapted, to denote fields adjacent or in proximity to the water source.²³ In this case, although *Beco/Beque* were no longer clear as appellatives (*beco/beque*) meaning ‘stream’, their denotatum had changed by metonymic transfer to fields close to rivulets, and the names were reused to a growing degree by analogical transfer.²⁴ Through analogical transfer, a name is reused to denote a particular topographical similarity to an ‘original’ name, which in this case could have been the already adapted *Beco/Beque*. While this could partly explain its abundance, a substantial presence of the people introducing the place-name is still necessary to account for its occurrence across Galicia and especially in the area of high frequency. It is interesting to note that the addition of the article is not an isolated Galician occurrence, but quite a common feature in Normandy as well, either in simplex names or in tautological (and perhaps epexegetic) compounds like *Le Becbéquet* or *Le Bebec*. These nouns have either retained the masculine gender of the original Norse word or, more likely, retained the masculine gender of the Latin adaptations of the name, like *Beccus* (medieval instances of the Latin masculine in Nègre 1991, p. 1011). The presence of the article in Normandy and the abundance of simplicia have been explained by the emergence of the word as a new formant in the local dialect. However, whether *bec* remained a name or began to be used as a common noun in Normandy is, in my opinion, uncertain. The large number of these articulated simplex names could indeed suggest that it became a popular appellative, as is the case with the hydronymic *cri(c)que*, from the Old Norse noun *kriki* (or the related *krikr* ‘bend’, ‘bay’) (de Vries 1962, p. 330), which became not only a place-name element, but a common noun in French which to this day retains the original meaning of ‘nook’ brought by the Scandinavian settlers (Cleasby & Vigfusson 1874, p. 355). However, the case of *bec* and other place-name elements such as *tot* is less clear, as there is no textual evidence of the appellative, nor does it survive today, and we rely on the articulated and suffixed forms of the name and their frequency to understand them as transferred appellatives.

After examining the examples in Galicia and suggesting that they may be a result not of incorporation of the appellative into the language, but rather of a process of replication, it seems pertinent to revisit the hypothesis that *bec* existed in the Norman language as a common noun. After all, there are other

²³ As an example, *Skirpenbeck* (‘dried-up stream’) in Yorkshire was originally a river name, although it now names the adjacent land (Fellows-Jensen 1972, p. 103).

²⁴ For a categorisation of place-name transfers, see Brink 1996.

instances of place-name elements acting as articulated simplicia in Normandy that were not part of the dialect, as is the case, for example, with *Le Tôl* (appearing under the same form at least eight times in Manche, as well as in other areas like Seine-Maritime), several instances of *Le Torpt* and *Le Torp* (Eure, Seine-Maritime and Calvados), and numerous instances of *La Londe*, *Les Londes* and diminutive versions of that name throughout Normandy and other areas of France like Dordogne. While there is textual and current lexical evidence of personal names and a large number of Old Norse words being integrated into Norman,²⁵ that is not the case with the place-name elements just mentioned.

Conclusion

In this article, I have reviewed the etymology, distribution, typologies and other characteristics of place-names containing the element *bec*, from ON *bekkr*, in two different parts of the Viking world, Normandy and England. This has been done to better understand a large selection of place-names with the element *bec* in Galicia, Spain, which had not been treated as a corpus before by onomasticians. The underlying problem with the *bec* names in Galicia is that they can be understood in two ways: as Celtic toponyms meaning ‘peak’, or as Old Norse toponyms meaning ‘stream’ or ‘rivulet’. This situation also existed in Normandy, although *bec* from Old Norse took over in the onomasticon and all the Norman names with *bec* are related to ON *bekkr*. In Galicia, it has previously been assumed in the scanty scholarship on the subject that these names would invariably be related to the Celtic etymon **bicc*. However, my mapping of and visits to these places and the topographical features predominant in the corpus suggest otherwise. Since the overwhelming majority of these place-names are not related to a peak, but rather to flowing water, it becomes a likely option that the names are in fact derived from ON *bekkr*. From our existing knowledge of the contact between the Vikings and Galicia, is it problematic to understand these names as Scandinavian?

In line with Dozy’s *Les Normands en l’Espagne* (Dozy 1860, pp. 271–390), most of what has been published regarding Viking contact with Spain has focused on accounts from medieval written sources (both from the Christian north and from Al-Andalus).²⁶ Because of this type of source material, and as I mention in the introduction, attention has mostly been paid to Viking raiding in the Iberian Peninsula, with very little mention made of other types of con-

²⁵ For examples see Renaud 2008.

²⁶ The most up-to-date publications are Christys 2015 and Morales Romero 2004.

tact. While no archaeological evidence of Viking settlement in Spain has yet been found, there is still onomastic evidence of it in Galicia, León and Portugal during the centuries of Viking presence. This evidence rests mostly on three place-name attestations in the Iberian Peninsula. They are variations of the same place-name, *Lordemanos*, which is in fact the word which the Christian authors of medieval Iberia used to refer to the Vikings (Price 2008, p. 465).²⁷ The only surviving instance in Spain, which is also the easternmost piece of evidence for Viking settlement, is the village of Lordemanos, in León, which I have elsewhere claimed to be a tenth-century settlement with a potential mercenary purpose (García Losquiño, forthcoming b). In Coimbra, Portugal, the neighbourhood of Lordemão uses the same toponym, and so did the ‘city of the Lodimanos’, which is mentioned in a charter from AD 966 as having existed, though no longer by that date, on the banks of the river Ulla (Christys 2015, p. 16). These toponyms form the only reliable evidence we have so far for settlement in Galicia and other parts of the peninsular north. That there would be further evidence of Viking settlement is hardly surprising, be it in the archaeological or the toponymic sphere, as the presence of these three names implies a geographical presence permanent and widespread enough to leave such traces. Nonetheless, the lack of any obvious Scandinavian place-name amongst the Galician habitation names had impeded a proper study of this question until the microtoponyms denoting other localities than habitations were collected by the PTG.²⁸

However, collecting, analysing and presenting these *bec* names as a corpus enables us to discover a series of features that suggest that these names could be further evidence for a longer-term Scandinavian presence in areas of Galicia. Firstly, the geographical distribution of the names is always related to a ria or a partially navigable river connected to a ria or to areas of sustained Viking attacks. Access to the sea seems to have been crucial for the population originally using these toponyms. Secondly, the vast majority of the visually inspected locations are not associated with peaks or even at particularly high elevations, but are most often linked to flowing waters. This makes it difficult to connect the names to the proposed Celtic root, and they are more easily understood within a North Germanic context. Thirdly, the names themselves are

²⁷ Vikings were referred to using variations of *Nordomanni* and *Lordomanni* in Galician, Leonese and French documents during the ninth, tenth and eleventh centuries.

²⁸ There is also a lack of obvious Scandinavian anthroponymic evidence in Galicia, while anthroponyms act as common elements of the toponymic corpus of other parts of the diaspora. Galicia is laden with Germanic anthroponyms, but these are often indistinguishable from specifically Scandinavian personal names. In Normandy, a similar situation often occurs, and Viking settlers may have modified their personal name tradition to fit in with the pre-existing Germanic anthroponymy of Normandy, from which the Scandinavian personal names become indistinguishable. For more on this, see Fellows-Jensen 1990, p. 153.

typologically very similar to names in Normandy, and in some cases formally identical (although grammatically adapted to Galician). This is quite a common feature of Viking diaspora toponymy, as toponymic trends can be seen running in parallel in different parts of the Viking world, and place-names from all around the British Isles show up in coastal Normandy, sometimes even pointing to the origins of the Viking group.²⁹

Adding weight to the evidence is the fact that – although this will be a subject of my upcoming research and therefore this is not the place to expound on it – *bec* is not the only place-name element of potential Scandinavian origin in Galicia, even if it is by far the most frequent. Other toponyms, containing elements such as *cric*, *ting*, *lund* and *dal* (potentially from ON *kriki* ‘bend’, *þing* ‘assembly’, *lundr* ‘grove’ and *dalr* ‘dale’), cluster in the same areas as the *bec* names and have similar distribution patterns, and an initial inspection suggests a potential relationship to Scandinavian counterparts in Normandy.

In conclusion, the toponymic tendencies of Normandy and England with regard to the element *bec* are reflected in Galicia. The geographical distribution of the *bec* toponyms in Galicia, the topographical features of the places they denote, and their resemblance to a large number of toponyms in Normandy and England, together with the pre-existing evidence for Viking settlement in Galicia and the north of the Iberian Peninsula more generally, suggest the possibility that these names were originally brought to Galicia by Scandinavian raiders and settlers during the Viking Age.

References and sources

- Adigard des Gautries, Jean, 1954: Les noms de lieux de l'Eure attestés entre 911 et 1066. In: *Annales de Normandie* 4:1. Pp. 39–59.
- & Lechanteur, Fernand, 1963: Les noms des communes de Normandie – VII. In: *Supplément aux Annales de Normandie* 13:3. Pp. 1–8.
- Álvarez López, Alejandro, 2005: El Burón: la jerga de los vendedores y albarderos ambulantes de Forniella. Ponferrada.
- Alvered, Zeth, 1995: *Bekkr*, ett nordiskt ortnamnselement som färdats i västerled. In: *OUÅ*. Pp. 63–68.
- Apuntes de toponimia del concello de Viveiro. Available at: <http://archive.is/0Eb6w#selection-301.0-301.391>. (Accessed 13 June 2017.)
- de Beaurepaire, François, 1960: Les noms d'Anglo-Saxons contenus dans la toponymie normande. In: *Annales de Normandie* 10:4. Pp. 307–316.
- 1981: *Les noms des communes et anciennes paroisses de l'Eure*. Paris.

²⁹ For examples, see Ridet 2000.

- 2002: La diffusion de la toponymie scandinave dans la Normandie ducale. In: Guillaume de Volpiano: Fécamp et l'histoire normande. (Tabularia. Sources écrites de la Normandie médiévale.) Pp. 47–56. Available at: <http://journals.openedition.org/tabularia/1760>; DOI: 10.4000/tabularia.1760. (Accessed 24 September 2018.)
- Boullón Agrelo, Ana Isabel, 2011: O artigo na toponimia galega: aspectos da estandarización. In: Revista Galega de Filoloxía 12. Pp. 11–35.
- Brink, Stefan, 1996: The onomasticon and the role of analogy in name formation. In: NoB 84. Pp. 61–84.
- Bron vocabulary = Bron vocabulary compiled by the parish of Miranda at <http://mrbit.es/miranda/dbron.htm> (Accessed 8 June 2017.)
- Christys, Ann, 2015: Vikings in the South: Voyages to Iberia and the Mediterranean. London. (Studies in Early Medieval History.)
- Cleasby, Richard & Vigfusson, Gudbrand, 1874: An Icelandic-English Dictionary. Oxford.
- Dauzat, Albert & Rostaing, Charles, 1963: Dictionnaire étymologique des noms de lieux en France. Paris.
- Díaz, Pablo de la Cruz, 2011: El reino de los Suevos. Madrid.
- Diccionario de la Real Academia Galega. Available at: <http://academia.gal/diccionario>. (Accessed 7 June 2017.)
- Dozy, Reinhart Pieter Anne, 1860: Recherches sur l'histoire et la littérature de l'Espagne pendant le moyen âge 2. Leyde. Pp. 271–390.
- Ekwall, Eilert, 1928: English River-Names. Oxford.
- 1960: The Concise Oxford Dictionary of English Place-Names. 4th edition. Oxford.
- Fellows-Jensen, Gillian, 1972: Scandinavian Settlement Names in Yorkshire. Copenhagen.
- 1979: Viking settlement in Normandy: The place-name evidence as seen from the Danelaw. In: Souvenir Normand: Annuaire des associations d'amitié normande en Angleterre, au Danemark, en France, en Norvège et en Sicile. Copenhagen. Pp. 15–24.
- 1985: Scandinavian settlement names in the North-West. Copenhagen. (Navnestudier 25.)
- 1986a: Anglo-Saxons and Vikings in the British Isles: The place-name evidence. In: Settimane di studio del Centro italiano di studi sull'alto medioevo 32. Spoleto. Pp. 617–639.
- 1986b: Danish lake- and river-names in England. In: Mange bække små: Til John Kousgård Sørensen på tresårsdagen 6. 12. 1985. Eds: Vibeke Dalberg & Gillian Fellows-Jensen. København. (Navnestudier 27.) Pp. 59–74.
- 1990: Scandinavian personal names in foreign fields. In: Recueil d'études en hommage à Lucien Musset. Cahier des Annales de Normandie 23. Pp. 149–159.
- 1991: Scandinavian influence on the place-names of England. In: Language Contact in the British Isles. Proceedings of the Eighth International Symposium on Language Contact in Europe, Douglas, Isle of Man, 1986. Eds.: Per Sture Ureland & George Broderick. Tübingen. Pp. 337–353.
- Franco Valle, Rebeca, 2016: Viking art in the church: A Scandinavian casket in San Isidoro de León, Spain. Master's thesis, University of Oslo.
- García Losquiño, Irene, forthcoming a: Scandinavian place-name elements in Galicia. (Manuscript in preparation.)

- forthcoming b: Los vikingos en la Península Ibérica: Nuevas perspectivas sobre piratas y mercenarios en la segunda mitad del siglo X. In: *Proceedings of Mil Anos de Incurião Normanda ao Castelo de Vermoim*. Porto.
- Gaudefroy, Ghislain, 2000: Survivances de l’empreinte norroise dans la partie orientale de la Seine-Maritime (ancien pays du Talou). L’apport de la microhydronymie et de la toponymie. In: *Nouvelle revue d’onomastique* 35–36. Pp. 209–263.
- Hansen, Åse Kari, 1998: Språkkontakt i gammelt kolonimråde: En studie av normanerbosetningens stedsnavn, med særlig vekt på navnegruppa *-tuit*. Bergen.
- Janzén, Assar, 1962: Scandinavian place-names in England: V. In: *Names* 10. Pp. 233–242.
- Jepson, Boel, 2011: *English Place-Name Elements Relating to Boundaries*. Lund.
- Kluge, Friedrich & Seebold, Elmar, 2011: *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. 25., durchgesehene und erweiterte Aufl. Berlin–Boston.
- Kousgård Sørensen, John, 1968: *Danske sø- og ånavne 1*. København. (Navnestudier 6.)
- Krahe, Hans & Meid, Wolfgang, 1969: *Germanische Sprachwissenschaft 1: Einleitung und Lautlehre*. 7. Aufl. Berlin. (Sammlung Götschen 238.)
- Lepellety, René, 1993: La côte des Vikings: Toponymie des rivages du Val de Saire (Manche). In: *Annales de Normandie* 43:1. Pp. 17–39.
- 2002: Traces de Vikings dans la toponymie actuelle de la Normandie. In: *Annales de Normandie* 52:3. Pp. 195–223.
- Lindkvist, Harald, 1912: *Middle-English Place-Names of Scandinavian Origin 1*. Upsala.
- Matasović, Ranko, 2009: *Etymological Dictionary of Proto-Celtic*. Leiden.
- Mawer = *The Chief Elements Used in English Place-Names*. Being the second part of the introduction to the *Survey of English Place-Names*. Ed. by Allen Mawer. 1924. Cambridge. (English Place-Name Society 1:2.)
- Morales Romero, Eduardo, 2004: *Historia de los Vikingos en España: Ataques e incursiones contra los reinos cristianos y musulmanes de la Península Ibérica en los siglos IX–XI*. Madrid.
- Navaza, Gonzalo, 2007: *Toponimia de Catoira*. Santiago de Compostela.
- Nègre, Ernest, 1991: *Toponymie général de la France: Etymologie de 35.000 noms de lieux 2*. Genève.
- Nyström, Staffan, 2016: Names and meaning. In: *The Oxford Handbook of Names and Naming*. Ed.: Carole Hough. Oxford. (Oxford Handbooks in Linguistics.) Pp. 39–51.
- Orel, Vladimir, 2003: *A Handbook of Germanic Etymology*. Leiden–Boston.
- Oxford English Dictionary. Available at:
<https://en.oxforddictionaries.com/definition/xebec>. (Accessed 16 March 2018.)
- Patrimonio galego = <http://patrimoniogalego.net/index.php/20702/2012/06/castro-lupario/>. (Accessed 30 October 2017.)
- Peeters, Christian, 1972: Urgermanisch **bakjaz*, westgermanisch **baki* „Bach“. In: *Indogermanische Forschungen* 77. Pp. 212–214.
- Petrulevich, Alexandra, 2014: Place-name loan and place-name adaptation: two sides of the same coin? Some terminological considerations from an ongoing thesis project. In: *Els noms en la vida quotidiana. Actes del XXIV Congrés internacional d’ICOS sobre ciències onomàstiques/Names in Daily Life. Proceedings of the XXIV ICOS Congress of Onomastic Sciences*. Eds: Joan Tort i Donada & Montserrat Montagut i Montagut. Barcelona. Pp. 74–80.

- 2016: Ortnamnsanpassning som process: En undersökning av vendiska ortnamn och ortnamnsvarianter i Knýtlinga saga. Uppsala. (Namn och samhälle 28.).
- Piel, Joseph Maria, 1945: As águas na toponímia galego-portuguesa. In: Boletim de Filologia 8. Pp. 305–342.
- & Kremer, Dieter, 1976: Hispano-gotisches Namenbuch: Der Niederschlag des Westgotischen in den alten und heutigen Personen- und Ortsnamen der Iberischen Halbinsel. Heidelberg.
- Pokorny, Julius, 1959: Indogermanisches etymologisches Wörterbuch 1. Bern–München.
- Porto Dapena, José, 1985: Estudio toponímico del ayuntamiento gallego de Cedeira (España). In: Thesaurus 40. Pp. 508–532.
- Price, Neil, 2008: The Vikings in Spain, North Africa and the Mediterranean. In: The Viking World. Eds: Stefan Brink & Neil Price. Abingdon. Pp. 462–469.
- PTG = Proxecto Toponimia de Galicia. Available at:
<http://toponimia.xunta.es/gl/ProxectoToponimiaGalicia>. (Accessed 27 February 2018.)
- Renaud, Jean, 1989: Les Vikings et la Normandie. Rennes.
- 2008: The Duchy of Normandy. In: The Viking World. Eds: Stefan Brink & Neil Price. Abingdon. Pp. 453–457.
- Ridel, Elisabeth, 2000: Viking maritime heritage in Normandy from a British Isles perspective. In: Northern Studies 35. Pp. 79–94.
- Rivas Quintas, Eligio, 1994: Lingua Galega, nivéis primitivos. Santiago de Compostela.
- Robinson, Orrin W., 1992: Old English and its Closest Relatives: A Survey of the Earliest Germanic Languages. Stanford.
- Roesdahl, Else, 2010: Viking art in European churches (Cammin – Bamberg – Prague – León). In: Viking Trade and Settlement in Continental Western Europe. Ed.: Iben Skibsted Klæsøe. Copenhagen. Pp. 149–164.
- Sandnes, Berit, 2017: Old Scandinavian place-names in contact. In: Scandinavian Names and Naming in the Medieval North-Atlantic Area. Proceedings of the 44th Symposium of NORNA in Caen, 23–25 April 2014. Eds: Gunnstein Akselberg & Inge Særheim. Uppsala. (NORNA-rapporter 95.) Pp. 229–239.
- Smith, Albert Hugh, 1928: The Place-Names of the North Riding of Yorkshire. Cambridge. (English Place-Name Society 5.)
- 1956: English Place-Name Elements 1. Cambridge. (English Place-Name Society 25.)
- Strandberg, Svante, 2003: Om ortsnamnselementet *bäck* i Östersjöområdet. In: Namn och kulturella kontakter i Östersjöområdet. Handlingar från NORNA:s 30:e symposium i Visby 14–16 september 2001. Ed.: Staffan Nyström. Uppsala. (NORNA-rapporter 78.) Pp. 183–196.
- de Vries, Jan, 1962: Altnordisches etymologisches wörterbuch. 2. verbesserte aufl. Leiden.

Summary

The North Germanic place-name element *bec* in England, Normandy and Galicia

By Irene García Losquiño

This article investigates the North Germanic element *bec* in the toponymy of Normandy, England and Galicia. The paper starts by analysing the place-name element *bec* in two areas of the Viking diaspora: Normandy and England. It focuses on the etymology of this element, the geographical distribution of place-names that contain it and other characteristics of the *bec* toponyms that can be found in these two areas and in Scandinavia. Once the particularities of this place-name element have been presented, the article goes on to analyse its presence in another area of the Viking diaspora: Galicia. Although no Scandinavian place-names have previously been recorded there, the large quantity of place-names with an element *bec* which the author collected from this region (and the presence of other potentially Scandinavian elements in place-names throughout Galicia) prompts an investigation of the possibility of Scandinavian influence on Galician place-names. The place-name element *bec* in Galicia has previously (in the scant scholarship that has been published) been understood as coming from the pre-Roman root **bicc*, meaning ‘peak’. In this paper, the author presents the results of a field trip undertaken to analyse the geographical characteristics of areas in Galicia denoted by *bec* place-names, in order to determine whether the names relate to streams or peaked hilltops. The overwhelming majority of these toponyms are indeed related to small watercourses, and only 2.1 per cent of the total corpus examined can be said to be most likely related to a peak. Thus, this article supports the suggestion that this type of name is derived from ON *bekkr* like its Norman and English counterparts. The distribution pattern of the place-names and their morphological features strongly resonate with those of Normandy, sometimes having exact counterparts, and thus the Galician *bec* names are proposed as part of a toponymic trend of the Viking diaspora.

Arlöv

Av Mathias Strandberg

Namn och bygd 106 (2018), 33–41.

Mathias Strandberg, Institute for Language and Folklore, Gothenburg: Arlöv.

Abstract

Arlöv is the name of a former village (now part of the city of Malmö) in the parish of Burlöv in south-western Skåne in the far south of Sweden. The first element of the name has been etymologised as the genitive *Ara* of an Old Danish personal name *Ari* and, later, as the stem of an Old Danish appellative **arth*, a cognate of Old West Norse *grð* ‘what grows, harvest, corn’. Both of these etymologies are problematic since they require conspicuously early deletion of *-a-* and *-th-*, respectively, pre-dating the oldest record of the name, *Arleue*, from around 1120. I suggest instead that *Arlöv* contains the genitive *ār* of the Old Danish appellative *ā* ‘river’, referring to the river Sege å directly adjacent to the original site of the village. The long *a* of the first element has been shortened by what is known as compound reduction. This etymology is consistent with the earliest recorded occurrences of the name, as well as with the topography of the site. Furthermore, it involves a well-known and frequent appellative with topographical reference.

Keywords: etymology, place-names, *-löv* names, *-lev* names, compound reduction, vowel shortening, *Arlöv*, *Arland*.

Arlöv är namn på en f.d. by i Burlövs sn i Bara hd i sydvästra Skåne. Den tätort som i dag bär namnet växte fram på den gamla byns och grannbyn Tågarps ägor efter sockerbrukets grundande 1869 (SkO A:2 s. 49). Orten var municipalsamhälle 1899–1958 (Burlövs kommun s. 527 ff.). I dag är Arlöv centralort i Burlövs kommun och sammanvuxet med Malmö. I denna artikel skall en ny tolkning av ortnamnet läggas fram. Det blir därvid aktuellt att också dryfta det fornsvenska distriktsnamnet *Arland* någorlunda ingående.

De äldsta till sin lydelse säkra beläggen på *Arlöv* är: *Arleue* ca 1120 *Necrologium Lundense* s. 7, *Arleue* ca 1145 *Necrologium Lundense* s. 9, *Arlef* 1201 DD 1 R 4 s. 62. En avskrift från 1494 (se SD 1 s. X), ingående i en handskrift nu förvarad i Riksarkivet i Stockholm (SRA) och med titeln *Registrum ecclesie Lundensis* och signum A 11,¹ ligger till grund för editionen av ett brev av ärkebiskop Eskil i Lund daterat 1/9 1145 i både SD (1 s. 51 ff.) och DD (2 R 1 s. 165 ff.). Namnet *Arlöv* står på s. 118 i handskriften skrivet med en apostrof ovanför ⟨r⟩: ⟨arleue⟩. I SD (1 s. 52) har denna apostrof tolkats som en abbrevia-

¹ Denna är tillgänglig via SRA:s webbplats på <https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/R0002339>. Det aktuella belägget på namnet *Arlöv* finns på bild nr 63.

tur för *e*, och namnformen har (utan att abbreviaturen noterats) skrivits ut som »areleue». I DD (1 R 2 s. 168 not 10) anförs i stället formen med upplöst abbreviatur som en alternativ läsning, försedd med frågetecken: »Areleue?». Belägget bör lämnas utan beaktande i fråga om förledens form. (Jfr Elmevik 1968 s. 173 not 26.)

Bortsett från några få isolerade avvikande belägg (t.ex. det över huvud taget avvikande och väl på någon lapsus beroende *Alestrup* 1597, Kancelliets Brevbøger 1596–1602 s. 167; jfr a.a. s. 506) har förleden sedan genomgående formen *Ar-* (någon gång *Aar-*, *Ahr-*). Det upptecknade dialektuttalet är *álöv*, med bortfall av förledens *r*. Bland de skriftliga beläggen är det bara *aalöf* 1684 som uppvisar detta bortfall. Detta belägg kommer från Gerhard Buhrmanns karta över Skåne, som ofta har dialektala eller dialektfärgade namnformer (se SkO A:6 s. 104). Medan efterleden *-löv* längre öster- och norrut i Skåne reduceras till *-le* (*-le*) kvarstår den i regel som *-löv* (*-löv*) i bl.a. Bara hd (Ejder 1956 s. 164 ff.).

Arlöv har traditionellt tolkats som innehållande gen. av mansnamnet fda. *Ari* (Falkman 1877 s. 105, Ståhl i SvU 2 sp. 330, ds. 1976 s. 64, Sahlgren 1963 s. 175). Det tidiga bortfallet av andra stavelsen i ett ursprungligt fda. **Aralēf* (vilken form alltså inte är säkert belagd; se ovan) beror enligt Jöran Sahlgren (1963 s. 175) på ställningen mellan två likvidor. Det skall påpekas att Sahlgren inte tycks ha känt till belägget *Arleue* från ca 1120 utan betraktar det osäkra belägget »*Areleue*» från »[a]bout 1150» (jfr not 1 ovan) som det äldsta. Trots ställningen mellan två likvidor är det tveksamt om förledssynkope verkligen kan ha inträtt före ca 1120 (jfr Elmevik 1968 s. 175). Motsvarande synkope har förutsatts i ett par andra skånska *-löv*-namn, nämligen *Bjärlöv* och *Burlöv*, som har tolkats som innehållande gen. av mansnamnet fda. *Biari* (Lindroth 1911 s. 179, Kousgård Sørensen 1958 s. 39) resp. *Buri* (Falkman 1877 s. 116, Ståhl i SvU 5 sp. 381, Sahlgren 1963 s. 175). Dessa ortnamn är dock belagda först på 1300-talet (i *Burlef* 1303 DD 2 R 5 s. 244; i *Bierløff* 1335 regist 1600-t. DD 2 R 11 s. 255, *Byarløf* 1365 DD 3 R 7 s. 305), och då är det betydligt mindre vanskligt att räkna med förledssynkope. Alternativa tolkningar utgående från enstaviga förleder (innehållande appellativet *bur* resp. *berg*, fda. *biærgh*, i Skånemålen *bjär*) har dessutom föreslagits för dem båda (Elmevik 1968 s. 173 f.).² Det kan också nämnas att det enda parallella fallet av likvidasynkope som anförs av Bengt Hesselman (1948–53 s. 70) i hans utförliga Huvudlinjer i nordisk språkhistoria är *Arlid* i Långareds sn, Kullings hd, Västergötland.

² Annorlunda förhåller det sig med *Svalöv* (*Jn villa Sualleue* ca 1120 Necrologium Lundense s. 7), som har tolkats som innehållande gen. av mansnamnet fda. *Swali* (Sahlgren 1925 s. 115), fvn. *Sväli*, eller fda. *Swale*, fvn. *Svala* (Søndergaard 1972 s. 107). Synkopen är här haplogisk, och det bjuder därför inte samma motstånd att räkna med att den kan vara genomförd redan ca 1120.

Detta är belagt först 1546 och då i den osynkoperade formen *Arelīi* (SOÄ 8 s. 176).³

Lennart Elmevik (1968 s. 173) föreslår att *Arlöv* snarare än gen. av mansnamnet fda. *Ari* i förleden innehåller en forndansk motsvarighet till appellativet fvn. *qrð* f. 'Avling, Grøde' (Fritzner 3 s. 1090), nisl. *örð* (föråldrat) 'Plöjning; Plöjeland; Høst, Afgrøde, Brugen af en Jord i et Aar' (Blöndal s. 1003). Han ansluter härvid till Lennart Mobergs (1953 s. 11 ff.) tolkning av fsv. *Arland*, ett äldre namn på Ärlinghundra härad, som återgående på **Arpland* (svarande mot feng. *irpland* 'arable land' och nht. *Artland* 'åkerteg'), ett ursprungligt appellativ sammansatt med ett supponerat fsv. **arb* och med betydelsen 'plöjt land, åker' (jfr Sahlgren 1952 s. 82 f., Ljunggren 1959 s. 1069).

Fsv. *Arland* tolkades av Elof Hellquist redan i första upplagan av Svensk etymologisk ordbok (1922 s. 1221; ordartikeln är oförändrad i tredje upplagan 1948 s. 1221) som innehållande gen. fsv. *ār* av *ā* 'å' med förkortning av vokalen. Tolkningen är tilltalande då ordet *å* förr liksom nu rimligtvis har varit ett frekvent appellativ med topografisk syftning; detta skall vägas mot att en motsvarighet till fvn. *qrð* över huvud taget inte är belagd som appellativ i Östnorden (jfr Søndergaard 1972 s. 42). Vidare finns etymologiska paralleller i *Ådland* och *Årland* i Hordaland, båda återgående på fvn. *Årland* (se NG 11 s. 142 f., 233). Som Moberg (1953 s. 12) påpekar kan tolkningen också motiveras sakligt: »Husby-Ärlinghundra kyrkby, som kanske utgjort det ursprungliga *Arland*, ligger vid en å, som rinner ut i Steningeviken av Mälaren.»

Det är i stället av ordbildningsmässiga skäl som Moberg förkastar Hellquists tolkning. Namnet *Ärlinghundra* (*arlenningiahundære* 1298) – med i uppländska dialekter regelbunden övergång *a > ä* före *rl*; se Moberg 1953 s. 12 med litt. – är med stor sannolikhet en ombildning av ett äldre men ungefär samtidigt belagt *arlendahundæri* (1314), innehållande en inbyggarbeteckning fsv. **arlændar* bildad till fsv. *Arland*. Inbyggarbeteckningar bildade till genitivsammansatta ortnamn har dock i regel stamförled (Wessén 1932 s. 72 ff.): fvn. *Akrnesingar* : *Akranes*, *Borgfirðingar* : *Borgarfiqrðr*, *Breiðbælingar* : *Breiðbólstaðr*, nsv. *delboar* : *Delsbo* (fsv. *Dilsbo*).

Detta tycks utgöra ett allvarligt problem för Hellquists tolkning, men mönstret är inte undantagslöst. Det är visserligen fråga om en ursprungligen rent morfologiskt betingad ordbildningsregel som av allt att döma är ett indoeuropeiskt arv (Wessén 1932 s. 88 f.), men regeln har på nordisk botten, tro-

³ *Arla* (i *Arillum* 1381; Hesselman 1948–53 s. 162) i Odensvi sn, Åkerbo hd, Västmanland, är ingen parallell då den synkoperade stavelsen här har hänfört sig till efterleden, som innehåller *hill* eller *hilla* 'hylla (för olika ändamål), avsats' (se Moberg 1974 s. 55). Det kan ändå noteras att även här (i vad som rimligen är bibetonad ställning) den ursprungliga penultiman bevaras långt fram i tiden och kvarstår i belägget *arilla* 1484 (a.st.).

ligen redan under »äldsta runsvenska tid» (Fridell 1990 s. 30), reanalyserats som en fonologiskt betingad ordbildningsregel enligt vilken blott den första (d.v.s. den huvudbetonade) stavelsen samt eventuella efterföljande konsonanter i bebyggelsenamnets förled bibehålls i inbyggarbeteckningen (Fridell 1990 s. 30, 1995 s. 143). Genitivförleder på -s bibehålls exempelvis ofta oförändrade, så t.ex. i *Fliótsdæli* : *Fliótsdalr*, och i vissa namn hör (en del av) det som avlägsnats vid bildning av inbyggarbeteckningen till förledens stam, så t.ex. i *Eskhylltingar* : *Eskiholt* (: *eski* n.) och *Gunnhylltingar* : *Gunnarsholt* (Wessén 1932 s. 78 ff.). Det finns alltså inget hinder i vägen för att *ar-* i fsv. **arlendar* och därmed också fsv. *Arland* med Hellquist (1922, 1948 s. 1221) är gen. *ār* av *ā* 'ā'.

Trots detta kan det väl inte helt uteslutas att fsv. *Arland* återgår på ett äldre **Arpland*; namnet är belagt först 1257 (i en avskrift från 1540; Ståhl 1971 s. 90), och vid det laget synes det inte alltför osannolikt att en eventuell dental skulle kunna ha fallit mellan likvidor. Av ovan anförda lexikaliska och sakliga skäl bör Hellquists tolkning av fsv. *Arland* enligt min mening emellertid föredras framför Mobergs.

När det gäller *Arlöv* i Skåne finns det ännu mindre skäl att räkna med ett fda. **arth* i förleden. För det första finns det ingen gammal inbyggarbeteckning att sätta namnet i relation till, och därmed saknas de principiella skäl att föredra en stamförled framför en genitivförled som möjligen – men mycket tveksamt – skulle kunna anföras i fråga om fsv. *Arland*. Vidare är *Arlöv* belagt – i original – redan ca 1120, avsevärt tidigare än fsv. *Arland*. Detta gör det åtminstone i viss mån vanskligt att räkna med dentalbortfall i ett fda. **Arthlēf*, trots ställningen före *l* (jfr Moberg 1953 s. 15). Jfr att det fonologiskt parallella *Harlösa* (by och sn i Frosta hd) bevarar -*th-* i samtliga äldre belägg, från äldsta belägget *de Harthløse* ca 1170–1200 (LDLV s. 219) och framåt. 1344 möter belägget *Harcløse* (SD 5 s. 260 avskr. 1494), som dock inte gärna kan tas till intäkt för dentalbortfall; det påträffas jämte belägget *in hardløse* (i en överskrift). Säkert dentalbortfall kan noteras först i några 1400-talsbelägg, nämligen det osäkert daterade belägget *Harlösa sockn* ?1477 (Rep 2: 4143 t), det osäkert identifierade *Harløße* 1493 (Rep 2: 7552) och slutligen i *Harløß* 1499 (Rep 2: 8957).⁴ Inte förrän under 1500-talet dominerar skrivningar utan dental.⁵ Man skulle i ett fda. **Arthlēf* möjligen kunna laborera med ett tidigt dissimilatoriskt dentalbortfall i relation

⁴ Beläggen *Harlösa* 1391 regest 1693, *Haarløse* 1391 regest ca 1690 och *Harlösa* 1391 regest ca 1690 (DD 4 R s. 346 f.) är förstas inte vittnesgilla i sammanhanget.

⁵ Däremot uppvisar *Gårdstånga* (by och sn i Frosta hd) dentalbortfall mellan *r* och *s* redan ca 1231 (i *Garstangæ* Vjb 1 s. 22), och i Skånelagen möter former med dentalbortfall mellan *r* och *n*, t.ex. (*wirthning* >) *wirning* 'Vurdering', (*warthnath* -*æth* >) *warnath* -*æth* 'Vorned' (Brøndum-Nielsen 1932 § 365).

till den finala tonande frikativan *v*. Sammantaget kan dentalbortfall alltså inte helt uteslutas, men det framstår som osäkert.

Bent Søndergaard (1972 s. 42) föreslår tentativt att förleden i *Arlöv* skulle kunna innehålla stamform av mansnamnet *fda. Arn*, icke *u*-omljudd parallellform till *fda.*, fsv. *Ørn*, fvn. *Qrn*. Bortfall av *n* mellan *r* och *f* resp. *k* i ditematiska personnamn på *Arn-* förekommer i *Necrologium Lundense*, som framgår hos Brøndum-Nielsen (1932 § 372): *Arfasta* (»Gen. af *Arnfasti*»), *Arfinnus*, *Arkil*; däremot *Arnfastus* (*Necrologium Lundense* s. 83). Att ett personnamn skulle uppträda i stamform i förleden i ett ortnamn tycks dock osannolikt. Lennart Elmevik (1979 s. 72 f.) konstaterar: »Søndergaards inlägg i diskussionen om namnet *Arlöv* ger mig inte anledning att frågå det förslag till tolkning jag tidigare framfört.»

Som Søndergaard (1972 s. 42) slår fast bör man »i betragtning af den tidlige overlevering snarest [...] gå ud fra en form **Arlēf*.» Han fortsätter dock: »På dette sproglige grundlag er det mig ikke muligt at framsætte en tolkning.»

Men namnformen inbjuder faktiskt till en tolkning som såväl i sakligt som i ljudhistoriskt avseende är mera tilltalande än de tidigare framförda. Jag vill föreslå att förleden innehåller gen. *ār* av *fda. ā* 'å' med syftning på Sege å. Den gamla bytomten var belägen strax norr om ån, vilket framgår av en geometrisk avmätning från 1702 (LSA L 35–2:1) liksom av en ägobeskrivning från 1770 (LMA 12–bur–3). Ån har utgjort gräns för byns ägor i söder och väster. Av Skånska rekognosceringskartan från 1812–20 (kartblad IÖ 206) framgår att (det mesta av) bebyggelsen låg kvar på samma plats i början av 1800-talet (se fig. 1). Namnet har ursprungligen helt enkelt betytt 'arvegodset vid ån'.⁶

Förledens ursprungligen långa *a* har förkortats genom s.k. sammansättningsreduktion eller ordlängdsbalans. Ett välkänt och ur prosodisk synpunkt närliggande fall är det bohuslänska sockennamnet *Tanum* av fvn. **Túnheimr* (se Sahlgren 1930 s. 71 ff., Widmark 1997 s. 292 f.; jfr dock Hellberg 1973 s. 49 not 26; se om tolkningen av *Tanum* för övrigt OGB 19:1 s. 191 ff. med litt.). Precis som i *Arlöv* är det här fråga om två fornspråkligt krockande långa stavelser. I *Tanum* förkortas både för- och efterleden; i *Arlöv* är det däremot oklart om det nutida *-löv* (*-löv*), återgår direkt på en forndansk långvokalform eller har gått via en kortvokalform. Samma prosodiska grundstruktur, där första och andra stavelsen är långa och ligger dikt an mot varandra, föreligger av allt att döma också i de många sammansättningsreducerade namnen på *-inge* (se Hellberg 1973 s. 49 ff.), där penultimastavelsena under fornnordisk tid med Hesselman (1948–53 s. 167) var »långa och tunga». Sammansätt-

⁶ Se om betydelsen hos ortnamnselementet *-löv*, *-lev* Søndergaard 1972 s. 133 ff., DSt s. 176 f., Dam 2015 s. 60, SOL s. 215 f.

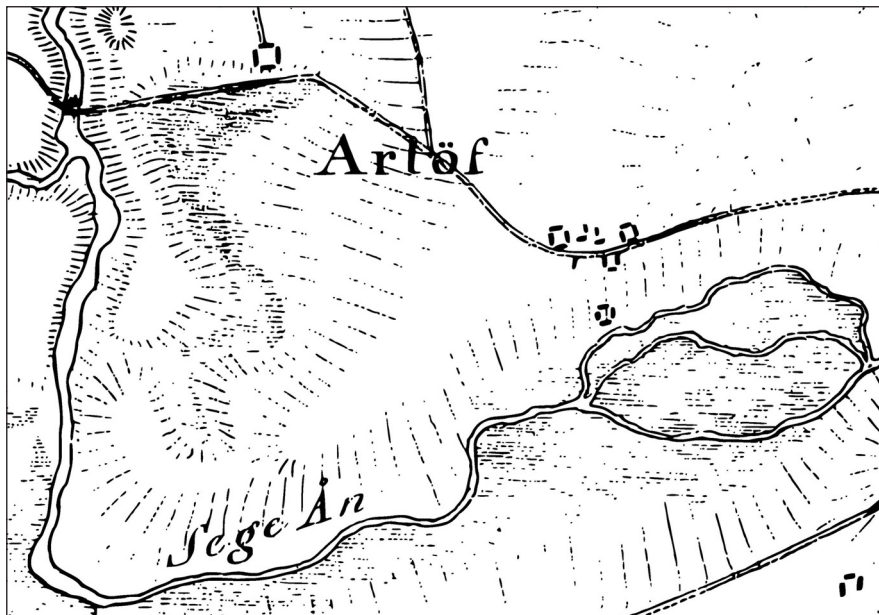

Fig. 1. Arlövs läge strax norr om Sege å enligt Skånska rekognosceringskartan 1812–20, kartblad IO 206.

ningsreduktion är vanlig även i sammansatta namn med trokaisk förled, t.ex. fsv. *Gētarum* > *Getterum* (Sahlgren 1930 s. 82 f.).

Troligen är det sammansättningsreduktion som ligger bakom förkortningen av förledens vokal även i *Arvika* och *Arboga* (se Sahlgren 1965 s. 155, 157; se också Widmark 1997 s. 291; jfr annorlunda Wessén 1968 § 38), som ju delar sin förled med *Arlöv*. I alla tre namnen är det troligt att förkortningen också sammanhänger med att associationen mellan förleden och appellativet *fda.*, fsv. *ā* gått förlorad (se Sahlgren 1965 s. 155), kanske genom att genitiven *ār* blivit föråldrad eller helt fallit ur bruk (på grund av *r*-bortfall eller konkurrens från en nybildad genitiv på *-s*).

Det sedermera korta *a*:et i förleden i *Arlöv* har sedan undergått sedvanlig förlängning till bakre *a* (med landsmålsnotation *ā*) i samband med kvantitetsskiftet (det är alltså inte fråga om förlängning av *ā* före klustret *rl*, som i Skånemålen resulterar i främre *a*, med landsmålsnotation *ā*; se Wigforss 1913–18 s. 523; jfr Noreen 1904 § 129:2). Bortfallet av *r* beror troligen på ställning före homorgan likvida och har alltså ägt rum när dialekten fortfarande hade främre *r*. Så var förmodligen fallet ännu 1684, då Buhrmanns karta uppvisar formen *aalöv*.

Paralleller till den morfologiska strukturen med en gen. sg.-form av ett appellativ i förleden saknas inte i sydsandinaviska *-löv*-namn (se Søndergaard

1972 s. 146 f.). *Fjärlöv* i Gumlösa sn i V. Göinge hd utgör dessutom en partiell semantisk parallell i och med förledens topografiska syftning; det innehåller gen. sg. av appellativet *fjärd* i dess ursprungliga betydelse 'ställe där man kan gå (över) eller fara (över)' (Elmevik 1979 s. 68 not 3), väl med syftning på ett vad- eller överfartsställe i Fjärlövsån eller den närbelägna och större Almaån. Semantiskt närliggande är också *Brødslev* i Ingstrups sn, Hvetbo hd, Jylland, vars förled innehåller gen. av appellativet *fda. brut* n. (Søndergaard 1972 s. 48), väl med syftning på nybrutet land; jfr exempelvis *Bröd* i Träne sn, Gärds hd (se Sandnes SkO A:6 s. 164) och *Bröddåkra*, *Brötåkra* på flera håll i Skåne (se SkO A:4 s. 144, 6 s. 243, 13 s. 279, 14 s. 255 f., 16 s. 85, 22 s. 131 f.).

Sammanfattningsvis menar jag alltså att *Arlöv* innehåller gen. *ār* av appellativet *fda. ā* 'å' med syftning på Sege å, som löper fram alldeles invid den gamla bytomten. Namnet har ursprungligen betytt 'arvegodset vid ån'. Förledens vokal har fornspråkligt förkortats genom sammansättningsreduktion och kvarstår därför som *a* i dag (i stället för det annars väntade *ā*). Till skillnad från tidigare förslag utgår föreliggande tolkning från en forndansk form som kan etableras med utgångspunkt enbart i faktiskt belagda former och som inte förutsätter vare sig några vokal- eller konsonantbortfall eller existensen av på östnordisk botten eljest obelagt ordgods.

Källor och litteratur

- A 11 = Registrum ecclesie Lundensis, SRA. Tillgänglig via <https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/R0002339>.
- Burlövs kommun = Burlövs kommun. Historia och beskrivning 2. Red.: Ingemar Ingers. 1980. Arlöv.
- Blöndal, Sigfús, 1920–24: Íslensk-dönsk orðabók/Islandsk-dansk ordbog. Reykjavík.
- Brøndum-Nielsen, Johs., 1932: Gammeldansk Grammatik i sproghistorisk Fremstilling 2. Konsonantisme. København.
- Buhrmanns karta = Karta över Skåne 1684 uppgjord på Karl XI:s befallning av ingenjörkaptenen Gerhard Buhrmann och av denne överlämnad till konungen. Utg. [i faksimil] av F. Wernstedt. 1927. Stockholm.
- Dam, Peder, 2015: Bebyggelser og stednavnetyper. København. (Navnestudier 44.)
- Ejder, Bertil, 1956: Om uttalet av ortnamnen på lev-/löv. I: NoB 44. S. 164–181.
- Elmevik, Lennart, 1968: Kvädö, Kvärlöv och Kvänum. I: NoB 56. S. 165–186, 192–193.
- 1979: Om förlederna i några ortnamn på -lev, -löv. I: SOÅ. S. 68–84.
- Falkman, Axel, 1877: Ortnamnen i Skåne. Etymologiskt försök. Lund.
- Fridell, Staffan, 1990: *til skatma kirkiu*. En inbyggarbeteckning i en småländsk runinskrift. I: SAS 8. S. 19–33.
- 1995: Nordiska inbyggarbeteckningar. En kortfattad kritisk översikt. I: NoB 83. S. 139–150.
- Fritzner, Johan, 1886–96: Ordbog over det gamle norske Sprog. Omarbeidet, forøget og forbedret Udg. 1–3. Kristiania.

- Hellberg, Lars, 1973: Skänninge och Skenaån. En ortnamnskombination i ljudhistorisk belysning. I: Svenska studier från runtid till nutid tillägnade Carl Ivar Ståhle på 60-årsdagen den 27 juni 1973. Stockholm. (Skrifter utg. av Nämnden för svensk språkvård 48.) S. 37–52.
- Hellquist, Elof, 1922: Svensk etymologisk ordbok. [1uppl.] Lund.
- 1948: Svensk etymologisk ordbok. 3 uppl. Lund.
- Hesselman, Bengt, 1948–53: Huvudlinjer i nordisk språkhistoria. Utg. med register, litteraturförteckning och efterskrift av Manne Eriksson. Uppsala–Stockholm–Oslo–København. (Nordisk kultur 3–4.)
- Kancelliets Brevbøger 1596–1602 = Kancelliets Brevbøger vedrørende Danmarks indre forhold i uddrag [11]. 1596–1602. Udg. ved L. Laursen. 1913. København.
- Kousgård Sørensen, John, 1958: Danske bebyggelsesnavne på -sted. København. (Navnestudier udg. af Stednavneudvalget 1.)
- LDLV = Liber daticus Lundensis vetustior. I: Libri memoriales capituli Lundensis. Lunde Domkapitels Gavebøger. (»Libri datici Lundenses«) paa ny udg. ved C. Weeke. 1884–1889. Kjøbenhavn. S. 1–324.
- Lindroth, Hjalmar, 1911: Göinge härads gårdnamn. Ett bebyggelsehistoriskt utkast. I: Fornvännen 6. S. 175–196.
- Ljunggren, Karl Gustav, 1959: Hallands ortnamn. I: Hallands historia utg. av Hallands läns landsting 2. Halmstad. S. 1053–1112.
- Moberg, Lennart, 1953: Ärlinghundra. I: OUÅ 1953. S. 11–15.
- 1974: Ärja. Ett gammalt sörmäländskt sockennamn. I: OUÅ 1974. S. 49–59.
- Necrologium Lundense. Lunds domkyrkas nekrologium. Utg. av Lauritz Weibull. 1923. Lund. (Monumenta Scaniae historica.)
- Noreen, Adolf, 1904: Altschwedische grammatik mit einschluss des altgutnischen. Halle. (Sammlung kurzer grammatiken germanischer dialekte 8. Altnordische grammatik 2.)
- Sahlgren, Jöran, 1925: Hälsingborgstraktens ortnamn. I: Hälsingborgs historia 1. Forn-tiden och den äldre medeltiden. Under red. av L. M. Bååth. Hälsingborg. S. 107–155.
- 1930: Ordlängdsbalansen i svenskan. I: NoB 18. S. 61–86.
- 1952: Härads- och sockennamnen. I: Sveriges bebyggelse. Statistisk-topografisk beskrivning över Sveriges städer och landsbygd. Landsbygden. Stockholms län 3. Uddevalla. S. 81–90.
- 1963: The name of the town Eslöv. I: Early English and Norse studies presented to Hugh Smith in honour of his sixtieth birthday. Red.: Peter Foote & Arthur Brown. London. S. 172–177.
- 1965: Arboga och Torshälla. Betydelseförändring med åtföljande ljudförändring. I: NoB 53. S. 152–158.
- Skånska rekognosceringskartan framställd av Fältmättningsbrigaden 1812–1820. [Faksimil.] 1986. Gävle.
- Ståhl, Harry, 1971: Some old Uppland island names. I: Proceedings of the sixth Viking congress, Uppsala 3–10 August, Bonäs, Dalarna 10–12 August 1969. Ed. by Peter Foote & Dag Strömbäck. London. S. 87–99.
- 1976: Ortnamn och ortnamnsforskning. 2 uppl. Stockholm.
- SvU = Svensk uppslagsbok. 2 omarbetade och utvidgade uppl. 1–32. 1947–55. Malmö.

- Søndergaard, Bent, 1972: Indledende studier over den nordiske stednavnetype lev (löv). København. (Navnestudier udg. af Institut for Navneforskning 10.)
- Wessén, Elias, 1932: Om nordiska inbyggarnamn. I: NoB 20. S. 71–89.
- 1968: Svensk språkhistoria 1. Ljudlära och ordböjningslära. 8 uppl. Stockholm. (Nordiskt kursbibliotek.)
- Widmark, Gun, 1997: Om s.k. ordlängdsbalans i ortnamn och dess prosodiska förutsättningar. I: Ortnamn i språk och samhälle. Hyllningsskrift till Lars Hellberg. Red. av Svante Strandberg. Uppsala. (Acta Universitatis Upsaliensis. Nomina Germanica. Arkiv för germansk namnforskning 22.) S. 287–295.
- Wigforss, Ernst, 1913–18: Södra Hallands folkmål. Ljudlära. Stockholm. (SvLm B: 13.)

Summary

Arlöv

By Mathias Strandberg

Arlöv (*Arleue* c.1120, *Necrologium Lundense*, p. 7) is the name of a former village (now part of the city of Malmö) in the parish of Burlöv in south-western Skåne in the far south of Sweden. The first element of the name has traditionally been etymologised as the genitive *Ara* of an Old Danish personal name *Ari* (Falkman 1877, p. 105; Ståhl SvU 2, col. 330; id. 1976, p. 64; Sahlgren 1963, p. 175). This etymology presupposes a deletion of *-a-* in the penult which must be deemed conspicuously early, even allowing for the phonological context between two liquids (the form *?Areleue* from 1145, preserved in a copy from 1494, is unreliable and should be disregarded; Elmevik 1968, p. 173, note 26; DD 1 R 2, p. 168, note 10).

Drawing on an etymology of the Old Swedish district name *Arland* proposed by Lennart Moberg (1953), Lennart Elmevik (1968, p. 173) suggests instead that the first element of *Arlöv* contains an unattested Old East Norse cognate **arth* of Old West Norse *qrð* ‘what grows, harvest, corn’. This would presuppose that the voiced dental fricative *th* was already deleted by the time the name was first attested in about 1120, which is decidedly problematic; cf. the phonologically parallel parish and village name *Harlösa* (*Harthløse* c.1170–1200, LDLV, p. 219), which does not appear to drop the dental until the end of the 15th century.

I suggest instead that *Arlöv* should be etymologised in full accordance with the Old Danish form that is unambiguously attested by the oldest and subsequent records of the name: the first element simply contains the genitive *ār* of the Old Danish appellative *ā* ‘river’, referring to the river Sege å, on the bank of which the village was originally situated (see the map in Fig. 1). The vowel of the first element was shortened by a phonological phenomenon known as *compound reduction*, widely evidenced in North Germanic place-names (see Sahlgren 1930, Hellberg 1973 and Widmark 1997), and therefore did not participate in the rounding and backing of Old Danish *ā* to *å* (cf. Modern Danish *å* ‘river’). This etymology is phonologically unproblematic as well as topographically appealing, and relies solely on well-known lexical material.

Uppländska ortnamn på *-bodha*, *-bol* och *-bordh* med personnamnsförleder

Av Mats Wahlberg

Namn och bygd 106 (2018), 43–81.

Mats Wahlberg, Institute for Language and Folklore, Uppsala: Uppland place-names in *-bodha*, *-bol* and *-bordh* with personal-name specifics.

Abstract

The personal-name stock of medieval Sweden is quite well known to us, but the individuals who appear in our sources naturally make up only a small proportion of the people living in the Middle Ages. A study of personal-name specifics in place-names formed in medieval times, in this case names in *-bodha*, *-bol* and *-bordh* in Uppland, can provide important additional information. In 333 place-names combining these final elements with personal names (not including what are assumed to be bynames), a total of 184 different personal names have been identified. It has thus been possible to document a number of personal names that are poorly represented, or not found at all, in other medieval sources from Uppland or the rest of Sweden.

Keywords: onomastics, medieval personal names, medieval place-names, Uppland.

1. Inledning

Genom de rika samlingarna av medeltida svenska personnamn (främst SMPs) är vår kännedom om medeltidens personnamnsskick god. Men de personer som framträder i källmaterialet utgör naturligtvis bara en mycket liten del av de människor som levde under medeltiden. Personnamnsförleder i ortnamn bildade under medeltiden kan därvid ge viktig kompletterande information. Syftet med denna uppsats är att öka kunskapen om det medeltida personnamnsskicket i Uppland genom en undersökning av ortnamn på *-bodha*, *-bol* och *-bordh*, vilkas förleder innehåller personnamn, som i SMP och SMPs är upptagna som huvudnamn, finns belagda i runsvenskan (NRL) eller med någorlunda säkerhet har kunnat rekonstrueras av förf.

I Uppland finns ett stort antal namn på *-bodha*, merparten i de norra delarna av landskapet (Rahmqvist 1996 s. 82 f.). Efterleden, s.k. ortnamnspluralis av fsv. *bodh*, åsyftar enligt allmän mening ursprungligen olika slags tillfälliga bodar, sannolikt oftast avsedda för förvaring av hö vid slåttermarker, kanske också för övernattningsbruk. Områdena kring sådana bodar har sedan ofta odlats upp och fått fast bebyggelse. I de äldsta jordeböckerna, och fortfarande i dag, finns emellertid också obebyggda ängar och utjordar med namn på ursprungligt *-bodha*. Två huvudområden för namnen kan urskiljas,

dels skogsbygderna i nordöstra Skåne, Blekinge, Småland, Västergötland och Östergötland, dels skogsbygderna i Västmanland, Uppland, Dalarna, Gästrikland och Hälsingland. Även andra slags bodar kan åsyftas, t.ex. fiskebodar, som i *Falsterbo* i Skåne, och, i Dalarna och Norrland, fåbodar. Namntypen anses höra medeltiden till. Om några namn kan gå tillbaka till vikingatiden är ovisst, om än inte uteslutet. Från senare delen av medeltiden, när många bebyggelser med namn på *-bodha* hade etablerats, kunde även nybyggen och avsöndringar direkt få sådana namn utan att ha föregåtts av tillfällig bodbebyggelse. Efterleden har småningom, under 1500-talet, oftast slipats ner till *-bo*, in i vår tid i bruk som en allmänt bebyggelsebetecknande efterled.¹ (SOL s. 41 f. och där anf. litt., Rahmqvist 1996 s. 82 ff., Mats Wahlberg i SOVm 5:1 s. 17 ff.)

Namnens förleder är mycket ofta personbetecknande (personnamn och yrkesbeteckningar). Av de många namnen på *-bodha* i Våla härad i nordvästra Uppland utgör dessa hela 76 % (Mats Wahlberg i SOVm 5:1 s. 19 f.). Sigurd Rahmqvist (1996 s. 85) har påpekat att uppländska *-bodha*-namn med personnamn i förleden till övervägande del avser bebyggelser av skattenatur, medan namn med förleder som innehåller yrkesbeteckningar eller syftar på naturföreteelser i stället oftast avser avgärdatorp under medeltida huvudgårdar. Det är rimligt att tänka sig att de i förlederna åsyftade personerna i de flesta fall var de första bebyggarna på platsen eller de som först nyttjade marken. Eftersom det finns flera exempel på att *-bodha*-namn med personnamn i förleden ursprungligen varit osammansatta, är det emellertid också möjligt att en senare brukare avses. I några fall synes de personer som åsyftas i förlederna kunna identifieras. Se om detta mer i avsnitt 4.

Flera namn på *-bodha* uppträder i källorna också med efterleden *-bol*, innehållande fsv. *bol* 'boning; gård; nybygge; jordegendom av visst mått'. En ursprunglig efterled *-bodha* kan ha bytts ut mot *-bol* och vice versa, och någon gång växlar *-bodha* och *-bol*, innan bruket stabiliseras. Det kan därför i vissa fall vara svårt att avgöra vilken den ursprungliga efterleden är, särskilt som flera av namnen uppträder först i 1500-talets jordeböcker. Om en sådan växling återspeglar det muntliga namnbruket i lokalsamhället eller endast beror på osäkerhet hos skrivarna är ovisst. Bebyggelser med namn på *-bodha* och *-bol* har ofta ett bebyggelsegeografiskt liknande läge i utkanten av centralbyg-

¹ De äldsta jordeböckerna från 1540-talet skriver ofta *-bo*, vilket rimligen avspeglar uttalet. En konservativ skrivtradition gör dock att namnen senare inte sällan skrivs *-bod(h)a*, *-bode*, *-bod(h)* e.d. Så t.ex. för *Järlebo* i Harbo, Våla härad (Jerlebo 1544, Jerleboda 1549–51, Järleboda 1590, Järleboo 1680 OAUj, SOVm 5:1 s. 45). Ungefär samma mönster som *Järlebo* uppvisar också flera andra *bodha*-namn i Våla härad, t.ex. *Karbo*, *Käbbo* och *Domarbo*, vilket kan tyda på att jordeboksskrivaren generellt har bestämt sig för en uttalsenlig form eller en äldre form av namnen på *-bodha*. I jordeboken 1680 skrivs i det närmaste konsekvent *-boo* för alla *bodha*-namn i häradet. (SOVm 5:1 s. 45, 46, 49, 69, passim.)

derna, och kanske har de båda namntyperna legat nära varandra i det allmänna medvetandet, också rent ljudmässigt, sedan *-bodha* slipats ner till *-bo*. Mot bakgrund av detta har också namn på *-bol* med personnamnsförled tagits med i undersökningen. Bebyggelsenamn på *-bol* är spridda i västra Götaland och Värmland men uppträder också i Södermanland och Uppland. Innebörden av namnelementet, som liksom *-bodha* har medeltida ursprung, är väl i allmänhet 'boplats, gård, nybygge', men vissa namn, framför allt i Skåne och Småland, har ett ägobetecknande ursprung med innebörden 'nyodling, äng'. Förlederna innehåller ofta djurbeteckningar, men också personnamn och andra personbeteckningar förekommer. (SOL s. 43.) I en del namn på *-bol* har en sammanblandning ägt rum med *bordh* 'jord anslagen för visst underhåll (t.ex. av präst eller kyrka)', detta på grund av övergången av fsv. *rdh* till supradentalt (>tjockt») l. Därför har också de fåtaliga personnamnsinledda namnen med äldsta belägg på *-bordh* tagits med i undersökningen, nämligen **Annebordh* (Anna), **Ingefridhabordh* (Ingefridh), *Mariebol* (Maria), *Fastbol* i Skäffthammar (Faste), **Hakonabordh* (Hakon), *Labole* (Laghe), **Markusbordh* (Markus) och *Vibbleboda* (Vibiörn). I ett av dessa namn, **Ingefridhabordh* (Ingefridh), som avser en säkert sällan omtalad utjord, visar beläggserien, som avslutas 1612, *-bordh* > *-bodh* > *-bol* > *-myra*.²

I ett par namn, *Håcksby* (Hakon) och *Skälby* (Skalle), har *-bodha* ersatts av *-by*. **Laurensbodha* (Laurens) uppträder 1457 med efterleden *-bodha* och 1515 med efterleden *-torp* (senare belägg saknas). I två namn på *-bol*, *Krogsbol* (Krok) och *Vitsbol* (Hvit), har de äldsta beläggen efterleden *-torp*, men dessa belägg är osäkert identifierade.

Eftersom endast en del av namnen på *-bodha*, *-bol* och *-bordh* ingår i undersökningen, om än säkert en ganska stor del, kan inga generella slutsatser dras om bebyggelsehistoriskt ursprung, utveckling och geografisk spridning (varom för namnen på *-bodha* se Hedblom 1958 s. 57 ff., 1985, Rahmqvist 1996 s. 82 ff.). Dock kan personnamnsförlederna i vissa fall ge indikationer om namntypens ålder, varom se avsnitt 4. Av de här behandlade namnen har

² Eftersom namnförteckningen i avsnitt 2 är uppställd efter de i förlederna ingående personnamnen, anges fortsättningsvis inom parentes efter anförda bebyggelsenamn det personnamn som ingår i förleden, när ett ortnamns utveckling kommenteras. För källhänvisningar till anförda ortnamnsbelägg hänvisas till namnförteckningen.

Övergång *-bodha* > *-bol*: *Bennikebol* (Beneke), *Borstbol* (Birgher), *Fastbol* i Järfälla (Faste), *Husbol* (*Hvitbiörn), *Knutsbol* (Knut), *Kågarbol* (Kofre), *Kullbol* i Vendel (Kulle) och *Ragvaldsbol* (Ragnvald).

Övergång *-bol* > *-bodha*: *Baggbo* (Bagge), *Gunnarsbo* (Gunhild), *Harsbo* (Harald), *Tolboda* (Thordh), *Åsmundbo* (Asmund).

För *Kårbo* i Hållnäs (Kare) visar beläggserien *-bode* > *-boll* > *-boda* > *-bo*. För *Hemmingsbol* i Rasbo (Hæming) växlar efterleden i jordeböckerna 1540–1760 mellan *-bo* och *-bol*.

Övergång *-bordh* > *-bodha*: *Vibbleboda* (Vibiörn).

Övergång *-bordh* > *-bol*: *Fastbol* i Skäffthammar (Faste), *Labole* (Laghe), *Mariebol* (Maria).

namnen på *-bodha* sin största utbredning i mellersta och norra Uppland, medan namnen på *-bol* har en ganska tydlig koncentration i sydöstra Uppland, där *-bodha*-namnen är fåtaliga.

I denna uppsats redovisas de sammanlagt 333 ortnamn på ursprungligt *-bodha*, *-bol* och *-bordh* i Uppland, belagda senast från mitten av 1500-talet, som förf. med skiftande säkerhet har kunnat identifiera som innehållande personnamn, vilka i SMP och SMPs är upptagna som huvudnamn, finns belagda i runsvenskan (NRL) eller med någorlunda säkerhet har kunnat konstrueras av förf. (**Fabbe*, **Holmvardh*, **Hvitbiorn*, **Rikke* och **Vigisle*). De få *-bodha*-namn där förleden utgörs av ett personnamn sammansatt med gen. sg. eller, kanske mindre troligt, gen. pl. av *arve* 'arvinge' har också medtagits i undersökningen, nämligen *Björnarbo* (Biorn), *Botarbo* (Bote), *Grimsarbo* (Grim), *Ingstarbo* (Ingevast) och *Kullarbo* (Kulle).³ Materialsammanställningen (avsnitt 2) grundar sig på en genomgång av avdelningarna *-bod(a)* och *-bol* i senareledsregistret för medeltida belägg i OAU (medeltida belägg för namn på *-bordh* saknas), de hittills utkomna delarna av DMS rörande Uppland (DMS 1:1–10) och OAUjb.⁴

Förteckningen gör inte anspråk på att vara fullständig – flera personnamnsförleder kan givetvis ha undgått förf., särskilt i namn som finns belagda först i 1500-talets kamerala handlingar, vilket försvårar möjligheten att säkert fastställa förledernas ursprung. Flera tolkningar är osäkra – i iveren att hitta personnamnsförleder har förf. måhända alltför välvilligt tolkat en del förleder, framför allt i sent belagda namn.⁵

2. Namnförteckning med kommentarer

Personnamnen anges i normaliserad fornsvensk form enligt SMP och SMPs. Ej belagda personnamn och rekonstruerade ursprungsformer av ortnamn markeras med asterisk. De senare återges i normaliserad fornsvensk form. Ort-namn i vilka den antagna personnamnsförleden är osäker markeras med frågetecken. Anförda ortnamn lokaliseras med angivande av socken. Om inget

³ I två fall, *Romstarbo* och *Tomsarbo* i Vendel, har de ursprungliga personnamnsförlederna *Runvast* och *Thomas* senare bytts ut mot en sammansättning med fsv. *arve* 'arvinge', alltså 'Runvasts arvinges (arvingars) bodar' resp. 'Thomas arvinges (arvingars) bodar'. Bynamnet *Lockarbo* i Nora (in lokaruabodhum ?1312 u.d. SRAp, SD 3 s. 89 f.) faller utanför undersökningen, eftersom det ingående personnamnet *Locke* 'den lockige' inte är belagt som huvudnamn (Mats Wahlberg i SOVm 5:1 s. 117).

⁴ Några namn som endast tillfälligt förekommer på bebyggelser som huvudsakligen bär andra namn har uteslutits, t.ex. **Knutsbodha* och **Thorstensbodha*, som enligt DMS (1:2 s. 220, 214 under *Fagravreta) båda avser en bebyggelse *Fagravreta, där landbon 1535–1536 hette *Knut*.

⁵ För värdefulla synpunkter på uppsatsen tackar jag forskningsarkivarie Lennart Ryman.

Uppländska ortnamn på *-bodha*, *-bol* och *-bordh* med personnamnsförleder 47
annat anges hänvisas för belägg m.m. av personnamnen generellt till SMP 1–17 (Abbe–Iösse) och SMPs.

2.1. Kvinnonamn

Afridh

Offerbo, Östervåla (in *afridæbodhum* 1312 18/12 SRAp, i *offrebode* 1492 E 212 f. 26r, ULdb s. 48, SOVm 5:1 s. 177).

Anna

**Annebordh*, Vendel (Annebord 1541 DMS 1:4 s. 150).

Birgitta

?*Bärtbo*, Tärna (Bärttaboda 1540 DMS 1:8 s. 126).

Se nedan under mansnamnet *Berte*.

Cecilia

Sisselbo, Huddunge (i *Cecillæbode* 1492 E 212 f. 20r, ULdb s. 39, SOVm 5:1 s. 89).

Sisselboda, Viksta (Siszeleboda 1548 DMS 1:3 s. 200).

Disa

Disebo, Östervåla (in *dysebodhum* 1309 9/4 Skoklp, SOVm 5:1 s. 152).

Belagt för endast tre kvinnor (Bohuslän, Östergötland, Finland). Fvn. *Disa* (Lind sp. 200), runsvenskt *Disa*, Södermanland (NRL s. 55). Kortform till namn på *Dis-*.

Gunhild

Gunnarsbo, Tensta (Gundelsboll 1540, 1541, Gundelsbo 1542 OAUjb, Gunnarsboda 1546 DMS 1:3 s. 177, Gunnarsboda 1825 OAUjb [under Årsta]).

1456 förekommer formen *Gwndildh*. Namn på *-hild* har genitiv på *-a*, men redan 1447 är genitivformen *Gwnnilds* belagd och 1491 *Gwnnels* (SMP 2 sp. 425). Den nutida förleden i *Gunnarsbo* är en omtolkning.

Ingefridh

**Ingefridhabordh*, Film (ingefredebordt 1541, Ingefredbwdh 1573, Jingebridsboll 1590, Jngefridzmyra 1612 OAUjb).

Karin

Karinbo, Järlåsa (i *Karnebode* 1540 DMS 1:6 s. 125, *karijnneboda* 1541 OAUjb).

Karinbol, Husby-Långhundra (Karinabolett 1547 OAUjb).

Kristin

Kerstinbo, Nora (j *Christina botum* 1360 regist 1540-t., j *cristinabodum* 1453 9/1 SRApp; SOVm 5:1 s. 114).

Magnhild

Mångelbo, Skuttunge (Magnillebode 1533 DMS 1:3 s. 96, Månglbodh 1542 OAUjb).

Endast sex kvinnor finns belagda med detta namn (Skåne, Bohuslän, Jämtland). Runsvenskt *Magnhildr*, Närke (NRL s. 162 f.). Fvn. *Magnhildr* (Lind sp. 752 ff.) är välbelagt.

Margit

Mariebo (*Marjebo*), Österlövsta (Margittbo 1554 DMS 1:1 s. 75).

Maria

Mariebo, Tegelsmora (Mariebo 1541 DMS 1:4 s. 184).

Mariebol, Film (Marrebordh 1541, Mariebordh 1549, Marijbol 1612, Mariebo 1715, Marjebol 1760, Mariæbol 1825 OAUjb).

Ragnhild

?*Ragnarbo*, Östervåla (Ragnareboda 1538 DMS 1:4 s. 135, Ragnalbo 1544, Ragnilleboda 1569–90, Ragnileboda 1610, Ragnarboo 1628 OAUjb; SOVm 5:1 s. 179).

**Ragnhildabodha*, Harbo (Ragnileboda 1560 tl, SOVm 5:1 s. 56).

Rangelbol, Bladåker (ragnilbol 1540 OAUjb).

Sighridh

Segerbo, Hållnäs (Sigridhbodha 1538 DMS 1:1 s. 83).

Ærløgh

Ærligbo, Nora (j ærlenabodhum 1366 10/3 avskr. 1700-t. SD 9 s. 21, i ærloghæbodum 1377 19/5 avskr. 1700-t. E 182 s. 307, SD 11 s. 299, Ærlighaboda 1541 DMS 1:4 s. 122; SOVm 5:1 s. 135).

Mycket sparsamt belagt – en kvinna från Småland och dessutom två män från Dalarna och Småland med metronymikon *Ærlogha* resp. *ær legho*. Saknas i NRL.

2.2. Mansnamn⁶

Adde

?**Addabol*, Uppland, olokaliserat (Jn addaboli 1296 17/1, SD 2 s. 206, de addaboli 1344 SD 5 s. 351, de ... addabole SD 5 s. 355).

Tiundalagmannen Israels änka Ragnfrid säljer 1296 det oidentifierade, dock med största sannolikhet uppländska, **Addabol* till Uppsala domkyrka; det omnämns senare två gånger i Registrum ecclesie Upsalensis 1344 för att därefter inte uppträda i källorna. Om det för endast två skåningar säkert belagda hypokoristiska *Adde* kan ingå i **Addabol* är mycket ovisst; det uppträder i Danmark huvudsakligen i Sydslesvig och jämförs i DGP (s. 8 f., 1633) med bl.a. forntyskt *Ad(d)o* och frisiskt *Adde*.

Agne

Agnebo, Tierp (j agnabodha 1409 12/8 DRAp).

⁶ Förleden i *Kolebo* i Nora har av förf. (i SOVm 5:1 s. 80) tidigare tolkats som innehållande mansnamnet *Koli*. Ett nytillkommet belägg för bebyggelsen gör att denna tolkning måste avvisas. Det i DMS (1:8 s. 147) anförda belägget *en kolabodt* 1538 visar att namnet innehåller ett appellativ, fsv. *kolabodh* 'kolbod'.

Anders

Andersbo, Film (i Anderboda 1443 avskr. 1600-t. DMS 1:3 s. 141, anderssa bodha 1479 24/2 SRAp).

Andersbo, Nora (vidhir andhirsabodhum 1415 21/5 UUBp, SOVm 5:1 s. 97).

Ane

Ånebo, Vendel (Anebo 1541, Åånebo 1543 OAUjb).

Arvidh se *Orvidh*.

Arne

Arnebo, Västerlövsta (j arnabodum 1416 efter 19/1 SRAp, SDns 3 s. 103,⁷ j arnabodom 1442 efter 29/6 UUBp).

**Arnabol*, Morkarla (Arnebole 1566 DMS 1:4 s. 229).

Asmund

Åsmundbo, Hållnäs (Åsmundaboll 1545 DMS 1:1 s. 83, Odzmundzboda 1573 OAUjb).

Bagge

?*Baggbo*, Nora (Baggeboll 1549 DMS 1:4 s. 112, Baggeboda 1569 OAUjb).

Bagge är fåtaligt belagt som huvudnamn och vanligt som binamn, då sannolikt i betydelsen 'packe, bylte, tjock kloss' (SMP 1 sp. 221 f.). I ortnamnet ingår alltså troligast antingen binamnet eller appellativet fsv. *bagge*.

Basse

?**Bassabordh*, Film (Baszebordt 1541 DMS 1:3 s. 142, Bassebordh 1573 OAUjb).

Fåtaligt belagt som huvudnamn. Belagt även som binamn, som väl innehåller fsv. *basse* 'vildgalt'. I ortnamnet kan även appellativet fsv. *basse* ingå.

Beneke

Bennikebol, Vidbo (bænnnekobodhe 1383 27/6 SRAp, Bennickebolet 1613 OAUjb).

Bengt

?*Bengtsbo*, Vendel (i Bunktsbodom 1457 C 7 f. 7, Benctzbodha 1540 OAUjb).

**Bengtsbodha*, Vendel (Beingtsboder 1540 DMS 1:4 s. 150).

Benne

Bennbo, Dannemora (benabo 1541 OAUjb).

Bennebo, Valö (Benebo 1546 DMS 1:1 s. 86).

Bennebol, Bladåker (Bendeboll 1509 DMS 1:4 s. 281, Benebol 1540 OAUjb).

Bännebo, Tärna (in bennabodhum 1341 3/6 avskr. 1344 A 8 f. 33v, SD 5 s. 42, DMS 1:8 s. 126).

⁷ SDns 3 s. 103 läser *arua*-.

Berte

?*Bärtbo*, Tärna (Bärttaboda 1540 DMS 1:8 s. 126).

Om *Bärtbo* innehåller det endast för två personer, i Finland och Västmanland, belagda ursprungligen tyska mansnamnet *Berte* är mycket osäkert. Mycket osäker är också en alternativ tolkning utifrån kvinnonamnet *Birgitta*, som i slutet av 1400-talet och början av 1500-talet uppvisar former som *Bereta*, *Berete* o. likn. (SMP 1 sp. 383).

Biorn

Björnarbo, Jumkil (j byornarfwabodhum 1369 11/9 Skoklp, SD 9 s. 587).

?*Björnbo*, Tierp (i biornæbodom 1492 E 212 f. 27v, ULdb s. 51).

?*Björnbo*, Tolfta (biörnebo 1541 OAUjb).

Björso, Västerlövsta (boda 1542, Biörnsboda 1549 OAUjb).

Fogevokalerna i beläggen för *Björnbo* i Tierp och Tolfta kan återgå på gen. sg. av mansnamnet eller gen. pl. av appellativet fsv. *biorn* 'björn'. *Björso* i Västerlövsta innehåller väl troligast sekundär gen. sg. på -s av mansnamnet, men det är också tänkbart att gen. sg. av appellativet i kollektiv betydelse ingår. *Björnarbo* innehåller en förled **Biornaarva*- 'Björns arvinges'.

För *Björso* se avsnitt 4.

Birgher

Bergsbo, Lunda (byrgers bool 1448 25/4 SRAp, bergxbool 1461 8/12 SRAp, Beryessbol 1561 Långhundra hdsdb s. 130, Börilzbolitt 1591, Bijresbooll 1613, Bergzbohl 1680 OAUjb).

Borstbo, Rasbokil (börelsbo 1540, böresboda 1545, Böriessboda 1549, Byrielssboll 1581, Bårstbo 1680 OAUjb).

Genitivformer som *Beriels* 1520 och *Byrgels* 1522 finns belagda (SMP 1 sp. 347).

Bonde

Bondebo, Tierp (Bondebo 1535 OAUjb).

Bosse/Busse

?**Bossabodha*, Nora (j Bossobokum [sic] 1360 u.d. regest 1540-t. SD 7 s. 252, bossabodha 1399 1/6 UUBp).

I ortnamnet ingår sannolikt ettdera av binamnen *Bosse* eller *Busse*, mindre sannolikt de likalydande mycket fåtaligt belagda huvudnamnen (SMP 1 sp. 446, 527, SOVm 5:1 s. 118). I SMP hänvisas för *Bosse* till fda. *Butse*, som i DGP (1 sp. 174) anses kunna vara ett nordiskt **Botsi* avlett av stammen *Bot*-, ett slaviskt *Buze* eller ett fornhögtyskt *Bozo*. Fvn. och fda. *Bussi* som binamn sammanställs med nynorskt *busse* 'svær karl' (Lind Bin. sp. 51, DGP 2 sp. 167).

Bote

Botarbo, Vendel (Botharabo 1540 DMS 1:4 s. 151, Botarabo 1541 OAUjb).

Sannolikt med en ursprunglig förled **Botaarva*- 'Botes arvinges'.

Braghe

Bragdebo, Östervåla (j braghobodhum 1376 16/2 avskr. 1700-t. E 182 s. 308, i brawbodha 1518 1/5 UUBp, Bragabo 1544, Bragdeboda 1549 OAUjb; SOVm 5:1 s. 150).

Brudde

Broddbo, Skuttunge (i broddabodhom 1391 5/10 SRAp).

**Broddabodha*, Frötuna (Brodebodha 1500 avskr. Vft 2:8–9 s. 166).

?*Bråboda*, Tillinge (bråbodha (brå-?) 1557, Brudda boda 1573, bråboda 1583 OAUjb).

Bruse

?*Brusbo*, Söderfors (j brusabodha 1409 12/8 Uppsala DRAp).

I SMP 1 (sp. 509) upptas med frågetecken endast ett belägg från Finland som huvudnamn (*Brussi*). Eftersom namnet är vanligt som binamn ('bock'), ingår troligast binamnet i *Brusbo*.

Bryniolf

Brunnsbo, Östervåla (i Brynnilsboda 1454 sen avskr. SOVm 5:1 s. 150, Brinilsboda 1541 DMS 1:4 s. 128, Brunsbo 1544, Brönsbo 1549 OAUjb).

Budde

Buddbo, Ärentuna (Buddeboda 1538 DMS 1:3 s. 211).

Buddbo, Östervåla (Buddabo 1548 DMS 1:4 s. 128, SOVm 5:1 s. 152).

Buddboda, Frötuna (Budde bodha 1535 OAUjb).

Buddbol, Ununge (Buddebol 1546 DMS 1:4 s. 314).

Didrik

**Didriksbodha*, Vänge (Jn thidhriksbodhum 1344 u.d. SRAp, SD 5 s. 331, DMS 1:2 s. 131).

Drængus

Drängsbo, Nora (j drengusabodum 1409 9/8 SRAp, drengesbo 1544, Drengsboda 1549, Drengesboda 1628 OAUjb; SOVm 5:1 s. 104).

?**Drængesbodha*, Norrby (til drængesbodha 1492 efter 29/9 Strängnp).

Det äldsta belägget för *Drängsbo* i Nora korresponderar med ett endast en gång belagt mansnamn *Drængus* (meth ... drængusee 1377 19/5 avskr. 1700-talet E 182 s. 307, SD 11 s. 299). Denne Drængus är hemmahörande i byn Nordmyra, som troligen är moderby till Buska, på vars område det nu obebyggda Drängsbo ligger (M. Wahlberg i SOVm 5:1 s. 104). Det är onekligen frestande att här se namnlåtare. Hur ett mansnamn/binamn *Drængus*, med dativ på *-e* och med genitiv på *-a* (i ortnamnsbelägget), skall förklaras är emellertid ovisst. Avskriften av brevet 1377 är gjord av Olof Celsius d.ä. och synes inte dåligt återge originalet, bortsett från några smärre avskrivningsfel. *Drængus* skulle kunna förstås som en latinisering av det sparsamt belagda *Dræng*, men brevet är skrivet på svenska och uppvisar inga andra latiniseringar. I SD 11 s. 299 tolkas namnet som *Dräng*; personen i fråga föreslås ha kunnat omtalas som *Drängus* eller liknande, dvs. med den latinska nominativändelsen *-us*, vartill fogats den svenska dativändelsen *-e*. Att *Drængus* vid samma tid förekommer både i en ortnamnsförled (läsningen är säker) och som personnamn (dock i en avskrift), därtill inom samma mycket begränsade område talar för att åtminstone en person verkligen har burit detta namn, hur det än skall förklaras. En parallell till vårt *Drängsbo* synes vara **Drængesbodha* (drængesboda 1492), avseende en nu förvunnen bebyggelse (?) i Norrby. Per Axelsson (1959 s. 53) menar att förleden här är mansnamnet *Dræng*, vilket inte går att förena

med den äldsta skrivningen.⁸ Den en gång från Östergötland belagda sidoformen *Drænge*, som också är känd från en öländsk runinskrift (*Drængi*, NRL s. 57) och som fornsvenskt binamn, betraktas i NRL som en svag sidoform till *Dræng* och kan därför på grund av kompositionsformen på *-es-* inte komma i fråga. Att anta en okänd *ia*-stam *Drængi(r)* i de båda ortnamnen är knappast tillrådligt.

*Fabbe

**Fabbabodha*, Lena (de *fabbabodhum* 1344 u.d. A 8 f. 28v, SD 5 s. 327).

Något sådant namn finns inte belagt. LB (s. 50) rekonstruerar ett **Fabbe*, som möjligen ingående i det här aktuella **Fabbabodha* i Lena. Roland Otterbjörk (1970 s. 88) anger, utan att ange källor, att *Fabbe* är en fornsvensk smekform av *Fastbjörn*, vilket inte möter några formella hinder.

Fagge

**Faggabodha*, Tierp (ffagebo 1541, Faggebo 1546 OAUjb).

Belagt endast en gång, i mgl ?1312 för Vendel. Namnet är enligt Ivar Modéer (1989 s. 40) en hypokorism till *Farthæghn* eller *Fastger*, enligt Assar Janzén (1947 s. 242) snarast uppkommen som »lallord» i barnkammaren. Enligt Nils Ödeen (1927–30 s. 71) ingår *Fagge* i bynamnet *Faggemåla* i Småland. **Faggebodha*, som är belagt i källorna som utjord 1541–1825 (OAUjb) är sannolikt identiskt med det *Faggbo*, som 1934 (Ingegärd Isaksson OAU) upptecknades som namn på en utdikad myr.

Fastbiörn

Fastparbo, Tärna (j fasbernabodom 1423 före 20/7 Nordmp, i fasbiornabode 1492 E 212 f. 19v, ULdb s. 38, Fassparboo 1680 OAUjb).

Faste

Fastbo, Altuna (Fastebåda 1538 DMS 1:8 s. 51).

Fastbol, Järfälla (Fastebode 1494 avskr. 1571, Fastaboll 1514 avskr. 1571, DMS 1:7 s. 279).

Fastbol, Skärfhammar (fastebord 1541, Fasteboll 1545 OAUjb, DMS 1:4 s. 241).

Fastebo, Tierp (j fastebodhe 1528 15/1 Bergslp).

Fastmund

Fasenbo, Västerlövsta (i ffasmandebodhe 1535 11/2 UUBp, *Fasenbo* 1715 OAUjb).

Saknas i SMP, ett osäkert runstensbelägg från Småland (NRL s. 62). Det äldsta beläggets *Ffasmande-* 1535 med *a* i andra stavelsen har flera motsvarigheter i belägg för namnet *Gudhmund* (SMP 2 sp. 345: Gudman 1449; i sammansättningar med *son*, Gudhmand-, Gundmant- 1474, Gwdman- 1491, Gwdmand- 1498).

Filippus

**Filpusbodha*, Hägeby (Philpusboda 1567 DMS 1:1 s. 94).

**Filpusbol*, Husby-Långhundra (Philpussabols eng 1544 OAUjb).

⁸ I belägget *drængesboda* utgörs *-es-* av en förkortningssläng från *g:et* upp över raden, vilken rimligen bör upplösas just så, inte som *s*, för vilket en sådan förkortningssläng knappast bör ha använts.

Finne

?*Finnbo*, Vittinge (Finneboda 1455 avskr. 1571, Ffynnabodha 1538 DMS 1:8 s. 186). Kan också innehålla gen. pl. av folkslagsbeteckningen *finne*.

Finvidh

**Finvidhabodha*, Harbo (in finuidobohum ?1312 u.d. SOVm 5:1 s. 38).

Folke

Folkebo, Harbo (Folkebo 1547 DMS 1:4 s. 97, SOVm 5:1 s. 39).

Frøbiorn

Frebbenbo, Forsmark (i frøbiornabodha 1490 E 212 f. 9r, ULdb s. 20).

Gamse

?*Gamsebo*, Norrby (Gramssaboda 1539 DMS 1:8 s. 81, Gamseboda 1549 OAUjb). Belagt en gång i mitten av 1300-talet som namn på en Upplandsbonde (Vänge?). Ett belägg på ett binamn *Gams* (Kalmar).

Gerike

?*Järkebo*, Vendel (ierkabode 1451 26/10 SRAp, DMS 1:4 s. 159).

**Gerikabol*, Västland (gerike bool 1409 14/8 DRAp, SDns 2 s. 143, **Järkaboda* 1547 DMS 1:1 s. 62, Jerckebo 1557, 1572, Jerckerboda 1581 OAUjb).

En utveckling *Gerika*- > *Järke*- i **Gerikabol* är helt tänkbar, kanske under inflytande av biformen *Jerker* för *Erik* (jfr belägget Jerkerboda 1581), om nu 1500-talsbeläggen verkligen avser samma bebyggelse som belägget från 1409.⁹ Om förleden i *Järkebo* i Vendel också innehåller *Gerike* är ovisst med tanke på att man då måste förutsätta en ganska långtgående nedslitning av förleden och förmjukning av g så tidigt som 1451 (*ierkabode*).

Giordh

Gulbo, Vendel (Giulebo 1540 DMS 1:4 s. 156).

Av *Giordh* redovisar SMP (2 sp. 230) genitivformer som *Giwrðha*- 1477 och Ingwar Fredriksson (1974 s. 114) från Jämtland och Ångermanland 1500-talsformer som *Giul*, *Gjole* och *Giöll*.

Gisle

Gisselbol, Bladåker (gislebol 1540 OAUjb).

Gisselbol, Rasbo (Gislebol 1566 DMS 1:3 s. 263).

Gregers

Grellsbo, Bälinge (?Gregorius de bodhum 1299 5/12 SRAp, SD 2 s. 304, i gregersboda 1429 3–8/2 Bälinge SRAp, Grelzbo 1557 OAUjb).

Gregersboda, Roslags-Kulla (Gregerssebo 1529 OAUjb).

För *Grellsbo* se avsnitt 4.

⁹ Sammankopplingen av beläggen *gerikabol* 1409 och **Järkaboda* 1547 enligt DMS 1:1 s. 62; 1547 anges att **Järkaboda* blev först upptaget eller uppröjt detta år.

Gregge/Grigge

**Greggabodha*, Valö (Gregebo eng 1546 DMS 1:1 s. 87).

Griggebo, Hållnäs (Greggebo 1545, Griggebo 1612 OAUjb).

Gregge är belagt i patronymikon för två personer från Finland och för en person från Estland. För *Grigge* finns ett säkert belägg från Dalarna och två osäkra (i patronymikon) från Östergötland avseende samma person. Namnen är troligen kortformer till *Greggers*.

Grim

Grimsarbo, Söderfors (Grijmssarebo 1535 OAUjb).

Sannolikt med en ursprunglig förled **Grimsarva*- 'Grims arvinges'.

Gubbe

Gubbo, Tierp (gubbebo 1541 OAUjb).

Gubbo, Valö (Gubbebo 1540 OAUjb).

Gubboda, Frötuna (Gubbodha 1567 OAUjb).

Endast ett belägg som huvudnamn och ett i patronymikon. Till fsv. *gubbe* 'gammal man' eller kortform till ett namn på *Gudh*-, snarast *Gudhbiorn* (SMP 2 sp. 327); det senare alternativet anges för runsvenskt *Gubbi* i NRL (s. 84). Med binamnet *Gubbe* noteras tre personer i SMPs och sju personer i samlingarna av binamn från KA. Om namnet ingår som huvudnamn eller binamn i de anförda ortnamnen kan inte avgöras.

Gudhleif

?*Gullesbo*, Nysätra (gwllsbo 1492 2/5 SRAp).

Gudhleif är känt från medeltidens Uppland. Tänkbart vore även det sparsamt belagda *Gudhleik*, som dock under medeltiden synes ha haft en västlig utbredning (Skåne, Bohuslän, Västergötland, Värmland, Härjedalen och Jämtland) och under 1500-talet är känt från Dalsland och Ångermanland (Fredriksson 1974 s. 115), men som givetvis kan ha funnits även i andra delar av landet.

Gudhmund

Gunbo, Roslags-Kulla (aff gudmundzbode 1423 13/1 SRAp).

Gunbo, Vittinge (Gudmundzbodha 1449 26/3 SRAp).

Gunnarsbol, Husby-Långhundra (Gudmunz bolz engh 1544, Gwdmunsbolett 1547, Gunnarsbooll 1579 OAUjb).

Gudhsten

Gustensbo, Tensta (i gudzstensbode 1492 E 212 f. 32v, ULdb s. 58).

Gudhvast

Gåvastbo, Österlövsta (guduasthebodh 1535 OAUjb).

Gåvastbo, Östervåla (j gudwastabodhom 1396 u.d. regest 1540-t. RL pag. 289/f. 174r, Guduasteboda 1541 DMS 1:4 s. 131; SOVm 5:1 s. 159).

Gunnar

Gunnarsbo, Forsmark (i gwnnersbodom 1493 23/1 SRAp, ULdb s. 112).

Gunnarsbo, Norrby (Gunnarsboda 1538 OAUjb).

Gunnarsbo, Tierp (gunnarsbo 1541 OAUjb).

Gunnarsbo, Östervåla (Gunnarsboda 1541 DMS 1:4 s. 131, SOVm 5:1 s. 159).

Gunnarsbol, Rasbokil (gwnnarsbola 1486 19/5 SRAp).

Gunne/Gumme

Gundbo, Skuttunge (Gombo 1540, Gunbo 1542, Gumbo 1567, Gundboo 1622, Gumbo 1680, Guneboo 1686, Gumbo 1715, 1725, Gundbo 1794 OAUjb).

Gundbo, Vendel (Gumbo 1541, Gumboda 1567, 1572, Gundhbo 1578, Gumboda 1582, 1597, Gunboda 1600, Gumbo 1610, 1619, Gunboo 1631, Gumbo 1635, 1680, 1686, Gunndbo 1715 OAUjb).

Gundbo, Östervåla (i Gumabothom 1357 18/1 avskr. 1795 E 175 s. 579, i Gunæbodhum 1357 18/1 avskr. 1795 E 175 s. 581, gunnebodha 1397 22/2 UUBp, gunnabodhe 1399 1/6 UUBp; SOVm 5:1 s. 158 f.).

**Gunnabol*, S:t Olof (Gwnnebooll 1553 DMS 1:10 s. 153).

Gundbo i Östervåla och **Gunnabol* synes av de medeltida beläggen att döma innehålla *Gunne* (kortform till namn på *Gun-*). För *Gundbo* i Vendel och *Gundbo* i Skuttunge går det på grund av de sena beläggen och en tänkbar assimilation *nb > mb* inte att avgöra om *Gunne* eller *Gumme* (kortform till namn på *Gudh-*, i första hand *Gudhmund*) ingår. Det upptecknade dialektuttalet (OAU) för *Gundbo* i Skuttunge och Östervåla är »*Gunnbo*» eller »*Gummba*» och för *Gundbo* i Vendel enbart »*Gunnbo*».

Gunvidh

Gundbo, Österlövsta (Gunduedeboda 1545 DMS 1:1 s. 72).

Gutte

Gottbol, Ununge (Gotteboll 1544 DMS 1:4 s. 315).

Guze

Gustebo, Bälinge (Gudzebo 1452 avskr., Gussebode 1540 DMS 1:3 s. 50).

Fåtaligt belagt som huvudnamn och binamn, bl.a. från mgl ?1312 för Valö. Som huvudnamn sannolikt delvis hypokorism på *-si* till namn på *Gudh-* (SMP 2 sp. 485 f., Hellberg 1965 s. 26). Runsvenskt *Gusi* (?) som binamn, *Gussi* (?) som hypokorism (NRL s. 94 f.).

Gydhi

**Gydhabol*, Morkarla (i Gydabole 1398 DMS 1:4 s. 232).

Ett fåtal belägg från Skåne, Småland och Östergötland.

Gælle

Gällbo, Västland (j gellabodha 1409 12/8 DRAp, SDns 2 s. 136).

Belagt som huvudnamn för två personer och i ett patronymikon. Runsvenskt *Gialli* (NRL s. 77), väl ett ursprungligt binamn ('skrikaren').

Gæste

Gästbo, Östervåla (Gestaboda 1541 DMS 1:4 s. 131, SOVm 5:1 s. 160).

Belagt för två personer, från Arboga och Finland (Mats Wahlberg i SOVm 5:1 s. 160).

Haghbardh

Habbalsbo, Forsmark (i haborsbodhæ, i habolsbodhæ 1490 E 212 f. 5v, ULdb s. 97). En form *Habor(dh)* är ganska vanlig på 1400-talet, och på 1500-talet är former som *Habol* och *Habbal* belagda (Fredriksson 1974 s. 118), vilket stämmer väl överens med de äldre skrivningarna för *Habbalsbo*. Genitivformer på -s är det normala från 1400-talet.

Hakon

Hocksbo, Björklinge (Håkanabode 1540, Håkansbodha DMS 1:3 s. 150).
Håcksby, Huddunge (aff Hokansboda 1538 DMS 1:8 s. 147, Håkansby 1543 OAUjb, SOVm 5:1 s. 78).
Håkansbo, Vittinge (Håkansboda 1569 OAUjb).
Håkansbo, Österlövsta (de haconabohum ?1312 u.d. SRap, SD 3 s. 98).
**Hakonabordh*, Vendel (Hååkenebordh 1541 DMS 1:4 s. 158).

Haldor

Aldersbo, Tärna (Hald[er]bo ?1500–1530 Svinnegarns ka PI:1 f. 8r, Haldersboda 1538 DMS 1:8 s. 124).

Halsten

Hastelsbo, Vendel (Halsthensbo 1540 DMS 1:4 s. 157).

Harald

Harsbo, Järlåsa (j haraldzbole 1409 12/8 SRap, SDns 2 s. 138, Harelsbode 1540, Harssbo 1680 OAUjb).

Henrik

Hindersbo, Östervåla (j henricsbodha 1409 12/8 DRap, Hindersboda 1569 OAUjb; SOVm 5:1 s. 163).

Herman

Hermansbo, Forsmark (i hermansbodhæ 1490 E 212 f. 65v., ULdb s. 97).
Hermansbol, Ununge (herman j boole, hermanzbool 1454 4/12 SRApp).
För *Hermansbol* se avsnitt 4.

Hinze

**Hinzabodha*, Norrby (ii hinzabodhum 1370 19/1 SRap, SD 9 s. 652).

Holmfast

Ulvedsbo, Tierp (olluasteboda 1541, wluestabo 1613 OAUjb, Ulfvedsbo Tierps ka AI: 16c s. 815).
Identifieringen med Ulvedsbo efter DMS 1:4 s. 80. Denna bebyggelse uppträder emellertid i husförhörlängderna i Tierps kyrkoarkiv tidigast 1866, och namnet är där ditskrivet i efterhand för en del av bebyggelsen Rasbo. Den bebyggelse som beläggen från OAUjb avser upptas inte efter 1613, men det är naturligtvis möjligt att namnet därefter av någon anledning inte har varit i officiellt bruk men senare återupptagits.

Holmger

Hållingsbo, Svinnegarn (holmgersbodom 1457 C 7 f. 1, i hollingersbode 1458 7/2 Uppsala SRap, Hollingsboda 1541 OAUjb).

Från 1400-talet uppträder formen *Holinger* (SMP 3 sp. 464) och senare *Holing* och *Håling* (Modéer 1957 s. 59, Fredriksson 1974 s. 24, 54, 81, 122). Detta illustreras vackert av beläggen för *Hållingsbo*.

Holmsten

**Holmstensbodha*, Vendel (Holstansboda 1538 DMS 1:4 s. 157).

Hånstensbo, Dannemora (Holstensbo 1541, Honst[e]nsboda 1612 OAUjb).

Utvecklingen från *Holstensbo* till dagens *Hånstensbo* kan förstås som fjärrassimilation.

*Holmvardh/Halvardh

Holmbo, Tegelsmora (Holuarbo 1540, Holuardebo 1544 OAUjb, Holmbo, Holmarbo 1600 DMS 1:4 s. 183).

Holvarbo, Vendel (Holffueboda 1536, Holuarrebo 1540 DMS 1:4 s. 157; Holuedebo 1549, Hålfwarbo 1686 OAUjb).

Något namn **Holmvardh* finns inte belagt i SMPs eller NRL. Tänkbart är också att förleden i de två ortnamnen innehåller *Halvardh*, som uppvisar enstaka former *Hol-* under slutet av medeltiden, t.ex. 1493 och 1507 (SMP 3 sp. 751, 753).

Holmvidh

Holvarbo, Vendel (jnnan holuidhabodha 1432 13/6 Skoklp, DMS 1:4 s. 157).

Holvarbo, Stora, Östervåla (j holuidhabo 1409 12/8 DRap, SOVm 5:1 s. 146).

Olvbo, Film (Oluidabo 1541 OAUjb).

Hvit

Visbo, Giresta (j hwitsboda 1453 7/6 Sjöholmp).

Visbo, Tärna (i Huitzbooda 1525 DMS 1:8 s. 130).

Visbo, Västerlövsta (i hwidzbodom 1492 efter 29/9 Strängnp).

Vissbo, Bälinge (in Hwizbodhe 1376 D 1 s. 13).

Vitsbol, Roslagsbro (?hwitztorp 1457 C 7 f. 8, hwitzboll 1545 OAUjb).

Belagt för tre personer som huvudnamn och i två patronymikon. Välbelagt som biamn.

*Hvitbiorn

Husbol, Bladåker (Huitbiersbo 1540, Hvitebols eng 1567, Hussbolz Enger 1636, Husbohl 1871 OAUjb).

Något sådant namn finns inte belagt i SMP eller NRL. Om tolkningen av förleden utifrån det äldsta belägget *Huitbiersbo* 1540 är riktig, kan det röra sig om mansnamnet *Biorn* med ett tillagt binamnsprefix *Hvit-*, kanske med syftning på ovanligt ljus hy eller vitt hår. I SMPs finns som binamn *Hvitben*, *Hvitfot*, *Hvithaar* och *Hvithovudh*. NRL (s. 125) upptar *Hvithofdi* och *Hvitkærr* ('vitlockig').

Hæghmund

?*Hemmanbo*, Vittinge (Hemanabådha 1538, Hemmaneboda 1542 OAUjb).

Om *Hemmanbo* innehåller *Hæghmund* är osäkert på grund av de sena beläggen (för

-a- jfr *Fastmund* ovan). Namnet är belagt endast för en Visbyprost 1283 och saknas i NRL.

Hæming

Hemmingsbo, Film (Hemingsbo 1541 OAUjb).

Hemmingsbo, Järlåsa (Hemingzbodha 1540 OAUjb).

Hemmingsbo, Nora (?i hæmingsbodum 1418 u.d. avskr. 1700-t. E 182 s. 305,¹⁰ Hemmingsboda 1541 DMS 1:4 s. 114; SOVm 5:1 s. 108).

Hemmingsbo, Tolfta (hemmingxbodhum 1409 12/8 DRAp).

Hemmingsbo, Östervåla (j hemigsbodom 1398 28/2 avskr. 1700-t. E 182 s. 303, i hemmingx bode 1492 E 212 f. 27r, ULdb s. 50; SOVm 5:1 s. 162).

Hemmingsbol, Rasbo (Bylsingir 1443 4/3 SRAp, Bulsingen vel Hemmingxbool 1479 UDR 1 f. 8v, DMS 1:3 s. 266, Hemingesbo 1540, Henningzbol 1549, Hemingzbolle 1613, Hemingzbo 1680, Hemmingsbohl 1760 OAUjb).

Av beläggen att döma har Hemmingsbol i Rasbo ursprungligen burit ett annat namn av ovisst ursprung, *Bylsingir*, *Bulsingen*, sannolikt ett natur- eller ägonamn, som senare bytts ut mot *Hemmingsbo*, troligen på 1400-talet. I beläggen från jordeböckerna 1540–1680 växlar *-bol* och *-bo* som efterled.

Høk

Högsbo, Nora (i högxbodom 1421 u.d. Holmp, SOVm 5:1 s. 111).

Iakob

Jobsbo, Vänge (Iopsbodha 1538, Iåpzboda 1545 OAUjb).

Jåsbon, Östervåla (Iåpsboda 1541 DMS 1:4 s. 132, Jacobsboda 1549 OAUjb; SOVm 5:1 s. 151).

Ighul

Igelsbo, Vendel (ij yghulsbodhom 1368 13/8 SRAp, SD 9 s. 445).

Se avsnitt 4.

Iljan

Eljansbo, Norrby (elssansbodha 1538,¹¹ illiansboda 1539, Eliansboda 1549, Illiansboda 1551, Eljansbo 1825 OAUjb).

Inge

Ingbo, Enåker (ii ingabo 1370 19/1 SRAp, SD 9 s. 652).

Ingbo, Nora (i yghabodom 1362 18/4 avskr. 1700-t. SD 8 s. 181, jngabo 1396 u.d. re-gest 1540-t. RL pag. 290/f. 174v, Ingeboda 1551 OAUjb; SOVm 5:1 s. 112).

Ingbo, Norrby (ii ingabodhum 1370 19/1 SRAp, SD 9 s. 652).

**Ingabodha*, Tierp (ingebo 1541 OAUjb).

Jfr *Ingolf*.

¹⁰ Kan även avse Hemmingsbo i Östervåla.

¹¹ Skrivningen torde vara korrupt.

Ingebiorn

**Ingebiornabodha*, Lena (de ingibiornabodhum 1344 u.d. A 8 f. 28v, SD 5 s. 327).

Ingemund

Imundbo, Österlövsta (Ingemundaboda 1545 DMS 1:1 s. 73).

Ingevald

**Ingevaldsbodha*, Svinnegarn (Ingewaldzbodha 1450 17/3 Vadstena SRAp).

Ingevast

?*Ingstarbo*, Österlövsta (Instarbo 1545 DMS 1:1 s. 73, Ingstarbo 1555 OAUjb). Förleden i *Ingstarbo* i Österlövsta skulle möjligen, som Hjalmar Lindroth (1914 s. 148) har föreslagit, kunna vara ett ursprungligt **Ingevastaarva*-, en sammansättning med *arve* 'arvinge', alltså 'Ingevasts arvinges', men en sådan tolkning är mycket osäker.

Ingolf

Ingesbo, Vittinge (Ingersbå 1538, Ingulsboda 1539 DMS 1:8 s. 189).

?*Ångsboda*, Björklinge (Ingesbo 1540, Engsboda 1825 OAUjb).

Förleden i *Ångsboda* kan alternativt innehålla en yngre genitivform av mansnamnet *Inge*.

Ingvar¹²

?*Ingarsbo*, Österlövsta (Ingarsboo 1554 DMS 1:1 s. 73).

Ioar

**Joarsbodha*, Vänge, (de joarfbodhum [sannolikt fel för joars-] 1344 u.d. A 8 f. 30v, SD 5 s. 331, DMS 1:2 s. 125).

Iohan

Jugansbo, Östervåla (Jogansboda 1541 DMS 1:4 s. 132, SOVm 5:1 s. 168).

Juvansbo, Björklinge (joans bodha 1432 13/6 Skoklp).

Iordan

Jordansbo, Vendel (j jordansbodom 1457 C 7 f. 7).

Iuvur

Juvansbo, Valö (Juuersbo 1540, Jonsbo 1548, Joguns boda 1567 OAUjb).

Namnet är belagt i mgl ?1312 för Tuna och Vendel. Runsvenskt *Iqfurr*, Uppland (NRL s. 143), motsvarande fvn. *iqfurr* 'vildsvinsgalt', i överförd betydelse 'furste' (Janzén 1947 s. 83 f.). Förleden i *Juvansbo* har tidigt kommit att tolkas som innehållande mansnamnet *Iohan*, sannolikt på grund av att *Iuvur* var ett ovanligt mansnamn.

¹² Ingår även i **Ingvarsbyle*, Vaksala (inguarsbyle 1344 15/9 SD 5 s. 304), vars förled enligt DMS 1:2 s. 218 kan syfta på en av domkyrkans landbor, omnämnd 1316 under Sätuna i samma socken.

Iærle

Järlebo, Dannemora (i iærllabode 1444 1/10 SRAp).

Järlebo, Harbo (in jarlabodhum ?1312 u.d. SRAp, SOVm 5:1 s. 45).

?*Järlebo*, Huddunge (Jelleboda 1548, Jäleboda 1552, Jerleboda 1559 DMS 1:8 s. 147,

Järleboda 1590 OAUjb; SOVm 5:1 s. 79).

För *Järlebo* i Harbo se avsnitt 4.

Kalle

Kallboda, Häverö (Kallebo 1541 OAUjb).

Kallboda, Väddö (kallboda 1557, Kalleboda 1589, Kallboda 1680 OAUjb).

Kolbo, Västland (in kallabodhum 1328 u.d. SRAp, DMS 1:1 s. 63).

?*Kålbo*, Vendel (in kallebodhom ?1312 u.d. SRAp, SD 3 s. 88, j kaalaboda 1471 29/10 SRAp, Kollebo 1541, Kåålebo 1543 OAUjb).

Belagt i mgl 1312 för Österlövsta och Västland, från Västland även 1328 (se avsnitt 4), i övrigt från Finland 1378 och Gotland 1485. Jfr runsvenskt *Kalli* från Småland och Västergötland, som med frågetecken tolkas som en assimilerad form av *Karli* i NRL (s. 145).

För *Kolbo* se avsnitt 4.

Kape

Kåbo, Östervåla (Kåpeboda 1548 DMS 1:4 s. 133, SOVm 5:1 s. 172).

Belagt endast en gång som huvudnamn (1425, Uppland). Tänkbart är även ett binamn

Kapa 'kåpa' (Mats Wahlberg i SOVm 5:1 s. 172).

Kare

Kårbo, Hållnäs (i korrebode 1492 E 212 f. 29v, ULdb s. 54, kareboll 1546, kåreboll 1545, kåreboda 1573, kårbo 1590 OAUjb).

Kårbo, Västland (j koræbodhæ 1409 14/8 Uppsala DRAp, SDns 2 s. 143).

Karl

**Karlsbodha*, Husby-Långhundra (karlsbode 1484 u.d. SRAp).

**Karlsbodha*, Sko (Karlsboda 1489 DMS 1:10 s. 126).

**Karlsbol*, Edebo (Karls boll 1558 DMS 1:1 s. 135).

Karle

Karbo, Harbo (in karlabodhum ?1312 u.d. SRAp, SOVm 5:1 s. 46).

Karbo, Vänge (karlaboda 1533 GFR 8 s. 317).

Karboda, Vendel (in karlabodhum 1341 3/6 avskr. 1344 A 8 f. 34r, SD 5 s. 43).

Klaves

Klasbo, Enåker (i klawossabode 1492 efter 29/9 Strängnp, Klaosebå 1538, Clasboda 1551 OAUjb).

Klemet

Klemensboda, Frötuna (Glemesbodha 1535, Klemetzode 1566 OAUjb).

Klementsbo, Östervåla (Clemettzboda 1549 OAUjb, SOVm 5:1 s. 169).

Knut

Knutsbol, Skäfthammar (Knutzbodha 1541 DMS 1:4 s. 242, knutboll 1573, knutzboll 1590 OAUjb).

Kofre

Korbo, Östervåla (j ... kofrabodhum 1409 8/8 Bergslp, SOVm 5:1 s. 170).

**Kofrabol*, Husby-Långhundra (Koffuerbolz engh 1544, Kowerboletth 1547 OAUjb).

Kågarbol, Almunge (Kowrabodha 1538 DMS 1:4 s. 276, Koffreboll 1540 OAUjb).

Belagt en gång som huvudnamn i mgl ?1312 för Nora och två gånger som binamn (Västergötland, Dalarna), runsvenskt *Kufri*, Västmanland (NRL s. 152). Sannolikt ett ursprungligt binamn motsvarande fvn. *kofri* 'hätta' (Salberger 1978 s. 75 ff.).

Krok

Krogsbol, Faringe (Kroxbole 1527 DMS 1:4 s. 295).

Krogsbol, Roslags-Bro (?kroxstorp 1457 C 7 f. 8, krogsboll 1545 OAUjb).

Kroksbo, Enåker (Krogesbå 1538, krogzboder 1544 OAUjb).

Kulle

Kullarbo, Östervåla (i kullarabodhum 1415 21/5 UUBp, SDns 3 s. 40)

?*Kullbol*, Dannemora (in kullaboli 1341 3/6 avskr. 1344 SD 5 s. 43, DMS 1:3 s. 137).

?*Kullbol*, Film (Kwillebool 1507 DMS 1:3 s. 146, kullaboll 1543 OAUjb).

?*Kullbol*, Vendel (Kullaboda 1538 DMS 1:4 s. 162, Kulbooll 1600 OAUjb).

SMPs upptar sju personer från Skåne, Östergötland, Södermanland och Uppland (1 belägg). Förleden i *Kullarbo* är sannolikt ett ursprungligt *Kullaarva*- 'Kulles arvinges'. I de tre *Kullbol* kan även appellativet fsv. *kulle* ingå.

Kæbbe

Käbbo, Harbo (in kiababohum ?1312 u.d. SRAp, Kebbo 1544 OAUjb; SOVm 5:1 s. 49).

?*Käbboda*, Film (j kæpabodha hytto 1443 30/12 Eriksbp, Kebboohytta 1531 DMS 1:3 s. 147, kiebbebode 1541 OAUjb).

Kæli/Kælle

Kælabodha*/Kællabodha*, Nora (i kælebodhum 1415 21/5 UUBp, SOVm 5:1 s. 115).

Kætil

Kättsbo, Björklinge (ketelsbo 1540 OAUjb).

Kætilbiorn

Käbbarbo, Tegelsmora (kiebbärbo 1540 OAUjb).

Källbo, Tensta (Jn ketilbernabodhum 1296 17/1 Uppsala SRAp, SD 2 s. 206, j kella-bodhum 1370 15/2 UUBp).

Labbe

Labbo, Forsmark (Labboda 1540 DMS 1:1 s. 88).

Labbo, Tegelsmora (ij labbabodhum 1368 13/8 SRAp, SD 9 s. 445, DMS 1:4 s. 184).¹³

Labbo, Tensta (Labbabodha 1462 3/7 SRAp).

¹³ DMS 1:4 s. 184 läser i *Lakkabodom*.

Labbo, Österlövsta (Labbo 1554 DMS 1:1 s. 74).

Ladubo, Björklinge (Labbeboda 1548 DMS 1:3 s. 118, Laboda 1686 Björklinge ka AI: 1 s. 131, Labbona 1733 Björklinge ka AI:2 s. 39, Labo 1828–38 Björklinge ka AI: 12 s. 138, Ladebo 1849–54 Björklinge ka AI:15 s. 231).

Laghe

Labole, Lilla o. *Stora*, Vendel (Lagebord 1541 DMS 1:4 s. 163).¹⁴

Lagbo, Huddunge (Lagabo 1538 OAUjb, SOVm 5:1 s. 80).

Lagbo, Östervåla (in lavæbodhum 1312 18/10 SRAp, SD 3 s. 87, i lagebode 1492 E 212 f. 27r, ULdb s. 50).

Laghboda, Länna (Laghabodha 1535 OAUjb).

Lågbo, Tierp (j laghbodha 1409 12/8 DRAp, SDns 2 s. 137, Lagebo 1540, Lågeboda 1572 OAUjb).

Lågbol, Bladåker (lågebol 1540, lagebol 1556, Lageboll 1567, lågeboll 1579 OAUjb).

Laurens

Larsbo, Österlövsta (Laurenssebo 1545 DMS 1:1 s. 74).

**Laurensbodha*, Ed (lauresbodum 1457 C 7 f. 9, Laurenstorp 1515 DMS 1:7 s. 263).

Lukas

?*Lockelsbo*, Tierp (Låkasbo 1535, Lucusbo 1540, Låkilsbo 1642 [ml] OAUjb).

Magnus

Mångsbo, Börje (Jn bodhum 1344 u.d. A 8 f. 31v, SD 5 s. 332, DMS 1:2 s. 81, in magnusabodhum 1376 DMS 1:2 s. 81).

Mångsbo, Dannemora (i manssebodh, i mangssebode 1494 E 212 f. 32r, ULdb s. 58).

Mångsbo, Östervåla (i Magnussabodhom 1454 avskr. 1667 SOVm 5:1 s. 176, j manssabodha 1518 1/5 UUBp, Månsbo 1544, Mångsboo 1680 OAUjb).

För *Mångsbo* i Börje se avsnitt 4.

Markus

Markusbo, Simtuna (marcusboda 1538 OAUjb).

**Markusbordh*, Dannemora (Markusbord 1541 DMS 1:3 s. 137).

Martin

Mårdsbo, Tierp (morthinsbo 1540 OAUjb).

Mårtensbo, Vittinge (mortensboda 1539 OAUjb).

Mårtsbo, Björklinge (martins bodha 1432 13/6 Uppsala Skoklp).

Mårtsbo, Västerlövsta (Mårtensboda 1538 OAUjb).

Mårtsbo, Östervåla (i marthinsbodhum 1415 21/5 UUBp, SOVm 5:1 s. 176).

¹⁴ Identifieringen av Lagebord 1541, då utjord till Libbarbo, med *Labole* i Vendel enligt DMS 1: 4 s. 163. Enligt en uppteckning av M. Eriksson 1930 (OAU) hörde bebyggelsen då till Holvarbo ägor.

Masse/Mathias

**Massabodha*, Vendel (massabode 1451 26/10 Örby SRap, Mathzboda 1538 DMS 1: 4 s. 163, Mattssebo engh 1541 OAUjb).

En hypokorism *Masse* av *Mats* finns belagd från slutet av 1500-talet i Möre i Småland (Fredriksson 1974 s. 22, 132). En utveckling *Mathisa* > *Mathsa* > *Massa*- av förleden i ortnamnet **Massabodha* är också tänkbar. Genitivformer på *-a* av *Mathias* finns belagda, t.ex. Ragnildher mattissadotter 1438 25/5 SRap. Fler belägg än de anförda för denna nu okända bebyggelse(?) är inte kända. Jfr *Maxe*.

Maxe

?*Moxboda*, Harg (i maxaboda 1490 E 212 f. 64v, ULdb s. 96, j moxebo 1540 OAUjb).

?*Måxbo*, Västland (Moxebo 1546 OAUjb).

Ett belägg som huvudnamn 1518 (Stockholm) och tre (två?) belägg som binamn (Västmanland). Kanske en form av **Matse* (se *Masse*) med en utveckling *ts* > *ks*, liknande den i *Ubblixbo* (se *Oblidh*)?

Mikael

Mickelsbo, Björklinge (michelsbo 1540 OAUjb).

Mickelsbo, Tierp (in Michielsbodom 1355 23/4 avskr. 1600-t. B 16 f. 289v, SD 6 s. 551).

**Mikaelsbodha*, Hägeby (Mikkelsboda 1535 DMS 1:10 s. 94).

Nikke

Nickbo, Vittinge (nickabåda 1538, nickaboda 1539 OAUjb).

I SMPs upptas under *Nikke* flera olika namnformer, *Niche*, *Nikke*, *Nicho*, *Nico*, *Nikko*, *Nichu*, *Nichi*, *Nicki*, *Nykki*, *Nickasson*, *Nickisson*. De ett flertal gånger förekommande formerna på *-o*, t.ex. *nikko*, Alunda (1316 13/9 SD 3 s. 271) och *nicho*, Alunda (1376 24/8 SD 11 s. 97), skulle kunna förklaras som en kortform av *Nicholaus*. Detta gäller kanske för *Nicho* Pæthersson i Lena, som 1385 (u.d. SRap) bevittnar ett köpebrev. Denne torde vara identisk med Nils Petersson (Lännaätten), häradshövding i Bälinge hd 1357–1364 och underlagman i Uppland från 1376 (SD 10 s. 179, DMS 1:3 s. 23). Han är ofta omnämnd och kallas i alla andra dokument för *Niclis* (t.ex. 1357 25/4 SD 7 s. 175 f. och 1378 28/3 SD 11 s. 626), varför det mycket tydligt skrivna *Nicho* 1385 kan ses som en kortform av *Nicholaus*, försåvitt det inte är en felskrivning, där *-laus* av misstag är utelämnat. Så kan kanske *nico* (1427 26/7 Skultuna SRap) för en faste i Norrbo hd, Västmanland, uppfattas, eftersom namnet står i slutet av en rad. Också formerna på *-e* som *Niche* och *Nikke* skulle kunna förstås som en kortform av *Nicholaus* efter mönster av vanliga kortformer på *-e* som *Kæbbe* och *Sigge*. Redan i mgl 1312 för Östervåla upptas en skattskyldig vid namn *niche* (SD 3 s. 87, som läser *inche*). Andra exempel är *Nicke* de borgha, Borgå, Finland (1346 12/5 SD 5 s. 574), *nikke* i beesnom, Gagnef, Dalarna (1384 6/7 SRap) och *pedher nikkassons*, Västmanland (1399 22/10 DRApp, BSH 2 s. 99). Formerna med *-o* skulle också kunna tänkas vara latiniseringar av *Nikke*. Hur de från Finland flera gånger under 1400-talets senare hälft belagda formerna med *-i*, *Nicki*, *Nickisson*, skall förstås, är ovisst.

Oblidh

Ubblixbo, Tierp (Oblinsbo 1540, Obligxboda 1557, Oblidhsbodha 1572, Vbblixboo 1715 OAUjb).

Beläggen för *Ubblixbo* visar att förleden sannolikt innehåller det i mgl ?1312 för Vendel och Österlövsta betygade mansnamnet *Oblidh* (med en övergång *dhs>ks*), troligen ett ursprungligt binamn som har karakteriserat bäraren som *oblid*, dvs. 'ogunstig, ovänlig' (det äldsta belägget *Oblinsbo* 1540 är sannolikt en förvanskning). Den Laurentius Oblidsson i Österlövsta som 1355 (SD 5 s. 551) säljer en gård i Österlövsta är säkerligen son till den skattskyldige i Österlövsta 1312.

Orvidh

Orvenbo, Västerlövsta (ii oruidabodhom 1370 19/1 SRAp, SD 9 s. 652, DMS 1:8 s. 204, i wrwidebode 1492 E 212 f. 20r, ULdb s. 39, oruede-boda 1542, Örfweneboda 1590, Orfwenboo 1680 OAUjb).

Ett patronymikon *Orvidhsson* bärs av en person, nämligen Lars Orvidsson, kyrkoherde i Tingvalla, Värmland. Han omnämns 1290 (15/5 SRAp, SD 2 s. 91, laurencium orwidi)¹⁵ och 1312 (9/10 SRAp, SD 3 s. 84, laurencii oruidhæ son)¹⁶ samt 1305 5/1 (SD 2 s. 435), 1315 25/5 (SD 3 s. 216) och 1326 17/1 (SD 3 s. 708) utan patronymikon. Inga andra belägg för ett namn *Orvidh* är kända. Med tanke på kyrkoherdens västliga hemvist skulle namnet kunna förklaras som en växlingsform till *Arvidh* med *u*-omljudd förled, motsvarande fvn *Qrn-* (Janzén 1947 s. 65), en form som dock inte är självklar som ingående i ett uppländskt ortnamn men ändå inte utesluten (jfr Widmark 1959 s. 292 ff.).¹⁷

Ottar

?*Uttersboda*, Vendel (Åttumsbo 1540, Ottersboder 1541 DMS 1:4 s. 170).

Pale

?*Pålbo*, Tolfta (i paalabodhe, i palabode 1496 23/2 Vallby SRAp).

Pale finns belagt som huvudnamn på tre personer från Jämtland, Härjedalen och Åland (och i patronymikon för en person från Finland) och som binamn på sju personer. I ortnamnet kan även appellativet fsv. *pali* 'påle' ingå.

Pavel

Pålsbo, Bälinge (de pawals bothum ?1345 u.d. avskr. SD 5 s. 433).

Pålsbo, Norrby (i pauelsbodhum 1389 7/9 SRAp, Pælz-boda 1557 DMS 1:8 s. 85).

Pålsbo, Teda (påualsboda 1547 OAUjb).

Pålsbo, Tierp (pauelssbo 1535 OAUjb).

Pålsboda, Viksta (pouelsbo 1540 OAUjb).

Peder

**Pedhersbodha*, Roslags-Kulla (Pedhersbodha 1486 avskr. Vft 2:8–9 s. 152).

Persbo, Huddunge (Petersboda 1538 DMS 1:8 s. 147, Persboda 1569 OAUjb; SOVm 5:1 s. 83).

**Persbol*, Husby-Långhundra (Perssbooll äng 1566, Persboolet 1572 OAUjb).

¹⁵ SD läser *arwidhi*, i den digitala versionen (SDHK) ändrat till *orwidi*.

¹⁶ SD läser *ormdhæson*, i den digitala versionen (SDHK) ändrat till *oruidhæson*.

¹⁷ Jag tackar forskningsarkivarie Lennart Ryman, som genom förmedling av fil. dr Annika Björklund, DMS, uppmärksammat mig på dessa personnamnsbelägg och gett uppslag till förklaring av namnet.

Pelle

Pellebol, Knutby (Pellebol 1540 DMS 1:4 s. 307).

Pellebol, Lohärad (Pelleboll 1543 DMS 1:5 s. 79).

Pete

Petbo, Östervåla (i petabodun 1454 avskr. 1667, Petebo Engen 1652 SOVm 5:1 s. 161).

Pettbol, Bladåker (petebol 1540 OAUjb).

Ett belägg från Hälsingland 1490 och flera belägg från 1500-talets Småland. Sannolikt en smekform till *Peder* (Modéer 1957 s. 58).

Ragge

Raggboda, Viksta (Ragabor 1540, raggebo 1542 OAUjb).

Ett belägg (*raggo*) i mgl 1312 för Östervåla i Uppland. NRL (s. 178) upptar ett oklart runsvenskt *Rag(g)i* från Södermanland, tolkat som en avledning till *ragg* eller en bildning till fvn. *ragr* 'feg'. Kanske kan man också tänka sig en kortform till namn på *Rag(n)-*.

Ragnvald

**Ragnvaldsbol*, Bladåker (Ragualdsbol 1543 DMS 1:4 s. 287).

Ragnvaldsbo, S:t Olof (Rawalsbodha 1452 u.d. SRAp).

Ragnvaldsbol, Rasbokil (Ragualdzbooder 1452 1/6 SRAp, Raffualsbooll 1573 OAUjb).

Ravastbo, Simtuna (rawals boda 1453 2/2 SRAp, Ragwalzbodha 1453 20/7 Linköping SRAp, Rauasteboda 1556 DMS 1:8 s. 110).

Jfr *Ragnvardh*.

Ragnvardh

?*Ralbo*, Tolfta (j Rawadhabodhum 1409 12/8 Uppsala DRAp, Raffuallebo 1535 OAUjb).

Det äldsta belägget för *Ralbo* kan möjligen förenas med tanken att förleden utgörs av *Ragnvardh*, som dock är belagt endast för två personer (en student i Prag 1374 och en borgare i Norrköping 1378) och saknas i NRL. En alternativ tolkning utifrån *Ragnvald* försvåras av att *s*-genitiv då vore att vänta (jfr Raffuallebo 1535); genitiv på *-ar* är enligt Peterson (1984) en norsk och västsvensk särutveckling.

Ragnvast

Ravastbo, Huddunge (Raffuastaboda 1538 OAUjb, SOVm 5:1 s. 85).

Ravastbo, Vendel (Rawastabodha 1540 OAUjb).

Randolf

?*Randersbo*, Film (i Ranstarbo 1443 avskr. 1600-t. DMS 1:3 s. 148, Randesbo 1541, Randistabo 1543, Randersbo 1555, Randilsbo 1590, Randersboda 1612, Randesbo 1680 OAUjb).

?*Randesbo*, Österlövsta (Randesboda 1541 DMS 1:1 s. 75, Randebodh 1555, Randesbo 1680 OAUjb).

Belagt för en person i mgl för Ekeby sn ?1312 och för en gotländsk domare från 1300-talet. Om *Randolf* ingår i *Randersbo* i Film är dock mycket osäkert. Det äldsta

belägget (Ranstarbo 1443) härrör enligt DMS (1:3 s. 146) från en dålig avskrift (1600-talet, Klas Örnhielm). Bland 1500-talsbeläggen avviker Randistabo 1543 (jfr dock Ranstarbo 1443), medan Randesbo 1541, Randersbo 1555 och Randilsbo 1590 går att förena med tanken på att förleden kan utgöras av mansnamnet *Randolf*. Ett 1638 (Per Larssons db s. 85) omnämnt »Randalsbool» skulle möjligen kunna avse Randersbo i Film.¹⁸ Mycket osäkert är också om *Randesbo* i Österlövsta innehåller *Randolf*.

*Rikke

Rickebo, Östervåla (Rickaboda 1541 DMS 1:4 s. 135, SOVm 5:1 s. 180).

Något sådant namn finns inte belagt men skulle kunna vara en kortform till namn på *Rik-* (M. Wahlberg i SOVm 5:1 s. 180). Under uppslagsformen *Rike* upptar SMPs Rycco (kanik i Lund 1130-talet) och Ricus Hansson (Finland 1501). I NRL upptas ett uppländskt runbelägg *riki* med frågetecken under uppslagsformen *Riki* med kommentaren att det kan vara bildat till adj. *rik* i betydelsen 'mäktig, förmå, rik'; enligt UR 2 (s. 231) är det en kortform till namn på *Rik-*.

Ringsten

Ringsboda, Vendel (Ringestensbo 1540 DMS 1:4 s. 166).

Endast två upplänningar med detta namn är kända, i mgl ?1312 Vendel och 1467 Alunda). Saknas i NRL, som inte heller upptar andra namn med en förled *Hring-*.

Ringvidh

Ringelbo, Tierp (i ringewedsbodhe 1528 15/1 Bergslp, Ringuedebo 1541, Ringellboda 1613 OAUjb).

Elva personer med detta namn (samt en Ringvidhsson) är kända, varav två i mgl 1312 för Österlövsta och Östervåla i Uppland, en olokaliserad upplänning 1299, vidare ärkedjaken i Uppsala Ringvidh Nilsson (levde första halvan av 1300-talet och härstammade möjligen från Östergötland, varom se Hedberg 2007 s. 376 f.), övriga från Södermanland, Östergötland och Gotland. Saknas i NRL.

Rodhvidh

Ruvelbo, Tierp (i roffuedeode 1528 15/1 Bergslp, Rofuallabo 1540 OAUjb).

Endast tre gotlänningar med detta namn är kända (1300-talet, 1486). Saknas i NRL.

Rune

Rundbo, Tegelsmora (runebo 1540, Runebo 1573 OAUjb, Rundbo 1876–80 Tegelsmora ka AI:18 s. 51).

Ett belägg från Bohuslän 1399 och ett patronymikonbelägg från Håtuna i Uppland 1324. Runsvenskt *Rūni* (NRL s. 185). Kortform till namn på *Run-* (Otterbjörk 1970 s. 120, Brylla 2004 s. 192, NRL s. 185, Källström 2013 s. 81). Den i jordeböckerna 1540–73 upptagna utjorden noteras från 1541 under Källsby. Namnet dyker sedan inte upp förrän i husförhörlängden för Tegelsmora 1876–80, där det är tillskrivet i efterhand för en bebyggelse på Källsby ägor. Namnet på den gamla utjorden har uppenbarligen levt kvar och övertagits av en senare bebyggelse.

¹⁸ Dokumentet utgörs av ett tingsprotokoll från Rasbo hd, där en kvinna från Rasbokils sn och en man från Randalsbool döms till döden för horsbrott.

Runvast

Romstarbo, Vendel (in ronaste bodhom ?1312 u.d. SRAp, SD 3 s. 87, i *rwmstarebode* 1492 E 212 f. 30v, ULdb s. 55).

Fyra upplänningar med belägg från 1300-talet, varav en i mgl ?1312 för Vendel (dock icke i *Romstarbo*, som också omnämns i längden med Laurencius som inbyggare), samt en västmanlänning från Kumla nära Uppland. NRL (s. 185) noterar två uppländska och ett västmanländskt belägg för *Rūnfastr*. Magnus Källström (2013 s. 79) behandlar kortfattat *Runfast* utifrån ett belägg i en tredje uppländsk runinskrift (U 1003). Denna var vid utgivningen av UR känd endast i två fragment, men en teckning av stenen från 1769 eller 1770, som Källström upptäckte 2007, visar att den innehåller fyra personnamn, bl.a. **runfast**, som av formen att döma, utan nominativändelse *r*, borde vara ett kvinnonamn. Något kvinnonamn **Rūnfast* upptas dock inte i NRL.¹⁹ Namn på *Rūn-* tycks under vikingatiden ha särskild anknytning till Uppland och Västmanland (Källström 2013 s. 81). Den ursprungliga personnamnsförleden i ortnamnet *Romstarbo* har senare ändrats till en sammansättning med *arve* 'arvinge', alltså 'Runvasts arvinges (arvingars)'.²⁰

Salmund

**Salmundabodha*, Österlövsta (Salmundebodh 1535 OAUjb).

Ett uppländskt runbelägg (NRL s. 186 f.) och mycket få någorlunda säkra medeltida namnbärare (Skåne 1, Östergötland 2, Bohuslän 1), välbelagt i Danmark (DGP sp. 1192 f.). Namnet synes i latinsk kontext ibland återges med det inlånade, vanligare *Salomon*, som ofta uppträder i formen *Salmon* (jfr Hornby 1947 s. 188). Ibland kan det vara svårt att avgöra vilket av de båda namnen som avses, t.ex. i beläggen *lawrinz salmonsson* (1412 17/8 SRAp, SDns 2 s. 536), *laurens salmondsons incigle* (1413 21/3 SRAp, SDns 2 s. 604), *laurens salmundson* (1414 10/7 SRAp, SDns 2 s. 834), som avser samma person. I ortnamnet **Salmundabodha* bör det dock, med tanke på kompositionsfogen *-e-* 1535, röra sig om *Salmund*, som har ursprunglig genitiv på *-ar*.

Sibbe

Sibbo, Film (j *sibbabodum* 1355 5/4 SRAp).

Sigge

?*Seggbo*, Tierp (*ssegeboda* 1541, *Segebo* 1544, *Siggeboda* 1546 OAUjb).

**Siggabodha*, Sigtuna (*Siggabodhir* 1325 30/10 SRAp).

Siggbö, Västerlövsta (*Siggaboda* 1539 OAUjb).

Om *Sigge* ingår i *Seggbo* i Tierp är tveksamt med tanke på de två äldsta beläggen *ssegeboda* 1541 och *Segebo* 1544 samt dialektuttalet *sègbó* (Ingegärd Isaksson 1934 OAU).

Sighfridh

Seffrabol, Dannemora (*Siffredeboll* 1551 DMS 1:3 s. 138).

¹⁹ Källström (a.st.) menar att det också är osäkert om ett av de uppländska belägg som tas upp i NRL (U 1135) skall tolkas som mansnamnet, eftersom stenen är defekt.

Sighvast/Sævast

?**Sighvastabodha/Sævastabodha*, Viksta (Seuastabode 1541 DMS 1:3 s. 199).

?*Sävastbo*, Österlövsta (Sseuastebo 1545 DMS 1:1 s. 78).

Sävastebo, Bälinge (?*Sighuastus* de bodhum 1299 5/12 SRAp, i sigwastabodom 1470 27/6 SRAp, Seuastabo 1540 OAUjb).

Bristen på medeltida belägg för **Sighvastabodha/Sævastabodha* och *Sävastbo* innebär att både *Sighvast* och *Sævast* kan tänkas ingå. *Sævast* är emellertid i SMPs främst belagt i Jämtland och därtill endast i Småland (2 belägg), Östergötland (1 belägg), Dalarna (1 belägg) och Norrbotten (1 belägg). *Sighvast* är däremot relativt välbelagt i Uppland, bl.a. med flera belägg redan i markgäldslängderna från 1312.

För *Sävastebo* se avsnitt 4.

Sighvat

?*Sävattbo*, Tierp (seuadebo 1541 OAUjb).

?*Sävattbo*, Vendel (j Siwattaboda 1453 7/6 Sjöholmp).

De båda *Sävattbo* i Tierp och Vendel ser ut att kunna innehålla ett personnamn på *Sigh-*, möjligen *Sighvat*, som emellertid har genitiv på *-s*, vilket inte stöds av beläggen. I SMPs finns dock ett belägg från Sotholms hd i Södermanland med bindevokal *-a* i ett patronymikon (olaff sigwathason 1426 20/8 LSBp). En tänkbar möjlighet för *Sävattbo* i Vendel vore *Sighvardh* med förväntad genitiv på *-a(r)*, för vilket belägg finns i SMPs, t.ex. *sighwardhasson* 1413.

Sille

Sillbo, Huddunge (ii sillabodhom 1370 19/1 SRAp, SOVm 5:1 s. 87).

Sillebo, Österlövsta (Sillebo 1554 DMS 1:1 s. 75).

Sillebo, Östervåla (sillæbode, sillabode 1492 E 212 f. 27r, ULdb s. 50, SOVm 5:1 s. 181).

Silvast

**Silvastabo*, Västland (Siluastebo 1546 DMS 1:1 s. 65).

Skalle

Skallebo, Tolfta (Skallebo 1535, skalabo 1540 OAUjb).

?*Skälby*, Östervåla (Skoleboda 1544 DMS 1:4 s. 136, Skaleboda 1560, Skalleboda 1638, Skälby 1680 OAUjb; SOVm 5:1 s. 162).

Endast belagt i två patronymikon avseende samma person (Västergötland), däremot välbelagt som binamn. *Skallebo* innehåller därför snarast binamnet, liksom *Skälby* (Mats Wahlberg i SOVm 5:1 s. 162).

Skægge

Skæggebo, Norrby (Skeggebo 1538 DMS 1:8 s. 85).

En rad ortnamn på *Skægge-* uppges i litteraturen innehålla det fornsvenska mansnamnet *Skægge*, t.ex. *Skæggestad* i Drothem i Östergötland (Gösta Franzén i SOÖg 11 s. 28), *Skæggesta* i Litslena i Uppland (Vikstrand & Zachrisson 2006 s. 191 ff.), *Skæggebol* i Gillberga, Värmland (SOV 4 s. 8), *Skæggered* i Lindome i Halland (Harry Ståhl i SOH 3 s. 155), *Skæggebolet* i Bällefors, Västergötland (Ivar Lundahl i SOSk 11:2 s. 32) och det här aktuella *Skæggebo* i Norrby (Axelsson 1959 s. 59). Som huvudnamn är det belagt endast för fyra personer (Bohuslän, Småland, Jämtland), medan det som binamn

däremot är välbelagt. Sannolikt är det alltså i de flesta fall fråga om ett binamn. Också som huvudnamn måste det rimligen vara ett ursprungligt binamn, säkerligen på en person med iögonenfallande skägg.

Sone

Sonbo, Film (Sonebo 1543 OAUjb).

Sonnebo, Tärna (sona j bodom 1415 före 25/1 Nordmp, j sonabodum 1423 före 20/7 Nordmp).

För *Sonnebo* se avsnitt 4.

Staffan

Staffansbo, Vittinge (Staffansboda 1549 OAUjb).

Staffansbo, Västerlövsta (ii staffansbodhum 1370 19/1 Sthlm SRAp).

Staffansbo, Östervåla (j staffansbodha 1518 1/5 UUBp, SOVm 5:1 s. 184).

Styrbiörn

?*Storbarbo*, Norrby (Storbärboda 1545 DMS 1:8 s. 86).

För *Styrbjörn* finns i SMPs flera belägg med *o* i förleden, bl.a. *Storber-* i sammansättning med *-son*, varför *Storbarbo* i Norrby mycket väl kan innehålla detta ganska vanliga mansnamn. Per Axelsson (1959 s. 59) anser att förleden innehåller personnamnet **Storbiörn*. Något sådant finns dock inte belagt, även om det är en tänkbar namnbildning, då snarast ett binamn.

Sven

Svensboda, Riala (Suensbo 1540 OAUjb).

**Svensbodha*, Tierp (j suensbodhum 1452 12/8 DRAp).

Thingvast

Tingvastbo, Huddunge (i Thyngwastabodhom 1396 u.o. regist 1540-t. RL pag. 289/f. 174r, i thingwastabodum 1409 9/8 SRAp; SOVm 5:1 s. 91).

Tingvastbo, Tärna (tinguastebå 1538 OAUjb).

Thomas

Tommesboda, Björklinge (thomesbo 1540 OAUjb, DMS 1:3 s. 129).

Tomsarbo, Vendel (in thomasbodhom ?1312 u.d. SRAp, SD 3 s. 87, i tomsabode 1492 E 212 f. 30v, ULdb s. 55,²⁰ Tomssarbo 1540 DMS 1:4 s. 169, Tomsarebo 1544 OAUjb).

Den ursprungliga förleden *Thomas-* i *Tomsarbo* har bytts ut mot **Thomasarva-* 'Thomas arvinges (arvingars)'.

Thordh

?*Tolbo*, Österlövsta (Tolebodh 1545 OAUjb).

Tolbo, Östervåla (i talebode 1492 E 212 f. 26r, ULdb s. 48, Tordeboda 1541 DMS 1:4 s. 138; SOVm 5:1 s. 192).

Tolboda, Viksta (Tordabol 1444 1/10 SRAp, Tolleboda 1545 DMS 1:3 s. 203).

²⁰ ULdb läser *tomsaruabode*.

Thorkil

Torkelsbo, Vendel (i Torkilsbodha 1528 DMS 1:4 s. 169).

Thorsten

Torstenboda, Frötuna (Torstenbodha 1535, Thorstensboda 1568 OAUjb).

Torskebo, Norrby (i Torstensboda 1528 GFR 5 s. 296, Tårsseboda 1590, Tårskebo 1760 OAUjb).

Thrond

Trundboda, Håtuna (Trundebodha 1528 GFR 5 s. 117).

Namnet, som saknar uppländska belägg, har en västlig tyngdpunkt, men är känt också från Skåne, Öland och Östergötland.

Thængel

Tängesbo, Östervåla (i theingilssbodom 1398 avskr. 1700-t. E 182 s. 303, Tingelsboda 1541 DMS 1:4 s. 138, Tengelsbo 1544 OAUjb; SOVm 5:1 s. 193).

Tubbe

Tobbo, Östervåla (Mellem ... twbbæ bode 1492 E 212 f. 27, ULdb s. 50, Tubbaboda 1544 OAUjb; SOVm 5:1 s. 192).

Tobo, Tegelsmora (Tubo 1540, Toboda 1612 OAUjb).

Tyke

Tyckbo, Västerlövsta (Tykebode 1455 avskr. 1600-t., Tykebodha ca 1500 DMS 1:8 s. 196).

Udde

?*Åddebo*, Hållnäs (wddlebo 1546, vddebo 1555, Oddebo 1590, Åddeboda 1825 OAUjb).

Ulf

Ulvbo, Tegelsmora (?i wlobodhom 1439 DMS 1:4 s. 186, wlffsbodha 1535, Olsbo 1540 OAUjb).

Ulvboda, Enköpings-Näs (vlzboda 1541, vlffzboda 1557 OAUjb).

Ålgboda, Riala (Wlffsbooda 1556, wlffsbod eng 1561, Alzboda Eng 1611, Algboda 1666, Elgeboda 1680 OAUjb).

Ölsboda, Björklinge (wlffzbodom 1545 OAUjb, Ålsboda 1844 Björklinge ka AI:14 s. 96, Örsbo, Olsbo 1862 gek Norunda härad, Ålsboda 1932 Björklinge ka AI:7 s. 338, Ölsboda kartsök och ortnamn 2018).

Ett ursprungligt **Ulfsbodha* i Riala, avseende en nu okänd äng, har missförstått i jordeböckerna och slutade som *Ålgboda*, kanske för att ortnamnet inte var allmänt känt. Det ursprungligen likalydande namnet i Björklinge har genomgått den oväntade utvecklingen *Ulf*s- > *Åls*- > *Öls*-; lokalt uttal *ø̥sboda* med supradentalt *sje*-ljud (1935 Stina Holmström OAU).

Vibiorn

?*Vibbleboda*, Vendel (wibbenebord 1541 UH 14A s. 213,²¹ Wibbleboda 1794 OAUjb [utjord upptagen under Valla]).

²¹ DMS 1:4 s. 170 läser Wilbenebord.

Läsningen av belägget 1541 är osäker. DMS:s läsning *Wilbenebord* stöds av den senare formen *Vibbleboda*, medan en lika trolig läsning *wibbenebord* kan förenas med tanke att förleden vore genitiv av mansnamnet *Vibiorn*, mindre troligt *Vidhbiorn* eller *Vighbiorn*, för vilka det i SMPs endast finns ett resp. två belägg.

Vidholf

?*Vigelsbo*, Valö (i widelsbodhæ 1490 E 212 f. 65v, ULdb s. 97, Wigelsboda 1540 OAUjb).

Vidholf är belagt för endast två personer i Östergötland samt som runsvenskt *Viðulfr*, Östergötland (NRL s. 251). Om det äldsta belägget för ortnamnet är korrupt/missuppfattat (läsningen är dock säker), är *Vigholf*/**Vigisle* (se nedan) ett tänkbart alternativ.

Vighe

Vibo, Tegelsmora (vigebo 1540 OAUjb).

SMPs upptar endast tre belägg, *wigone* [ablativ] (1313, Västergötland) och två *vi-gas(s)on* (1382, 1399 Småland). Kortform till ett namn på *Vigh*-?

Vigholf/*Vigisle

Vigelsbo, Altuna (Vigelsboda 1538 DMS 1:8 s. 59).

Vigholf är belagt för fyra personer i Småland, Västmanland och på Åland. Ett **Vigisle*, en *an*-stamsutvidgning av det runsvenska *Vigisl/-gils* (NRL s. 253), synes ingå i *Vigelsbo* i Möklinta, Västmanland (j wigislabodhum 1363 omkr. 10/7 Västmp, j wigelssboda ?1543 19/3 Folkärna Västmp). Båda dessa namn är tänkbara som förleder i *Vigelsbo* i Altuna. Vilken som ingår i tredje *Vigelsbo*, i Västerlövsta, är ovisst. Av de äldsta beläggen att döma (Wekelesaboda 1514 C 21 f. 12, Vikkelsboda 1538 DMS 1:8 s. 140, wiggelsbode 1543 OAUjb) synes varken *Vigholf* eller **Vigisle* kunna komma i fråga. De äldsta beläggens *k* återspeglas möjligen i ett äldre dialektuttal *vīṭsalsbó* (OAU) med »norrländsk» förmjukning – jfr att det äldre uttalet av *Vigelsbo* i Möklinta är *vīḋje.ṣbó* (H. Ståhl 1933 OAU). Utgående från de äldsta formerna med *-k-* skulle hypotetiskt ett mansnamn **Vikulfr* kunna komma i fråga. Ett runsvenskt *Vikarr* (Östergötland) tolkas som innehållande appellativet *vik* (NRL s. 255). Ett fåtal belägg finns också på att förleden *Vigh-* skrivs *Vik-*, i t.ex. *Vighbiorn* (vicbernus ?1312 u.d. SRAP, SD 3 s. 89; Uppland) och *Vighsten* (wikstens 1358 26/11 SRAP, SD 7 s. 133; Småland). Vidare finns *vikhe* belagt från Tegelsmora i Uppland (1312 18/10 SRAP u.d., SD 3 s. 91). En parallel till *Vigelsbo* i Västerlövsta kan vara namnet på en nu okänd utjord i Tierp, upptagen i jordeböckerna 1581–1715 (wikilsboda 1581, Wittelzbo 1613, wittellsbo 1715 OAUjb). Jfr *Vidholf*.

Vivast

Vivastbo, Västerlövsta (j wiwastabodhom 1390 29/9 SRAP).

Ærland

Erlandbo, Vendel (?erlendus in bodhom ?1312 u.d. SRAP, SD 3 s. 88, Ærlingebo 1540 DMS 1:4 s. 154, Erlandebo 1557 OAUjb).
Se avsnitt 4.

Ær(n)mund

Armanbo, Nora (j ermunda bodhom ?1390–1409 regest 1540-t. RL pag. 290/f. 174v, j

Ermundabodum 1409 9/8 SRap; SOVm 5:1 s. 121).
Ermundbo, Österlövsta (ermundebodh 1535 OAUjb).
 **Ærmundabodha*, Järlåsa (Ermundeboda 1538 DMS 1:6 s. 124).

Ærnvast

Arvidsbo, Tierp (eruastebo 1540, Aruasteboda 1572, arfweedzboo 1715 OAUjb).

Æsbiorn

Åspenbo, Östervåla (Espenebo 1544 OAUjb, SOVm 5:1 s. 200).

Øiar

Ørsbo, Skuttunge (in opido dicto øiarsbodhum 1334 23/8 avskr. 1344 A 8 f. 166r).
 För detta välbelagda mansnamn finns endast två uppländska belägg, *Øarus* i mgl
 ?1312 från Hållnäs och i ett patronymikon 1430 (Spånga).

Ølver

?*Ølsbo*, Tierp (Ölsbo 1549 OAUjb).

Namnet *Ølver* som ortnamnsförled har behandlats av Gun Widmark (1965 s. 79 ff.).
 Hon tar inte upp *Ölsbo* Tierp, däremot några andra namn med äldre skrivningar på
Øls-, bland vilka hon menar att endast ett fåtal utan vidare kan antas innehålla mans-
 namnet *Ølver* (a.a. s. 83 med hänv.). Det äldre dialektuttalet med kakuminalt *sje*-ljud
 (dvs. »tjockt» *l + s*), *øsbólq* (Ingegärd Isaksson 1935 OAU), för det här aktuella Tierps-
 namnet gör emellertid en sådan tolkning möjlig.

Ønd

Ønbo, Skuttunge (Yndebo 1540, Øndebo 1590 OAUjb).
Øndbo, Östervåla (øndabodhæ ?1326 u.d. samtida avskr. SRap, SOVm 5:1 s. 201).
Øndebo, Tierp (Øndebo 1538 DMS 1:4 s. 83).
Ønsbo, Hållnäs (Ønsbo 1545 DMS 1:1 s. 84).
 Uppvisar genitiv på både *-a* och *-s*.

Østen

Østanbo, Björklinge (östensbo 1540, Østerboda 1545, Østensboda 1550 DMS 1:3 s.
 130, Østerbodha 1558 OAUjb, Østanbo 1891 Björklinge ka AI:22 s. 209).
Østensbo, Skuttunge (Østensboda UDR 1:2 f. 4v).
Østensbo, Tierp (östansbo 1541, østensboda 1557 OAUjb).
Østensbo, Valö (Østhensbo 1540 DMS 1:1 s. 92).
 **Østensbodha*, Viksta (j østensbodha 1429 29/3 Uppsala SRap).
Østanbo upptas som utjord i OAUjb fram till 1613 och återinförs 1930 som *Østerbo*
 (fr.o.m. 1952 *Østanbo*). Upptas som lägenhet med namnet *Østanbo* fr.o.m. 1891 enligt
 Björklinge ka.

3. Personnamnens frekvens och ursprung

Sammanlagt 193 olika personnamn (varav nio är alternativa namn) tas upp i namnförteckningen i avsnitt 2. Endast fjorton kvinnonamn kan säkert eller någorlunda säkert beläggas; därtill kommer det mycket osäkra *Birgitta* (som möjligen i stället skulle kunna vara mansnamnet *Berte*).²²

Många av personnamnen uppträder i mer än ett ortnamn; vanligaste kvinnonamn är *Ragnhild* (3 ortnamn) och vanligaste mansnamn *Hæming* och *Laghe* (6 ortnamn). Antalet ortnamn där de enskilda personnamnen ingår kan måhända ge en fingervisning om dessas allmänna frekvens.

Antal ortnamn per kvinnonamn:

3 ortnamn: *Ragnhild*.

2 ortnamn: *Cecilia*, *Karin*, *Maria*.

1 ortnamn: *Afridh*, *Anna*, ?*Birgitta*, *Disa*, ?*Gunhild*, *Ingefridh*, *Kristin*, *Magnhild*, *Margit*, *Sighridh*, *Ærløgh*.

Antal ortnamn per mansnamn:

6 ortnamn: *Hæming*, *Laghe*.

5 ortnamn: *Gunnar*, *Hakon*, *Hvit*, *Labbe*, *Martin*, *Pavel*, *Østen*.

4 ortnamn: *Benne*, *Biorn*, *Budde*, *Faste*, *Gunne/Gumme*, *Inge*, *Kalle*, *Kulle*, *Ragnvald*, *Ulf*, *Ønd*.

3 ortnamn: *Brudde*, *Gubbe*, *Gudhmund*, *Holmvidh*, *Iærle*, *Karl*, *Karle*, *Kofre*,

²² En översiktlig genomgång av medeltida namn på *-bodha* i Gästrikland utifrån DMS 11 och Hedblom 1958 tillför sex nya mansnamn: *Farman* (*Färmansbo*, Österfärnebo, i Farmandzbo-dhum 1391 avskr. DMS 11 s. 112, Hedblom 1958 s. 110; jfr det sent belagda *Färmansbo* i Nora, Uppland, varom se M. Wahlberg i SOVm 5:1 s. 107), ?*Sighbiorn* (*Sibbersbo*, Torsåker, Sebersbo 1549 DMS 11 s. 86, Hedblom 1958 s. 123), *Sighurdh* (*Sjulsbo*, Ockelbo, Siursboda 1542 Hedblom 1958 s. 138), ?**Sighvalde* (*Sevallbo*, Hedesunda, ?i Bodum 1424 DMS 11 s. 47, j bodu 1541, i siäualleboda 1541, Säffwasboda 1542, j Sewallebode 1543–48 Hedblom 1958 s. 103 f., jfr runsvenskt *Sigvaldi* NRL s. 194), *Sighsten* (*Sixbo*, Österfärnebo, syxten i bodhom 1379, Olaff Sixtensson i Bodhum 1403 avskr., j Sigstensbode 1543 Hedblom 1958 s. 111), **Ulfger* (*Ulvkisbo*, Österfärnebo, j älgersboda 1541, j wlgersbode 1542–48, j wlfifersbode 1544 Hedblom 1958 s. 112, jfr runsvenskt *Ulfgæirr* NRL s. 240; utgående från det äldsta belägget skulle förleden i stället kunna innehålla mansnamnet *Holmger*). Ytterligare åtta mansnamn finns också belagda i det uppländska materialet: *Gisle* (*Gisselbo*, Hedesunda, Gisläbode 1544 Hedblom 1958 s. 105), *Gunne* (*Gundbo*, Hedesunda, Gunnaboda 1553 Hedblom 1958 s. 61, 98), *Halsten* (*Hallsbo*, Hedesunda, j halstensboda 1541 Hedblom 1958 s. 99), *Kætil* (*Kessmansbo*, Hedesunda, Kettilzode 1544, Ketzmansbo 1557 Hedblom 1958 s. 102; Hedblom a.a. föreslår att mellanstavelsen *-mans-* härrör från mansnamnet *Kætilmund*), *Martin* (*Mårtsbo*, Valbo, j mortensboda 1541 Hedblom 1958 s. 161), *Peder* (**Pedhersbodha*, nu *Nordanåsbo*, Ockelbo, j pärsboda 1541 Hedblom 1958 s. 136), *Ragnvald* (*Rasbo*, Österfärnebo, i Raffualsboda 1541 DMS 11 s. 116, i raffualboda 1541, j rawasbode 1542–43 Hedblom 1958 s. 111), *Ulf* (*Ulvso*, Österfärnebo, ?Olaffver i Bodhum 1379, i Olafandersonsbodhum 1391 DMS 11 s. 118, j wlsboda 1541 Hedblom 1958 s. 112).

- Krok, Magnus, Mikael, Peder, Sigge, Sighvast/Sævast, Sille, Staffan, Thordh, Ær(n)mund.*
- 2 ortnamn: *Anders, Arne, Bengt, Birgher, Drængus, Filippus, Gerike, Gisle, Gregers, Gregge/Grigge, Gudhvast, Herman, Holmsten, *Holmvardh/Halvardh, Iakob, Ingolf, Iohan, Kare, Klemet, Kæbbe, Kætilbiorn, Laurens, Markus, Maxe, Pelle, Pete, Ragnvast, Randolph, Sighvat, Skalle, Sone, Sven, Thingvast, Thomas, Thorsten, Tubbe.*
- 1 ortnamn: *Adde, Agne, Ane, Asmund, Bagge, Basse, Beneke, ?Berte, Bonde, Bosse/Busse, Bote, Braghe, Bruse, Bryniolf, Didrik, *Fabbe, Fagge, Fastbiorn, Fastmund, Finne, Finvidh, Folke, Frøbiorn, Gamse, Giordh, Grim, Gudhleif, Gudhsten, Gunvidh, Gutte, Guze, Gydhi, Gælle, Gæste, Haghbard, Haldor, Halsten, Harald, Henrik, Hinze, Holmfast, Holmger, *Hvitbiorn, Hæghmund, Høk, Ighul, Ilian, Ingebiorn, Ingemund, Ingevald, Ingevast, Ingvar, Ioar, Iordan, Iuvur, Kape, Klaves, Knut, Kæli/Kælle, Kætil, Lukas, Masse/Mathias, Nikke, Oblidh, Orvidh, Ottar, Pale, Ragge, Ragnvardh, *Rikke, Ringsten, Ringvidh, Rodhvidh, Rune, Runvast, Salmund, Sibbe, Sighfridh, Silvast, Skægge, Styrbiorn, Thorkil, Thrond, Thængel, Tyke, Udde, Vibior, Vidholf, Vighe, Vigholf/*Vigisle, Vivast, Ærland, Ærnvast, Æsbiorn, Øiar, Ølver.*

Genomgången har visat att flera namn som är dåligt eller inte alls belagda i SMPs eller i runinskrifter och dåligt eller inte alls belagda i Uppland kan återfinnas i de uppländska ortnamnen på *-bodha*, *-bol* och *-bordh*, t.ex. **Fabbe*, *Fagge*, *Fastmund*, **Holmvardh*, *Hægmund*, *Kofre*, *Orvidh*, *Ragge*, *Randolf*, **Rikke*, *Ringsten*, *Ringvidh*, *Rodhvidh*, *Runvast*, *Salmund* och *Vigholf/*Vigisle*. I ortnamn belagda först på 1500-talet, varav flera i modern tid avser endast torp, t.ex. *Raggboda* i Viksta (Ragge), *Ringelbo* i Tierp (Ringvidh) och *Ringsboda* i Vendel (Ringsten) återfinns flera ålderdomliga och fåtaligt belagda namn. Om detta skall tolkas så att bebyggelserna verkligen är unga och att ett ålderdomligt personnamnsskick har levt kvar, eller att bebyggelserna är äldre än beläggen låter ana kan inte avgöras.

Fördelningen mellan gamla inhemska namn och kristna eller andra sent inlånade personnamn har ofta intresserat de forskare som studerat det medeltida personnamnsskicket under en viss period, i en enskild källa eller i ett särskilt område. Av de 184 olika här aktuella personnamnen (alternativnamnen borträknade) är endast drygt 21 % kristna personnamn (eller namn inlånade från tyskan eller annat språk²³), en påfallande låg andel med tanke på att många av de aktuella ortnamnen säkerligen har tillkommit under senare delen av medeltiden, då andelen sådana personnamn bland befolkningen sä-

²³ ?Birgitta; Beneke, ?Berte, Benne, Didrik, Gereke, Henrik, Herman, Hinze och Klaves.

kerligen var betydligt högre. Av de namn som har mer än en förekomst i ortnamn är ca 30 % av ickenordiskt ursprung och bland dem med 4–6 förekomster endast knappt 16 %. För namnen på *-ryd* i Småland, varav majoriteten är medeltida, konstaterar också Staffan Fridell (1992 s. 222 f.) att de gamla nordiska personnamnen dominerar stort bland de förleder som innehåller huvudnamn, men han för inte detta resonemang vidare. Folke Hedblom (1958 s. 60) påpekar att de flesta av de personnamn som ingår i *-bodha*-namn i Gästrikland är förkristna (jfr not 22). Roland Otterbjörk (1957 1 s. 110, del 2 s. 2) har undersökt namnskicket i de s.k. markgäldslängderna från 1312, de längder som förtecknar den extraskatt som detta år upptogs från gods i norra Uppland för hertigarna Eriks och Valdemars räkning.²⁴ Han anger att endast ca 10 % av namnen i markgäldslängderna är inlånade, men sådana bärs å andra sidan av i det närmaste en tredjedel av de nämnda personerna, dvs. en högre andel än bland de här undersökta ortnamnens personnamnsförleder. Göran Dahlbäck (1997), som har gjort en noggrann genomgång av personnamnen och antal bärare i markgäldslängderna, kommer fram till en högre siffra än Otterbjörk. Enligt Dahlbäck (a.a. s. 168) bär 39 % kristna namn, men då räknar han, i motsats till Otterbjörk, till gruppen kristna namn även förkristna namn som burits av personer med helgonrykte, *Botolv*, *Botvid*, *Brynolf*, *Holmger* och *Olof*. Av de 135 personer som upptas i markgäldslängden för Hållnäs i Upplands nordöstligaste utkant bär 43 kristna namn, dvs. knappt 32 % (Eldblad 2012 s. 14, 26). Varför andelen gamla inhemska personnamn är så pass hög bland förlederna i de uppländska ortnamnen på *-bo*, *-bol* och *-bord* jämfört med vad som kunde förväntas är svårbedömt. Tillhörde de personer, vilkas namn utgör förleder i dessa ortnamn, ett annat socialt befolkningsskikt med ett mer konservativt personnamnsskicket än de skattskyldiga som upptas i markgäldslängderna?

I flera fall har personnamnsförlederna kommit att omtolkas eller förvanskas. *Arvidsbo* i Tierp innehåller ursprungligen *Ærnvast*, *Bergsbol* i Lunda *Birgher*, *Gunnarsbol* i Husby-Långhundra *Gudmund*, *Juvansbo* i Valö *Iuvur*, *Ravastbo* i Simtuna *Ragnvald*, *Torskebo* i Norrby *Thorsten*, *Älgboda* i Riala och *Ölsboda* i Björklinge *Ulf*. *Mängelbo* i Skuttunge och *Offerbo* i Östervåla innehåller kvinnonamnen *Magnhild* och *Afridh*. Omtolkningen av de ursprungliga förlederna *Gunhild* och *Ragnhild* till mansnamnen *Gunnar* och *Ragnar* i *Gunnarsbo* i Tensta och i *Ragnarbo* i Östervåla är kanske en följd av tidens könsrollshierarki.

²⁴ Om markgäldslängderna se Dahlbäck (1974 s. 125 ff.) och Rahmqvist (1996 s. 86 ff.).

4. Personnamnsförlederna och ortnamnens ålder och ursprung

Ortnamn på *-bodha* och *-bol* hör medeltiden till men har kunnat bildas också senare, då ofta med en reducerad efterled *-bo*. Minst en *-bodha*-bebyggelse måste ha etablerats senast under slutet av 1200-talet, nämligen *Källbo* (Kætilbiorn) i Tensta, belagt 1292. Detsamma gäller säkerligen de nio säkert identifierade bebyggelser som finns upptagna i markgäldslängderna från 1312: **Finvidhabodha* (Finvidh), *Järlebo* (Iærle), *Karbo* (Karle) och *Käbbo* (Kæbbe) i Harbo, *Kålbo* (Kalle), *Romstarbo* (Runvast) och *Tomsarbo* (Thomas) i Vendel, *Håkansbo* (Hakon) i Österlövsta och *Offerbo* (Afridh) i Östervåla. Ytterligare några bebyggelser torde kunna räknas till denna äldsta grupp, nämligen *Erlandbo* (Ærland) i Vendel, *Grellsbo* (Gregers) och *Sävastebo* (Sighvast) i Bälinge samt *Kolbo* i Västland, varom se nedan.

För några bebyggelser synes vi kunna identifiera de personer vilkas namn ingår i förlederna: *Erlandbo* (Ærland) i Vendel (erlendus in bodhom 1312, Ærlingebo 1540, Erlandeboda 1557),²⁵ *Grellsbo* (Gregers) i Vendel (Gregorius de bodhum 1299, gregisbodha 1429), *Hermansbol* (Herman) i Ununge (herman j boole, hermanzbool 1454),²⁶ *Sävastebo* (Sighvast) i Bälinge (sighuastus de bodhum 1299, i sigwastabodom 1470)²⁷ och *Sonnebo* (Sone) i Tärna (sona i bodom 1415, j sonabodom 1423).²⁸ Här har alltså bebyggelserna först bara kallats *Bodha*, och bebyggarnas namn har senare tillfogats som förled i särskiljande syfte.²⁹ Även de *bodha*-namn som endast är belagda med personnamnsförled kan givetvis tänkas ursprungligen ha varit osammansatta i likhet med *Björnsbo* (Biorn) i Västerlövsta (boda 1542, Biörnsboda 1549 OAUjb) och *Mångsbo* (Magnus) i Börje (Jn bodhum 1344, in Magnusabodhum 1376).³⁰

²⁵ Ytterligare två bebyggelser i Vendel med namnet *Bodha* finns upptagna i mgl ?1312, men identifikationen med *Erlandbo* för detta *Bodha* torde vara ganska säker.

²⁶ Brevet gäller en råsyt mellan Berga och »hermanzbool» i Ununge, där »herman j boole» vittnar tillsammans med fyra andra män från socknen. I ett brev från samma tid (1459 30/7 SRApp serie I) omnämns en »lasse a bolee», som i samma brev också omnämns som hemmahörande »j bool ... som kallas brymsa bool» (nu *Brusebol*). Kanske rör det sig om två nyupptagna *bol*-bebyggelser som kommit att särskiljas genom tillagda förleder.

²⁷ Gregorius och Sighuastus uppträder som fastar vid ting i Uppsala tillsammans med en rad andra fastar från Bälinge hd, varav flera från Bälinge sn, varför identifikationen med *Grellsbo* och *Sävastebo* torde vara ganska säker (jfr DMS 1:3 s. 50, 70, Rahmqvist 1996 s. 84).

²⁸ I brevet från 1415 upplåts jord i **Byttabodha* i Tärna till Sone i Boda. I två senare brev, som varit vidfästa detta brev (1423 samt 1437 före 19/1 Simtuna hdstg, Nordmp), upplåts jord i **Byttabodha* till Jöns resp. Erik i Sonnebo. Identifikationen med Sonnebo 1415 torde alltså vara ganska säker.

²⁹ Från Österfärnebo i Gästrikland kan vidare anföras *Sixbo* (syxten j bodhom 1379, Olaff Sixtensson i Bodhum 1403, j sictanboda 1541, j Sigstensbode 1543), varom se Folke Hedblom (1958 s. 111) och *Uhsbo* (Olaffwer i Bodhum 1379, i Olofandersonsbodhum 1391 avskr., Wlsboda 1541 DMS 11 s. 118).

I sammanhanget kan också nämnas *Järlebo* (Iærle) i Harbo, där mgl ?1312 upptar Jarlerus (latinisering av *Iærle*) som en av två skattskyldiga personer, kanske namnlåtare, men det skulle också kunna vara dennes far eller farfar. I *Kolbo* (Kalle) i Västland har enligt ett diplom från 1328 en viss Kalle ägt jord; kanske är han identisk med den *Kallo*, som nämns i mgl ?1312 för Västland. 1368 (13/8 SRap, DMS 1:4 s. 158) upplåter Mathias Yghulsson jord i *Igelsbo* (Ighul) i Vendel; kanske är han son till namnlåtare.

Det kanske är rimligt att anta att personnamnsförlederna i de flesta fall syftar på den första brukaren eller stadigvarande bebyggaren. För en bebyggelse med ett ursprungligt osammansatt namn på *-bodha* är det naturligtvis också tänkbart att en särskiljande personnamnsförled har tillagts först senare, sedan en annan brukare tillträtt. Oluf Rygh (i NG Indl. [1898] s. 17 f.) vill anta det sistnämnda förhållandet som en regel för norska namn på *-ruð* med personnamnsförled och menar att detta säkerligen gäller också för många namn på *-setr*, *-þorp* och *-þveit*. Många av bebyggelserna med namn på *-bodha* i Gästrikland har enligt flera forskare, bl.a. Folke Hedblom (1958 s. 61 ff., 1985) och Stefan Brink (1979), ursprungligen varit s.k. bodland, ett slags filialgårdar, där gårdens folk vistades med boskapen för betesgång vår och höst vid tiden för sådd och skörd. Dessa bodlandsgårdar blev senare bebodda året om och skattlagda. Flera av dem har äldst omnämnts som »*j bodhom*». Gränsområdena mellan Valbo och Hedesunda socknar i Gästrikland, som hyser ett stort antal *-bodha*-bebyggelser med särskiljande förleder, kallas sammanfattande för *Bodarna* eller *Bodtrakten*, i Hedesunda även *Bodkarlgränden* 'deras gränd som bor i Bodarna' (Hedblom 1985 s. 2 ff.). Inom ett begränsat område torde det ha varit besvärligt att skilja på flera bebyggelser benämnda »*Bodarna*», varför särskiljande förleder, ofta personnamn, senare har lagts till. Hedblom (1958 s. 65) menar att dessa förleder innehåller namnen på de personer som stadigvarande slog sig ned på bodlandet och blev bofasta där.

Att många av *bodha*-bebyggelserna i norra delen av Uppland har samma odlingshistoriska ursprung som bodlanden i Gästrikland är sannolikt; flera av de ovan nämnda exemplen verkar kunna spegla bebyggelsernas ungefärliga etablering som fast bebyggelse. Sigurd Rahmqvist (1996 s. 84) menar att källäget beträffande *-bodha*-bebyggelserna tyder på att namnskicket inte varit helt färdigbildat vid 1300-talets början. Han anser att 1310-talet är slutfasen i en kolonisation som pågått sedan 1200-talets senare del. Däri har han säkert i huvudsak rätt. När denna kolonisation tog sin början torde dock vara svårt att avgöra, eftersom källorna från tiden före 1200-talets slut är fåtaliga.

³⁰ Uppsala domkyrkas fabrica äger här ett markland jord både 1344 och 1376, varför identifieringen torde vara säker. 1376 uppges jorden vara brukad på nytt; kanske tillträdde Magnus då bebyggelsen. (DMS 1:2 s. 81.).

Källor och litteratur

A 8 = Registrum ecclesie Upsalensis, SRA.

Axelsson, Per, 1959: Namn på *-bo(da)* i Norrby socken i Västmanlands län. I: OUÅ. S. 50–61.

B 16 = Lars Eriksson Sparres kopiebok, SRA.

Bergslp = pergamentsbrev i Stora Kopparbergs Bergslags AB, Centralarkivet, Falun.

Björklinge ka = Björklinge kyrkoarkiv, ULA.

Brink, Stefan, 1979: Bodlanden i Järvsö socken. I: Uppsalastudier i namnforskning. Uppsala. (Ortnamn och samhälle 5.) S. 7–49.

Brylla, Eva, 2004: Förnamn i Sverige. Kortfattat namnlexikon. Stockholm. (Skrifter utg. av Svenska språknämnden 88.)

C 7 = Jordebok för Uppland, Södermanland, Västmanland, Närke. 1450-talet (1457), SRA.

C 21 = Jordebok över fru Gunhild Johansdotters (Bese) arvegods samt hennes mans herr Erik Turessons (Bielke) arvegods i Skåne och Blekinge (1514), SRA.

D 1 = Registrum prediorum pensionum ... *Sancte vpsalensis ecclesie*. 1376, SRA.

Dahlbäck, Göran, 1974: Landhöjning och bebyggelse i nordligaste Uppland. I: Fornvännen 69. S. 121–131.

— 1997: När blev Upplands bönder kristna? Ett mentalitetsskifte speglat i personnamnsskicket. I: Kungl. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens årsbok. S. 166–179.

E 175 = Avskrifter och utdrag av svenska handlingar från medeltiden, UUB.

E 182 = Olof Celsii d.ä.:s samling till svenska kyrkans historia, UUB.

E 212 = Dombok vid lagmansting i Upland för åren 1490–1494, UUB.

Eldblad, Anita, 2012: Personnamnen i 1312 års markgäldslängd från Hållnäs. I: OUÅ. S. 12–29.

Eriksbp = pergamentsbrev i Ericsbergsarkivet, SRA.

Fredriksson, Ingvar, 1974: Svenskt dopnamnsskick vid 1500-talets slut. Lund. (Anthroponymica Suecana 7.)

Fridell, Staffan, 1992: Ortnamn på *-ryd* i Småland. Uppsala. (Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi 60. Studier till en svensk ortnamnsatlas 15.)

gek = Karta öfver alla inom Upsala län belägna härader och tingslag utg. af Rikets ekonomiska kartverk åren 1860–64.

Hedberg, Britt, 2007: Uppsala stifts herdaminne från missionstid till år 1366. Uppsala. (Uppsala stifts herdaminne 4:1.)

Hedblom, Folke, 1958: Gästriklands äldre bebyggelsenamn. En förberedande undersökning. I: Från Gästrikland. Gästriklands kulturhistoriska förenings meddelanden 1957–58. S. 5–213.

— 1985: Bodarna och fäboden. En bygdestudie i Gästrikland. I: NoB 73. S. 1–17.

Hellberg, Lars, 1965: Mansnamnet runsv. Haursi. I: Personnamnsstudier 1964 tillägnade minnet av Ivar Modéer. Stockholm. (Anthroponymica Suecana 6.) S. 8–51.

Holmp = pergamentsbrev i Holms gårdsarkiv, Holm, Harbo sn.

Hornby, Rikard, 1947: Fornavne i Danmark i middelalderen. I: NK 7. S. 187–234.

Janzén, Assar, 1947: De fornsvenska personnamnen. I: NK 7. S. 235–268.

Kartsök och ortnamn. <https://kso.etjanster.lantmateriet.se/>.

Källström, Magnus, 2013: Kvinnor och män i tiohundratalets Uppland. Några nedslag i den vikingatida namnhistorien utifrån runinskrifter. I: OUÅ. S. 71–88.

- Lindroth, Hjalmar, 1914: En omdebatterad önamnsgrupp. I: Fornvännen 9. S. 125–202.
- Långhundra hdsdb = Långhundra härads dombok 1545–1570. Jämte inledning, förklaringar och register ... utg. genom Nils Edling & Olof Svenonius. 1946. Uppsala. (Uppländska domböcker 7.)
- mgl = markgäldslängd (Ekeby ?1312 SD 3 s. 96, Harbo ?1312 SD 3 s. 90 f., Hållnäs ?1312 SD 3 s. 100 f., Nora ?1312 SD 3 s. 89 f., Tuna ?1312 SD 3 s. 97, Valö ?1312 SD 3 s. 101 f., Vendel ?1312 SD 3 s. 187 f., Västland ?1312 SD 3 s. 97 f., Österlövsta ?1312 SD 3 s. 98 ff., Östervåla 1312 18/10 SD 3 s. 86 f.)
- Modéer, Ivar, 1957: Östsmäländska bondenamn från 1500-talet. I: Personnamn från medeltid och 1500-tal. Studier utg. av Ivar Modéer. Stockholm. (Anthroponymica Suecana 2.) S. 56–69.
- 1989: Svenska personnamn. Handbok för universitetsbruk och självstudier. Utg. av Birger Sundqvist & Carl-Eric Thors med en bibliografi av Roland Otterbjörk som kompletterats och omarbetats av Sigurd Fries. 3 uppl. Lund. (Anthroponymica Suecana 5.)
- Nordmp = pergamentsbrev i Nordiska museet, Stockholm.
- Otterbjörk, Roland, 1957: 1312 års markgäldslängder. Studier i medeltida uppländskt namnskick och språk 1–3. Otryckt licentiatavhandling, Institutet för språk och folkminnen, Uppsala.
- 1970: Svenska förnamn. Kortfattat namnlexikon. 2 uppl. Stockholm. (Skrifter utg. av Nämnden för svensk språkvård 29.)
- Per Larssons db = Lagläsaren Per Larssons dombok 1638. Jämte inledning, förklaringar och register utg. genom Nils Edling. 1937. Uppsala–Leipzig. (Uppländska domböcker 4.)
- Peterson, Lena, 1984: *Harald* och andra namn på *-(v)ald*. I: SAS 2. S. 5–25.
- Rahmqvist, Sigurd, 1996: Sätessgård och gods. De medeltida frälsegodsens framväxt mot bakgrund av Upplands bebyggelsehistoria. Uppsala. (Upplands fornminnesförenings tidskrift 53.)
- RL = Förteckning av Rasmus Ludvigson m.fl. över Uppsala domkyrkas jordebrev, SRA.
- Salberger, Evert, 1978: Runsvenska namnstudier. Stockholm. (Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm studies in Scandinavian philology. New series 13.)
- SDHK = Svenskt diplomatariums huvudkartotek, <https://sok.riksarkivet.se/sdhk>.
- Sjöholmp = pergamentsbrev i Sjöholmssamlingen, SRA.
- Skoklp = pergamentsbrev i Skoklostersamlingen, SRA.
- Strängnp = pergamentsbrev i Roggebiblioteket, Strängnäs (tidigare: Strängnäs stifts- och läroverksbibliotek).
- Svinnegarns ka = Svinnegarns kyrkoarkiv, ULA.
- Tegelsmora ka = Tegelsmora kyrkoarkiv, ULA.
- Tierps ka = Tierps kyrkoarkiv, ULA.
- tl = tiondelängd, OAUjb.
- U + nr = nummer i UR.
- UDR = Uppsala domkyrkas räkenskaper, SRA.
- UH = Upplands handlingar, SRA.
- ULA = Landsarkivet i Uppsala, SRA.
- ULdb = Upplands lagmansdombok 1490–1494. Efter en Uppsalahandskrift utg. af Karl Henrik Karlsson. 1907. Stockholm.

- UR = Upplands runinskrifter granskade och tolkade av Elias Wessén & Sven B. F. Jansson 1–4. 1940–58. Stockholm. (Sveriges runinskrifter 6–9.)
- Vft = Västergötlands fornminnesförenings tidskrift.
- Widmark, Gun, 1959: Det nordiska *u*-omljudet. En dialektgeografisk undersökning 1 A. Text. Uppsala. (Skrifter utg. av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 6.)
- 1965: Alver och Ølver. I: Personnamnsstudier 1964 tillägnade minnet av Ivar Modéer. Stockholm. (Anthroponymica Suecana 6.) S. 69–90.
- Vikstrand, Per & Zachrisson, Torun, 2006: Lerslätterna och *-sta(d)*-namnen. Om relationen mellan äldre järnålderns lerslättsboplatser och *-sta(d)*-namn i Mälardalen. I: Busetnadsnamn på *-staðir*. Rapport från NORNAs 33. symposium på Utstein kloster 7.–9. mai 2004. Red. av Inge Særheim, Per Henning Uppstad & Åse Kari Hansen Wagner. Uppsala. (NORNA-rapporter 81.) S. 173–211.
- Västmp = pergamentsbrev i Västmanlands fornminnesförenings samlingar, Västmanlands läns museums arkiv, Västerås.
- Ödeén, Nils, 1927–30: Studier i Smålands bebyggelsehistoria. Ett bidrag till svensk ortnamnsforskning. Lund. (NoB Bilaga C.)

Summary

Uppland place-names in *-bodha*, *-bol* and *-bordh* with personal-name specifics

By Mats Wahlberg

The personal-name stock of medieval Sweden is quite well known to us, but the individuals who appear in our sources naturally make up only a small proportion of the people living in the Middle Ages. Personal-name specifics (first elements) in place-names formed in medieval times can provide important additional information in this context. In this essay, a study is made of the 333 place-names in *-bodha*, *-bol* and *-bordh* from the province of Uppland which the author has identified as containing personal names either attested as the principal names (i.e. not bynames) of individuals in the Middle Ages or in Runic Swedish, or reconstructed by the author.

In Uppland there are a great many place-names ending in *-bodha*, which are generally considered to have been formed in the medieval period. The final element, a ‘place-name plural’ of OSw. *bodh*, originally referred to temporary huts or sheds of various kinds, probably most commonly intended for storing hay in the vicinity of hay meadows, and perhaps also as overnight sleeping quarters. Often, the areas around such buildings were subsequently brought under cultivation and permanently settled. As a large proportion of the first elements of these *-bodha* names contain personal names and occupational designations – in Våla härad in north-west Uppland, as many as 76 per cent of them – they should represent a good source of supplementary information about the personal nomenclature of medieval Uppland. Since names in *-bodha* sometimes also appear with the final element *-bol* ‘farm, new settlement’, names in *-bol*

have been included in the study as well, along with a small number of names in *-bordh* 'land set aside for the support of someone or something (e.g. a priest or church)', several of which have become confused with the names in *-bol*.

In the place-names studied, a total of 193 personal names (principal names, rather than bynames), nine of them (possible) alternative forms of other names included in the total, can be documented with varying degrees of certainty. Of these, only fourteen can definitely be identified as women's names. Several names are poorly attested, or not at all, in other sources from Uppland or the rest of Sweden, e.g. **Fabbe*, *Fagge*, *Fastmund*, **Holmvardh*, *Hægmund*, *Kofre*, *Orvidh*, *Ragge*, *Randolf*, **Rikke*, *Ringsten*, *Ringvidh*, *Rodhvidh*, *Runvast*, *Salmund* and *Vigholff***Vigisle*.

Of the 184 different personal names contained in the place-names studied, only just over 21 per cent are Christian personal names or names borrowed from German or some other language. This is a remarkably small proportion, given that many of the place-names in question may be assumed to have come into existence in the later part of the Middle Ages, when such personal names were no doubt much more widely used among the population.

A number of the place-names included in the study were originally uncompounded and only acquired a distinguishing personal-name specific at a later stage, in most cases presumably referring to the person who first regularly farmed or settled on the land. For some settlements, it would seem that we can identify the individuals whose names are found in the specifics, e.g. *Grellsbo* (Gregers) in Vendel parish (*Gregorius de bodhum* 1299, *gregisbodha* 1429). One of these settlements, *Källbo* (Kætilbiörn) in Tensta parish, is known from 1292, and nine are referred to in tax registers from 1312. The sources suggest that these places began to be permanently settled, at the latest, towards the end of the 13th century.

Tasen, Sugga og Porthunden

Metaforisk bruk av husdyrnemne i skjergardsnamn

Av Inge Særheim

Namn och bygd 106 (2018), 83–100.

Inge Særheim, Department of Cultural Studies and Languages, University of Stavanger: *Tasen, Sugga and Porthunden*: Metaphorical use of words for domestic animals in coastal naming.

Abstract

Toponyms containing words for domestic animals, used to denote sunken rocks, are common along the Norwegian coast, and are also found in the Viking colonies of the North Atlantic area as well as in other places in northern Europe. These names seem to be metaphors, often referring to the shape of the feature in question, but the fact that some of them are linked to critical points on sailing routes indicates that they also refer to other characteristics. Some of the names may be related to the conception of words for domestic animals as taboo words and the use of noa words and names instead of the real ones.

Keywords: place-names, microtoponyms, coastal names, metaphors, taboo words, noa words, domestic animals, Jæren, south-western Norway.

1. Husdyrnemne i namn på skjer og grunnar

Nedarva stadnamn er viktige språk- og kulturhistoriske kjelder som bl.a. gjev innsyn i tidlegare oppfatningar av landskapet. Mikrotoponyma festar dyrelivet til landskapet og kartet. Nokre skjergardsnamn som inneheld husdyrnemne, viser til tilhaldsstader for dyra, bl.a. beiteområde og dyreleger, jf. *Naudøyna* (naut, krøtter), *Svinholmen* (griser), *Hestholmen* (hestar), *Sma-lamarka* (sauer), *Lamholmen* (lam) og *Bukkahola* (geitebukkar) – alle frå jærstrendene. Ein må likevel vera klar over at nemne for dyr – husdyr og ville dyr – i mange namn er nytta som metaforar. Fleire fjellnamn inneheld som kjent husdyrnemne, t.d. ord for hest (*Hesten*), stut (*Oksen*), gris (*Galten*, *Sugga*, *Tron[fjellet]*; gno. *þróndr* m. ‘galt’), vêr (*Ruten*; gno. [*h*]*rítr* m. ‘vêr’), geitebukk (*Havren*; gno. *hafr* m. ‘buk’k’) og geit (*Geita*). Oftast refererer slike namn til form og skap. Nokre namn inneheld ord for ein kroppsdeler på dyr, jf. den vesle tjørna *Kyrauga*, fjellet *Studehovudet*, neset *Mulen*, fjellryggen *Hundsrygg* og steinblokka *Svinstrynet* – alle frå Sirdal (Vest-Agder).

Metaforisk bruk av dyrenemne og ord for kroppsdeler på dyr er vanleg i skjergardsnamn. Ofte refererer slike namn til form og skap, t.d. den store steinen

Hesten, det langstrekte og rundvorne skjeret *Galten*, det smale neset *Geita*, den tronge vika *Kattarauga* og den noko større vika *Marafud* ('hesterauv'). Namnet *Mula*, som er oblik kasus, gno. **Mūla*, av gno. *mūli* m. 'mule, munn, overleppe på dyr', er nytta om eit høgt, breitt nes på sørsida av innlaupet til Jøsenfjorden (Ryfylke) som skal likna på «nosi på ein rungvêr» (Hovda 1941 s. 20), dessutan om eit muleliknande nes i Vindafjord (Nord-Rogaland; Særheim 2007 s. 163, 2014 s. 86).

I fleire høve er slike namn nytta om farlege grunnar og skjer langs kysten, gjerne knytte til spesielle stader i båtleia, som *Oksen*, *Hesten*, *Sugga*, *Porthunden*, *Oksafoden* og *Grisaryggen*, alle frå Jæren. I nokre namn finn ein husdyrnemne som føreledd i eit samansett namn, som *Habboen*, også kalla *Havsboen* (gno. *hafr* m. 'buk'), og *Risbidskjeret* (*risbit* m. 'årsgammal geitebukk eller vêr'), båe nytta om sær s farlege skjer i skipsleia. Frå ulike delar av norskekysten finst det opplysningar om spesielle tradisjonar, førestillingar og jamvel handlingar som har vore knytte til stader med slike namn (jf. nedanfor).

Denne typen namn og namngjeving finn ein også andre stader i Nord-Europa, bl.a. i norrøne busetjingsområde vest i havet. Frå Orknøyanne kan nemnast *Galt*, *Galtie Rock* og *the Golt*, nytta om steinar langs strendene (Lamb 1993 s. 45), og frå Shetland *de Galtie*, *Galtastakk* og *de Giltarump* (vel 'gylterumpa'), nytta om steinar i sjøen (Jakobsen 1936 s. 134). Frå den finske skjergarden nemner Zilliacus (1989 s. 88) fleire ord for dyreslag som er nytta som jamføringsnemne, t.d. *Galten*, *Hästen* og *Björnen*. Frå den svenske vestkysten nemner Lindroth (1921 s. 37, 1922 s. 26) skjernamna *Galten*, *Son*, *Grisarna* og *Suggan*, som alle skal ha bakgrunn i forma. Modéer (1933 s. 85–88) har tilsvarende forklaring for smålandske skjer- og holmenamn som *Galten* (liknar ein svinerygg), *Svinryggen* (er lang og smal), *Märreryggen*, *Märren* (liknar ein hesterygg) og *Oxen* (grunne med steinar). Liknande namn finst i skjergarden utanfor Stockholm (Nyström 2013 s. 359 ff.). Falck-Kjällquist (i OGB 13: 2 s. 40) nemner jamføringsnamnet *Grisen*, nytta om eit lågt skjer i vassbrynet; ho understrekar at bruken av dyrenemne i skjergardsnamn har vore viktig for navigasjonen langs Bohuslänkysten. I nokre synsvinklar kan nemleg ein naturformasjon likna på «en getrygg, en häst, en pigghaj» (loc. cit.).

Det vil vera av interesse å undersøkje bakgrunnen for denne typen namngjeving og sjå nærare på kva slag tradisjonar og førestillingar som er knytte til slike namn og stader. Gjennomgangen i denne artikkelen byggjer hovudsakleg på materiale frå Jæren (Særheim 2015), men det er også teke med døme frå andre stader langs norskekysten og frå andre område i Nord-Europa.

2. Nemne for ‘gris’

Jærkysten har blitt kalla ein skipskyrkjegard. Fleire skjergardsnamn frå dette området refererer til skipsforlis, t.d. *Ofeliasteinen* (Hårr) etter det skotske skipet *Ophelia*, som grunnstøytte i 1880, og *Vestasteinen* (Tunge) etter ein skonert frå Stavanger som grunnstøytte i 1884. I september 1896 stranda tre skip innan 17 timar på grannegardane Kvalbein og Kvassheim (Sør-Jæren), nemlig Snar av Kragerø, Zephyr av Bergkvara og Minerva av Kalmar; berre to av mannskapet på dei tre skipa omkom, båt på Minerva, dei andre vart berga. Minerva grunnstøytte på den farlege rullesteinsbanken Raunen (Kvalbein). Den lokale bergingsgruppa rodde redningsbåten Tryg ut frå landingsstaden *Krossen* (sandstrand) like aust for *Kyrkjetangen*. Dei rodde vest for dei farlege undervassskjera *Suggen* (*Litla sugga* og *Stora sugga*) og aust for *Sogahella*, kryssa straumfallet *Soget* og nådde land på holmen *Raunen*, der redningsaksjonen vart utført. Den reale bakgrunnen for namna *Krossen* og *Kyrkjetangen* er uvisst. Båe inneheld ord frå kristen tradisjon, som her kanskje er meint som formildande uttrykk som skal bidra til vern og trygg ferdsel i eit farleg sjøstykke. Det er inga kyrkje på denne staden.

Ordet *sugge* f. ‘purke’ er eit vanleg skjer- og grunnenemne langs jærstrendene. Eintalsforma *Sugga* er notert fire stader (Tunge, Stavnheim, Hårr og

Fig. 1. Skjera *Galten* og *suggene* i Tristeinsviga på garden Galta (Rennesøy). *Galten*, som er størst, ligg i midten. Det var flo då biletet vart teke, så ein ser berre tarestenglar ved den eine *sugga*. Namnet har truleg samband med *Galtskjeret* (også kalla *Galten* og *Skjeret*) frå same staden, jf. elles den flate og noko avrunda forma til desse skjera. Foto: Inge Særheim.

Kvalbein), medan fleirtalsforma *Suggen* førekjem to stader (Hårr og Kvalbein). Skjernamnet *Sugga* førekjem også andre stader i Rogaland, bl.a. notert frå Karmøy, Rennesøy (5 gonger; jf. fig. 1), Finnøy og Strand. Ein informant frå Kvalbein nytta ordet *sugge* f. nærast appellativisk då han tala om skvalpeskjer i det farlege farvatnet mellom Raunen og fastlandet, særleg om noko flate og avrunda steinar. Den metaforiske funksjonen synest her vera avbleika, ordet har fått ein ny bruksmåte, jf. også terrengnemne som *hause*, *skalle*, *hals*, *rygg* mfl., nytta som appellativ om naturformasjonar med spesiell form. Kanskje er slik ordbruk noko av bakgrunnen for dei mange førekomstene av *Sugga* og *Galten* som skjernamn. I denne samanhengen er det også interessant å merka seg at skjera *Suggen* (*Stora* og *Litla sugga*) på Kvalbein også blir kalla *Hellen* (*Stora* og *Litla hella*). *Hellen* er bunden form fleirtal av ordet *helle* f., som er mykje nytta i namn på flate steinar i sjøen. Her er med andre ord både *helle* og *sugge* høvelege nemningar; namnebruken ligg ikkje heilt fast. Ein kan her gjerne tala om låg propriumsfunksjon, dvs. namnebruk som ligg nær appellativet. Det kan seiast å gjelda både for *Sugga* og *Galten* som namn på skvalpeskjer; bae har fleire førekomster på Jæren og i Rogaland.

Namnet *Galten*, til *galt* m. ‘galt, râne’, nytta om skjer og grunnar (og nes), er notert fem stader på Jæren (Hå, Vigdel, Jåsund, Tunge og Håstein), medan fleirtalsforma *Galtane* førekjem på øya Rott. Dette skjernamnet finst også andre stader i Rogaland, bl.a. notert frå Karmøy, Finnøy, Rennesøy, Stavanger og Sandnes. Det er eit vanleg namn langs norskekysten. Indrebø (1929 s. 15 f.) nemner mange døme, bl.a. to smale og avlange skjer kalla *Galten* frå Oslofjorden; han understrekar at dette skjernamnet har samband med avlang form. Frå Sunnmøre nemner Slyngstad (1951 s. 76) skjernamn som *Galtane*, *Gylta* (gno. *gylta* f. ‘sugge, purke’), *Purka*, *Sugga* og *Tronden* (gno. *próndr* m. ‘galt, râne’). Dei fleste skal ha bakgrunn i forma til lokalitetane, men nokre av dei visstnok også i lyden av brota, som kan minna om ein gris som gryntar. Nokre av skjera, men ikkje alle, ligg ulagleg til for ferdsla. Uppstad (1993 s. 113, 127) skriv at skjernamna *Sugga* og *Galten* frå Nordvest-Karmøy kan ha bakgrunn i forma til lokalitetane, ev. i lydinntrykket av bølgeslaga mot skjera.

Gardsnamnet *Galta* frå Rennesøy, skrive *Golte* 1519, *Galtte* 1521 og *Galte* 1521–22 (NG 10 s. 258), er utvikla av oblik kasus, gno. **Galta*, av gno. *galti* m. ‘galt, râne’. Ut frå arkeologisk materiale, leie m.m. er det all grunn til å rekna med at denne garden – og truleg også gardsnamnet – går attende til jernalderen, som også andre gardar og gardsnamn i dette området (munleg opplysning frå gards- og bygdehistorikar Birger Lindanger). Opphavleg refererer gardsnamnet etter alt å døma til *Galtskjeret*, som lokalt oftast berre vert kalla *Skjeret*, nytta om eit skjer som ligg utsett til i båtleia frå Austre

Ryfylke vestover Bokna fjorden, og i leia inn til garden Galta og den sentrale grannegarden og kyrkjestaden Sørbø (fig. 2). Folk frå andre bygder i Ryfylke kallar skjeret *Galten*, ifølgje Hovda (1941 s. 6). For 1000–1500 år sidan, då sjøen stod høgare i dette området, var dette skjeret endå farlegare for båtferdsle. Av dette dømet kan ein slutta at skikken å namngje farlege skjer og grunnar med ord for husdyr går langt attende i tid, truleg med røter attende til jernalderen. I NG 10 (s. 258) er gardsnamnet *Galta* sett i samband med ein haug på garden, noko som synest mindre rimeleg. Dei mange parallellane tyder på at namnet har bakgrunn i Skjeret (Galtskjeret), jf. også Hovda loc. cit.

At det til vanleg er nytta usamansett namneform, *Skjeret*, om dette skjeret, kan tyda på at det har hatt ein spesiell posisjon jamført med dei andre skjera i området. Det finst fleire skjernamn i dette området, gjerne med etterleddet *-skjer(et)*, men også *-steinen*. Ein parallell er *Skjeret* ved innseglinga til hamnestaden Sirevåg (Sør-Jæren), nytta om det farlege skjeret *Skjevlingen* ('den som lagar skavl'). Også her finst det mange andre skjer og skjernamn, dei fleste namna med etterleddet *-skjer(et)* og *-skjeren* (fleirtal). Det kan tenkjast at *Skjeret* frå Galta har fungert som eit noanamn, nytta av lokale fiskarar i staden for det eigentlege namnet på dette skjeret, gno. **Galti* m. Ei liknande forklaring kan høva for dømet frå Sirevåg. Ein parallell til dette kan elles vera *Storskjeret*, som ifølgje Solheim (1940 s. 134 ff.) er ei «løyndemnemning» (dvs. noa) blant lokale fiskarar for *Svinøya* like nord for Stadhavet, noko Slyngstad har slutta seg til (1951 s. 77 ff.). Ei tredje – formildande – nemning for denne staden (dvs. Svinøya) er *Landegode*, omtala bl.a. i Hans Strøms (1762–1766) *Beskrivelse over Fogderiet Søndmør* (Solheim loc. cit., Slyngstad loc. cit.). Ifølgje Slyngstad (1951 s. 78) er omskrivinga *Landegode* «gjord av ferdamannen utan serleg tilknytning til folk på staden». Noanamnet *Landego(de)* har parallellar andre stader langs norskekysten (jf. nedanfor).

I tilknytning til *Skjeret* (Galtskjeret) på Galta finn ein *Galtholmen* og *Galtvågen* (med båtplass). I vika *Tristeinsviga* like ved ligg det dessutan – som vikanamnet fortel – tre steinar (skjer), som gjerne blir omtala som *Galten* og *suggene*. Vika er no ofte kalla *Soldatesvig* (også brukt i fleirtal: *-vigane*) etter lika av to soldatar som vart funne i denne vika ein gong midt på 1800-talet. Dei tre steinane ligg i sjømålet og er flate og noko avrunda (jf. fig. 1). Denne namngjevinga har etter alt å døma samanheng med namnet på Galtskjeret, med andre ord kan ein her rekna med analogisk namngjeving, noko som også vil gjelda for andre stader med slike namn. Sjølv om skjernamn som *Galten* og *Sugga* er ganske vanlege langs rogalandskysten og andre stader langs norskekysten, er det heller uvanleg å finna ei heil samling av slike namn, nærast ein heil dyrefamilie, som her på Galta.

Fig. 2. *Galt skjeret* på garden Galta (Rennesøy), ofte berre kalla *Skjeret*. Det er truleg dette skjeret som er real bakgrunn for gardsnamnet *Galta*, som er oblik kasusform av gno. **Galti* m., laga til gno. *galiti* m. 'galt, râne'. I framgrunnen ser ein litt av Dei kvide berga på Galtholmen. Foto: Inge Særheim.

At det er mange førekomster av namn som *Sugga* og *Galten*, synest vera indikasjonar på at det her kan dreia seg om namngjeving ved analogi. Det finst fleire dømme på at namn med slike nemne opptre parvis. Frå Tunge (Randaberg) kan nemnast *Sugga* (ein stein i sjøkanten) og *Galten* (den ytste avrunda delen av eit nes som stikk ut i sjøen like ved). Rett utanfor, i skipsleia, ligg den farlege grunnen som på garden gjerne vert kalla *Galtasteinen*, men av folk utanfrå *Galten* eller *Tungegalten*. Også Indrebø (1929 s. 16) nemner dømme på at slike namn ligg føre parvis, t.d. skjera *Galten* og *Sua* ('sugga, purka') både ved Tjøme (Vestfold) og Onsøy (Østfold), dessutan dei nemnde *Tronden* ('galten') og *Purka* frå Herøy (Sunnmøre). Blant parallellar frå område inne på land kan nemnast *Galten* og *Sugga* frå garden Søyland (Gjesdal), baa nytta om store steinar med karakteristisk form.

Eit anna skjer- og grunnenamn som inneheld eit ord for 'gris', er *Grisen*, som er notert frå Hjelmeland (*Randøygrisen* og *Segadalsgrisen*) og Karmøy. Frå Rennesøy kan nemnast *Purkene*, som er fleirtal av *purke* f., og frå Herdla (Hordaland) *Rånane* (*râne* m.), jf. også det nemnde *Tronden* frå Herøy (Møre og Romsdal). På Jæren finn ein elles metaforamn som *Grisaryggen* (eit grunners nord for Håstein), *Galtaryggen* (eit nes i Holmane) og *Fleskaryggen* (eit

skjer utanfor Raustein), det sistnemnde med assosiasjonar til ‘gris, galt’. Også slike lagingar finst fleire stader langs norskekysten og andre stader i Skandinavia.

3. Nemne for ‘okse’

Oksa ‘oksen, stuten’ er notert tre stader i Ryfylke som namn på farlege grunnar i sjøen (Hovda 1941 s. 4). Det er t.d. nytta om ein grunne i sjømålet ved Foldøy i Jelsa (no Suldal), også kalla *Foldøyoksa*, om ein taresloe i sjømålet mellom Kyrkjøyna og Bjergøyna i Sjernarøyane (no Finnøy), dessutan om ein skarp bergskolt på vestsida av Fjellberg på Fogn (Finnøy). Alle stadene ligg ulagleg til for båtferdsla. Også dette namnet er utvikla av oblik kasus, gno. **Oxa*, i nominativ gno. **Oxi*, av gno. *oxi* m. ‘stut, okse’ (Særheim 2014 s. 85 f.). I dette målområdet kan ein rekna med at kasussystemet var ute av bruk etter ca. 1500 e.Kr. Ein kan med andre ord gå ut frå at namn som er utvikla av oblik kasus, er laga før dette tidspunktet, dvs. seinast i mellomalderen.

Namn som reflekterer bestemt form av dette ordet, *Oksen*, er registrert fleire stader langs norskekysten, t.d. om eit skjer i den søre leia inn til Kragerø (Telemark) og om eit skjer midt i seglleia mellom Store Sotra og Hisøy (Hordaland). Elles er *Uksen* namn på eit skjer i leia vest for Fedje (Hordaland), medan ein liten holme i leia sør for Sognesjøen er kalla *Sogneuxen* (Hovda 1941 s. 4 f.). Det finst eitt døme frå Jæren, nemleg eit farleg skjer i seglleia utanfor Tananger som blir kalla *Oksafoden* (‘oksefoten’), stundom berre *Oksen*.

Også *stut* m., som er det vanlege ordet for ‘okse’ i tradisjonelt rogalandsmål, ligg føre i skjergardsnamn. To stader i Ryfylke, baa i øyriket Sjernarøyane, finn ein *Saltstud*, som inneheld ord for ‘salt’ og ‘stut, okse’ (Ingebrigtsen 1978 s. 98), altså ein stut i (den salte) sjøen. Baa stadene er det tale om kvasse bergpikar under sjømålet som er sær s farlege for båtferdsla. Den eine staden ligg på vestsida av Kyrkjøyna, like ved den gamle bygdeborga Finnborg. Den andre ligg vest for øya Talgje.

Det synest ikkje vera formlikskap som ligg til grunn for skjer- og grunne-namn med nemne for ‘stut, okse’. Slike namn siktar truleg til farlege eigenskapar ved lokalitetane, t.d. stor kraft i bølgeslaga, dessutan at stadene ligg svært utsett til i båt-leia, gjerne i eller like under sjømålet.

4. Nemne for ‘hund’

Også nemne for ‘hund’ er vanleg i skjergardsnamn frå Rogaland, og frå andre stader langs norskekysten. *Porthunden* er namn på eit skjer heilt sør i Hå kommune; det ligg ytst i skjergarden ved innseglinga til båthamna på gardane Kinnarvåg og Holmane. Tydinga er ‘hund som vaktar porten, vaktbikkje’, truleg med bakgrunn i at ein her skal visa ekstra aktsemd. Namnet er til hjelp ved navigeringa i området. På grannegarden Haver finn ein namnet *Porthundfjellet*, som tyder på eit tilsvarande namn der. Det er nytta om ytste punktet på eit framspring i sjøen ved innseglinga til gardsstøa, Havrastø.

Frå Ryfylke kan nemnast *Buhunden*, som er namn på ein farleg grunne ytst på Jøsneset, på nordsida av munningen av Jøsenfjorden, der ein set kursen inn i Erfjorden. Namnet er bestemt form av *buhund* m., som er vanleg brukt om (norsk) gardshund. Namnet har liknande tyding og funksjon som det jærské *Porthunden*.

Mange skjer og grunnar i Ryfylke og Nord-Rogaland som er farlege for båtferdsla, har eit namn med ordet *hund*. Hovda (1941 s. 10) skriv at slike steinar ligg ved innlaupet til fjordar, vikar og sund, og jamt utanfor hamner: «Dei ligg og vaktar og stengjer vegen radt som gardshundar i innkøyrslitil gardane». Han gjev døme som *Gardshundane* (grunnar ved innlaupet til Gardsvågen, Talgje), *Helgøyhunden* (eit skjer ved det søre innlaupet til Helgøysundet, Sjernarøy), *Jelsahunden* (ein farleg grunne utanfor innlaupet til Jelsavågen, Jelsa), *Landsneshunden* (ein bergskolt utanfor Landsnes, Jelsa), *Skårahunden* (eit skjer i sundet og farleia ved Nord-Skår, Årdalsfjorden) og *Geitaskjerhunden* (ein båe i leia utanfor Geitaskjer, Årdalsfjorden). I tillegg kan nemnast *Aubøhunden* (ved Aubø, Sjernarøy; Ingebrigtsen 1978 s. 94 f.) og *Vikahunden* (ein flat stein under havflata i sundet innanfor Kråkeholmen, Nordvest-Karmøy; Uppstad 1993 s. 113). Det ser ut til å vera eit gjennomgåande trekk at slike stader ligg ulagleg til for båtferdsla (Ingebrigtsen loc. cit., Uppstad loc. cit., jf. også Slyngstad 1951 s. 81).

Også andre stader langs norskekysten finn ein skjer- og grunnenamn som inneheld ordet *hund*. Frå Vest-Agder (Andabeløy) kan nemnast *Hunden*, frå Hordaland (Skjeljanger) *Hunden* og *Hundane* og frå Nord-Trøndelag (i innlaupet til Folda, Namdalen) *Nord-* og *Sørhunden* (Hovda 1941 s. 10 f.). Frå Sunnmøre nemner Slyngstad (1951 s. 80 f.) *Herøyhunden*, *Vikhunden* og *Nerøyhundane*, som alle ligg like ved eller midt i båtleia.

5. Nemne for ‘hest’

Ord for ‘hest’ er også nytta i skjergardsnamn langs norskekysten. *Hesten* er t.d. namn på ein noko høg, brei og firkanta stein og ei båtstø som er graven ut i strandsteinene like innanfor på garden Kvassheim (fig. 3). Namnet har truleg bakgrunn i storleiken og kanskje skapet til steinen. Det kan også tenkjast at namnet har samband med at det er knytt til ei båtlending, altså ein sær viktig stad for båtferdsle. Ord for ‘hest’ og andre husdyr var tabu på sjøen, ifølgje gammal tradisjon. Å nemna slike ord kunne føra til ulukke, i verste fall til forlis og drukning.

Båtlendingar har vore kritiske stader langs det opne jærhavet. Det hende fleire gonger at dei små opne robåtane vart tekne av havbølgjene og kantra når ein prøvde å gå inn i eller ut or den smale båtstøa som var graven ut i strandsteinane. Slikt kunne vera eit spørsmål om liv eller død. Det var viktig å kjenne rørsleane til bølgjene. Etter tre store bølgjer var det gjerne eit kort opphald, kalla *løye*, då sjøen var litt rolegare, ifølgje ein gammal fiskar frå Reve (Klepp). Ein måtte «passa løya». Eit intervju som dikteren og journalisten Theodor Dahl laga med nittiåringen Peder Borsheim i avisa Stavangeren sommaren 1939, er illustrerende. Peder hadde i alle år fiska ut frå Rifstø på garden Reve:

Fig. 3. Steinen *Hesten* på garden Kvassheim (Hå). Båtstøa innanfor har same namnet. Namnet har truleg samband med den noko breie og høge forma til steinen. Dyrenemnet *hest* m. var i eldre tradisjon tabu blant fiskarar og skulle ikkje nyttast når ein var på sjøen. Foto: Inge Særheim.

Me låg udføre brekkningane, å du så fæle dei va. Men eg kom alltid vel inn. Dæ va som Vårherre lae ollene [dvs. aldene, havbølgjene] stillt og fint ned rundtom bådæsingane. Som på Genesarets sjø Dæ trefte andre inkje kom inn – en måtte da seila nordigjøno te Tananger å berga live. Far min kantra tri gongje, eg ingjen gong.

6. Nemne for ‘sau’ og ‘geit’

Ein stor og rundvoren stein i sjøkanten med båtstø innanfor på garden Vik (Klepp) vert kalla *Tasen* (fig. 4). Namnet er laga til husdyrnemnet *tase* m., som i jærmålet er nytta om ‘gammal, vesal sau’. I dette høvet synest det ikkje vera aktuelt å rekna med likskap i form (sjå fig. 4). Det kan tenkjast at også dette namnet har samband med at det er knytt til ei gammal båtstø, jf. den nemnde båtstøa *Hesten* på Kvassheim, med andre ord ein sær s viktig stad for båtferdsle. Ord for ‘hest’, ‘sau’ og andre husdyr var, som nemnt, tabu på sjøen ifølgje gammal tradisjon (jf. nedanfor). I Ryfylke er ordet *tase* m. også nytta om ‘daud sau, sauekadaver’. Det ligg føre i fleire stadnamn, t.d. *Tasakyrkja*, som førekjem på fleire gardar, nytta om stader der ein kasta saueskrottar. Eit anna døme med dette ordet er *Tasatona* (Levik, Forsand; *tø* f. ‘[fjell]hyll’), brukt om ei naturleg innhegning for tasar.

Det finst fleire døme på at ord for ‘sau’ og ‘geit’ er nytta i namn på skjer og grunnar. Ein farleg båe i open sjø noko sør for holmen Feisteinen (Klepp) heiter *Habboen*, også kalla *Havsboen*. Grunnen ligg like ved skipsleia. Føreleddet synest vera gno. *hafr* m. ‘buk’, vel med bakgrunn i at dette er ein sær farleg grunne for båtferdsle. Tilsvarende bakgrunn høver for fjordnamnet *Hafrsfjord* på Nord-Jæren, der det som føreledd er rekna med eit gammalt skjer- eller grunnenamn, gno. **Hafr* ‘bukken’, brukt om ein farleg grunne i det tronge straumsundet i fjordmunningen, i Hafrsfjordkjeften (NG 10 s. 183, Særheim 2007 s. 85).

Føreleddet i skjernamnet *Risbidskjeret* frå Myklabost (Sola) er truleg ordet *risbit* m. ‘årsgammal bukk eller vêr’. Dette skjeret blir også kalla *Rissbergskjeret*, vel etter eit **Rissberg* innanfor, eldre **Rivsberg*, med bakgrunn i opprive berg. Her finn ein også namna *Rissbergbakken* og *Rissberghaugen*, med same føreleddet. Like nordanfor ligg *Rissnes*, der føreleddet synest ha liknande real og språkleg bakgrunn. Det er truleg samband mellom *Risbid-* og *Rissberg-*namna, vel med *Rissberg-* (< **Rivsberg-*) som det opphavlege. Kanskje har namnevarianten *Risbid-* samanheng med dei farlege grunnane som stikk ut frå skjeret, kalla *Risbidskjersgrunnane* (også *Rissbergskjersgrunnane*).

Eit anna skjergardsnamn frå Jæren som inneheld ord for ‘sau’, er *Rongvershola* (frå Honnsviga, Klepp), der ein finn ordet *runnvêr* m. ‘avlslugleg

Fig. 4. Steinen *Tasen* på Vik (Klepp), med båtstø innanfor. Ordet *tase* m. er i jærålet nytta om 'gammal, vesal sau'. Ord for 'sau' var tabu blant fiskarar i eldre tradisjon og skulle ikkje nemnast når ein var på sjøen. Foto: Inge Særheim.

vêr'. Interessant i denne samanhengen er ei folkeetymologisk forklaring på vikanamnet *Honnsviga*. Denne store vika, gno. **Hornsvík*, har namn etter garden *Hodne*, gno. *Horn*. Gardsnamnet er utvikla av dativforma, gno. *Horni*. Det er laga til *horn* n. 'horn', som her truleg siktar til 'hjørne' av landet mellom sjøen og Orrevatnet. Men ein gammal fiskar frå garden Sele (Klepp) fortalde at vika hadde fått namn etter ei spesiell hending då ein fiskar skal ha drege opp ein «runnvêr på bakken» (dvs. ein avlsdugleg vêr på fiskelina). Namnet er med andre ord i tradisjonen blant gardsfiskarar frå området sett i samband med førestillingar om hornprydde husdyr som skal skjula seg under havflata.

Frå Vest-Agder kan elles nemnast skjernamnet *Bukkane*, nytta om nokre skjer og sloar ved innseglinga til Farsund, og frå Sunnmøre skjer- og båenamnet *Geita*, der Slyngstad (1951 s. 79) reknar lyden av brotet som namngjevingssgrunnlag.

7. Konnotasjonar

Mange skjer- og grunnenamn som inneheld ord for husdyr, synest ha samanheng med forma eller storleiken til steinane, t.d. fleire namn som inneheld nemne for ‘gris’ eller ‘hest’. Bakgrunn i forma er svært vanleg i jamføringsnamn frå skjergarden, jf. skjer- og holmenamn som *Snusdåsen*, *Hatten*, *Stoblane* (*stopul* m. ‘tårn’), *Sødel* (‘sal’; stein med form som ein hestesal) og *Kupmannen* (liknar på ein mann med pukkelrygg). Ein kan rekna med at det er den lokale fiskaren sitt perspektiv som ligg til grunn for dei fleste namna av denne typen, og at namna er gjevne av fiskarar – fiskande bønder – som har budd på gardane langs sjøen. Mange av stadene ligg nær land, nokre av dei i nær tilknytting til ei gardsstø.

Men bakgrunn i formlikskap synest ikkje høva for alle namna med husdyr-nemne. Også Hovda understrekar at det for fleire av desse namna er «lite og inkje ved staden som kan gjeva høve til jamføring ut frå skapen» (1941 s. 9), men han legg til at det for nokre av namna kan vera eit visst samsvar innom namngjevinga, slik at t.d. kvasse formasjonar har fått namn som *Oksen*, og at rundvorne skjer ber namn som *Galten*. Han peikar på at det er eit sams drag for stadene at dei er farlege for ferdsla.

Det ser ut som fleire av namna som er laga til eit husdyrnemne, har bakgrunn i at dei er knytte til ein utfordrande og sær farleg stad i båtleia, bl.a. til innseglinga i sund og fjordar og til båtstøer og hamnestader; dette er eit særdrag for namn med ord for ‘hund’ og ‘stut, okse’. Elles representerer ord for husdyr – griser, sauer, geiter, krøtter, hestar m.fl. – noko som er velkjent og heimleg for dei lokale fiskarane, som også var bønder. Ein kunne kanskje tenkja seg at slike nemne for dyr på heimegarden var nytta om grunnar og skjer i seglleia med bakgrunn i eit ønske om at nemningar for noko velkjent, nært og eigentleg ufarleg skulle gje vern og tryggleik i barske, utrygge og ofte ukjende omgjevnader, dvs. eit ønske om trygg ferd. Dette synest likevel svært uvisst, for her er det tale om tabunemningar (farlege ord) som ein visste var forbodne å nytta på sjøen.

Skjer- og grunnenamn som inneheld ord for levande vesen og dynamiske krefter, representerer elles noko som er uføreseieleg. Uttrykk for dynamiske krefter kjem også til syne i andre skjer- og grunnenamn, t.d. *Springaren*, *Spretten*, *Sprøtta* og *Skjevlingen* (Særheim 2017). Mange av dei omtala namna synest ha funksjon som åtvaring for båtførarar, med krav om full merksemd ved lokalitetane. Namn som dette er truleg lettare å hugsa enn mange andre skjergardsnamn. Andre døme på namn frå sjøen som formidlar ei åtvaring, er jærsk grunnenamn som *Kniven*, *Stikkaren* og *Knogane* (jf. uttrykket «slå med knokane»).

Kanskje siktar nokre av namna til spesielle lydinntrykk av bølgiene som slår mot vedkomande steinar, slik bl.a. Slyngstad (1951) har foreslått for nokre skjergardsnamn frå Sunnmøre, t.d. *Geita*, *Gylta* og *Tronden*. Slike høyrseleinntrykk kan medverka til at ein kjenner att og hugsar staden, t.d. når ein ferdast på sjøen i mørkre. Fleire andre skjer- og grunnenamn frå Jæren skildrar lydinntrykket av bølgebrot, jf. *Bragen* (til *braka* vb.), *Smellen*, *Skyttaren*, *Skidaren* (til *skita* vb. i tydinga 'fisa, fjerta') og *Kverna* (Særheim 2017).

Dei fleste fiskarane på Jæren – og fleire andre stader langs norskekysten – var, som nemnt, bønder. Ein kan også gå ut frå at det er fiskande bønder som har laga dei fleste namna i den næraste skjergarden. Men sjøen og heimegarden var to ulike verder. Å ro ein liten, open fiskebåt på det opne havet kravde full merksemd. Det var ikkje rom for å tenkja på gardsliv, gardsstell eller husdyra heime. Manglande merksemd når ein var på sjøen, kunne føra til alvorleg ulukke. Dette kan vera noko av bakgrunnen for at det i eldre tradisjon var knytt tabuførestillingar til ord for husdyr blant fiskarar, slik Solheim (1940) har understreka. Ein skulle ikkje nemna husdyra med rette ord når ein var på sjøen. Det kan kanskje synast underleg at ein har nytta slike tabunemne i namngjeving av farlege stader på sjøen, dvs. ord som ein ikkje skulle nemna på sjøen. Kanskje kan noko av bakgrunnen vera at ein nettopp skulle ha spesiell merksemd når ein var på slike stader. Namna som ein då ikkje skulle nemna, fungerte slik sett som ei ekstra påminning i situasjonar som kravde full merksemd.

8. Tabunemningar og noa

Ord for dyr – ville dyr og husdyr – så vel som mange andre ord og namn var tabu blant kystfiskarar. Det var strengt forbode å nytta dei på sjøen. Å nemna slike dyr på sjøen kunne føra til ulukke, anten til dårleg fiske eller langt verre, til forlis og drukning. Slik tradisjon er nemnd i litteratur som går fleire hundreår attende i tid, bl.a. av Peder Clausson Friis frå sørlandskysten (1613), av Knut Leem frå Karmøy (1740-åra) og Hans Strøm frå Sunnmøre (1760-åra). Dette er grundig omtala av Solheim (1940 s. 169 ff.) frå fleire stader langs norskekysten og andre stader i Nord-Europa, og av Sahlgren (1915, 1918) frå Sverige.

Det var også uvilje blant fiskarar mot nemning av landemerke (médpunkt) med dei normale namna når ein var på sjøen, noko som kunne føra til ulukke. Også namn på landemerke var tabu. Andre ord og namn, dvs. noa, vart nytta i staden. Dette er, ifølgje Solheim (1940), også kjent frå vikingkoloniar vest i havet, bl.a. frå Shetland, Færøyane, Orknøyane og Hebridane. Døme frå

Fig. 5. *Múlin* ('mulen') frå nordspissen av Borðoy (Færøyan). Namnet var tabu blant færøyske fiskarar, som kalla denne staden *Tvøstlutur* ('eit stykke med kjøt av grindkval'). Foto: Gunrið Kallsberg.

Færøyan er *Tvøstlutur* ('eit stykke med kjøt av grindkval') for *Múlin* (nordspissen av Borðoy; fig. 5) og *Smørnøs* ('smør' + 'nase') for *Kallsoy*. Det sistnemnde har kanskje samband med Trøllanes, bygda heilt nord på øya.

Smør- førekjem som føreledd i fleire norske skjergardsnamn, ofte knytt til ureint farvatn og farlege stader i båtleia. Det har funksjon som eit formildande uttrykk. Eit døme frå Nord-Jæren er *Smørboen*, nytta om ein farleg båe i eit område med mange grunnar, skjer og holmar nær Håstein. Eit trengt sund mellom Randøy og Kvaløy i Ryfylke heiter *Smørsund*, ifølgje Solheim (1940 s. 139 f., jf. også Hovda 1944 s. 91) med bakgrunn i vanskar med å ta seg fram med båt. Solheim (loc. cit.) reknar med liknande bakgrunn for holmenamnet *Smørstakk* frå Karmsundet, der det skal ha skjedd fleire ulukker.

Fjellknausen *Kattafjellet* (Ogna, Sør-Jæren), som kanskje refererer til røyskatt (lite truleg til gaupe), er brukt som médpunkt av fiskarar. Dei kallar fjellet *Lyngtua* ('tuve med lyng') etter korleis staden tek seg ut når ein ser han frå sjøen. Også dette er kanskje eit noanamn. Ordet *katt* m. var nemleg tabu på sjøen, som også andre ord for dyr med klør.

Eit formildande – positivt – uttrykk nytta om ein farleg stad i skipsleia er representert i namnet *Landego(de)* ('det gode land'), som er kjent tre stader langs norskekysten, ved Bodø, Stad og Kragerø. Øynamnet *Jomfruland* (*Jomfruland* 1520) frå Kragerø er omtala som noa av Peder Clausson Friis alt i 1613: «Norske Skibsfolck, aff nogen Superstitz oc Vonne, ville icke neffne det Land Jomfruland, naar de ere under Segel, før end de hafue seiglet der for-

bi, men kalde det Landet gode, huilcken Superstitz de oc observere met flere Orter» (Friis s. 298). Det gammalnorske namnet på denne øya var *Aur*, laga til gno. *aurr* m. ‘aur, grus’. Ved denne øya er det mange grunnar som er farlege for skipsferdsla. Her finn ein altså tre ulike namn på øya, av dei to noanamn, jf. også *Svinøya* nord for Stadhavet, også kalla *Landego(de)* og *Storskjeret* (Slyngstad 1951 s. 77 ff.).

Frå Kalmarsund omtaler Sahlgren (1915, 1918, jf. også SOL s. 160) bakgrunnen for det liknande øynamnet *Jungfrun* (*Jonffrwn* 1507 avskr., *Jomfrwn* 1519). Dette er eit noanamn som har kome i staden for eit eldre *Blåkulla* (*Blaakulla* tidleg 1400-tal). Olaus Magnus skriv midt på 1500-talet at sjømenn kallar øya *Jungfrun* i staden for det rette namnet for ikkje å koma ut for storm (SOL loc. cit.). Namnet *Blåkulla* er ofte knytt til stader som er rekna som farlege, jf. førestillingar om at heksene samlast på Blåkulla (SOL loc. cit.). Nemast i denne samanhengen kan elles namn som *Godthåp* frå Grønland og *Kapp det gode håp* (*Cape of good Hope*) frå sørspissen av Sør-Afrika.

Frå fleire kystkulturar i det nord-atlantiske området er det rapportert om bruk av noa for visse dyr og lokalitetar; det gjeld både ord- og namnebruk (Solheim 1940 s. 57 ff.). Frå det gamle norrøne språket på Shetland nemner Jakobsen (1928–32) 18 ulike noanemningar for ‘hest’, 7 for ‘ku’, 11 for ‘sau’, 13 for ‘gris’, 5 for ‘hund’ og 22 for ‘katt’ (jf. Solheim op. cit. s. 63 f., 66, 69, 74). Blant noaord for husdyr nytta av norske fiskarar er *langrumpe* for ‘hest’ og ‘ku’, *roskate* for ‘gris’, *snauskolt* og *spretta* for ‘sau’, og *stikka, saga* og samansetjingar med ordet *horn* for ‘geit’ (Solheim op. cit. s. 61, 64 f., 67 f.).

Frå ulike delar av norskekysten nemner Solheim også spesiell åtferd og tradisjon som har vore knytt til visse stader, t.d. å stikka, helsa på eller gryla som ein gris, å stikka eller bura som ein stut, å stikka kalven og skyta kråka (Solheim 1940 s. 141 ff.). Andre døme er å by *Finnkjerringa* (frå Nordlandsleia) ein røyk og kasta trepinnar (dvs. naglar) til *Skomakaren* (sør for Stad, Nordfjord). Slike handlingar vart utførte ved desse stadene for å unngå dårleg fangst og ulukke på sjøen, i verste fall grunnstøyting og drukning. Hovda (1941 s. 11 f.) nemner slike tradisjonar frå nokre stader i Rogaland, t.d. å stikka Galten på Tunge og på Galta, og dunka med årene i keipen når ein rodde framom Galten ved Randøy.

9. Oppsummering

Skjer- og grunnenamn som inneheld husdyrnamne er, som nemnt, vanlege langs norskekysten, og slike namn finst også andre stader i Norden og i vikingkoloniar vest i havet, bl.a. på Shetland, Færøyane, Orknøyane, Hebridane

og Isle of Man, som også andre stader i Nord-Europa. I mange høve er det tale om metaforbruk som refererer til form og skap. Fleire av desse namna er nytta om farlege stader i skipsleia, noko som synest indikera at dei også refererer til slike særdrag ved stadene. Sjølv om nemne for husdyr – dvs. dyr frå heimegarden til fiskarane – står for noko som er nært og velkjent, er slike nemne i skjergardsnamna knytte til ukjende og utrygge omgjevnader. Dei ber i seg førestillingar om noko som er utfordrande og uføreseieleg, ei dynamisk kraft som er gøymd under havflata – eit levande vesen. Slike namn fungerer som åtvaring for båtfolk, med krav om full merksemd ved stadene. Denne typen namngjeving synest også ha samband med eldre førestillingar blant lokale fiskarar og sjøfarande om husdyrnemne som tabu og bruk av noa i staden for dei normale nemningane, noko som har vore vanleg i fleire kystkulturar i Nord-Europa, bl.a. langs norskekysten og i norrøne busetjingsområde vest i havet. Utbreiinga til slike namn og namngjevingstradisjonar og dei ulike haldningane og førestillingane tyder på at dette er del av ein norrøn kultur og tradisjon som går attende til vikingtida. Det gamle gardsnamnet *Galta* er kanskje ein indikasjon på at denne typen namngjeving har røter heilt attende i jernalderen.

Litteratur

- Dahl, Theodor, 1939: Et drøs ved steingaren med 90-åringen Peder Borsheim. I: Stavangeren, sommaren 1939.
- Friis, Peder Clausson = Norrigis Beskrivelse. I: Samlede Skrifter af Peder Clausson Friis. Udg. af G. Storm. S. 243–409. Kristiania 1881.
- Hovda, Per, 1941: *Okse, galt, hund* og andre dyrenemne i skjernamn. I: Bergens museums årbok. (Hist.-antikv. rekke 7.) S. 3–16.
- 1944: Stadnamn frå sjøen i Austre-Ryfylke. I: MM. S. 1–115.
- Indrebø, Gustav, 1929: Stadnamn fraa Oslofjorden. Oslo. (Skrifter utg. av Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo 2. Hist.-filos. klasse. 1928:5.)
- Ingebrigtsen, Liv Ingrid Soma, 1978: Stadnamn frå Sjernarøyane. Upublisert hovudfagsavhandling. Universitetet i Bergen.
- Jakobsen, Jakob, 1928–32: An etymological dictionary of the Norn language in Shetland 1–2. London–Copenhagen.
- 1936: The Place-names of Shetland. London–Copenhagen.
- Lamb, Gregor, 1993: Testimony of the Orkneying. The placenames of Orkney. Byrgisey.
- Leem, Knud = Professor Knud Leems Norske Maalsamlinger fraa 1740-aari. Utg. av Torleiv Hannaas. 1923. Kristiania.
- Lindroth, Hjalmar, 1921: Namnforskningar bland Väst kustens öar och skär. Stockholm. (Populärt vetenskapliga föreläsningar vid Göteborgs Högskola. Ny följd 19.)
- 1922: Kust- och skärgårdsnamnen i Göteborgs och Bohus län 1. Göteborg. (Skrifter utg. av Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs Högskola 3.)

- Modéer, Ivar, 1933: Småländska skärgårdsnamn. En studie över holmnamn i Möns-
terås. Uppsala, (Skrifter utg. av Gustav Adolfs Akademien för folklivsforskning 1.)
- Nyström, Staffan, 2013: Metaphorical and metonymical place-names in Sweden. I:
Name and naming. Proceedings of the second international conference on onomas-
tics. Onomastics in contemporary public space. Baia Mare, May 9–11, 2013. Ed.:
Oliviu Felecan. Cluj-Napoca. (ICONN 2.) S. 355–363.
- Sahlgren, Jöran, 1915: Blåkulla och blåkullafärderna. En språklig och mythistorisk un-
dersökning. I: NoB 3. S. 100–161.
- 1918: Förbjudna namn. I: NoB 6. S. 1–21.
- Slyngstad, Arnfred, 1951: Skjergardsnamn frå Sunnmøre. Oslo.
- Solheim, Svale, 1940: Nemningsfordomar ved fiske. Oslo.
- Strøm, Hans, 1762–1766: Physisk og oeconomisk Beskrivelse over Fogderiet Sønd-
mør, beliggende i Bergens stift i Norge. Oplyst med landkort og kobberstykker. 1–
2. Sorøe.
- Særheim, Inge, 2007: Stadnamn i Rogaland. Bergen.
- 2014: *Side, Kråke og Mula*. Teig- og naturnamn som er utvikla av oblik kasusform.
I: NoB 102. S. 83–89.
- 2015: Jærstrendene. Namn og stader. Stavanger. (AmS-varia 57.)
- 2017: *Sprette, Sprøtta og Springaren*. Individualitet i skjergardsnamn. I: NoB 105.
S. 91–108.
- Uppstad, Per Henning Rege, 1993: Stadnamn frå sjøen på Vestkarmøy. Upublisert
hovudfagsavhandling. Universitetet i Bergen.
- Zilliacus, Kurt, 1989: Skärgårdsnamn. Helsingfors. (Skrifter utg. av Svenska litteratur-
sällskapet i Finland 558.)

Summary

Tasen, Sugga and Porthunden

Metaphorical use of words for domestic animals in coastal naming

By Inge Særheim

Names containing words for domestic animals, used to denote sunken rocks, are com-
mon along the Norwegian coast, and such names are also found in the Viking colonies
of the North Atlantic area, e.g. in Shetland, the Faroe Islands, Orkney, the Hebrides and
the Isle of Man, as well as in other places in northern Europe. These names seem to be
metaphors, often referring to the form and shape of the feature in question, but the fact
that some of them are linked to critical points on sailing routes indicates that they also
refer to other characteristics. Although they represent something well known and
familiar to fishermen – i.e. animals from their own farms – they are linked to an un-
known environment, referring to a dynamic force hidden beneath the surface of the sea,
something unpredictable – a living being. Such names serve as a warning to seafarers,
demanding full alertness. Some of the names may be related to the conception of words
for domestic animals as taboo words and the use of noa words and names instead of the
real ones, which was common in the area studied. Particular kinds of behaviour were
linked to some of the locations, such as imitating the action of sticking a pig, or roar-

ing like a bull. The distribution of names of this type and the naming traditions and attitudes surrounding them indicate that this is part of old Norse culture and tradition, dating back at least to the Viking Age. The ancient farm name *Galta* suggests that such names may have roots in the Iron Age.

Vierdigets sproglige hemmeligheder

Hvordan et dige slår bro mellem Amager og Holland

Af Joost Robbe

Namn och bygd 106 (2018), 101–107.

Joost Robbe, School of Communication and Culture (German), Aarhus University: The linguistic secrets of Vierdiget: How a dyke forms a bridge between Amager and Holland.

Abstract

This article investigates the origins of the toponym *Vierdiget*, which denotes a remnant of a seaweed dyke in the town of Dragør on the Danish island of Amager. It provides an etymological argument for the proposition that the 16th-century settlers from the Low Countries came from the county of Holland and not, as has been argued in recent scholarship, from the county of Flanders.

Keywords: place-names, *Vierdiget*, Amager, Dragør, Holland, Flanders, seaweed dykes.

I Dragør Lokalkarkiv findes et maskinskrevet manuskript fra 1961 forfattet af skoleinspektør Oluf Carl Egerod (1888–1968) med eksempler på det moderne dragørmål. Nærværende bidrag fokuserer på et enkelt af disse eksempler, nemlig stednavnet *Vierdiget*, som betegner et historisk tangdige, bygget af strandtang, sten og jord. I dag er kun enkelte dele bevaret. I Dragør findes der en bevaret rest på Harevængets nordre vejside ved Møllevej og på strandengen nedenfor, hvor Krudttårnsvejens forlængelse støder til den såkaldte høje vej (Kaae 1965 s. 1). I fordums tid afgrænsede diget dog hele den dyrkede del af Store Maglebys jord mod fælleden, som blev brugt til kreaturgræsning (Kaae 1965 s. 2). Vierdiget ses på billedet fra omkring 1905 (fig. 1).

Ikke blot kan stednavnet *Vierdiget* forbindes med det nederlandske sprog og på denne måde med de nederlandske kolonister, der som bekendt slog sig ned på Amager i begyndelsen af 1500-tallet, men det kan også kaste mere lys over kontroversen om, hvor præcist i Nederlandene disse kolonisterne kom fra.¹ Forbindelsen med det nederlandske sprog er indlysende. Egerod (1961) sætter selv stednavnet *Vierdiget* i forbindelse med det nederlandske substantiv *wierdijk*, eftersom nederlandsk *wier* betyder ‘tang’ på dansk. Denne etymologiske forklaring er nu almindeligt anerkendt (DS 22 [1995] s. 128). Der skal dog bemærkes, at ordets nederlandske oprindelse ikke nødvendigvis med-

¹ Med Nederlandene menes i denne sammenhæng de historiske Nederlande i første halvdel af 1500-tallet, der omtrent dækker det nuværende Holland og Belgien.

Fig. 1. Vierdiget omkring 1905. Foto fra Dragør Lokalkiv.

fører, at de nederlandske kolonister har bygget Vierdiget på Amager, ikke mindst fordi dette tangdige ikke er enestående i Danmark. Også fra Birkholm i det sydfynske øhav og fra Hasselø syd for Nykøbing Falster kendes tangdiger, der blev opført henholdsvis omkring 1760 og 1800. På Møn blev der i perioden 1710–41 rejst 35 km tangdiger, og flere steder på Falster var det i 1724 påbudt bønderne under strafansvar at rejse tangdiger, hvor det var muligt, medens tangdiget i Ebeltøft nævnes for første gang i 1747 (Laursen 1990 s. 13–15). Til gengæld optræder Vierdiget allerede på kort i 1600-tallet, men uden navn.²

Efter at have konstateret, at stedsnavnet *Vierdiget* er af nederlandsk oprindelse, kan vi nu vende os til spørgsmålet om, hvad dette ord kan fortælle os om de nederlandske kolonisters oprindelige hjem. Den nuværende kontrovers om kolonisternes oprindelse kan beskrives på følgende måde: I slutningen af det 16. århundrede berettede den danske historiker Arild Huitfeldt (1546–1609), at Christian 2. (1481–1559) lod »forhandle udi Vaterlandene udi

² Disse kort findes i Dragør Lokalkivs samling. Jeg vil gerne takke Henning Sørensen, Arkivar ved Dragør Lokalkiv, for denne oplysning.

Holland, at hid [til Danmark, JR] skulde indkomme nogle Hollender at bo, hvilcke hand tilsagde stor Frihed, oc paa Foraarit 1516 kom her nogle ind, hvilcke hand indgaff en By paa Amage at bo paa, kaldis Hollender Byen« (Huitfeldt 1596 s. 43). I 1500-tallet var »Vaterlandene« (nederlandsk *Waterland*) et område i det sydlige Vestfriesland. Dette var selv en del af grevskabet Holland³ og omfattede alt nord for Amsterdam undtagen Kennemerland. Af et kort fra omkring 1575 (fig. 2) fremgår det, hvordan Vaterlandene grænsede op til Kennemerland i vest og strakte sig ud nord for Amsterdam langs den historiske Zuiderzee (nu IJsselmeer), en bugt ved Vadehavet, i øst, og omfattede byerne Monnikendam, Volendam og Edam (hjemsted for Edam-osten) samt den lille ø Marken.

I dag anfægtes kolonisternes »vaterlandske« oprindelse dog under henvisning til, at der i Vaterlandene i begyndelsen af 1500-tallet på grund af havets hyppige oversvømmelser ikke blev drevet havebrug og gartneri, hvilket synes at harmonere dårligt med, at de amagerske bønder traditionelt solgte have- og gartneriprodukter i København.⁴ Til gengæld skulle de nederlandske kolonister stamme fra den sydlige del af Nederlandene, mere præcist fra grevskabet Flandern, i den nordvestlige del af det nuværende Belgien, hvor der fandtes et landbrug præget af grøntsagsdyrkning (Thavlov & Van Hoof 2013 s. 28–30). På denne baggrund kan en (sprog)historisk undersøgelse af nederlandske stednavne på Amager være til stor nytte. Medens kolonisternes medbragte traditioner – f.eks. tøndeslagning til hest – først og fremmest leverer vidnesbyrd om Nederlandene som helhed, kan en (sprog)historisk undersøgelse af nederlandske stednavne præcist forbinde de nederlandske stednavne med henholdsvis det historiske Holland og Flandern. Nedenfor vil jeg påvise, at det er tilfældet med stednavnet *Vierdiget*, som kan forbindes med grevskabet Holland, men ikke med grevskabet Flandern.

I modsætning til Danmark, hvor tangdiger forekommer mere landsdækkende, er de nederlandske tangdiger et typisk fænomen i forbindelse med Vadehavet og den historiske Zuiderzee, der adskilte grevskabet Holland fra Friesland. Til tangdiger benyttes bændeltang, og den findes fortrinsvis på lavt vand uden meget bølgeslag ud til en dybde, der sjældent overstiger ti meter. Det er grunden til, at tangdiger er ret almindelige ved kysterne i Vadehavet, hvor netop disse betingelser er til stede. Allerede i 1466 omtales det i hollandske

³ Det historiske grevskab Holland dækker omtrentligt de moderne provinser Noord- og Zuid-Holland.

⁴ Jf. Laurits de Thurahs beretning om, at amagerbønderne i det 18. århundrede plejede »tvende gange om Ugen, hver Onsdag og Løverdag, [at] komme til Staden, og forsyne den med Melk, Fløde, Smør, Kierne-Melk, og alle Slags Kiøkken-Urter, i saadan Overflødighed, at Amager Land med Rette og Billighed bør kaldes Kiøbenhavn's Spise-Kammer« (De Thurah 1758 s. 13). Derimod var der i Vaterlandene et meget udstrakt landbrug med hovedvægt på kvægavl (se også Kaufholz 2013).

Fig. 2. Kort over Vaterlandene i 1500-tallet. Reproduktion (1943) af et træsnit af Joost Janz (1575) i Archief Gemeente Wormer.

dokumenter, at »Vriesendijck [...] gemaakt ende onderhouden geweest is met een seker kruyd, en geheeten is wier, dat welcke te wassen pleech in den Wert van de Zuyderzee« (‘det vestfrisiske ringdige er blevet bygget og vedligeholdt med en vis plante, der hedder tang, som plejer at vokse i *Waardgrondene*, dvs. Vadehavet syd for Vlieland, i Zuiderzee’) (Meylink 1847 s. 245, nr. 247). Ifølge Middelnederlandsch Woordenboek (MNW) findes ordet *wierdijk* i 1533 i det såkaldte Groot Placaat en Charterboek van Friesland (2 s. 629) og fra 1534 også i flere hollandske dokumenter (MNW 9 [1929], 11 [1941] s.v. *wier* og *wierdijc*).⁵ Der findes dog også en relevant henvisning i et hollandsk dokument fra 1514 – omtrent den tid, hvor kolonisterne ifølge Huitfeldt forlod deres hjemegn – med titlen Informacie up den staet faculteyt ende gelegenheyt van de steden ende dorpen van Hollant ende Vrieslant (‘rapport om formåen og finansiell status af byerne og landsbyerne i Holland og Friesland’). I dette dokument nævnes et *bewyerden dijk* ‘med tang beklædt dige’ ved Hoorn, et *wyerdijck* ved Wijdenes og et *wyerdijck* ved Westerblokker, og der nævnes *riet* ‘siv’, *wier* ‘tang’ og *aerde* ‘jord’ som byggemateriale til et dige ved Berkhout, alle sammen byer og landsbyer i Vestfriesland (Informacie s. 92, 110, 130, 95).⁶

Derimod forekommer fænomenet ‘tangdige’ ikke i Flandern, og derfor kan det ikke undre, at ordet *wierdijk* heller ikke findes i flamske historiske kilder.⁷ Det store dige i Flandern i senmiddelalderen hed *Sint Jans Dijk*, og dette dige var en vidtudstrakt digelinje langs Nordsøen, Zwin og Westerschelde, der opstod ved sammenkædning af en række gamle og nye diger, der ofte havde et eget navn.⁸ Det fremgår imidlertid af kilderne, at disse diger blev bygget af jord, for det meste sand, der blev udvundet af deres forland (Coornaert 1974 s. 41, De Flou 1936 s. 220). Digerne blev forstærket med bundter af halm, især på deres udvendige hældning. I regnskaberne er der undertiden opført leveringer af titusindvis af bundter. Digerne var dækket med græs, og retten til græsning (middelnederlandsk *ettinge*) kunne bortforpagtes.

Men også sproghistorisk afslører stednavnet *Vierdiget*, at kolonisterne ikke kom fra grevskabet Flandern. Ikke blot kendte flamlænderne ikke til fænomenet ‘tangdige’, men de kendte heller ikke ordet *wier*. Det fremgår af den berømte leksikograf Cornelius Kilians ordbog (1499), at betegnelsen *wier* for

⁵ MNW henviser til Groot Placaat en Charter-Boek van Friesland, 1773, 2. s. 629 (a. 1553), og Verslagen en Mededeelingen van de Vereeniging tot uitgave der Bronnen van het Oude Vaderlandsche Recht 1880–1917. R. 1 s. 49–50 (Holland 1553).

⁶ I dag er ordet *wierdijk* fastholdt i talrige gadenavne i Noord-Holland, f.eks. i Enkhuizen, Zwaag, Hoorn, Den Oever og Wervershoof.

⁷ Jeg vil gerne takke Marc Ryckaert (Brugge) for denne oplysning og hans bidrag til udarbejdelsen af denne artikel.

⁸ Diget fik sin (mere eller mindre) endelige form, medens Johan den Uforfærdede, hertug af Burgund og greve af Flandern, regerede (1404–1419), hvilket også er baggrunden for digets navn.

‘bændeltang’ i nederlandsk omkring 1500 kun anvendtes i grevskabet Holland, medens varianten *woer* brugtes i Zeeland, og *see-gras* var den almindelige nederlandske betegnelse (Kilian s.v. *wier*, *see-gras*).

Vi ender med at konkludere, at stednavnet *Vierdiget* kan tjene som bevis på, at de nederlandske tilflyttere i Dragør (Amager) ikke kom fra grevskabet Flandern, hvor man hverken kendte til fænomenet ‘tangdige’ eller til første led i ordet *wierdijk*. Til gengæld ved vi, at ordene *wier* og *wierdijk* inden for det nederlandske sprogområde brugtes eksklusivt i grevskabet Holland. Dette er i overensstemmelse med Huitfeldts beretning, der nævner Waterland (nu i provinsen Noord-Holland) som kolonisternes oprindelige hjem.

Kilder og litteratur

Archief Gemeente Wormer.

Coornaert, Maurits, 1974: *Knokke en het Zwin. De geschiedenis, de topografie en de toponimie van Knokke met een studie over de Zwinda* 1. Tielt.

De Flou, Karel, 1936: *Woordenboek der toponymie van Westelijk Vlaanderen, Vlaamsch Artesië, het Land van den Hoek, de graafschappen Guines en Boulogne, en een gedeelte van het graafschap Pontheu* 17 [Warland-Wydouwmolenwegelken]. Uitgave bezorgd door Jos De Smet. Brugge.

De Thurah, Laurits, 1758: *Omstændelig og tilforladelig Beskrivelse over den liden Øe Amager og den ei langt derfra situerede endnu mindre Øe Saltholm*. København.

Dragør Lokalkivs samling: <https://www.arkiv.dk/vis/125218>

Egerod, Oluf Carl, 1961: *Dragømalet*. Manuskript i Dragør Lokalkiv, mappe nr. C 353-89 (dialekt).

Groot Placaat en Charter-Boek van Vriesland 2. 1773. Leeuwarden.

Huitfeldt, Arild, 1596: *Historiske Beskriffuelse om hues sig haffuer tildragit vnder Kong Christiern den Anden*. København.

Informacie = Informacie up den staet faculteyt ende gelegenheyt van de steden ende dorpen van Hollant ende Vrieslant, om daernae te reguleren de nyeuwe schiltaele, gedaen in den jaere MDXIV. Uitgegeven vanwege de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde, bezorgd door R. Fruin. 1866. Leiden.

Kaae, Harry, (1965): *Amagerbank-Nyt. Noget om noget nyt – og noget nyt om noget gammelt paa Dragør Sydstrand*. Tegnet og fortalt af Harry Kaae. København.

Kaufholtz, Henrik, 2013: *Forskere: Amagers hollændere kom i virkeligheden fra Belgien*. I: *Politiken* 17.08.2013. Tillgänglig på <http://politiken.dk/kultur/art5474439/Forskere-Amagers-holl%C3%A6ndere-kom-i-virkeligheden-fra-Belgien>

Kilian = *Etymologicvm tevtonicae lingvae sive Dictionarium tevtonico-latinvm, prae-cipvas tevtonicae lingvae dictiones et phrases latine interpretatas et cvm aliis non-nvllis lingvis obiter collatas complectens. Studio et opera Cornelii Kiliani Dvfflaei. Opvs Germanis tam syperioribvs qvam inferioribvs, Gallis, Anglis sive Anglo-saxonibvs, Italis, Hispanis et aliis lectv pervtile. Curante G. Hasselto Arnhemien-si qvi et svas adnotationes adiecit*. 2. 1777. Traiecti Batavorvm [Utrecht].

- Laursen, Jesper, 1990: Tangdigerne i Ebeltoft. Udgivet af Ebeltoft Museum, Århus Amtskommune, Skov- og Naturstyrelsen. Ebeltoft.
- Meylink, Antonius Alexius Josephus, 1847: Geschiedenis van het Hoog-Heemraadschap en der lagere Waterbesturen van Delfland. 's-Gravenhage.
- MNW = Middelnederlandsch Woordenboek van wijlen E. Verwijs & J. Verdam. 1–11. 1885–1952. 's-Gravenhage.
- Thavlov, Lis & Van Hoof, Willy, 2013: Vlaamse tuinders en hollandse boeren in Denemarken in de zestiende eeuw. Een kritische kijk op een bekend Deens immigratieverhaal. Sint-Katelijne-Waver.
- Verslagen en Mededeelingen van de Vereeniging tot uitgave der Bronnen van het Oude Vaderlandsche Recht. 1880–1917. 's-Gravenhage.

Summary

The linguistic secrets of Vierdiget How a dyke forms a bridge between Amager and Holland

By Joost Robbe

The toponym *Vierdiget* denotes a remnant of a seaweed dyke in the town of Dragør on the Danish island of Amager. Previous research has identified the first element of this toponym (*vier*) as the Dutch word *wier* 'seaweed'. This is unsurprising, as it is well known that immigrants from the Low Countries settled on Amager in the early 16th century. However, it is still unclear where precisely in the Low Countries the immigrants came from. Recent scholarship has questioned the traditional theory that they came from the county of Holland and suggested Flanders as their county of origin. However, with reference to both historical dictionaries and administrative documents, it is shown that neither the phenomenon of seaweed dykes nor the word *wier* were known in Flanders, whereas both were commonly used in Holland. This provides a strong argument for the proposition that the Dutch immigrants on Amager did indeed come from Holland and not from Flanders.

Bredden och Brädden

Av Staffan Nyström

Namn och bygd 106 (2018), 109–117.

Staffan Nyström, Scandinavian Onomastics, Department of Scandinavian Languages, Uppsala University: *Bredden* and *Brädden*.

Abstract

A business park in the municipality of Upplands Väsby, between Stockholm and Uppsala, has long had the name *InfraCity*. With the area now to be developed into a modern residential and retail district, the local authority has decided to replace this name with an old one, *Bredden*, originally used for a nearby croft. The name *Bredden* corresponds either to the noun *bredd* ‘breadth’, formed from the adjective *bred* ‘broad’, or to the noun *brädd*, meaning ‘brim, edge’, with a topographical reference. The author compares the name with others in Sweden and concludes that, on linguistic and cultural historical grounds, it ought to be spelt *Brädden*, but that the spelling *Bredden* is nevertheless to be preferred for practical reasons and reasons of place-name policy.

Keywords: district name, place-name change, place-name interpretation, place-name policy, place-name standardisation, street name, toponymy.

Ett aktuellt namnbyte

I ett otryckt föredrag 1994¹ angående möjligheten att dokumentera, återbruka och informera om lokala ortnamn uttryckte jag mig så här:

Här och där i vårt land finns det goda exempel på hur man även i modern namngivning av t.ex. gator, torg, kvarter och parker i nybyggda stadsdelar på ett mycket lyckat sätt har kunnat utnyttja och återanvända ortnamn, som tecknats upp eller letats fram ur äldre handlingar. Men det finns också moderna namn av en helt motsatt karaktär, ofta engelska och ofta framdrivna av kommersiella krafter: *Stockholm Nord Center*, *Business Campus* och *InfraCity* kan man läsa på väldiga skyltar längs motorvägarna runt huvudstaden. Sådana namn eller benämningar myntas i regel av affärsfolk, entreprenörer eller byggföretag. De upptas och förs vidare av personer som finner dem fyndiga, moderiktiga och trendiga. Andra upplever dem istället som onödiga och som ett hot mot det hemtama, välkända och kulturhistoriskt genuina.

Lite söder om Upplands Väsby längs E4 mellan Stockholm och Uppsala har man de senaste ca 25 åren passerat en stor blå-röd ljusskylt med det ovan nämnda namnet *InfraCity*. Som torde framgå av citatet har det aldrig tillhört mina favoriter. Men från den 25 januari 2018 finns inte skylten där längre.

¹ Forskardag med paneldiskussion över temat Ortnamn, anordnad av Kronobergs humanistiska forskningsråd, Växjö högskola, 8 oktober 1994.

Den är nedmonterad och ersatt av en annan skylt med namnet *Bredden* (fig. 1). På en husfasad intill kan man nu läsa: »Hej då InfraCity – Hej Bredden» (fig. 2). Bakgrunden till namnen och namnbytet är följande.

Torpet Bredden låg sedan åtminstone 1600-talets senare del på åsen på den västra sidan av nuvarande E4 (fig. 3). Det revs i början av förra seklet och på platsen uppfördes år 1909 en ny mangård med tillhörande ekonomibyggnader. Gården köptes 1927 av pingstpastorn Lewi Pethrus, som ägde den till mitten av 1960-talet. Mangården revs 1968, då ett grustag intill hade börjat ta allt mer av terrängen och åsen i anspråk. Efter ytterligare en ägare kom marken både väster och öster om E4 att hamna i händerna på finansmannen och byggmästaren Göran Lars Gullstedt (1935–2015) som hade stora planer för området. Genom att upplåta sin egen mark, och också bekosta bygget, lyckades han till och med få dåvarande Vägverket att anlägga en avfart från motorvägen till det snabbt expanderande affärsområdet – *GLG-Center* som det då kallades. Den intelligande trafikplatsen gavs namnet *Trafikplats Bredden* efter gården och trakten där omkring och heter så än idag. 1994, året efter Lars Gullstedts konkurs och sorti, ändrades namnet på området öster om E4 från *GLG-Center* till *Infra City* (*InfraCity*, *Infracity*, *Infra city*) – stavningen och den grafiska utformningen av namnet varierar. I dagligt tal använder många bara kortformen *Infra*.

Den nuvarande fastighetsägaren (sedan 2013) har nämligen för avsikt att omvandla arbets- och affärsområdet *Infra City* till en modern stadsdel med butiker, restauranger, stadsgator och minst 1 800 bostäder. Med anledning av detta föreslog namnberedningen i Upplands Väsby kommun (protokoll 2016-04-07) att området ska återta det äldre namnet *Bredden*. Som argument för ett sådant namnbyte har, enligt ett senare protokoll (2016-10-06), framförts att *Infra City* är »ett daterat namn»,² att det har »visat på negativa associationer och att det inte passar i konceptet och den beskrivna visionen». Ett nytt namn anses »logiskt i varumärkesförändring samt i samband med en generell förändring av området», som det uttrycks i protokollet. Som argument mot ett namnbyte lyfts samtidigt fram att namnet *Infra City* har hög igenkänningsfaktor och är ett inarbetat varumärke.

I ett tjänsteutlåtande från kommunen 2016-04-20 påpekas att namnet *Breddens arbetsområde* sedan tidigare finns i grannkommunen Sollentuna alldeles i närheten. Detta områdesnamn har givetvis också sitt ursprung i bebyggelsen Bredden. Området åtskiljs från *Infra City* i Upplands Väsby bara av Breddenvägen. Det sägs därför i utlåtandet att man kunde överväga ett särskiljande namntillägg som *Breddens affärsområde*, *Bredden Infra*, *Bredden norr(a)* etc. Av detta blev dock intet. I oktober 2016 föreslår

² Ordet *daterat* används här i betydelsen 'passé, kopplat till en viss tidsepok, omodernt'.

Fig. 1. Den nya skylten med namnet *Bredden* i versaler. Foto: Staffan Nyström.

Fig. 2. Namnbytet från *InfraCity* till *Bredden* marknadsförs på många sätt. Foto: Staffan Nyström.

namnberedningen i Upplands Väsby för kommunens politiker att området Infra City ska byta namn till *Bredden*. I ett anslutande tjänsteutlåtande påpekar man försiktigt: »Det skulle kunna innebära risk för förväxling mellan de båda arbetsområdena, när Infra city får namnet *Bredden*. Det går dock att särskilja 'Bredden' från 'Breddens arbetsområde' på lokal nivå, särskilt när namnbytet slagit igenom.» Den 12 december 2016 beslutar så kommunfullmäktige i Upplands Väsby att Infra City arbetsområde byter namn till *Bredden*. Det synliga namnbytet dröjer dock som redan sagts ovan till januari 2018.

Bredden eller Brädden

Hur ska man då förstå namnet *Bredden*? *Bredden* var ett torp under Grimsta Norrgård i Fresta sn, Vallentuna hd, och omnämns första gången 1688 i formen *Bredden*, då det bebos av en båtsman Lund (Jansson 2002 s. 102). I jordeböckerna 1760, 1825 och 1917 skrivs namnet istället *Brädden* med -ä-. Generalstabskartan 1873 skriver *Bredden*, den häradsekonomiska kartan 1901–05 däremot *Brädden*. Av granskningslistan (i NAU:s ämbetsarkiv) inför utgivningen av den senare ekonomiska kartan framgår att namnet granskades 1950 av Harry Ståhl och Jöran Sahlgren samt godkändes av Kartverket i formen *Brädden*. Kartbladet ek 10I 9d (1952) skriver således *Brädden*. På den officiella topografiska kartan sker en påfallande förändring över tid: bladet 10I NV Ed. 1 (1955) skriver *Brädden* liksom 10I NV Ed. 4 (1975). På versionen av 10I NV från 1983 är bebyggelsen *Brädden* borta. Det stora grustaget vid dess gamla gårdstomt har expanderat kraftigt och inte heller namnet är utsatt på kartan. När det sedan återkommer på bladet 10I NV Ed. 7 (1991), efter en tids namnvacuum, har det istället formen *Bredden*. På Lantmäteriets revisionsexemplar av topografiska kartan, som helt enkelt är en karta från tryckningen 1983, står namnet *Bredden* inskrivet, vilket innebär att det hade fångats upp under fältarbetet för den topografiska kartan över området under sommaren 1988.³

Vårt namn upptecknades av Manne Eriksson år 1932 och av G. Widmark 1952⁴ med uppslagsformen *Brädden* och med det sammanfallande uttal av kort *e/ä – brédn̥* – som i östra Mälardalsområdet även idag bidrar till många svårigheter att skilja på stavningen av ord som *bredd–brädd*, *streck–sträck*, *vecka–väcka* etc. Med utgångspunkt i den varierande stavningen av namnet

³ Jag tackar Lennart Dehlin vid Lantmäteriets sektion för ortnamn och sekretess i Gävle för värdefulla upplysningar.

⁴ Samtliga uppteckningar och uttalsuppgifter är hämtade från OAU, om inte annat anges.

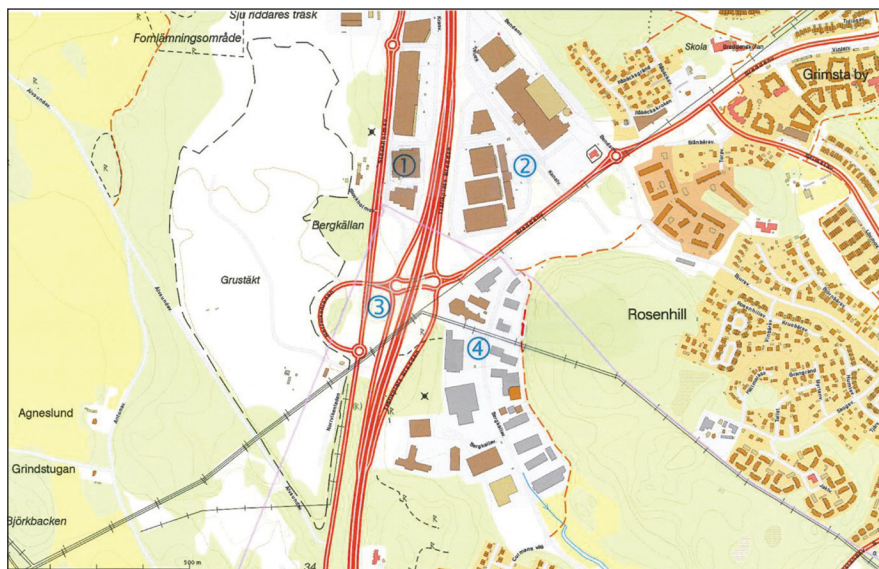

Fig. 3. Området kring Bredden. 1 = Breddens tidigare gårdstomt, 2 = Infra City arbetsområde, 3 = Trafikplats Bredden, 4 = Breddens arbetsområde i Sollentuna kommun. Underlagskarta: Lantmäteriets digitala topografiska karta. © Lantmäteriet. Medgivande I 2009/0714.

Bredden/Brädden torde man alltså kunna förklara dess ursprung som antingen best. form av substantivet *bredd* f. och m., en bildning till adj. *bred*, eller best. form av substantivet *brädd* f. och m.⁵ i betydelsen 'kant, rand', det senare rimligen med topografisk syftning.

Namn på *-bredden*

Mig veterligt finns det i landet bara en handfull ortnamn som innehåller elementet *bredd*. Bland uppteckningarna i OAU hittar vi *Svalbredden* *svàl·bré·da*, en avsöndring i Arbrå sn i Hälsingland, och *Länsmansbredden*, ett strandparti i Själevads sn i Ångermanland. Dessa namn är svårbedömda, då inget av dem längre finns på de allmänna kartorna och då deras exakta syftning eller innebörd inte heller kommenteras i uppteckningarna. Om någonting i terrängen på dessa platser av någon anledning betraktats som »brett» så går det inte längre att avgöra vad. Möjligen ska namnen istället förklaras på samma sätt som *Tybredden* *týbré·da*, avseende en åker i Nätra sn i Ångermanland,

⁵ Såväl *bredd* som *brädd* har upptecknats med både maskulint och feminint genus i uppländska och sörmäländska dialekter.

som förr var en allmänning där man bredde ut vävar och liknande till blekning. Linodling var då vanligt i trakten. En sökning på substantivet *bredd* i OSDs leder i första hand till uttryck som »gå i bredd», »åka i bredd» och liknande och i andra hand till ett stycke eller en bit av vissa material, såsom tyg och papper. En *bredd* är här ungefär detsamma som en *våd*. En tredje innebörd är den som nämns angående *Tybredden*, alltså ställen där man breder ut något för blekning eller torkning, t.ex. nyslaget hö som läggs »på bredden» (på sidorna, bredvid) vartefter slagningsarbetet fortskrider. I denna sistnämnda funktion kan ordet *bredd* ha fått en viss topografisk innebörd som emellanåt kan ha lett till uppkomsten av ortnamn.

En sammanhållen grupp med namn på *-bredden* utgör *Djupbredden* *jupbrɛɲda*, *Grundbredden* *grunbrɛɲda*, *Halörsbredden* *håʎɔsbrɛɲda*, äldre *ˈbrɛɲda* och *Svärtesbredden* *svåtesbrɛɲda*, äldre *ˈbrɛɲda*, vilka samtliga åsyftar vattenområden vid de sammanhängande öarna Holmön och Ängesön i Holmöns sn i Norra Kvarken några mil öster om Umeå. Namnen är upptecknade av Herbert Markström 1944 och i fallet *Halörsbredden* *håʎɔsbrɛɲda* även av Seth Larsson ett decennium tidigare. Markström beskriver både *Djupbredden* och *Grundbredden* som »del av *Halörsbredden*» och tillägger »Vattnet är djupt» respektive »Vattendjupet är litet». *Halörsbredden* kategoriserar han bara som »vik på Ängesön» medan *Svärtesbredden* är »den stora mellan Holmön och Svärtögern inskjutande viken». Han tillägger »Se 'bredd'», och syftar då på sin egen anteckning i det s.k. dialektordsregistret i OAU. Där finner man ordet *bredd* med uttalet *brɛɲda* (f. best. form; äldre *brɛɲda*) och en av Markström angiven betydelse 'tämigen bred vik' samt tillägget »Ingår i t.ex. *Djupbredden*, *Halörsbredden*». Seth Larsson menar att *Halörsbredden* avser »viken mellan Ängesöns två sydspetsar», men ger i övrigt inga kommentarer till namnet. Larsson (1929 s. 60) nämner för övrigt ordet *bredd* f., med en rad olika, lokala uttal, även i sin avhandling om substantivböjningen i Västerbottens folkmål men utan att säga något om dess betydelse.

Efter min genomgång av OSDs kan jag konstatera att den av Markström angivna betydelsen 'tämigen bred vik' – eller något snarlikt – inte står att finna någon annanstans i det svenska dialektmaterialet. Jag kan inte se annat än att det är en av Markström konstruerad betydelse, extraherad ur de fyra ortnamnen i Holmöns sn. Något appellativ *bredd* med en sådan konkret topografisk syftning kan inte påvisas. En alternativ förklaring kunde möjligen vara den jag nämner här nedan i samband med några namn med huvudleden *-brädden*, men jag har inte haft möjlighet att undersöka detta närmare.

Brädden samt namn på Brädd- och -brädden

Inte heller *brädd* är ett särskilt frekvent appellativ eller namnelement, men det förekommer otvetydigt i en mindre grupp ortnamn som simplex, bestämningsled eller huvudled. *Åbrädden* är namn på två nutida kvarter. Det ena ligger nära Råån i Råå tätort, Helsingborgs kommun, det andra invid Nissan i Oskarström, Halmstads kommun. Dessa namn visar på ett förhållandevis vanligt bruk av ordet *brädd*, den topografiskt syftande sammansättningen *åbrädd*, men namnen är i övrigt inte särskilt relevanta för vår utredning. Mer talande och av betydligt äldre datum är tre bebyggelsenamn *Brädden*.

Brädden bræden avser en bebyggelse i Östra Frölunda sn, Kinds hd, Västergötland, vars namn enligt SOÄ 7:2 s. 14 (1918) skrivs bl.a. *Breddhin* 1457, *Breddhen* 1540, *Breden* 1550. Som förklaring till namnet anføres där: »Namnet är väl best. form av ordet *brädd*. Gården ligger på kanten av en höjd (nedanför vilken flyter en bäck).»

Brädden bræden, avseende ett frälsetorp i Abilds sn, Årstads hd, Halland, skrivs äldst *Bredden* 1645, sedan *Brädden* i bl.a. j.b 1691–1876. Jöran Sahlgren i SOH 2 s. 180 (1950) kommenterar namnet så här: »Namnet är väl ordet *brädd* 'kant, rand' i best. form. Gården ligger mellan en bäck och en höjd.»

Brädden bræden i Nösslinge sn, Himle hd, Halland (tidigare *Brädden Björnegård* nr 1) skrivs *Bredann* 1650, *Bredden* 1651, *Breden* 1660 och förklaras av Harry Ståhl i SOH 3 s. 24 (1980) som »Namnet är väl best f av ordet *brädd* m 'brädd, kant'», men utan saklig kommentar.

Brädden brada är också namn på »hela höjdsträckningen från Juvuln utmed Grimsån upp till Åbränna vid Torrön» i Kalls sn i Jämtland, enligt en uppteckning av Carl Lindberg (1931). Namnets existens betygas också av upptecknarna Bertil Strand (1935), som kallar objektet för »ås», och Bertil Flemström (1959).

Som huvudled finner vi *brädd* i dalanamnen *Fallbradden* och *Hedbradden* i Lima respektive Mora sn. Upptecknaren Niss Hjalmar Matsson (1938) meddelar angående *Fallbradden* att namnet »betecknar kanten ('brädden') av det forna stora *Kallbergsfallet*». *Fall* avser här 'svedjefall'. Om *Hedbradden* *edbråde* meddelar Bror Lindén (1935) att det avser en »städjeliknande avslutning (kant) på hedmarken ned mot myrmarken kring Hedbraddstjärn». Namnen innehåller *bradd* f. 'kant, brädd'.

Namnen *Buskbrädden*, *Fettjebrädden* och *Skålvikbrädden* är utsatta på den moderna, digitala topografiska kartan i Lantmäteriets söktjänst Kartsök och ortnamn. De är alla tre införda också bland äldre namnformer i OAU med kategoriseringen »avsats i Ottsjön», Undersåkers sn i Jämtland. Bland uppteckningarna från socknen – gjorda av Bertil Flemström 1965 – finns *Buskbräd-*

den *büskbráda*, -a, *Fetjebrádden* *fetebráda* och *Skålvikbrádden* *skålvikbráda* med den återkommande kommentaren »f. ’tvär kant (avsats) i botten på en sjö o. likn.’», alltså en konkret topografisk syftning. Ett fjärde namn i denna grupp är *Uti brádden* *uti bráda* som bärs av en fiskeplats i Ottsjöns grannsjö Hottöjen (nu även kallad *Häckrenmagasinet*). Enligt Flemström är grunden till namnet »en tvärkant i sjöns botten». I dialektordsregistret anger Flemström för subst. *brädd* f. uttalet *bräd* obest. sing. och *bráda*, -a best. sing.

Ytterligare en grupp namn har upptecknats i Åre sn i Jämtland, nämligen det oklart syftande *Häggsjöbrádden* *hægjöbráda* och åsen *Stenvägbredden* *stenvægbráda* (bägge av Herman Geijer 1904) samt sluttningen *Tjærndalsbrádden* *tjærndašbráda* (av Carl Lindberg 1931).

Som bestämningsled ingår *brädd* i *Bräddegården*, enligt en uppteckning i OAU namn på komministerbostället i Råda sn, Kållands hd i Västergötland. Det skrivs *Jon y Breddagården*, *Jon y Bredegården* 1540 (Skara stifts kyrkliga jordebok s. 152). Idag hittar man *Bräddegården* på två ställen i trakten med en dryg kilometer emellan. Förklaringen till det möter i Sven Fribergs kommentar till sin uppteckning av namnet: »Bräddegården kallas nu också gårdens utmark i Råda mossar, som nu är i sambruk med prästgårdens. Här har nyligen uppförts en manbyggnad. Den gamla, på brádden av Råda ås, skall lämna rum för ett ålderdomshem o hemjorden brukas av prästgården.» Även Friberg kopplar alltså samman namnet med ordet *brädd*.

Bräddehagen är en smärre bebyggelse i Fyrunga sn, Skånings hd i Västergötland, som dock saknas i OAU:s ortnamnsregister och inte heller nämns i SOSk. Gården ligger strax öster om ån Lidan.

Avslutning

Som en avslutande kommentar vill jag framhålla det positiva i att namnet *Infra City* utmönstras ur det uppländska namnskicket, åtminstone i officiellt bruk. Valet mellan *Bredde* och *Brädd* som ersättande namn är svårare. På språkliga, sakliga och kulturhistoriska grunder är *Brädd* tveklöst det rätta namnvalet. Orsaken till namnet *Brädd* i Fresta sn, nu Upplands Väsby kommun, torde vara det gamla torpets läge på brádden, alltså på en kant eller rand i terrängen, dvs. på åsen. Men i och med att *Bredde* med -e-stavning redan används som namn i trakten i många andra sammanhang och med olika syftningar (området i Sollentuna, trafikplatsen, gatunamnet m.m.) skulle en avvikande namnform *Brädd* lätt skapa problem, förvirring och irritation, varför *Bredde* ändå är att föredra av praktiska och namnpolitiska skäl.

Källor och litteratur

- Jansson, Lars Erik, 2002: Geografiska namn i Upplands Väsby kommun. Förteckningar och kartor över vissa äldre och yngre ortnamn inom gårdarna i Ed, Hammarby och Fresta socknar. Illustrationer av Barbro Barring. Upplands Väsby.
- Kartsök och ortnamn = <https://kso.etjanster.lantmateriet.se>
- Larsson, Seth, 1929: Substantivböjningen i Västerbottens folkmål jämte en exkurs till ljudläran. Uppsala.
- Skara stifts kyrkliga jordebok af år 1540. Utg. af Vestergötlands fornminnesförening. 1899. Stockholm.

Summary

Bredden and Brädden

By Staffan Nyström

A business park in the municipality of Upplands Väsby, between Stockholm and Uppsala, has for 25 years had the name *InfraCity*. With the area now to be developed into a modern residential and retail district, the property owner wishes to change its name. The local authority has therefore decided to reintroduce the old name *Bredden*, previously used for a nearby farm, originally a croft, and still used secondarily in several other names in the vicinity, such as the street name *Breddenvägen* and the junction name *Trafikplats Bredden*. Regarding the origins of the name *Bredden*, it may be assumed to correspond to the definite form either of the noun *bredd* ‘breadth’, formed from the adjective *bred* ‘broad’, or of the noun *brädd*, meaning ‘brim, edge’, with a topographical reference. The earliest settlement in the area was situated on a ridge. Following a review of other names in *Brädd*-, *-bredden*-, *-brädden* etc., the author concludes that, on linguistic and cultural historical grounds, the reintroduced district name ought to be spelt *Brädden* with an *ä*, but he argues that the spelling *Bredden* is nevertheless to be preferred for practical reasons and reasons of place-name policy.

Lars Huldén

5/2 1926 – 11/10 2016

Lars Huldén var professor i nordiska språk vid Helsingfors universitet 1964–1989. Ledamot av Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur blev han 1978.

I 28 årgångar av *Namn och bygd* möter man Huldéns namn på titelbladet. Han medverkade vid utgivningen 1988–2013 och var ledamot av redaktionsrådet för årgångarna 2014 och 2015. När han 1988 efterträdde Åke Granlund i redaktionskretsen var det inte bara en nordist av rang utan också en berömd diktare som knöts till tidskriften. »Både som filolog och diktare var Huldén en ledande gestalt i finländskt kulturliv», heter det i Uppslagsverket Finland. Redan mångsidigheten i hans kulturella gärning väcker beundran. Han var en framstående dialekt- och namnforskare, han studerade författare som Bellman och Runeberg, han översatte Kalevala, Shakespeare och schlagertexter och han utgav vid pass 40 diktsamlingar. »I hans dikter sjunger en svensk-österbottnisk bondekultur, ett drag av folklivsforskning utan tråkighet finns ofta i hans dikter, och hela Finland med dess öde och historia finns där som hos en nationalskald där det intima tonläget överväger.» Så uttrycker sig Lars Bäckström 1982 i en recension av två av Huldéns diktsamlingar. »Lars Huldén

hade en unik förmåga att förena det akademiska och det folkliga» är ett annat omdöme (Bengt Ahlfors 2017).

Också i uppsaliensiska namntidskrifter framträdde Huldén som skald. Hans *Sonett tillägnad Ortnamnssällskapet i Uppsala* infördes 1989 i sällskapets årsskrift: »Men det som blir i namnets ögon speglat / är denna samma gamla mänsklighet, / vars minne i så hög grad är förseglat», så lyder en av stroferna. Vid Namn och bygds hundraårsjubileum 2012 framförde han ännu en sonett, senare återgiven i tidskriften. Här i NoB skall minnesorden framför allt inrikas på hans verksamhet som namnforskare.

Hans far, jordbrukaren och författaren Evert Huldén (1895–1967), var en framträdande gestalt i Österbottens samhälls- och kulturliv; han grundade 1950 Svenska Österbottens litteraturförening, som utger kulturtidskriften *Horisont*. Österbotten blev av central och bestående betydelse även för sonen. Till hemgården Nörråkers i Munsala kommun återvände Lars Huldén i olika vetenskapliga bidrag. Där gjorde han 1945 sina första ortnamnsuppteckningar. »Jag fick ihop nästan hundra namn på våra marker», berättar han i uppsatsen *Efter täckdikningen* (1992).

Huldén, som 1957 disputerade på en avhandling om verbböjning i Österbottens svenska folkmål, hade redan 1952 publicerat ett större toponymiskt arbete med titeln *Ortnamnen i Munsala*. Hans material omfattar närmare 4 000 namn. I inledningen erinras man om författarens goda kontakter med Uppsala: han framhåller att han vintern 1947–1948 och sommaren 1949 fick uppslag till många namntolkningar i Svenska ortnamnsarkivet.

Arbetet om ortnamnen i Munsala illustrerar hur vederhäftig, jordnära ortnamnsforskning kan ge värdefulla resultat. Det är fråga om onomastik som folklivsforskning. Framställningen präglas av Huldéns förtrogenhet med ortens folkmål och med den sakliga bakgrunden till olika namn, topografi, näringsliv, folktro och annat. I ett intressant avsnitt bland flera redovisas jämförelsenamn. Avhandlingen erbjuder andra nordiska forskare ett givande jämförelsematerial.

Språkmötet mellan det finska och det svenska är ett centralt och framträdande tema i Huldéns onomastiska författarskap. Det återspeglas i bidrag med österbottniska ämnen och i hans åländska studier. Uppsatser rörande språkkontakt i hemlandskapet är bl.a. *Finsk-svenska blandnamn i Österbotten* (1963), *Om sockennamnet Pedersöre* (1965), *Namnen på -ne(va) i svenska Österbotten* (1984), *Bynamnen i Österbotten* (1987) och *Sockennamnet Vörå i saklig belysning* (1997). Namnet *Pedersöre*, som T. E. Karsten tillskrivit svenskspråkigt ursprung, kan enligt Huldén återgå på ett finskt **Peðrasaari* 'Renön'. Av omkring 160 granskade österbottniska bynamn har han 1987 bedömt 78 som svenska och 85 som finska. Han har funnit att de svenska namnen är grupperade i tre områden: från Närpes söderut, i västra Korsholm och

i Pedersöretrakten. »Det torde få ses mot bakgrunden av att de äldsta kyrkorna i området fanns i Korsholm (Mustasaari), Pedersöre och Närpes.»

Ofta har det hävdats, framhåller Huldén 1987, att de finska ortnamn som bevarats i svenskbygderna är naturnamn, vilka sålunda inte berättar om fast bebyggelse av finnar. Han uttrycker en annan uppfattning. »Finska naturnamn kan av finnar ha tagits i bruk som bynamn, innan bygderna försvenskades», tillägger han.

Huldéns svenskspråkiga bakgrund avhöll honom inte från att tolka österbottniska ortnamn som ursprungligen finska även när detta inte uppskattades av alla. I en uppsats från 1994 vittnar han om de svårigheter en finländsk fackforskare kan möta när amatörer behandlar svenskbygdens finska ortnamn i tidningsartiklar, »där man frenetiskt försöker härleda sådana namn från svenskan, urnordiskan, urgermanskan eller indoeuropeiskan, bara inte från finskan, hellre då från lapskan».

I en uppsats från 1976 avhandlar Huldén namnet *Åland* och det finska namnet *Ahvenanmaa* för samma ö. *Åland* har ansetts innehålla det urnordiska **ahwō* 'vatten'. Harry Ståhl har i detta fall tolkat *-land* som 'stor ö' och förbundit bestämningsleden med ett vattendrag i Saltvik. Huldén är inte främmande för tanken att *Åland* leder sitt ursprung från Saltvikstrakten men prövar möjligheten att *Ahvenanmaa*, sammansatt med *-maa* 'land, ö', är primärt i förhållande till formen *Åland* och innehåller finskans *ahven(a)* 'abborre'. »Abborrar är förmodligen konservativa nog att under många hundra år låta sig fiskas i samma vatten.» Så avslutar han sin argumentering efter att ha återopat en forskarkollega, som antagit att abborrfisket kan ha varit av särskild betydelse i Ålandsområdet långt före 1500-talet.

Viktiga frågor diskuterar Huldén i bidraget *Finska inslag i Ålandsområdets ortnamnsskick* (1982). Där fastslår han att det finns ortnamn av finskt ursprung eller med finskpåverkat uttal både i Ålands skärgård och på fasta Åland. Han är böjd att avfärda tanken att sockennamnet *Jomala* har svenskt ursprung. Tolkningen av namnen *Lemböte* och *Lemland* utifrån fsv. *limber*, *lember*, fvn. *limbr* 'kvist på träd; lem på kroppen' har inte övertygat Huldén, som håller för möjligt att namnen stammar från finskan.

En grupp åländska bynamn på *-öda*, bland dem *Syllöda* och *Tängsöda*, har tilldragit sig uppmärksamhet från flera håll. Detta *-öda* har av Ivar Modéer och Lars Hellberg förts till ett **wōdō*-samhörigt med *vad* 'vadställe'. Huldén är mer hågad att låta namntolkningen utgå från *öd-* 'ödegård, ödeställe, obrukad åker' e.d. (*De åländska namnen på -öda*, 1981).

Toponymisk uppkallelse behandlar Huldén i *Uppkallelsenamn på Åland*, en uppsats från 1997. Hans undersökning *Namnet Kaland, ett tolkningsförsök* (1984) leder till antagandet att sockennamnet *Kaland* (fi. *Kalanti*) i Egentliga Finland kan leda sitt yttersta ursprung från (*Alt*) *Kalen* i Mecklenburg.

Österbottniska ortnamn och finsk-svensk språkkontakt är sålunda två huvudlinjer i Huldéns skriftliga produktion. Oförtydligt är också hans intresse för möjligheten att osammansatta och sammansatta toponymer innehåller personnamn. Det framträder t.ex. i uppsatsen *Jeppo, Lappo, Keppo och andra österbottniska ortnamn på personnamnsgrund* (1981). *Jeppo* är efter hans mening ett »naket» personnamn, som efterhand började användas som bebyggelsenamn. »Till en sådan utveckling är det lätt att hitta paralleller.» Som en parallell betraktar han sockennamnet *Jurva*, »utan tvivel identiskt med det icke ovanliga släkt- och personnamnet *Jurva*». Utgångspunkten för *Aura å* kan efter hans mening vara en finsk kortform av mansnamnet *Abraham* (*Younger names of old rivers*, 1997), och han överväger 2001 samma möjlighet för stadsnamnet *Åbo*. Det österbottniska *Tjöck* har tidigare tolkats som ursprungligen hydronymiskt, men det är snarare, antar Huldén 2001, fråga om ett personnamn som har blivit ortnamn.

Som vetenskaplig författare har Huldén en angenäm personlig stil. Man kan möta formuleringar som låter ana ett småleende på den berömde diktarens läppar. Ett tilltalande prov på hans stilkonst ger uppsatsen *Ortnamnens upplevelsevärde* (1994). I denna, illustrerad med egna och andras dikter, berättar han om den roll ortnamn kan spela i en människas liv och i skönlitteraturen. Framställningen vittnar om hans intresse för de »små» namnen.

Ortnamnens upplevelsevärde är ett av de bidrag i vilka Huldén sökt sig till ämnen vid sidan av de toponymiska huvudstråken. Betydande principiellt intresse har uppsatsen *Barnens ortnamn* (1976). »Den seriösa namnforskningen borde möjligen fästa större uppmärksamhet än den vanligen gör vid det faktum att barn kan ge namn åt orter», framhåller han med rätta.

Ett imponerande och mycket betydelsefullt arbete nedlade Huldén som författare till det mäktiga verket *Finlandssvenska bebyggelsenamn* med undertiteln *Namn på landskap, kommuner, byar i Finland av svenskt ursprung eller med särskild svensk form* (2001). Där har otaliga toponymiska trådar förenats till en enhet. Vid utarbetandet av verket kunde han stödja sig på material sammanställt av Nina Martola, Kurt Zilliacus, Ritva Liisa Pitkänen och andra. Det är svårt att överskatta värdet av denna landskapsvis uppställda presentation av namn, namnelement och forskningsresultat, där många centrala frågor rörande finlandssvensk toponymi aktualiseras. Ett avslutande kapitel, *Vad berättar bynamnen om den svenska bosättningsens uppkomst i Finland?*, innehåller bl.a. avsnitt med rubrikerna *Urgermanska och urnordiska ortnamn i Finland?*, *Regionala olikheter*, *Namn av finskt ursprung* och *Några namnelement som finns eller inte finns i Finland*.

Nordens namnforskare har förvisso anledning att känna sig gynnade vid tanken på att den framstående forskaren och diktaren Lars Huldén – för vilken så

många olika intellektuella och kulturella vägar låg öppna – valde att ägna så mycket av sina krafter åt onomastiken. Med tacksamhet minns vi hans omfattande och viktiga insatser inom vårt forskningsfält och det lågmäلت vänliga och den charmfulla esprin i hans rika personlighet. Att få tillhöra Lars Huldéns vänner var en källa till djup glädje.

Svante Strandberg

Thorsten Andersson

23/2 1929 – 22/4 2018

Efter grundläggaren Jöran Sahlgrens dagar har ingen i Sverige inlagt så stora förtjänster om namnforskningen som Thorsten Andersson. Ingen har innehaft den uppsaliensiska professuren i detta ämnesområde så länge som Thorsten Andersson, som blev den främste företrädaren för svensk namnforskning i sin tid och hade stor internationell lyskraft. Han framhåller i en minnesteckning över Sahlgren att 1930- och 1940-talen, med denne i ledningen, har betecknats som den svenska ortnamnsforskningens guldålder. Med Thorsten som dynamisk anförare gick den svenska namnforskningen under hans professorstid in i sin andra guldålder, kännetecknad av både tradition och förnyelse.

Thorsten växte upp i östgötaskocknen Ödeshög vid Vättern. Familjens ekonomiska villkor tycktes först utesluta varje tanke på högre studier för sonens del, men korrespondensstudier vid en NKI-skola i hemorten och realexamen som privatist i Tranås förde honom vidare mot den lärda banan. Efter mycket framgångsrika gymnasiestudier i Linköping påbörjade han 1950 sin utbildning vid Uppsala universitet. Ett inslag i hans verksamhet som nordist var excerpering av ortnamnssetymologier i Svenska ortnamnsarkivet. För detta arkiv gjorde han somrarna 1953 och 1954 ortnamnsuppteckningar i hemsocknen. Hans första bidrag i NoB, publicerat 1958, blev en uppsats om bynamnet *Sväm* i Ödeshög. Ortnamn i Östergötland skulle ge honom ämnen för talrika kom-

mande bidrag under hans långa verksamhetstid. Under perioden 1957–1960 tjänstgjorde han som svensk lektor vid universitetet i Münster. Med Lennart Moberg som handledare disputerade han 1965 vid Uppsala universitet på avhandlingen *Svenska häradsnamn* och blev senare under året docent vid samma lärosäte. 1971 tillträdde han universitetets lärostol i nordiska språk, särskilt ortnamnsforskning, som han lämnade 1994.

Doktorsavhandlingen är det stora standardverket om svenska häradsnamn. Thorsten blev vår store kännare av namn på distrikt av skilda slag. I dissertationens första huvuddel ger författaren en översikt över de svenska häradsnamnens typologi. Av största betydelse vid strukturbeskrivningen är hans distinktion mellan primära häradsnamn, sådana som tidigare inte direkt hade använts om vederbörande område, t.ex. *Gullbergs härad*, och sekundära häradsnamn, sådana som tidigare hade åsyftat bygder av skilda slag, t.ex. *Ydre*. I avhandlingens andra huvuddel behandlas östgötska häradsnamn typologiskt och etymologiskt. Ett viktigt resultat av de tillämpade metoderna är bl.a. slutsatsen att de olika häraderna med namn på *-kind*, *Björkekind*, *Hanekind* osv., har varit delar av ett stort landskap *Kind*, på vars namn det nutida häradsnamnet *Kinda* återgår. Sin utmärkta förmåga som ortnamnsetymolog visar han inte minst i utredningen om det svårtolkade namnet *Göstring*.

Ett framträdande forskardrag hos Thorsten är att han gärna återvände till och fortsatte studiet av ämnen och problem som han behandlat tidigare. I förordet till en festskrift tillägnad Thorsten (1989) talar Vibeke Dalberg och Bent Jørgensen med rätta om »hans glimrende evne til at fastholde problemstillinger og stadigvæk anskue dem ud fra nye synsvinkler under vedværende skærpelse af deres metodiske og teoretiske forudsætninger». Distriktsbeteckningar och distriktsnamn var bara en av de många huvudlinjerna i Thorstens vetenskapliga produktion, men han återkom till detta ämne i åtskilliga sammanhang. Redan före sin disputation hade han publicerat uppsatser om de östgötska sockennamnen *Kumla* (OUÅ 1962) och *Hedheskirkia* (*Heda*) och *Røskirkia* (*Rök*) (NoB 1963). Bland senare bidrag kan nämnas *Hringariki*, *Ranriki*, *Raumariki*. *Till diskussionen om ordet rike i gamla nordiska ortnamn* (1977), *Hund, hundare och härad från språklig synpunkt* (1983), *Danska bygde- och häradsnamn* (1984), *Det förkristna ordet socken i Norden* (1992), *Kind som ortnamnelement* (2000) och den stora sammanfattande framställningen *Nordiska distriktsbeteckningar i gammal tid* (2015).

I *Svenska häradsnamn* undersöker Thorsten sålunda hur ortnamn belyser äldre tiders samhällsförhållanden. Han anslog därmed en ton som kom att ljuda genom hela hans författarskap. Speglandet av samhället är utmärkande för ortnamnsskatten i sin helhet; under Thorstens ledning framhävdes detta samband tydligt och programmatiskt på 1970-talet. *Ortnamn och samhälle* blev

namnet på ett uppsaliensiskt och nordiskt forskningsprojekt och tillika namnet på en skriftserie (nu *Namn och samhälle*). Projektet presenteras av Thorsten i skriftseriens första volym (1977), där han framhåller att ortnamnen betingas av samhället och att ortnamnen belyser samhället. Detta projekt hade föregåtts av NORNA-symposiet Ortnamn och samhälle – aspekter, begrepp, metoder (1975). Ett av Thorstens bidrag i rapporten från symposiet, *Olika gruppernas namngivning* (1976), innehåller bl.a. avsnitt om olika socialskiktets och olika yrkesgruppers namngivning.

Med sin väldiga överblick kom Thorsten att svara för många översikter eller sammanfattningar av skilda slag, t.ex. *Bebyggelsenamn givna efter fornlämningar* (1984) och *Kultplatsbeteckningar i nordiska ortnamn* (1992). Därmed gjorde han en viktig pedagogisk insats. Både återblickar och framtidsperspektiv möter i framställningar som *Stand und Aufgaben der schwedischen Namenforschung* (1977), *Aktuella problem inom nordisk namnforskning* (1990) och *Seminarier för nordisk namnforskning* (1993). Hågkomster av stort intresse redovisar han i *NORNA i backspegeln. Personliga minnen från den första tiden* (2016). Han beskriver där hur Nordiska samarbetskommittén för namnforskning (NORNA) en gång föddes och hur detta nätverk eller denna forskargemenskap fick utomordentlig betydelse för Nordens namnforskning och för honom själv: »Min största storsatsning har emellertid varit NORNA.»

Thorsten utsågs 1971 till NORNA:s förste ordförande och kvarstod i denna befattning till 1980. Viktiga framsteg gjordes under hans tid som ordförande, ingalunda bara etablerandet av projektet Ortnamn och samhälle. Han motarbetade energiskt användningen av olämpliga termer inom onomastiken. Redan 1972 anordnades NORNA-symposiet Terminologi inom ortnamnforskningen i Oslo. Den första volymen i serien NORNA-rapporter innehåller handlingarna från denna sammankomst med kritiska – och ytterst välbehövliga – terminologiska översikter och diskussioner. Värdefullt och klargörande är Thorstens bidrag *Personnamn. Till begreppets avgränsning* (1983) i rapporten från NORNA-symposiet Personnamnsterminologi. Han redogör där bl.a. för lösningen på ett tidigare besvärande problem: hur man skall klassificera tillägg som *Lill-* i *Lill-Klas* och *Strut-* i *Strut-Harald*. Sådana tillägg är enligt Thorstens övertygande argumentering inte binamn utan i stället osjälvständiga binamnselement.

Thorstens förmåga att analysera och systematisera var självfallet till gagn för forskarsamhället när han tog itu med teoretiska problem. Som tungt vägnande bidrag på detta område kan utöver det omtalade terminologiska nämnas *Olika egennamnskategorier – förenande och särskiljande drag* (1994), *Onomastiska grundfrågor* (1996) och *Onomastik – Überlegungen im Anschluss an eine neue Einführung* (2013). I NORNA-rapporten Denotationsbyte i ort-

namn (1988) svarar han för de fyra inläggen *Egennamn och den semantiska triangeln*, *Prepositionsbruk och denotationsförändring*, *Likalydande namn på samma lokalitet sedd ur olika aspekter* och *Är det korrekt att tala om denotationsförändring?*

Stort intresse ägnade Thorsten åt suffixforskning. Studiet av häradsnamnet *Göstring* i doktorsavhandlingen ledde honom till suffixet *-str-*, som senare blev ämnet för hans bidrag till Lennart Mobergs festskrift *Nordiska namn* (1974) och som han behandlar också i översikten *Die Suffixbildungen in der altgermanischen Toponymie* (2004) och i uppsatsen *Önamnet Toster* (2013). Bland andra ordbildningselement han studerat kan här nämnas *-ingi-*.

Inte minst inom suffixforskningen och vid kronologisk bedömning av ortnamn är den av Thorsten framhävda skillnaden mellan primära och sekundära namnbildningar av stor betydelse. Detta visar han bl.a. i uppsatserna *Norden och det forna Europa. Några synpunkter på ortnamnens ålder och samband* (1973) och *Ord eller suffixbildning? Till frågan om rekonstruktion av ord ur ortnamn* (1980). I ett fall som det sannolikt på en hydronym återgående gårdnamnet *Bolstra* i Småland kan vi inte, framhåller han 1980, med säkerhet avgöra om där föreligger sekundär namnbildning (med ett redan existerande adjektiv) eller primär namnbildning (med suffixet *-str-*). Språkhistoriska bidrag av tyngd är också hans utredningar *Eigennamen als erstes Glied nordischer Ortsnamen. Stamm- und Genitivkomposition* (1979) och *Rekonstruktion nichtproprialer Wörter aus Orts- und Personennamen. Möglichkeiten und Grenzen* (2010).

För den svenska personnamnsforskningen blev Thorstens era en uppblomstringstid. Nordens första specialtidsskrift för denna forskningsgren, *Studia anthroponymica Scandinavica*, grundade han 1983 tillsammans med Lena Peterson. En rad NORNA-symposier har sedan 1971 ägnats åt antroponymi. Thorsten författade själv många bidrag med hithörande ämnen. Han var intresserad av de äldsta germanska personnamnen men också av nutidens förnamn och efternamn. Om bredden i ämnesvalen vittnar titlar i hans betydande antroponymiska produktion som *Svenska släktnamn i går, i dag – i morgon?* (1980), *Efternamn och jämställdhet. Jämställdhetsprincipen i 1982 års svenska personnamnslag* (1984), *Personnamn i distrikts- och bygdenamn* (1986), *Sakrala personnamn – eller profana? Klassifikations- och gränsdragningsproblem i det gamla nordiska personnamnsförrådet* (1993), *Germanskt personnamnsskick i indoeuropeiskt perspektiv* (1998), *Varg-as och Ulfas. Till frågan om gudabeteckning som efterled i fornnordiska personnamn* (1998), *Svenskt förnamnsskick i förändring* (2014) och *Die zweigliedrigen germanischen Frauennamen kriegerischen Inhalts* (2015). I sin verksamhet som språkvetenskaplig rådgivare vid Patent- och registreringsverket 1977–1995 hade han att ta ställning till personnamnsfrågor.

Bilden av Thorsten som forskare präglas av stort djup och stor grundlighet men också av utomordentlig bredd. Han har behandlat många olika typer av egennamn. Kronologiskt omspänner hans författarskap hela perioden från urindoeuropeisk tid till 2000-talet. Att överblicka hela hans produktion är inte lätt. Hjälp i sökandet efter hans arbeten ger bibliografier i festskrifterna *Namn i Norden* och *det forna Europa* (perioden 1955–1988) och *Namenwelten*. *Orts- und Personennamen in historischer Sicht* (åren 1989–2003) och den av honom som redaktör omhuldade avdelningen *Insänd litteratur i NoB*.

Man måste fråga sig om det överhuvudtaget finns något inslag i egennamnsbeståndet som inte fångslade Thorsten. Allt i hans författarskap kan inte nämnas här, men dock ytterligare något. När han kom till Uppsala var det hans avsikt att framför allt ägna sig åt ämnet litteraturhistoria; under intryck av Lennart Mobergs inspirerande undervisning kom han i stället att välja nordiska språk. Hans starka intresse för skönlitteratur framträder dock i *Litteratur i namnen* (1972), hans installationsföreläsning som professor, och i *Litterära ortnamn* (1972). Till vårt litterära arv hör också Rökstenens inskrift. Att den berömda runstenen vid Thorstens skolväg till Linköping intresserade honom är lättförståeligt. Textens inledande mansnamn behandlar han i *Varin och Vamod – och Sibbe* (2006). Andra runologiska bidrag av hans hand är *Högbystenens runinskrift* (1971), *Jarlabanki atti alt hundari þetta. Till tolkningen av Jarlabanke-ristningen i Vallentuna* (1973) och *Ofeg Öper* (1998). Bebyggelsenamn studerade Thorsten ur en mängd olika perspektiv. Han publicerade flera uppsatser om sakrala ortnamn. Viktiga bidrag ägnade *-tuna*-namnen är hans recension, *Tuna-problem* (1970), av Karl Axel Holmbergs doktorsavhandling och *The origin of the tuna-names reconsidered* (1991). Bland hans kortare namntolkningsbidrag kan *Händene* (1991) nämnas som principiellt intressant från ordbildningens synpunkt.

På den Sahlgrenska traditionens grund beaktade Thorsten i hög grad ortnamnsforskningens sakliga sida. Det var naturligt för honom att eftersträva kontakter med icke språkliga discipliner som arkeologi och kulturgeografi.

Under sin tid som lektor i Münster knöt Thorsten vetenskapliga kontakter och där lärde han känna sin hustru, Margarete Schmitt, som med tysk doktorexamen senare blev förste bibliotekarie i Uppsala universitetsbibliotek och var en framstående kännare av medeltida handskrifter. Förtrogenheten med det tyska språket och den tyska språkforskningen kom att i hög grad prägla hans verksamhet. Han avfattade ett synnerligen stort antal skriftliga bidrag på tyska, och som akademisk lärare i Uppsala och recensent i *NoB* öppnade han dörrarna till den viktiga kontinentalgermanska namnforskningen. Vid många tillfällen har han behandlat förbindelselänkar mellan nordiska och kontinentalgermanska namn. Ett av hans yppersta arbeten

överbuvudtaget är den ovan redan nämnda framställningen *Norden och det forna Europa. Några synpunkter på ortnamnens ålder och samband*. Detta vittblickande verk har varit av mycket stor betydelse för min egen vetenskapliga utveckling och intresseinriktning. Där möter man frågeställningar eller ämnen som är viktiga och återkommande i hans verksamhet; sådana är distinktionen mellan primär och sekundär namnbildning (med det västnorska *Sogn* som ett utmärkt exempel), kritik av svagheter i Hans Krahes lära om die alteuropäische Hydronymie och studiet av gamla germanska ortnamn på *Al-*.

I sin forskning kom Thorsten många gånger in på hydronymi, så t.ex. i uppsatsen om det dalska *Gesunda* (1985). Han behandlade vattennamn på *Al-* med grundbetydelsen 'växande, svällande' e.d. i olika sammanhang. På utomnordiskt håll har man tidigare varit benägen att föra flodnamn på *Al-*, *El-* till en av Krahe ansatt rot ie. **el-*, **ol-* 'rinna, strömma'. I sitt stora arbete *Deutsches Gewässernamenbuch* (2014) framhåller emellertid den framstående hydronymforskaren Albrecht Greule vid tolkningen av *Aland* och *Aller* att flodnamn med germ. **al-* åsyftar svällande, översvämmande vatten, något som bör ha fyllt Thorsten med glädje.

Thorstens deltagande i den omfattande och långvariga diskussionen om de äldsta europeiska hydronymiskikten är möjligen hans mest uppmärksammade internationella forskningsinsats i en enskild fråga. Viktiga uttryck för hans ståndpunkter ger utredningen *Zur Geschichte der Theorie einer alteuropäischen Hydronymie* (1988). Men han behandlade förvisso mycket annat av vikt och intresse från kontinental synpunkt.

I det omfångsrika och viktiga verket *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde* (35 band 1972–2008) medverkade Thorsten med ett mycket stort antal artiklar, av vilka flera har betydande längd. Han skulle räknas som en framstående och betydelsefull forskare, även om han inte hade publicerat något annat än dessa bidrag i RGA. Ofta är det stora och omdebatterade frågor han behandlar. Hans ord väger tungt, när han med sin överblick och aldrig svikande vederhäftighet tar ställning i sådana fall. Ett exempel är artikeln *Wikingen* (2007); beträffande fvn. *vikingr* m. och *viking* f. framhåller han där som angeläget att den fortsatta forskningen närmare prövar den av Bertil Daggfeldt påvisade möjligheten att dessa ord åsyftar byte av roddare under sjöfärder. I den etymologiska diskussionen om de isländska sagornas *Vinland* föredrar Thorsten (2006) förledsalternativet *Vín-* (syftning på vinrankor) framför *Vin-* 'äng, betesmark'. Han håller fast (1998) vid den gamla uppfattningen att *götar* betyder 'män' och avfärdar tanken att denna stambeteckning har sitt ursprung i ett tidigare namn på Göta älv. Som ytterligare RGA-bidrag av hans hand med tyngd och räckvidd kan nämnas *Namen, Nordgermanische Sprachen, Orts- und Hofnamen (Skandinavien)*, *Personennamen* och *Skandinavische Stämme*.

I sin artikel om nordgermanska språk kommer Thorsten in på den välbekanta frågan rörande goternas antagna härstamning från Skandinavien.

Thorstens omfattande och betydelsefulla arbete för RGA befäste ytterligare hans ställning som internationellt känd och framstående forskare. Den festschrift han tillägnades 2004, *Namenwelten. Orts- und Personennamen in historischer Sicht*, publicerades i serien *Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*.

För utomnordiska forskare var Thorsten en vägvisare till Norden, och för nordiska forskare var han en vägvisare till det utomnordiska Europa. I NoB och SAS publicerade han ett synnerligen stort antal recensioner eller anmälningar. Staffan Nyström har i en översikt rörande NoB funnit att Thorsten under perioden 1969–2009 bidrog med 126 recensioner i tidskriften, att närmare 80 av dessa gäller arbeten avfattade på tyska och att han också recenserat arbeten skrivna på engelska.

Thorstens tio sista levnadsår innebar ingen avmattning i hans omfattande verksamhet. Hans intensiva intresse för forskningen följde honom in i det sista. Några månader före sin bortgång publicerade han bidrag i både NoB och OUÅ. Vid 81 års ålder färdigställde han boken *Vad och vade. Svensk slätter-, rågångs- och arealterminologi*. I denna demonstrerar han sin välkända förmåga att strukturera och skapa klarhet i snåriga problemkomplex. Två år senare utkom hans bok *Gamla strand- och önamn i Bråviksbygden* (2012); om denna har jag i en recension meddelat att Thorsten där »utreder betydelsefulla och komplicerade frågor» och att han »gör det med den energi, grundlighet, lärdom och tankeskärpa som utmärker hans forskning överhuvudtaget». Mycket belärande är t.ex. hans behandling av *Esterön* och *Järkneön*. I NoB offentliggjordes 2017 hans värdefulla ljudhistoriska utredning *Dateringen av supradentalerna rn, rs, rt i Sverige. Ortnamnens bidrag*.

Det var en stor förmån att ha Thorsten som vetenskaplig vägvisare. Hans starka känsla av ansvar gentemot doktoranderna, hans allvar och glöd, okuvliga energi och uthållighet i förening med stor lärdom och överblick, tanke-skärpa, utpräglat sinne för akribi, ordning och reda och redaktionell skarpblick gjorde honom till en formidabel handledare. Han var ingen vän av bekväma genvägar och kunde framstå som krävande och mycket noggrann även i de minsta detaljer. Ett av hans honnörsord var *seriös*, ett annat var *genomtänkt*. Vetenskaplig lidelse var något han uppskattade hos sina elever. Han var ständigt beredd att hjälpa, och många har han också hjälpt. Verksamheten i hans namnseminarium var intensiv och framgångsrik. Fem av hans doktorander har sedermera blivit professorer, andra har beklätt chefsposter i forskningsinstitut.

Med sina gåvor var Thorsten en utmärkt redaktör och utgivare. Efter en period som redaktionssekreterare i NoB blev han 1985 tidskriftens redaktör.

Detta uppdrag innehade han under ett par årtionden. Längre var han också en av de två redaktörerna för SAS.

Thorsten vann stort erkännande i Sverige och utomlands. Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur belönade honom flerfaldigt med sina största priser. Han var ledamot av denna akademi och flera andra. År 2003 blev han hedersdoktor vid Köpenhamns universitet. För att uttrycka sin tack-samhet för hans lärargärning författade en grupp elever 1979 skriften Uppsala-studier i namnforskning. Vid sin sextioårsdag 1989 tillägnades han två fest-skrifter och 2004 det ovannämnda arbetet *Namenwelten*. När världskongres-sen i namnforskning genomfördes i Uppsala 2002, var det en självklarhet att Thorsten skulle utses till hederspresident. Under en period var han ordförande i Ortnamnssällskapet i Uppsala och under en tid i Svenska fornskriftsällska-pet.

Kraft och klarhet, dessa viktiga adelsmärken hos Thorsten som forskare och lärare, kännetecknade hela personligheten. Starkt intryck gjorde under hans första tid på lärostolen den bestämda viljan, den till synes obegränsade intel-lektuella uthålligheten, de energiska nya greppen och stundom känslornas spel. Thorsten var förvisso inte en sval och oengagerad medvandrare på livs-vägen. I sina tidiga år som professor kunde han kanske någon gång framstå som mer uppriktig än diplomatisk. Hade någon ådragit sig hans misshag, dol-de han det inte alltid. Efterhand blev framtoningen mildare och den be-sinningsfulla visheten trädde tydligare i dagen. Under de senare åren hände det allt oftare att vårt samspråk, alltmera avspänt, kom att beröra även annat än det vetenskapliga. Bilder och minnen från bl.a. Östergötland kunde skymta fram. I ett sent publicerat tidskriftsbidrag, *Tillbakablick* i OUÅ 2017, beskri-ver han som en livsavgörande räddning att han bereddes möjlighet att lämna hemorten Ödeshög för studier i Linköping och senare Uppsala. Men kontak-ten med Ödeshög behöll han livet ut, och ingenting tyder på att Östergötland med Alvastra, Hållaveden, Omberg, Vadstena och så mycket annat någonsin blev honom avlägset. Inte långt före sin bortgång tolkade han i NoB 2017 ortnamnet *Öninge* i hemsocknens kyrkbygd. Under senare år har jag många gånger läst Verner von Heidenstams dikt *Vid vägens slut*, och då har jag ibland tyckt mig se den allt äldre men ännu mycket verksamme Thorsten vid Röks kyrka på väg mot somrarnas Ödeshög, lugnare, visare, mildare och som nordisk ledargestalt rimligtvis inte omedveten om att hans forskarbana blivit så framgångsrik och betydelsefull:

Konung, vänd dig om vid vägens slut,
vila där en stund och se tillbaka!
Allt förklaras där och allt försonas,
och din ungdoms riken hägra åter,
strödda än med ljus och morgondagg.

Thorsten Andersson var en onomastikens gigant, i sitt ämnesfält en ytterst viktig forskare, grundläggare och anförare. Hans elever kommer att med beundran, värme och tacksamhet tänka på honom som den ansvarstagande, inspirerande och glänsande läromästaren och som den aldrig svikande vännen och hjälparen. I vida kretsar kommer han att ihågkommas som en av de verkligt stora nordisterna.

Svante Strandberg

Nordisk namnforskning 2017

1. Nordiska samarbetskommittéen för namnforskning (NORNA)

Det 47. NORNA-symposium fandt sted 11.–12. maj i Lund. Symposiumet blev til i et samarbejde mellem Institutet för språk och folkminnen och Nätverket för bebyggelsenamnsforskning. Det overordnede tema var *Bebyggelsenamnets dynamik*. Symposiumet var tilrettelagt dels som en række foredrag dels som en eftermiddagsworkshop om navne på *-lev/-löv*. Ni forskere holdt foredrag, og workshopen indeholdt tre centrale indlæg til diskussionen.

I løbet af året publiceredes tre NORNA-rapporter. Rapporten fra den 16. nordiske navneforskerkongres på Jæren folkehøgskule 8.–11. juni 2016 bærer titlen *Namn som kjelder* (NORNA-rapporter 96, red. af Tom Schmidt & Inge Særheim) og indeholder tyve bidrag. I rapporten fra det 44. NORNA-symposium i Caen 23.–25. april 2014 *Scandinavian Names and Naming in the medieval North-Atlantic Area* (NORNA-rapporter 95, red. af Gunnstein Akselberg & Inge Særheim) præsenteres tolv foredrag på skrift forfattet enten på engelsk eller på fransk. NORNA-rapporten *Namn och identitet. Handlingar från NORNA:s 46:e symposium i Tammerfors den 21–23 oktober 2015* (NORNA-rapporter 94, red. af Unni-Päivä Leino, Mona Forsskåhl, Gunilla Harling-Kranck, Sabina Jordan, Minna Nakari & Ritva Liisa Pitkänen) indeholder 14 artikler og er udgivet både som papirbog og i digitalt format.

I 2017 har NORNA-komiteen afholdt tre møder. Det første i forbindelse med symposiumet i Lund den 11. maj, det andet som et e-postmøde den 22. juni og det sidste i København den 10. november. Ved e-postmødet i juni besluttede NORNA-komiteen at bekoste etableringen af en søgbar side til udstilling af personnavneterminologidatabasen. Ved det sidste møde i 2017 var arbejdet med siden til databasen fuldført, og data er nu tilgængelige via NORNAs hjemmeside, www.norna.org, hvor også mødeprotokoller er tilgængelige. På siden kan man få information om ny litteratur og om aktuelle aktiviteter med relevans for onomastikken m.m. På mødet i november blev litteraturkrønikens fremtid diskuteret, og det blev besluttet at inddrage NORNAs medlemmer i beslutningsprocessen. Med støtte i medlemmernes svar til komiteen ultimo 2017 og primo 2018 blev det vedtaget at ændre krøniken til et for forfatterne mindre tidskrævende, elektronisk format i form af en udvidet bibliografi på NORNAs egen hjemmeside. Dette er således den sidste litteraturkrønike på tryk i NoB. Med vemod takker NORNA for det årelange samarbejde med redaktionen af NoB.

Rikke Steenholt Olesen

2. Litteraturkrönika

2.1. Danmark

Publikationer i året 2017 repræsenterer både klassisk sted- og personnavneforskning og tværfaglig tilgang til faget. Til det sidste hører SOFIE LAURINE ALBRIS' ph.d.-afhandling *Stednavne og storgårde i Sydskandinavien i 1. årtusind* (Københavns Universitet 2017), som er et grundigt studium af arkæologiske fund og stednavneforekomster i relation til tre danske storgårdsmiljøer: Gudme, Tissø og Strøby Toftegård. Undersøgelsen har blandt andet vist, at stednavnetyper på *-inge* afspejler ældre bebyggelsesstrukturer, mens endelsen *-lev* kan kædes sammen med anlæggelse af nye storgårde i 500-tallet. Forf. etablerer den interessante hypotese, at stednavnetypen *-lev* blev introduceret sammen med en ny måde at fordele jord på, hvor fordelingsprincippet tog afsæt i troskabsforhold og hirdsystem. I afhandlingens spor ligger samme forfatters artikel *Stednavne og jernalderens rige storgårde* (i Nationalmuseets Arbejdsmark 2017). I den arkæologisk-onomastiske ånd skal LISBETH EILERSGAARD CHRISTENSENS artikel *Stednavne og arkæologi* (i Kuml 2017) fremhæves som en velskrevet og indsigtsfuld forskningshistorisk gennemgang af det forf. kalder «dialogen mellem stednavneforskning og arkæologi». Artiklen indeholder en del konkrete og illustrative undersøgelseseksempler. MARTIN SEJER DANIELSEN er gået ind i dialogen mellem stednavneforskning og folkloristik med sin ph.d.-afhandling *Da Lille Peder fik Per Lilles Eng i fadder-gave. Et studie af stednavneforklarende elementer i den folkloristiske genre sagn* (Københavns Universitet 2017). Her genintroduces sagnets relevans for stednavneforskningen med afsæt i sagnet defineret som et narrativ. Forf. forholder sig tiltalende kritisk til den ældre tradition for anvendelse af sagn som historisk kilde og til nyere forsknings identifikation af stednavneforklarende elementer som udtryk for folkelig reanalyse af stednavnes etymologi. Gennem analyser af en række sønderjyske sagn indsamlet omkring år 1900 påviser forf., at brugen af stednavne afspejler en retorisk strategi, som har til formål at stedfæste fortællingen for dermed at skabe troværdighed omkring både sagn og sagnfortæller. Forud for ph.d.-afhandlingen ligger MARTIN SEJER DANIELSENS cand.mag.-speciale med samme tværfaglige tilgang, som nu foreligger som bog med titlen *Mellem stednavne og Sagn. Relationen mellem stednavne og sagn på øen Samsø i teori og praksis* (Universitets-Jubilæets Danske Samfunds skriftserie 591, Universitets-Jubilæets danske Samfund, København).

Blandt de absolut klassiske bidrag er BENT JØRGENSENS diskussion af plurale led i gamle, danske stednavne i artiklen *Danske stednavnes numerus* (Mellannorrländ i centrum. Språkliga och historiska studier tillägnade professor Eva Nyman, se afsnit 2.6). Et af de behandlede navne er (*Östra* og *Västra*) *Vram* af subst. *vrå*, glda. *wrā*, 'krog, hjørne'. Dette navn er rimeligvis over-

leveret i en levende dativ pluralisform, men det forstyrrer, at adjektivet *vestre, occidentali*, tilsyneladende er singularis. Forf. analyserer også stednavne, som er overleveret i en stivnet pluralisform. Den store vanskelighed forbliver, at reduktioner i kasus- og bøjningssystem allerede fra den tidligste middelalder var så fremskredne i dansk, at sikre konklusioner ikke kan drages. Et andet klassisk onomastisk studieobjekt er vikingetidens nordiske stednavne på fremmed territorium. PEDER GAMMELTOFT har i artiklen *The place-name element toft in Normandy* (i NORNA-rapporter 95) undersøgt forekomster af stednavne på *-toft* i Normandiet og til dels sammenlignet med tilsvarende stednavne i England, Skotland og på Færøerne. Undersøgelsens centrale konklusion er, at materialet i Normandiet indeholder mange, men betydeligt færre personnavneforled end tidligere antaget. GILLIAN FELLOWS-JENSEN tager ligeledes tidligere, men egne, studier op i sin artikel *Viking influence on personal names and place-names in Normandy – in retrospect and with a fresh look at place-names such as Anquetierville* (i NORNA-rapporter 95). Her gøres opmærksom på, at vikingebosættelserne i Normandiet og England var nogenlunde samtidige, men stednavnene viser flere forskelle end ligheder. Eksempelvis findes det højfrekvente bebyggelsesbetegnende efterled *-by* slet ikke i Normandiet – muligvis fordi vikingerne i Normandiet ikke, på samme måde som i England, overtog eksisterende bebyggelser. Forledstyperne viser et stort antal nordiske personnavne og en noget mindre, men dog signifikant, forekomst af forskellige nordiske appellativer.

Fokus flyttes til middelalderen i JOHNNY GRANDJEAN GØGSIG JAKOBSENS artikel *Lolland-Falster, Vordingborg og korstogene. Hvad kilderne beretter om regionens rolle i venderkrige og korstog i perioden ca. 1100–1260* (i Lolland-Falsters Historiske Samfunds Årbog 2017), som belyser det dansk regionales berøring med det fremmede blandt andet gennem stednavnes vidnesbyrd. På Lolland og Falster findes en række stednavne, som formentlig har vendisk oprindelse. PEDER GAMMELTOFTS bidrag *The 'one-letter-war' or how Skagerrak became a disputed name* (i Journal of Maritime and Territorial Studies 4:1) flytter handlingen fra venderkrig til krig på ord, idet han i artiklen redegør for sagsforløbet i forbindelse med et oprindeligt norsk ønske om en internordisk normeret skriftform af farvandsnavnet *Skagerak*. Samme forf. har indirekte skrevet sig ind i den højaktuelle, nationale strid om for eller imod ulve i Danmark med artiklen *Ulvetider i 1600-tallets Vestjylland* (Opdatering. Årbog for Vardemuseerne & Ringkøbing-Skjern Museum 2016). Artiklen indeholder et lille afsnit om dyrebetegnelsen *ulv* i vestjyske stednavne. Mindre kontroversiel end ulvestriden er JOHN MAALØ LARSENS lokalt forankrede bog *Gade op og gade ned. Nyborgs historie i gadeplan* (Nyborg Lokalhistoriske Forlag), som indeholder en udmærket og oplysende gennemgang af Nyborgs gadenavne med forskellige realoplysninger om initiativtagere, navngivnings-

tidspunkt samt oplysninger om, hvem, eller hvilket sted, en given gade er opkaldt efter. Det sidste bidrag til stednavneforskningen 2017, som skal fremhæves, er CHRISTIAN MUNKS speciale *Stednavne som reciprokerende element i enslydende stednavne* (Københavns Universitet 2017). Her er nyere tids eksempler på reciprokering analyseret. Hvor der i ældre tid blev skelnet mellem lokaliteter på lokalt plan, sker reciprokering i nyere tid ofte på et regionalt og infrastrukturelt bestemt niveau, som når der fx skelnes mellem stationerne *Viby Jylland* og *Viby Sjælland*. Strategierne for at undgå forveksling varierer og er tilsyneladende både skrift- og udtalebestemte.

Personnavneforskningen er også blevet tilført nye undersøgelser og resultater. LARS-JAKOB HARDING KÆLLERØD har sat sig for at undersøge det efternavnetypologiske mellemnavn i sit igangværende ph.d.-projekt og har som optakt til dette gennemført et pilotprojekt, der er præsenteret i artiklerne: *Det danske mellemnavn: et spørgsmål om identitet?* (i NORNA-rapporter 94) og *Valg af mellemnavne som kilde til forståelse af identifikationsbehov i 1800-tallet* (i NORNA-rapporter 96). Forf. har undersøgt personnavne, som optræder i den danske folketælling 1880, fra i alt ni sogne fra forskellige egne af Danmark samt i en gade i København. Overordnet har der vist sig at være store forskelle i brug af mellemnavne fra sogn til sogn. Selvom identifikationsbehov er et oplagt motiv, viser materialet modsatrettede tendenser. For eksempel kunne man forvente, at personer, som bar patronymy, oftest fik et individuelt udpegende mellemnavn, men det forholder sig ikke altid sådan. Visse mønstre tyder på, at tilflytning fra land til by spiller en rolle for mellemnavnsbrugen, men personer i den københavnske gade bar i stor udstrækning mellemnavne, selvom de var indfødte københavnere og ikke tilflyttere. BIRGIT EGGERT har skrevet om de almindeligste danske efternavne i *Jensen, Nielsen og Sørensen – om højfrekvente efternavne i Danmark* (i NORNA-rapporter 94). I artiklen vises, hvor stærkt de faste patronymy har stået i navneskikken siden 1800-tallet og frem til nyere tid men også, at disse højfrekvente efternavne helst er valgt helt eller delvist fra i takt med den stigende individualisering i samfundet. Samme forf. stiller et stort og relevant spørgsmål i artiklen *Hvad er det rigtige navn? Eksempler på personnavnevariation gennem 300 år* (i NORNA-rapporter 96). Her er det primære fokus lagt på navnebærerne frem for den individuelle, kildebestemte skriftform af et givet navn. En række konkrete eksempler fra forskellige kilder viser, at samme individ kan være nævnt med såvel forskellige navne som forskellige stavemåder af navne, og variationen er slående. Eksemplerne viser, at dåbsregistreringen i kirkebogen ikke med rimelighed kan opfattes som det rigtige (egentlige) navn, og at det næppe giver mening overhovedet at tale om et sådant. Forf. efterlyser afslutningsvis fremtidige studier af, hvornår skriftformen af et navn blev identitetsskabende i den grad, den er i dag.

Navne dannes som oftest af substantiver, men undertiden får navne funktion som substantiver, de såkaldte eponymer. RIKKE STEENHOLT OLESEN har skrevet om dette fænomen i artiklen *Ku' vi lave en Houdini?* (Mål og Mæle 2017:1). Inspirationen er en særdeles produktiv nutidsformulering sammensat af verbalformen «at lave en/et» og et egennavn, som regel et personnavn. Forf. demonstrerer, hvordan udtrykket «at lave en bendtner» har skiftet betydning fra at opnå succes, til, i takt med fodboldspilleren Niklas Bendtners uheldige udskejelser, at begå noget dumt. Blandt årets mindre bidrag kan nævnes BIRGIT EGGERTS artikler om stednavnes betydning i fjerde og sjette bind i den nye udgave af J. P. Traps *Danmark* (Trap Danmark 4. *Jammerbugt, Thisted, Brønderslev* og 6. *Morsø, Vesthimmerland, Rebild, Mariagerfjord*) samt diverse artikler om sted- og personnavne på Center for Navneforsknings hjemmeside navn.ku.dk, herunder Månedens navn og Nyt om Navne.

Rikke Steenholt Olesen

2.2. Finland

År 2017 disputerade OUTI PATRONEN vid Helsingfors universitet på avhandlingen *Rajakarjalaisen sukunimistön kehittyminen osana Suomen karjalankielisen ortodoksivähemmistön suomalaistumista 1818–1925* ('Utvecklingen av de gränskarelska släktnamnen som en del av förfinskningen av Finlands karelsktalande ortodoxa minoritet 1818–1925'). Det sätt på vilket denna befolkningsgrupp tilldelades efternamn under perioden 1890–1920-talet betraktas som en del av förfinskandet av de ortodoxa karelarna. Förf. urskiljer tio namngrupper i sitt material, av vilka de vanligaste är efternamn bildade till hypokorismer till dopnamn (dessa hypokorismer har först utgjort namn på gårdar), och efternamn baserade på binamn. Inslag från både ryskan (bl.a. gamla patronymikon) och finskan (bl.a. nya naturinspirerade efternamn) är också tydliga.

Flera nordiska namnforskare medverkar i samlingsvolymen *Socio-onomastics. The pragmatics of names* (Amsterdam 2017) redigerad av Terhi Ainala och Jan-Ola Östman. Volymen lyfter fram att socioonomastiken inte är en isolerad forskningsgren, utan att den tvärtom har mycket gemensamt med många andra inriktningar inom pragmatiken. Detta illustreras med aktuella socioonomastiska studier med fokus på både personnamn, ortnamn och andra namntyper. Personnamn studeras i artikeln *Naming children in Finnish and Finnish-Norwegian families in Norway* av GULBRAND ALHAUG och MINNA SAARELMA, som diskuterar utmaningen att ge namn till barn i flerkulturella familjer (artikeln presenteras närmare i avsnitt 2.5). Fyra av de övriga finska bidragen i volymen fokuserar på ortnamn. TERHI AINALA och HANNA LAPPALAINEN under-

söker i artikeln *Orienting to norms. Variability in the use of names for Helsinki* hur helsingforsbor säger att de använder namnen *Helsinki*, *Stadi* och *Hesa* och varför. Informanternas självrapporterade namnbruk jämförs även med deras egentliga, spontana namnbruk. I *Place names in contact. The use of Finnish place names in Swedish contexts in Helsinki* presenterar MARIA VIDBERG observationer om bruket av det tvåspråkiga ortnamnsförrådet i Helsingfors utgående från det material hon även använde för sin doktorsavhandling från 2016. Även TERHI AINIALA och MIA HALONEN fokuserar på det flerspråkiga Helsingfors i sin artikel *The perceptions of Somali place names among immigrant Somali youth in Helsinki*. Genom en folkonomastisk studie diskuterar förf. hur den sociala identiteten hos somaliska ungdomar skapas, hurdana egna namn de använder och vilka uppfattningar och åsikter de själva har om dessa namn. JARNO RAUKKO analyserar i *Names in contact. Linguistic and social factors affecting exonyms and translated names* dels hur olika språkliga egenskaper, dels hur språkbrukarnas sociopragmatiska åsikter påverkar bruket av endonymer, exonymer och andra typer av variantnamn.

Två artiklar i volymen *Socio-onomastics* diskuterar kommersiella namn. I artikeln *Naming businesses – in the context of bilingual Finnish cityscapes* undersöker VÄINÖ SYRJÄLÄ kommersiella namn som en del av det tvåspråkiga lingvistiska landskapet. Förf. delar in namnen i tre grupper: namn på ett av de lokala språken, namn på båda språken parallellt och namn på ett främmande språk. Analysen visar att namnen inte direkt stöder bilden av tvåspråkiga stadsmiljöer. LEILA MATTFOLKS artikel om attityder till företagsnamn i Närpes presenteras i avsnitt 2.6 nedan. Kommersiella namn behandlas även i artikeln *Lingvistiska hårklyverier. Kreativa frisörsnamn i stadsmiljöer* (i *Språkbruk* 2017:4). I den skriver ANN-KATHRIN MEHRENS om namn på frisörsalonger. Förf. studerar skyltar i engelska, tyska och svenska städer och beskriver hur namnen på frisörsalonger ofta leker med associationer som syftar på frisörsyrket som t.ex. namnen *Saxess* och *Hairlek*. Namnen är också synliga i det lingvistiska landskapet genom salongernas skyltar där färger, fontstorlekar och symboler används som hjälpmedel för att förmedla såväl fyndigheten i namnet som även salongens filosofi vad gäller service och målgrupp. SONJA KONTTINEN undersöker i *Mansikkapaikka ja Metropol – suomalaisten kaupakeskusten nimiä* ('Mansikkapaikka ['Smultronstället'] och Metropol – namn på finska köpcenter', i *Kielikello* 2017:3) hur namn på finska köpcenter har bildats, vad namnen betyder och hur de uppfattas av namnbrukarna.

Som en del av ett forskningsprojekt om finskugriska personnamnssystem som pågår vid Helsingfors universitet har Terhi Ainiala och Janne Saarikivi redigerat artikelsamlingen *Personal name systems in Finnic and beyond* (Uralica Helsingiensia 12). I tio artiklar granskar forskare personnamn i finska, vepsiska, karelska, estniska, samiska, mari och ungerska, med särskild fokus

på en rekonstruktion av historiska lager och kulturella kontakter. Därmed behandlas både personnamnen i sig och spåren efter dem i olika ortnamn. Bland bidragen kan tre lyftas fram. I artikeln *The spread of Finnic pre-Christian anthroponyms in toponyms* undersöker JANNE SAARIKIVI hur delar av den urfinska namntraditionen har bevarats genom ortnamnen. JAAKKO RAUNAMAA analyserar i artikeln *Finnish medieval village names based on anthroponyms in the Castle Province of Raseborg* ortnamnen i västra Nyland. Han diskuterar vilka personnamn som har fått fotfäste i bynamn och vad som influerade denna namngivning. Förf. påpekar att byar med namn bildade till personnamn inte är de äldsta i trakten. I *Anthroponyms in the Saami languages* tar TAARNA VALTONEN itu med ett hittills relativt lite undersökt ämne, personnamnstraditionen i de olika samiska språken. Huvudfokus för denna artikel ligger på nordsamiska, enaresamiska och skoltsamiska personnamn.

I boken *Etunimikirja. Suomalaiset nimitrendit 2000-luvulla* ('Förnamnsboken. Namntrender i Finland under 2000-talet', Helsingfors 2017) beskriver MINNA SAARELMA-PAUKKALA hur förnamnsbruket ser ut i Finland idag. Förf. ger en historisk översikt över förnamnen i Finland under olika tider, men tyngdpunkten ligger på hur namnförrådet såg ut 2017 när Finland firade 100 år som självständigt land. Det finländska förnamnsförrådet består idag av mer än 120 000 olika förnamn och antalet har fördubblats under bara några decennier. Förutom traditionella finska och svenska namn består namnförrådet av fler internationella namn idag än tidigare, och även nya namn som föräldrar skapat har blivit vanliga. I boken behandlas förutom finska och svenska namn i Finland även samiska namn, namn på teckenspråk och invandrargrupperns namnförråd. I boken beskrivs även europeiska och amerikanska namntrender. Utöver detta ges även en beskrivning av namnlängden, namnsdagsfirandet och av den finska namnlagen. Namnskicket i Finland 2017 när Finland fyllde 100 år behandlar samma förf. även i en mera kortfattad artikel, *Sofia ja Onni, Svetlana ja Ahmed – satavuotiaan Suomen nimitrendit* ('Sofia och Onni, Svetlana och Ahmed – namntrender i det hundraåriga Finland', i Kielikello 2017: 2). Finlands självständighet uppmärksammas även i Universitetets namnsdagsalmanacka 2018. LEILA MATTFOLK skriver i artikeln *Anna och Karl – så hette barnen år 1918* om vilka förnamn de finlandssvenska barnen fick år 1918, Finlands första år som självständigt. MINNA SAARELMA-PAUKKALA jämför i artikeln *Siviä ja Pärtytyli, Sirkka ja Pentti – vuoden 1918 almanakan poistuneet ja säilyneet nimet* ('Siviä och Pärtytyli, Sirkka och Pentti – namn i 1918 års almanacka som utmönstrats och bibehållits') namnen i almanackan 1918 med namnen i almanackan 2018. Ett annat jubileumsår behandlar MINNA SAARELMA-PAUKKALA i artikeln *Martti ja moni muu etunimi* ('Martti och många andra förnamn', i Kielikello 2017:4). Där beskriver förf. hur reformationen år 1517 återspeglas i det finska namnförrådet.

Personnamn är också ämnet för MINNA NAKARIS artikel *Namnfrasen visar kvinnans ställning i Finland 1780–1930* (i NORNA-rapporter 96) om hur namnfraser avspeglar den samhälleliga utvecklingen och specifikt kvinnans ställning i det finländska samhället under den nämnda tiden. Med *namnfras* avser förf. olika kombinationer av titlar, förnamn, patronymika och tillnamn som kvinnor benämns med i historiska dokument, såväl kyrkliga och statliga som privata. Bl.a. beskriver artikeln hur kvinnans inträde på arbetsmarknaden och i utbildningen också syns i offentliga namnkällor från början av 1900-talet; ogifta kvinnor bär inte längre titlar som matrosdotter eller bondedotter utan bär egna yrkesbeteckningar som t.ex. sömmerska. KAJ BORG lägger i sin artikel *Identitet i ljuset av interpersonella metafunktioner i ett historiskt dopnamnsmaterial* (i NORNA-rapporter 94) fram ett förslag till en teoretisk ram för en funktionell analys av namngivning. Med hjälp av teoretiska impulser från kognitiv psykologi, systemisk-funktionell grammatik och etnolingvistik beskriver han namngivningen som en betydelseskapande process där de givna namnen betraktas som primärt funktionella enheter.

Ortnamnen är i fokus i en rad artiklar. VÄINÖ SYRJÄLÄ diskuterar i sin artikel *Svenskfinland på främmande språk – förhållandet mellan namn och ställe* (i NORNA-rapporter 96) hur språkbrukare motiverar valet mellan finska och svenska parallellnamn när de talar ett främmande språk. Modersmålet och vana träder fram som de viktigaste faktorerna, men både namnet i sig och stället kan påverka namnvalet. I linje med kulturgeografiska teorier skiljer förf. här mellan å ena sidan den geografiska *platsen* (eng. *space*), å andra sidan *stället* (eng. *place*) som även omfattar de kulturella och identitetsskapande betydelse en plats har för namnbrukarna. TAARNA VALTONEN jämför i sin artikel *Place name loaning patterns as cultural survival strategies in Sami contexts* (i Journal of Northern Studies 11:1) mönstren för ortnamnslån i ett sydsamiskt respektive ett enaresamiskt område. Olika kulturella strategier har resulterat i olika namnsystem: en puristisk attityd i det sydsamiska området har lett till att separata svenska namn har skapats, medan en öppnare attityd i det enaresamiska området har lett till att enaresamiskan delar namn med finskan. JAN-OLA ÖSTMAN diskuterar i sin artikel *Lingvistiska dialektlandskap, estetik och språklig intervention* (i Nordica Helsingiensia 48) ambivalensen i den offentliga dialektens funktion genom att skärskåda dialektala namnskyltar i ett litet samhälle i Österbotten. Förf. studerar både icke-officiella skyltar som satts upp mer eller mindre spontant av enskilda personer, s.k. bottom up-skyltar, och skyltar som satts upp av kommunen, s.k. top down-skyltar, som småningom ersatt de icke-officiella skyltarna.

Två artiklar behandlar namn i skönlitteratur. TERHI AINIALA och LIEVEN AMEEL undersöker i sin artikel *Känslan av namn i stadslitteraturen: ortnamn som indikatorer i Helsingforsromaner* (i NORNA-rapporter 94) vilken bety-

delse ortnamn har i romaner, på vilket sätt de skapar den litterära världen och vilka konsekvenserna är om läsaren inte känner till de ortnamn som används. Som material använder förf. två romaner skrivna av nutida finländska författare, en på svenska och en på finska. De analyserar även översättningar av romanerna, samt enkäter som besvarats av olika studentgrupper som läst romanerna. Studien visar bl.a. att ortnamnen på ett aktivt sätt bidrar till att skapa och upprätthålla associativa betydelser. Det är inte bara ortnamnens relation till den omgivande världen som är betydelsefull, utan även relationen till andra fiktiva texter, t.ex. av samma författare. SIRKKA PAIKKALA beskriver i sin artikel "*Juhani Juhaninpoika Jukola, Toukolan kylästä!*" – *Seitsemän veljeksen nimikäytäntöä* ("Juhani Juhanisson Jukola, från Toukola by!" – Om användningen av namn i Sju bröder', i Kielikello 2017:3) hur namnen som används i Aleksis Kivis roman *Sju bröder* från 1870 speglar verkligheten i samhället där den skrevs. Romanen innehåller en mångfald av personnamn och ortnamn som kopplar samman romanen med olika områden kring Nurmijärvi och vidare i Nyland och Tavastland. Kivis roman *Sju bröder* är en av de första romaner som skrevs på finska.

Även fartygsnamn har studerats under året. I artikeln *Nordiska fartygsnamn från 1800-talets första decennier i ett komparativt perspektiv* (i NORNA-rapporter 96) redogör ANITA SCHYBERGSON och OLE-JØRGEN JOHANNESSEN för namn på fartyg i de nordiska länderna på 1830-talet. Artikeln presenteras närmare i avsnitt 2.5.

Pamela Gustavsson Väinö Syrjälä

2.3. Färöarna

I artiklen *Samansetingin Gjó-kinn í føroyskum staðarnøvnum* (i Fróðskaparrit 64, 2017) behandlar EIVIND WEYHE tre færøske stednavne og påpeger, at vi har en sammensætning med substantiverne *gjógv* f. og *kinn* f. (el. *kinnur* m.) i dem alle. I to af navnene har accentforholdene gjort, at det sidste led er svækket, og derfor er navnets betydning blevet utydelig og uigennemsigtig for sprogbrugeren. Derved er der åbnet op for en morfologisk reanalyse, som kan ses i navneformerne *Jókin* og (*i*) *Gjøkkjum*. På den anden side har det tredje navn, *Gjókinnin*, bevaret sin gennemskuelighed.

I artiklen *Harðgreip(a)* (i Fróðskaparrit 64, 2017) påviser EIVIND WEYHE, at et substantiv *harðgreip(a)* f. forekommer i tre færøske stednavne, men dog i forskellige former. I et tilfælde er *Halgreip* navn på et stykke af den dyrkede indmark, i et andet tilfælde er *Harðgreipa* navn på en mindre opdyrket jordlod af udmarken, og i det tredje tilfælde er pluralisformen *Harðgreipur* (eller *Harðgreipir*) navn på tre fjeldvægge i udmarken. Forf. sætter navnet i forbin-

delse med oldnordisk *harðgreipr* adj. ‘hårdhændet’ (som findes i tilnavne og kæmpe- og jættenavne og lignende substantiver i andre nordiske sprog). Det bliver vurderet, hvad betydningen kan have været i færøsk, og det anses, at navngivelsen kan sigte til vanskelige omstændigheder i forbindelse med dyrkning og færdsel.

I *Fólkanavnahagtöl fyrri ár 2016* (i *Álmanakkin* 2017, Tórshavn 2016) gennemgår ANFINNUR JOHANSEN statistikken over alle døbt/navngivne børns (320 drenge og 309 piger) for-, mellem- og efternavne for året 2016 samt årets giftenavne. *Benjamin* er det mest populære drengenavn og *Maria* det mest populære pigenavn.

Anfinnur Johansen

2.4. Island

Of the onomastic publications dealing with Icelandic names and naming published in 2017, I wish to mention three in particular. BIRNA LÁRUSDÓTTIR’s paper *Að nema land með nafni: sagan af Surtsey* (‘Land taking by naming: The story of Surtsey’, in *Skírnir* 191, 2017) discusses the process of naming Surtsey, a new island born out of a volcanic eruption in 1963. The birth of the island caused territorial disputes, manifested in debates about what the new land should be called. Lárusdóttir analyses the discourse that unfolded in the media in the days and weeks following the start of the eruption. Her discussion concerns how names can symbolically represent the values of groups behind them, such as scientists, local communities, scholars and the Icelandic state. To give a few examples, suggestions included names such as *Ísleifsey*, after a boat in the vicinity when the eruption began; *Frakkey* (French Island), named after French journalists who were the first to set foot on the island; *Vesturey*, suggested by local people in the Vestmanna Islands; and finally *Surtsey*, referring to the giant of Norse mythology who controlled fire. This paper forms part of a more extensive research project investigating naming processes and the role of place-names and naming in daily life in Iceland.

During World War II, Iceland was invaded by the British, and later soldiers from the United States took over its defence. GUÐLAUGUR GUÐMUNDSSON, in *Erlend nöfn á Innnesjum: Arfur seinni heimsstyrjaldar í örnefnum á höfuðborgarsvæðinu* (‘Foreign names in Innnes: Second World War heritage in place-names in the greater Reykjavík area’, in *Orð og tunga* 19, 2017), discusses the effects that both British and American soldiers had on the Icelandic place-name record during the war – mainly by naming camps, roads and other important features in the landscape. His analysis shows that easier pronunciation was definitely a factor in the renaming process – many Icelandic place-

names proved difficult for the soldiers, encouraging the creation of new ones. One of the main conclusions of the paper is that there seems to have been a difference in naming strategies between British and American soldiers. Soldiers from the US tended to use names of heroes in the US army, while British soldiers were fonder of names already known from districts and areas of England and Scotland. Although quite a few names appeared during the war, they did not survive among Icelanders and quickly disappeared as soon as the war was over.

PÁLL BJÖRNSSON, in *Ættarnöfn – eður ei: Greining á deilum um ættarnöfn á Íslandi frá 1850–1925* ('The issue of family names: Analysing the debate in Iceland on family names 1850–1925', in *Saga: Tímarit Sögufélags* LV:2, 2017), analyses a prolonged debate about the use of family names (hereditary surnames) in Iceland, which began as early as the mid 19th century and concerned the long-existing custom of bearing a patronymic and whether it was appropriate to adopt the new fashion of family names. The author focuses on the period between the middle of the 19th century and 1925 and explores public discussion of the issue, mainly in newspapers and magazines (accessible on www.timarit.is). Many of those who supported family names were concerned about the image of Icelanders abroad and considered such names more modern than the old-fashioned patronymics. Those who were against them claimed it was important to preserve Icelandic linguistic customs as part of the country's heritage. In summary, the conclusion drawn is that the debate was largely about identity struggles and different ideologies, ranging from nationalism to individualism.

Birna Lárusdóttir

2.5 Norge

Tidsskriftet *Namn og nemne* (NN) 34 (2017) kom i februar 2018. Meldingsbladet *Nytt om navn* kom med eit dobbelhefte, hefte 63–64, for 2017 sommeren 2018.

INGE SÆRHEIM tek i *Kniven, Klemma og Knogane. Usamansette skjernamn som skildrar individuelle eigenskapar* (i NORNA-rapporter 94) føre seg individualisering i namngjeving av skjer og grunnar. Slike yngre namn inneheld ikkje lokalitetsord for t.d. 'øy' og 'fjord'. Namna minner såleis om dei eldste øy- og fjordnamna som er laga til avleiingssuffiks og terrengord. Desse yngre usamansette namna fortel ofte om dynamiske krefter i sjøen, og dei kan átvara om å vera ekstra på vakt når ein er ute i båt. Særleg vektlegg han husdyrnamn nytta i namnelaginga og at namna reflekterer eit mannsdominert namnebrukarmiljø. I artikkelen *Spretta, Sprøtta og Springaren. Individualitet i skjer-*

gardsnamn (i NoB 105) har same forfattar mykje den same problemstillinga og tilnærminga til eldre og yngre skjergardsnamn. Namneutvalet er her litt annleis, og det geografiske perspektivet noko større.

I *Stadnamn som språk- og kulturhistoriske kjelder. Eit oversyn med nokre spørsmål og mogelege svar sett ut frå sørvestnorsk materiale* (i NORNA-rapporter 96) drøftar SÆRHEIM stadnamn som kjelder til språk- og kulturhistorie. Forf. vektlegg at ein må vera nøye med korleis namna har vorte traderte og tolka. Han gjev gode døme på korleis namneforskarar seg i mellom meto-disk har hatt ulike oppfatningar og tolkingar. Artikkelen tek føre seg namn som språkhistoriske og kulturhistoriske kjelder og dokumenterer korleis språklege tilhøve påverkar kulturhistoriske tolkingar, og motsett korleis kul-turhistoriske tilhøve kan påverka dei språkhistoriske forståingane.

I artikkelen *Coastal naming in areas with Norse influence in the North Atlantic Region* (i NORNA-rapporter 95) ser same forf. på korleis toponym frå område med norrøn påverknad i det nordatlantiske området viser likskap med det norrøne heimlandet i Skandinavia, kulturelt og språkleg.

Norske gardsnamn har lenge interessert namneforskarar, og tolkingsfram-legga kan ha variert frå tid til tid. I *Ullandhaug – kva tyder namnet? (Frå haug ok heidni 2017)* drøftar INGE SÆRHEIM om *Ullandhaug* har ein sakral eller ein topografisk utmerkingslekk. Forf. gjev fleire tolkingsalternativ og hamnar på ei sakral tolking til gudenamnet *Ull*.

I *Kuli-steinen og landsnamnet Noreg* (i NN 34) av JAMES E. KNIRK vert tol-kinga av andrelekken i den tidlegaste innskrifta av namnet *Noreg* diskutert. Innskrifta finst på *Kuli-steinen*, ein runestein som opphavleg stod på øya Kuli i Smøla på Nordmøre. Utgangspunktet er at Jan Ragnar Hagland ut frå mikro-kartering med lasermåling på 1990-talet har nylese andrelekken som «at det fanst eit alternativ *-riki* så tidleg som i fyrstninga av 1000-talet». Forf. er usamd og viser til at ei nyleg utført laserskanning kan gje betre lesemåtar enn den grove skanninga frå 1990-talet.

*Det hypotetiske gårdsnavnet *Sukulrud i Spydeberg – onomastikk og pri-mærkilder* (i NN 34) er eit onomastisk-metodisk oppgjer med Margit Hars-sons hypotese om at det fanst eit gardsnamn **Sukulrud* i Spydeberg i mellom-alderen. I hypotesen inngår òg at fyrstelekken i **Sukulrud* mest truleg er mannsnamnet *Sakulfr*, og at dette kan vera ein variant av namnet *Sverker*. For-fattaren ATLE STEINAR LANGEKIEHL viser at Harsson har gjort for dårleg kjel-dekritisk arbeid. Konklusjonen er at det aldri har funnest eit gardsnamn **Sukulrud* i Spydeberg og at *Sakulv* heller ikkje har funnest i andre norske to-ponym.

RAGNALD LIEN gjev i *Bruse- i gards- og bruksnavn* (i NN 34) ei framstel-ling av ulike tolkingar av førelekken *Bruse-* i norske gardsnamn. Forf. kjem fram til at *Bruse*-namn frå mellomalderen er laga til eit mannsnamn eller eit

mannstilnamn *Brúsi*. Nokre få namn kan vera laga til plantenemninga *bruse*. Yngre namn kan vera laga til *bruse* i tydinga ‘vid og tett busk’, som onomatoetikon til *elvebrus* eller til *bruse* i tydinga ‘tørr furu’. I nyare gardsnamn er tydinga usikker eller kan vera oppkalling.

I *The transmission of toponyms in language shift societies* (i Socio-onomastics; sjå avsnitt 2.2) undersøker AUD-KIRSTI PEDERSEN korleis stadnamn blir overførte mellom språk i samfunn med språkskifte frå eit minoritets- til eit majoritetsspråk. Døma er frå område som Nord-Noreg, Orknøyane og Normandie. Dei ulike onomastiske resultata viser seg å kunna ha samanheng med m.a. den sosiale statusen til minoritetsgruppene, ulik tilgang til skriftkunne og skilnader i språklege haldningar.

GUNNSTEIN AKSELBERG drøftar i *Toponymgjenbruk knytt til moderne samferdsle gjennom gamalt kulturlandskap. Om stasjons- og haldeplassnamn langs Vossebanen og Bergensbanen frå Bergen til Finse* (i NORNA-rapporter 96) korleis eldre, tradisjonelle stadnamn vert nytta i ny namnelaging. Materialet er namn knytte til moderne kommunikasjon: stasjons- og haldeplassnamn. Tradisjonelle stadnamn vert nytta som nye stasjons- og haldeplassnamn gjennom parallell eller dobbel toponymbruk ved at same namneforma vert nytta om to ulikt avgrensa denotatum, eit primært og eit sekundært, som kan vera meir eller mindre topografisk identiske.

I *Reconstructing historical onomasticons with focus on the place name generic tuit in Normandy compared to the generic thwaite in Britain. How onomasticians approach and identify Norse name compositions, geographic distributions, age and their denoted settlements* (i NORNA-rapporter 95) drøftar same forf. korleis namnegranskarar har tolka nordisk busetjing knytt til stadnamn med grunnorda *tuit* og *thwaite*, jf. norrønt *þveit*, i koloniområde som Normandie og England. Akselberg prøver å avdekkja slik namngjeving ved å studera ulike sett av parameter som er nytta i tolkinga av namna, og han diskuterer korleis ulike parametersett kan vera fruktbare i rekonstruksjonen av historiske onomastikon.

BOTOLV HELLELAND gjennomfører i *Det språklege landsskapet langs Karl Johans gate i Oslo. Kva seier det om bruken av rommet, sendarar og mottakarar* (i NORNA-rapporter 96) ein synkron onomastisk analyse av det språklege landsskapet i Karl Johans gate i Oslo. Målet er å kasta lys over maktstrukturar som namn og skilt uttrykkjer i det offentlege rommet der fleirnasjonale konsern dominerer over det offentlege, og der einskildtiltak og periodiske uttryksformer finst nedst i maktpyramiden. Tilnærminga er den relativt nye disiplinen språklege landsskap, som har fått godt fotfeste i onomastiske analysar av det urbane rommet. Ut frå rundt 100 registreringar i Karl Johans gate konkluderer forf. med at 2/3 har innslag av engelsk. Det internasjonale preget står sterkt. Helleland finn tre hovudgrupper av aktørar: det offentlege, det

kommersielle og dei meir tilfeldige. Dei dominerande er næringslivet, dels drivne av multinasjonale selskap. Målet er å fremja sal og omsetning.

I *Dénominations d'après des noms de lieux étrangers en Norvège* (i NORNA-rapporter 95) tek same forf. føre seg namngjeving av stader i Noreg som er namngjevne på grunnlag av stadnamn utanfor Noreg. Materialet har namn frå mange stader i verda, flest frå Tyskland og Skandinavia. Den store mengda av namn i Noreg med framandt opphav viser at nordmenn har hatt omfattande kontakt med utlandet gjennom tida.

I *Old Scandinavian place-names in contact* (i NORNA-rapporter 95) jamfører BERIT SANDNES mønster i stadnamn i område busette frå Skandinavia i vikingtida på Orknøyane og i Normandie. I Danelagen er nordiske busetjingsnamn laga til dei vanlegaste danske namneelementa i tida, som *by* og *þorp*, medan det i Normandie kan vera etablert franske namnemønster frå starten av.

OLE-JØRGEN JOHANNESSEN har saman med den finlandssvenske namneforskarer ANITA SCHYBERGSON jamført skipsnamn i Sverige, Noreg, Finland og Danmark (i NORNA-rapporter 96). Analysen byggjer på eit nautonomastikon som forf. har registrert i nordiske skipsregister på 1830-talet. Materialet deler dei inn i skipsnamn henta frå antikk mytologi, nordisk og finsk mytologi, og i kategoriane kvinnenamn, mannsnamn, kjente personar, slektsnamn, royale namn, historiske personar og religiøse personlegdomar, og dessutan stadnamn. Studien har synkron profil, og dei femten mest frekvente skipsnamna i dei fire landa blir undersøkte. Kvinnenamn står sterkt i Danmark og Sverige, medan antikke namn står sterkast i Finland. Dei kulturelle likskapane mellom Noreg og Danmark på den eine sida og Sverige og Finland på den andre, er karakteristisk.

GUDLAUG NEDRELID tek opp sentrale metodiske spørsmål i *Munnlege kjelder i namnegranskinga* (i NORNA-rapporter 96). Nedrelid diskuterer kva munnlege kjelder er, presenterer ulike typar munnlege kjelder, drøftar om munnlege kjelder kan vera skriftlege og om dei er truverdige. Kan ein vera sin eigen munnlege informant, og kvifor bruka munnlege kjelder? Artikkelen har ein sterk praktisk, metodisk og pragmatisk karakter.

I 1917 blei det opna for at norsk skriftspråk kunna ta i bruk grafemet *å* i staden for *aa*. Endringa var valfri til 1938, då grafemet *å* blei obligatorisk. I artikkelen *Aase eller Åse – i kva grad har rettskrivingsendringa aa > å verka inn på bruken av aa og å i personnamn?* (i SAS 34) undersøker GULBRAND ALHAUG kva dette fekk å seia for skrivemåten av for- og etternamn. Materialet er frå folketeljingane 1865, 1900, 1910, og i tillegg materiale som går fram til 2007. Alhaug finn at det skjer ein overgang til bruk av *å* i fornamn utover 1900-talet slik at blant dei som er fødte etter 1960, er det ca. 90 % som skriv fornamnet sitt med *å* vs. 10 % *aa*. Etternamna følgjer ikkje dette mønsteret. Ei overvekt av mannsnamn med *å* blir forklart med at fleire manns- enn kvinne-

namn har /å/-lyd, og at det blant mannsnamna er fleire nordiske namn jamført med kvinnenamna, og /å/-lyden er vanlegare i nordiske namn enn i andre namn. Bruken av *å* i fornamn aukar utover 1900-talet trass i at Alhaug finn at skrivemåten *aa* blir rekna som «finare» enn *å*.

Same forf. tar føre seg bokstavar i namn også i arbeidet «*Oberstløytnant B.J. Petersen*» og «*Stasjonsmester S. Lystad*». *Forbokstav i staden for fullt fornamn – eit statussymbol på slutten av 1800-talet i Stange og Romedal* (i Gammalt frå Stange og Romedal, 2017). Ein del prominente personar i samfunnet er blitt kjende ved at dei er omtala med forbokstaven i fornamnet saman med etternamnet; historikaren P. A. Munch er eit velkjent døme og forretningsfolk har gjerne følgt dette mønsteret. Alhaug undersøker yrket til folk med slike namn i folketeljinga 1900 i Stange og Romedal i Hedmark fylke. Førekomsten er låg, berre 3,4 % i Stange og 2,1 % i Romedal. Dei fleste med slike namn finn vi i det øvste samfunnssjiktet, men ingen er kvinner, og heller ingen husmenn.

I *Etternamnssystemet i bygd og by på slutten av 1800-talet. Ei samanlikning mellom Hamar, Stange og Romedal* (i NN 34) går ALHAUG inn på ei anna side ved personnamna i Stange og Romedal, og no er også byen Hamar med. Materialet er frå folketeljinga 1900. Etternamna til 15 970 personar blir undersøkte. Alhaug ser etter variasjon knytt til kjønn og motsetnaden by–land, og i det ligg ulik sosial bakgrunn. Namna fell i fire hovudgrupper: namn på *-sen* og *-datter*, gardsnamn og andre namn. Det er store skilnader i førekomsten av namnetypane mellom områda. Den tradisjonelle typen på *-sen/-datter* held seg best i det mest rurale området, Romedal, mens gardsnamntypen, som er i frammarsj, er størst i Hamar. Stange er i ein mellomposisjon. Eit interessant mønster avteiknar seg i kvinneetternamna: Romedal har flest primærpatronym på *-datter*, mens Hamar har få namn av denne typen. Arbeidet til Alhaug gjev ny kunnskap om etternamna i ei tid då etternamnsskikken var under sterk omlegging i Noreg.

I *Naming of children in Finnish and Finnish-Norwegian families in Norway* (i Socio-onomastics, sjå avsnitt 2.2) skriv GULBRAND ALHAUG og MINNA SAARELMA om namngjeving av barn fødde 1990–2006 i finske og finsk-norske familiar i Noreg. Forfattarane finn at mor har mest å seia for val av namn. Namna til barna blir klassifiserte som finske, skandinaviske og andre namn. Flest barn som får finske namn, finst i familiar der både far og mor er finske. I dei to andre gruppene er det færre finske namn. I dei finske familiane er det lite bruk av skandinaviske namn, men det er noko meir bruk i dei to andre gruppene. I alle gruppene er «andre namn», tolka som kompromissnamn, vanlegast for begge kjønn. Kompromissnamn er namn som kan fungera i både finsk- og norskspråklege kontekstar, og dei er mest brukte i finsk-norske familiar.

GUDLAUG NEDRELID gjev i artikkelen *Nordisk namnerenessanse i norske førenamn* (i Scripta Neophilologica Posnaniensia 17) eit kortfatta, men godt innblikk i norsk personnamnskikk frå midten av 1800-talet og framover. Den nordiske namnerenessansen er eit omgrep nytta om namneskikken i andre halvdel av 1800-talet. Namngjevinga blei påverka av namn og namneformer i sagaomsetjingar og annan litteratur, og namn frå norrøn tid blei tekne i ny bruk. Nye historiserande namn av dialektale namneformer frå norrøn tid kom i bruk, og namn med lokal utbreiing fekk allmenn utbreiing. I tillegg oppstod nylagingar der gamle namneledd blei kombinerte på nye måtar. Forf. gjev òg eit oversyn over litteratur om norsk personnamnskikk frå midten av 1800-talet og framover, og viser kva som karakteriserte fornamskikken innan namnerenessansen oppstod som mote.

Gunnstein Akselberg Aud-Kirsti Pedersen

2.6 Sverige

Året 2017 var produktivt för de svenska namnforskarna som utkommit med ett åttiotat publikationer. Förutom artikelbidrag i olika tidskrifter, serier och konferensrapporter kan här också noteras en festskrift till Eva Nyman och en bibliografi över Svante Strandbergs samlade skrifter.

Ett särskilt framträdande tema i årets publikationsskörd är namn i språkkontakt och flerspråkiga miljöer. ALEXANDRA PETRULEVICH ger i »Utländskt», »inhemskt» och ortnamnsanpassning. *Finns det universella anpassningsprinciper?* (i NN 34) ett viktigt teoretiskt bidrag. Artikeln tar avstamp i förf:s avhandling (Petrulevich 2016) men vidareutvecklar de teoretiska resonemangen beträffande olika typer av anpassningsstrategier, hur de fortlöper och samverkar. Förf. utgår från en modell, utarbetad för att kunna diskutera namnanpassningsstrategier utifrån namnbrukarens kompetens i källspråket. Intressanta är de strukturella likheterna mellan ortnamnsanpassning och analogiska processer, vilket öppnar upp för ytterligare diskussioner. Även MICHELLE WALDISPÜHLS artikel *Flerspråkiga medeltida pilgrimer?* (i NORNA-rapporter 96) diskuterar namnanpassning i förhållande till namnbrukarens kompetens i källspråket, men med fokus på personnamn. Utifrån en pilotstudie av en broderskapsbok från klostret i Reichenau (från 800-talet) analyseras hur nordiska namn nedteknats i en tyskspråkig kontext. Förf. konstaterar att flera av de anpassningsstrategier som påvisats för ortnamn också tycks gälla för personnamn, men påpekar att det även finns viktiga skillnader mellan namntyperna som behöver utredas vidare. I artikeln *Bohuslänska namn i främmande källor* (i NORNA-rapporter 96) diskuterar BIRGIT FALCK-KJÄLLQUIST språklig kontakt mellan hansatidens bohusläningar och sjöfarande nordtyskar och neder-

ländare. Med fokus på samtida förhållanden har MARIA LÖFDAHL, SOFIA TINGSSELL & LENA WENNER analyserat *Möten, motstånd och gränser – flerspråkiga namnstrategier* (i Svenskans beskrivning 35, 2016). Här diskuteras namn och anpassningsstrategier bland flerspråkiga barn, vuxna nyanlända och en grupp resanderomer. Utifrån postkoloniala teorier visas också hur studiet av namnbruk kan tydliggöra minoritetsgruppers varierande förhållningssätt till den svenska majoritetskulturen. En nyttig forskningsöversikt över *Ortnamnens funktioner i flerspråkiga områden* ges av DANIEL ANDERSSON i en artikel med samma namn (i Mellannorrland i centrum, se närmare nedan).

Personnamn i samtida språkkontakt behandlas av MÄRIT FRÄNDÉN i den nydanande artikeln »*Det är ju så vi alltid har uttalat det*» (i SAS 34) som fokuserar på de invandrade namnens utveckling i Sverige. Utifrån intervjuer med såväl första som andra generationens invandrare visar förf. hur uttalet av invandrade efternamn genom successiva processer förändras och försvenskas av både namnbärare och omgivning. LEILA MATTFOLKS artikel *Attitudes towards globalized company names* (i Socio-onomastics, se avsnitt 2.2) är ett teoretiskt och metodiskt intressant bidrag till forskningen om engelskans inflytande på målspråk. Genom undersökningar av implicit och explicit attityd visar förf. att språkbrukare har en annan inställning till engelska lånord än till engelska namn och sätter därmed fingret på det faktum att namn intar en särställning i språket.

Vid NORNA:s 46 symposium i Tammerfors (NORNA-rapporter 94) berörde flera svenska bidrag namns betydelse för kulturell identitet och känsla av tillhörighet i en flerspråkig kontext. MÄRIT FRÄNDÉN ger här ännu ett viktigt bidrag med »*En liten identitetsgrej*» eller »*bara en kod*»? som visar att ett kulturellt markerat efternamn kan markera gruppidentitet såväl inom gruppen som ut mot samhället. Intressant är också att namnets kulturella symbolvärde tycks bli särskilt viktigt för dem som annars saknar stark koppling till det aktuella språket/den aktuella kulturen. Detta berör också CHARLOTTE HAGSTRÖM i *Från Kim till Sara och tillbaka till Kim* som belyser hur adopterade personer förhåller sig till sina namn. Detta angelägna ämne har studerats mycket lite i Sverige och förf. belyser dess komplexitet genom att problematisera motsättningen mellan barnets och föräldrarnas perspektiv på namnfrågan, liksom hur den adopterades syn på namnet kan förändras under livet.

Namnens roll i det (fler)språkliga landskapet är ett annat återkommande tema. I *Från Ebbes hörna till Alsalam moské* (i NORNA-rapporter 94) belyser MARIA LÖFDAHL & LENA WENNER hur flerspråkighet kan ta sig en mängd olika uttryck i namnbruket i ett språkligt landskap. Genom detaljerade analyser av skyltar i Göteborg visas hur språkliga hierarkier och kollektiva gruppidentiteter skapas genom namn- och språkval. Särskilt intressant är analysen av multimodalitet och visuella hierarkier som tydliggör hur namn samspelar med andra semiotiska resurser. En liknande studie redovisar Löfdahl i *Från Belle-*

vue till Halabja (i NoB 105), där även det religiösa landskapet uppmärksammas. Även LARS-ERIK EDLUND diskuterar namn i det språkliga landskapet i *Ortnamn och identitetsprocesser* (i NORNA-rapporter 94). Med utgångspunkt i debatterna kring införandet av några samiska ortnamn på skyltar i Västerbotten visar förf. namns betydelse för synliggörande och språklig revitalisering, men också namns förmåga att skapa intressekonflikter mellan olika minoritetsgrupper.

Två av de svenska bidragen i NORNA-rapporter 94 berör ungdomars onomastiska identitetsskapande. LINNEA GUSTAFSSONS *Binamnens betydelse för identitetsskapandet* baseras på en tidigare monografi (Gustafsson 2016) och visar att ungdomstiden är den tid i livet då flest personer får binamn, men också att de flesta binamn är situationsbundna och kopplade till en specifik del av identiteten. KATHARINA LEIBRINGS artikel »Bra namn borde rulla av tungan» behandlar tonåringars attityder till förnamn. Studien väcker bl.a. intressanta frågor om förändring av namnpreferenser, då ungdomarna tar avstånd från vissa namn som enligt tregenerationscykeln torde bli särskilt vanliga bland deras framtida barn. Vidare noteras en övervikt av mansnamn bland de namn som tonåringarna beskriver som »fula», medan de namn som beskrivs som »fina» innehåller en övervikt av kvinnonamn, vilket enligt förf. möjligen kan kopplas till könsstereotyper.

Namn och genus behandlas i flera arbeten. LINNEA GUSTAFSSON antar ett intersektionellt perspektiv i *Förnamn med klass: fonetisk ljudsymbolism i ett intersektionellt perspektiv* (i NORNA-rapporter 96). Med hjälp av teorier om ljudsymbolism analyseras den svenska adelskalenderns flick- och pojknamn 1998–2015 och jämförs med namnstatistik för hela befolkningen under samma period. Förf. visar att det inom adeln – särskilt bland flicknamnen – i högre grad tycks förekomma strukturer eller fonem som annars oftare ses i pojknamn, och ett spännande resonemang förs om hur denna manliga ljudsymbolik kan tolkas. En annan intersektionell analys görs i *Kön, sexualitet och nationalitet i nordiska namnlagar* (i SAS 34) av KARIN HAGREN IDEVALL. Denna kritiska textanalys visar att Nordens personnamnslagar inte är neutralt utformade utan bl.a. reproducerar en binär könsuppfattning och osynliggör eller särbehandlar transpersoner.

Namn i relation till identitet diskuterar EMILIA ALDRIN i *Vad säger mitt namn om mig?* (i NORNA-rapporter 96). Ur ett folkonomastiskt perspektiv studeras vuxna personers relation till sina namn. Den känsla av identitet som informanterna upplever vara kopplad till namnet visar sig sjunka i intensitet i relation till stigande ålder. I vad som kan betecknas som ett pionjärbete redogör samma förf. för en systematisk litteraturstudie utifrån sökningar i en nationell och en internationell databas (i SAS 34). Föremålet för studien är forskning om ungdomars bruk av namn och andra tilltalsformer. Förf. identifierar

ett antal centrala teman: lekfullhet, makt och motstånd samt identitet, och finner ett antal forskningsluckor, såsom beträffande det situerade bruket av namn bland ungdomar. Ännu ett pionjärbete i SAS 34 är MÄRIT FRÄNDÉNS *Hemmingsson och Thomsson. Lokalt vanliga svenska -son-namn*. Förf. visar att det finns betydande regional variation inom dagens efternamnsskick, både vad gäller den sammanlagda frekvensen av -son-namn och vad gäller enskilda namn, och att denna variation till stor del bör gå tillbaka på äldre förhållanden. Intressant är också att till synes obetydliga stavningsvarianter, som *Matsson/Mattsson*, uppvisar sinsemellan klart åtskild utbredning. I *Namn och nutidskänsla. Semantiska fält i nybildade efternamn* (i NORNA-rapporter 96) analyserar KATHARINA LEIBRING nybildade efternamn som godkänts 2013–2015 och konstaterar att de uppvisar namnelement från tidigare mindre brukade semantiska fält. Majoriteten är fortfarande sammansättningar, men de innehåller i allt högre grad ord ur allmänspråket. I vilken mån den nya namn-lagen stävjar nynamn bildarnas fantasi återstår att se.

Personnamn i äldre tid har under året behandlats bl.a. av LENNART RYMAN. I *Vad gör Sveriges medeltida personnamn i Jämtland, Härjedalen och Bohuslän?* (i NORNA-rapporter 96) och i *Vad gör Sveriges medeltida personnamn i Finland?* (i NORNA-rapporter 94) gör förf. bl.a. en kritisk granskning av SMP-redaktionens val att inkludera de under medeltiden norska landskapen och utesluta vissa finska namnbelägg från ordboken.

I artikeln *Att göra namnlexikon – tankar kring några aktuella arbeten i Sverige* (i LexicoNordica 24) frågar sig KATHARINA LEIBRING hur dagens svenska namnlexikon ser ut och hur de kan se ut i framtiden. Här beskrivs uppläggningen av SOL (2003, 2 uppl. 2016) och Förnamn i Sverige (Eva Brylla, 2004). En slutsats är att ett mer systematiskt bruk av lexikografiska förhållningssätt skulle vara till gagn för framtida projekt. Förf. drar även upp riktlinjerna för en framtida digital ordbok över svenska efternamn och pläderar för digitala verktyg och plattformar. I samma volym tar EVA THELIN upp bruket av ortnamn i J. E. Rietz Svenskt dialekt-lexicon (1862–67). Det framgår att Rietz behandling av ortnamn är synnerligen godtycklig. Förf:s koncentrerade och klara framställning ger anledning till reflektioner över vilken funktion ortnamn skulle kunna fylla i ett modernt dialektlexikon.

Leibring har också behandlat djurnamn i ett par artiklar. Den mest omfattande granskningen presenteras i *Silkedockan och Generalen. Namn och dialektala benämningar på getter och bockar i Sverige* (i Geten i Sverige – kulturhistoriska och samtida perspektiv, Uppsala 2017). Namnen liknar de som nötkreatur får och kan delas in i kategorier som karakteriserande namn (utseende och beteende), allmänt berömmade namn (som *Silkedocka*) och mänskliga titlar (t.ex. *Generalen*). Förf. hittar också flera belägg på frågenamn (som *Fråga'n*).

LENNART HAGÅSEN ger i *Malstastenens nur i uika återigen* (i OUÅ 2017) en ny och övertygande läsning av runstenssekvensen **nur i uika**, i vilken han urskiljer ett **Vikarna*, en bebyggelse sannolikt bestående av tre gårdar belägna vid dåtida havsvikar. Inte mindre än sex publikationer av MAGNUS KÄLLSTRÖM har berört personnamn i runinskrifter, varav fyra skall tas upp här. Genom noteringar och skisser utförda av Olof och Anders Celsius korregerar han i *Några runologiska bidrag av Anders Celsius* (i OUÅ 2017) den vikingatida personnamnskorpusen. Bl.a. visas att det ovanliga *Munulfr* förekommer på en sten. I *Ett oläst namn på Igelstasten i Östertälje* (i SAS 34) framkommer att den tidigare otolkade runstenen bör innehålla ett nästan okänt mansnamn *Øygrīmr*. I ett annat bidrag i samma volym argumenterar förf., utifrån ett belägg **olli** från Anga kyrka, Gotland, övertygande för att tre andra medeltida runföljder (**oli** o.d.) snarare bör tolkas som *Olle* än, som tidigare antagits, *Ole*. Även en vikingatida runföljd från Östergötland ses som möjlig att omtolka till *Olle* (jfr NRL under *Öli*). I *Une, Karl och Ane. Tre föregivna personnamn på runstenen vid Selångers kyrkoruin (M 10)* (i *Mellannorrland i centrum*, se nedan) avskaffar förf. definitivt ett problematiskt *Unir* (se NRL) och diskuterar den möjliga förekomsten av ett **Æini*, fsv. **Ene*.

Namnforskaren Eva Nyman hyllades under 2017 med festskriften *Mellannorrland i centrum. Språkliga och historiska studier tillägnade professor Eva Nyman*, redigerad av Lars-Erik Edlund & Elżbieta Strzelecka under medverkan av Thorsten Andersson (Umeå 2017, Kungl. Skytteanska Samfundets Handlingar 77; Nordsvenska 26). Ett flertal av artiklarna behandlar namn, framför allt norrländska. Två artiklar rör ortnamn i Jämtland: OLOF HOLMS *Namnet Andersön i Storsjön i Jämtland – förhistoriskt eller medeltida?* och PER VIKSTRANDS *De jämtländska sockennamnen Marby och Marieby*. I båda fallen visar förf. hur äldre namn omtolkats efter kristendomens införande. *Marieby* och *Marby* innehåller båda fsv. *margher* 'mångfaldig' och kan tolkas som 'den stora byn' men har omtolkats som innehållande personnamnet *Maria*, syftande på jungfru Maria. *Andersön* kan möjligen innehålla fvn. *undurn*, *undorn* som avser antingen tidpunkten mitt mellan dagens början och middagen (ca kl. 9) eller mitt mellan middagen och kvällen (ca kl. 15), och tolkas som 'ön över vilken solen står vid *undurn*', men har omtolkats som innehållande mansnamnet *Anders* (*Andreas*). Tolkningen av namnet *Sonfjället* står i fokus för SVANTE STRANDBERGS artikel. Förf. kopplar namnet till verbet *sjuda* och visar att namnet *Sodan*, avseende en å som rinner utför fjället, kan betyda 'den strömmande' och diskuterar om fjällnamnet kan ha bildats till ånamnet. Han diskuterar också möjligheten av att förleden i *Sonfjället* innehåller ett äldre namn på själva fjället, syftande på nedströmmande vatten. Även LENNART HAGÅSEN närstuderar ett enskilt namn i *Trösten – ett hälsingskt bynamn*. Namnets efterled är *sten* men förf. lyfter fram två troliga förklaringar till förleden;

antingen ett mansnamn *Trotte* eller en bildning till adj. *trott*, fsv. *protter* 'trött'. Den sten som bör ha varit den ursprungliga namnbäraren ligger i en sluttning, varför namnet möjligen kan tolkas som 'stenen som ligger vid en plats som gör folk trötta'.

ULF LUNDSTRÖM undersöker i *Elementet stav i norrländska bebyggelsenamn* ortnamn i Jämtlands, Norrbottens, Västerbottens och Västernorrlands län. I dessa områden är betydelsen hos *stav* ofta 'klippbrant' men ordet kan vara svårt att skilja från det närliggande *stavar* 'lång och smärt tall eller gran' eller 'skogsbestånd av småväxt gran och tall'. Med äldre belägg, fotografier och geologiska kartor visar förf. vilken tolkning som är mest trolig. Även LARS-ERIK EDLUND undersöker Västerbottens namnskick, men fokuserar på nybyggesnamn och särskilt *Tusculum*, *Borup* och *Snipp*, *Snapp*, *Snorum*, *Hej* och *Basalorum*. Namnet *Tusculum* visar på namngivarens högre studier och de övriga namnen tycks kunna knytas till kortspel. STAFFAN FRIDELLS artikel fokuserar på de tre norrländska namnen *Bygdeå*, *Lögdeå* och *Lögdö* som alla tycks bildade med samma suffix, *-ipön*, som bildar abstrakter till substantiv. *Bygdeå* är i så fall bildat till *båge*, fsv. *bughi*, och *Lögdeå* och *Lögdö* till *låga*, fsv. *lugh*. I *Från Frostmoffället till Istermyrträsk. Orter och platser i barnlitteratur* undersöker EVA NORDLINDER och EVA SÖDERBERG hur författare använder sig av ortnamn, autentiska eller fiktiva, för att skapa en miljö som kan upplevas som norrländsk (*Istermyrträsk*), småländsk (*Mållösa*) eller mer exotisk och fjärran (*Ugri-La-Brek*). Ett bidrag i festskriften rör övriga namn: JAN SAMUELSSONS *Vidar*, *Bore* och *Engelbrecht*. Om historiebruket i svensk skidåkning vid förra sekelskiftet. Här sätts bl.a. ett antal historiserande namn på svenska skidklubbar från omkring år 1900 in i sitt historiska sammanhang, men även andra namn berörs, som *Norrköpings skidklubb* och *Friska Viljor*.

Under arbetet med denna namnkrönika gick THORSTEN ANDERSSON ur tiden. Han hade utkommit med flera publikationer under det senaste året. I *Dateringen av supradentalerna rn, rs, rt i Sverige. Ortnamnens bidrag* (i NoB 104) behandlar han uttömmande de svenska ortnamnens vittnesbörd om retroflexernas ålder. Genom att samla och gå igenom säkra fall av sammanfall eller förväxling av *r* och *l* framför *t*, *n* och *s* i svenska ortnamn drar han slutsatsen att retroflektion är belagd redan under förra hälften av 1300-talet. I *Det förhistoriska Roden* (i NoB 105) argumenterar han mot en tidigare tolkning av distriktsnamnet som ursprungligen åsyftande den så kallade Långhundraleden och senare utvecklat till att avse ett stort område omfattande hela eller stora delar av Attundaland. Förf. understryker betydelsen av de kända medeltida förhållandena då Roden är indelat i skeppslag och knutet till å ena sidan Attundaland (södra Roden) och å andra sidan Tiundaland (norra Roden). Roden ses som en definierad och geografiskt avgränsad beståndsdel i ledungs-

organisationen och förf. betonar att konkreta belägg saknas för att anta andra gränser än de som medeltidens administrativa förhållanden visar. I en andra artikel i NoB 105 argumenterar han mot ett antagande att namnet *Lägerbovada* (efter en oblik form) skulle ha avsett det lilla distriktet Askeryds skate samt att *-bo-* i namnet åsyftar 'förvaltningscentrum'. Med övertygande argument visas att det rör sig om två olika områden. *Lägerbovade* tycks innehålla en inbyggarbeteckning i gen. pl. *lægherboa-* bildad till sjönamnen *Östra Lägern* och *Västra Lägern*, samt *vadhi* i betydelsen 'bygd'. I ett tredje bidrag i NoB 105 tolkas det östgötska bynamnet *Öninge* som bildat till inbyggarbeteckningen **øningar* med subst. *ø* som grund. Med stöd i äldre lantmåterimaterial argumenterar Thorsten Andersson för att de två bebyggelseelägena i Öninge har setts som öar invid en våtmark. I OUÅ 2017 antar förf. ett tillbakablickande perspektiv, där läsaren får möjlighet att följa hans akademiska bana från det att han, som han skriver, »slapp ut ur Ödeshög» fram till hans vetenskapliga bidrag om de germanska språkens indelning.

NoB har utkommit med två nummer. I NoB 104 behandlar SÖLVE GÖRANSSON två bebyggelseenheter med namnet *Horn* på Öland som förväxlat redan under medeltiden. De saknar gemensam historia och *horn* tycks syfta på helt olika terrängformationer. I NoB 105 redovisar PER VIKSTRAND en bred studie av *Gudhem*-namnen, främst *Gudhem* i Västergötland. Han finner detta *Gudhem* omgivet av bebyggelser med ålderdomliga namn, vilket enligt förf. medger vissa antaganden om utbredningen av en ursprunglig *Gudhemsdomän*. Förf. menar att *Gudhem*-namnen uttrycker en förbindelse mellan landskapet och de gudomliga makterna som måste ha upprätthållits genom ritualer. Artikeln innehåller också tankvärda idéer om namn som innehåller *tun* eller *tuna*. Det hälsingska namnet *Ilsbo* har utretts av LENNART HAGÅSEN (i NoB 105) som menar att förleden är gen. av ett mansbinamn **Ighil*, identiskt med djurbeteckningen *igel*, och att sammandragningen *Ighils-* > *Ils-* är resultatet av att ortnamnet föregåtts av prepositionen *i*. OLOF HOLM nytolkar (i NoB 105) de jämtländska bebyggelsenamnen *Hälle* (två namn) och *Hällne* och knyter dem till en liten grupp namn bildade till ett annars okänt subst. fsv. **hændil* 'något handliknande'. Förf. finner formationer i terrängen som kan motsvara detta. I samma volym hävdar SIMON KARLIN BJÖRK utifrån ljudhistoriska och namntypologiska överväganden att förleden i det sammansatta önamnet *Särsö* är gen. sing. av urn. **Saiwiharjaz*, alltså samma namn eller titel som förekommer i ett ganska stort antal namn på *-lev/-löv* och även i en del namn på *-stad*.

I SaoS 2016 (utg. 2017) uppmärksammar LENNART ELMÉVIK gudinnan *Gná* och ser namnet som bildat till verbet *gná*, ursprungligen 'gnissla, gnälla' o.d., i första hand åsyftande ljudet orsakat av gudinnans ritt genom luften. SVANTE STRANDBERG har i samma volym utrett *Hofva siö*, det äldre namnet på Lejon-

dalssjön i Uppland. Förf. överväger att namnet innehåller det **hōf* som utgör efterled i fornsvenskans *upphof* n. eller om det kan vara fråga om ordstammen *höv-* 'höjd', men han föredrar en tredje lösning utgående från *ho* 'tråg, kar' i betydelsen 'ränna, vattenho' eller 'stockbåt', ursprungligen åsyftande antingen sjöns utlopp eller själva sjön.

I OUÅ 2017 går LENNART ELMEVIK i polemik mot den tolkning av namnet *Sagån* som framförs i SOL. Han vill istället se ett fsv. **Sagha*, urnord. **Sazōn*, bildat till verbet fvn. *saga*, fsv. *sagha* 'såga, skära med såg'. STAFFAN FRIDELL diskuterar tre småländska namn i *Finnveden*, *Lerike* och *Replösa*. Mest omdiskuterat är kanske *Finnveden*. Förf. underbygger sitt tidigare framförda förslag 'vägen som (i sin förlängning) leder upp mot »finnarnas» område'. Frågan om vad »finnar» ursprungligen åsyftat lämnas öppen. SVANTE STRANDBERG kommer in på den intressanta frågan om metaforisk terrängbeskrivning i ortnamn i *Bjudby* i *Blacksta*. Med **biudh-* 'bord; skål' som lexikalisk utgångspunkt resonerar han om frågor som hur tidigt man har bildat sammansatta toponymer med metafor i förleden och i vilken utsträckning man i äldre tid bildat suffigerade namn med metafor som avledningsbas. I *Kesebro* i *Lerbo* behandlar samma förf. bronamn innehållande hydronymer och visar hur *Kesebro* möjliggör en rekonstruktion av ett vattendragsnamn på **Kes-* med bet. 'böja; böjning'. I ytterligare ett bidrag för han förleden i *Töle* till ett numera försvunnet vattendragsnamn **Tyrdha* f. 'dyån'.

EVA NYMAN behandlar bl.a. hydronymer i artikeln *Ortnamn som källor till de nordiska språkens äldre historia* (i NORNA-rapporter 96) som särskilt dryftar gränsdragningsproblematiken mellan primär och sekundär namnbildning. Ett exempel är älv- och önamnet fno. *Sókn*. Att namnet står i etymologiskt samband med verbet fvn. *sókja* är klart, men däremot är det inte alldeles klart att det är fråga om sekundär namnbildning till appellativet *sókn* f., då namnet kan vara primärt bildat till verbet medan *-n*-suffixet fortfarande var produktivt. Vad ortnamnsskick kan berätta om det forntida kulturlandskapet diskuteras av OLA SVENSSON i *Names, place and space. Visualising the landscape of Sösdala* (i *The Sösdala horsemen and the equestrian elite of fifth century Europe*, ed. by Charlotte Fabeck & Ulf Näsman, Århus 2017, Jutland Archaeological Publications 99). Med hänvisning till bl.a. förekomst av tingsplatsindicerande ägonamn menar förf. att namnet *Sösdala* ursprungligen bars av ett distrikt omfattande trakterna kring Sösdala. Efterleden syftar då på de dalgångar som sträcker sig från Tjörnarp och vidare upp mot Finjasjön.

Slutligen vill vi lyfta fram *Svante Strandbergs skrifter. En bibliografi. Med en inledning av Thorsten Andersson*. Sammanställd och red. av Katharina Leibring & Staffan Nyström, Uppsala 2017) som, till stor glädje och nytta för namnforskningen, utkommit under året. Bibliografin är utgiven av Ortnamns-

sällskapet i Uppsala och samlar prof. emeritus Svante Strandbergs mycket stora produktion omfattande mer än 500 nummer. I en utförlig inledning ger Thorsten Andersson en beskrivning av Strandbergs vetenskapliga författarskap.

Emilia Aldrin Maria Löfdahl Leila Mattfolk Elin Pihl
Lennart Ryman Mathias Strandberg Ola Svensson

Smärre bidrag

Om det förhistoriska Roden

Thorsten Andersson framför i NoB 2017 vissa kritiska synpunkter på vår uppsats om Roden i NoB 2014. Han ägnar, trots rubriken »Det förhistoriska Roden», en större del av sitt inlägg åt att beskriva Rodens medeltida utbredning och beläggen för denna. I allt detta är vi helt eniga med honom.

Däremot kan vi inte se något skäl att instämma i påståendet att ortnamnet *Roden* ursprungligen skulle ha syftat på ledungen. Rodd har givetvis förekommit i många olika sammanhang, varav det militära knappast kan ha varit det främsta. Att ledungen skulle ha varit införd redan vid den tid då namnet troligen började användas, 600–700-talet, är också osannolikt. Vår tolkning 'roddfarled' är historiskt sett betydligt rimligare.

Vi vill betona att det vi försökt rekonstruera inte är det medeltida Roden utan förhållandena före folklandsindelningen, det vill säga under en tid då det inte finns några skriftliga källor som belyser indelningen av Mellansverige. Vi har därvid pekat på de speciella geografiska, arkeologiska och onomastiska förhållanden som rått i sydöstra Uppland under den yngre järnåldern samt på Rodens uppenbarligen stora betydelse i relation till länderna på andra sidan Östersjön. Att vi inte kunnat lägga fram något direkt onomastiskt stöd för vår tolkning av namnet *Roden* i form av belagda namn utefter Långhundraleden har vi inte sett som något avgörande problem eftersom själva farleden sannolikt inte haft namnet *Roðr*, såsom vi även framhöll i vår uppsats (Larsson & Fridell 2014 s. 57 f.).

Thorsten Andersson medger att det redan under medeltiden finns tecken på en något oskarp gräns mellan Attundalands hundaren och Rodens skeppslag, vilket han med hänvisning till Gerhard Hafström (1969 s. 40 f.) sätter i samband med den fortskridande strandförskjutningen. Det är emellertid inte så Hafström lägger fram saken. Han tänker sig i själva verket, liksom vi, ett tidigare äldre och större Roden, enligt honom omfattande hundarena närmast kusten. Först när landhöjningen fortgått en tid skulle enligt Hafström ett nytt kustområde ha bildats och organiserats till den skeppslagsindelade rod vi känner. I det sistnämnda kan vi dock inte hålla med Hafström, eftersom landhöjningen under det halva millennium, det som mest kan ha rört sig om, inte frigjort några landområden av nämnvärd betydelse i detta sammanhang (Larsson & Fridell 2014 fig. 2 o. 3).

Avslutningsvis vill vi komplettera vår tidigare uppsats med ytterligare ett indicium för att man, även under medeltiden, med Roden kunde avse ett större område än bara de kustnära skeppslagen. I Sturekrönikans första del, nedskriven i slutet av 1480-talet, nämns Roden flera gånger i samband med tronstriderna på 1460-talet (Sturekrönikan r. 902, 1226, 1603, 1643, 2133). Kung Karl Knutsson samlar folk där medan motståndaren Erik Karlsson får stöd från Fjädrundaland och Tiundaland – Attundaland nämns överhuvudtaget inte.

Striderna sammanfattas av Olaus Petri i hans svenska krönika från 1530–40-talet. Han skildrar där bland annat hur Erik Karlsson vid ett tillfälle höll till i Uppsala med

sina trupper och att Karl Knutsson sände sina män från Stockholm »in åt Rodhen» för att samla folk, samtidigt som han sände Sten Sture till Södermanland för att samla folk där. När Erik Karlsson fick reda på detta drog han strax från Uppsala »vth i Rodhen». Han mötte sedan Karls folk i Knutby, där kungens folk blev slagna (Olaus Petri 1917 s. 235).

Att uttrycken »in åt Rodhen» och »vth i Rodhen» i dessa fall bara skulle syfta på skeppslagen närmast kusten förefaller osannolikt. Man väntar sig i så fall att Attunda-land också skulle ha nämnts i sammanhanget.

Litteratur

Andersson, Thorsten, 2017: Det förhistoriska Roden. I: NoB 105. S. 157–159.

Hafström, Gerhard, 1969: Roden och Roslagen. I: Rospiggen 29. S. 36–42.

Larsson, Mats G. & Fridell, Staffan: 2014: Roden och jarlen. I: NoB 102. S. 51–68.

Olaus Petri: En svensk cröneka. Utg. af Jöran Sahlgren. 1917. Uppsala.

Sturekrönikan = Svenska medeltidens rimkrönikor 3. Nya krönikans fortsättningar eller Sturekrönikorna. Fortgången af unionsstriderna under Karl Knutsson och Sturarne, 1452–1520. Utg. af G. E. Klemming. 1866–68. Stockholm. (Samlingar utg. af Svenska fornskriftsällskapet 17:3.)

Mats G. Larsson Staffan Fridell

Recensioner

Bo Gräslund: Beowulfkvädet. Den nordiska bakgrunden. 290 s. Uppsala: Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur; Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala universitet 2018. (Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi 149; OPIA 64.) ISBN 978-91-87403-27-9.

Beowulfkvädet är ett långt episkt diktverk på fornengelska där handlingen utspelar sig i Skandinavien. Verket är endast känt i en handskrift från 1000-talets första årtionde. Den helt dominerande teorin inom den omfattande internationella forskningen kring eposet är att det är författat av en kristen engelsman – alltså från början en ren skriftprodukt – på basis av skandinaviska berättartraditioner. Bo Gräslunds bok är ett grundskott mot denna tes i och med att han övertygande hävdar att grundberättelsen uppkommit i Norden som ett muntligt diktverk som först senare spritts till England och där så småningom nedskrivits.

Mer i detalj tänker sig Gräslund att Beowulf har »tillkommit [...] i östra Skandinavien i form av separata muntliga dikter som efterhand vävts samman till en helhet» (s. 244). Detta har skett under 500-talets senare hälft och »omkring eller kort efter år 600» har berättelsen »förts till East Anglia från östra Svealand» (s. 181), troligen genom att »en östsvensk bard» (s. 185) rest till England. Där har verket först traderats muntligt – och i samband med det fått vissa kristna inslag – och sedan skrivits ner omkring år 700.

Detta är bokens centrala och som sagt mycket övertygande budskap. Det grundar sig i huvudsak på arkeologiska argument. Gräslund visar att handlingen i berättelsen måste utspelas i Skandinavien under »första hälften av 500-talet» (s. 121), och att den kräver förstahandskännedom om seder och materiell kultur i Skandinavien under denna tid. De många guldföremålen som omnämns i dikten, i synnerhet guldringar, pekar entydigt på Norden, liksom omtalandet av ringbrynjor, de detaljerade beskrivningarna av hedniska kremeringar och mycket annat.

Med utgångspunkt från detta går Gräslund sedan vidare och argumenterar utförligt för att berättelsens *geatas* i själva verket är gutar och att handlingen därför till stora delar utspelar sig på Gotland. Det kan mycket väl vara så och det finns en del slående indicier för detta, framför allt att *geatas* sägs bo på ett *ealand* 'en ö' (etymologiskt 'vattenland') dit man måste färdas över havet. Parentetiskt kan här påpekas att engelskans *island* 'ö' inte är utvecklat ur detta *ealand* (som hävdas i en not på s. 62), utan ur *igland*, motsvarande fvn. *eyland* och landskapsnamnet *Öland*.

Vissa andra argument känns något svagare, som att *wedergeatas*, *wederas* m.fl. benämningar skulle syfta på väduren som totemdjur för gutarna och symbol för Gotland. Det är en teoretisk möjlighet med vissa positiva indicier som talar för sig men som är svår att leda i bevis. Ännu tunnare känns hypotesen att Gotlands medeltida sigill skulle vara en medveten hybridisering av den gutniska väduren och lammet som Kristussymbol (s. 67 f.). Att folkslagsbeteckningen *vagoth* hos Jordanes skulle vara ett urspårat **weþrgutaniz* 'vädurgutar' (s. 74 ff.) är också högst osannolikt. Den påstådda namn-

likheten mellan Beowulfs alternativnamn *Ælfhære* och Gutasagans *Avair* (s. 216 ff.) är vidare mycket ytlig och egentligen inget alls att bygga något på.

Avgörande för hypotesen om Gotland är att *geatas* ska uppfattas som gutar (och inte som götar). Den enklaste förklaringen till detta är väl helt enkelt att det rör sig om en fornengelsk sammanblandning av två liknande nordiska folkslagsbenämningar. Det ter sig inte som orimligt. Man behöver egentligen inte gå in på en mer avancerad språklig argumentation (som avljudsväxling i efterledsposition).

Nästa steg hos Gräslund är försöken att konkret lokalisera vissa platser och händelser i Beowulf till bestämda orter på Gotland och Själland. Beowulfs och Hygelacs gård antas vara Stavgard i Burs (s. 124 ff.), *hreosna beorh* förmodas vara Torsburgen (s. 130 ff.), danske kungens hall *Heorot* förläggs till en ganska bestämd plats på sydöstra Själland (s. 136 ff.) och kung Egil antas ligga begravd i Brunnshögen i Uppland (s. 148 f.). Det finns en hel del intelligenta argument och slående indicier för mycket av detta, men kan vi verkligen vara säkra? Är lokaliseringarna verkligen så entydiga? Och behöver vi verkligen veta detta?

I ett appendix diskuterar Gräslund benämningarna *götar/gutar/goter, jutar* och *svear*. För de förstnämnda ansluter sig han till den traditionella anknytningen till verbet *gjuta*, men menar att betydelsen inte är 'män' utan 'gjutare (av brons)' eftersom folket i Norden varit vida känt i Europa under bronsåldern för sin avancerade gjutteknik. Betydelsen 'män' avvisas av typologiska skäl med ganska svepande argument, men den nya förklaringen känns inte riktigt övertygande och semantiskt något långsökt. Också *jutar* antas ha haft betydelsen 'gjutare (av brons)' och även detta är en språkligt möjlig men betydelsemässigt osäker förklaring. För *svear* vill Gräslund blåsa liv i den gamla tanken att ordet är etymologiskt relaterat till *svin* eftersom svearna verkar ha haft svin (galtar) som något av totemdjur. Även här avvisas den etablerade teorin – att *svear* betyder ungefär 'vi själva' – med allmänt hållna typologiska argument. Tills vidare får nog båda möjligheterna ändå hållas öppna. Typologiska argument är ju egentligen statistiska argument – att alltid föredra frekventa mönster – och riskerar att hämma och hindra oss från att se det ovanliga och udda som trots allt förekommer.

Boken är personligt skriven på ett ledigt språk och har många humoristiska och drastiska formuleringar som är roande för en svensk läsare men som antagligen inte kommer att förstås och uppskattas av en internationell publik utan snarare riskerar att ses som omotiverade stilbrott. För att bokens revolutionerande grundtanke, om Beowulf som ett från början muntligt diktverk som skapats i Skandinavien, ska kunna föras ut till en större internationell läsekrets borde boken bearbetas något och översättas till engelska.

Staffan Fridell

Kåre Hoel: Bustadnavn i Østfold 16. Berg. Utgitt av Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Universitetet i Oslo, ved Tom Schmidt. 471 s., 1 faksimil, 1 karta på eftersättsblad, 1 lös karta. Oslo: Novus forlag 2017. ISBN 978-82-7099-892-0.

Kåre Hoel: Bustadnavn i Østfold 17. Råde. Utgitt av Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Universitetet i Oslo, ved Tom Schmidt. 359 s., 1 faksimil,

1 karta på eftersättsblad, 1 lös karta. Oslo: Novus forlag 2018. ISBN 978-82-7099-911-8.

I NoB 105 (2017) anmälades band 14 och 15 av Bustadnavn i Østfold (BØ). Med anmärkningsvärd snabbhet har nu Tom Schmidt färdigställt ytterligare två band av BØ, bd 16 och 17. Bd 16 omfattar Berg herred med socknarna Berg, Asak och Rokke. I häradet ingår stora delar av staden Halden, det gamla Fredrikshald. De sydligare delarna av staden med bl.a. den berömda fästningen Fredrikssten ligger i Idd herred, vilket har behandlats i BØ 8. Ytterligare några tätorter finns i Berg, men häradet domineras av landsbygd. Bd 17 omfattar Råde herred, där endast en socken finns, Råde. Detta härad har några smärre tätorter men domineras helt av landsbygd.

I NoB 105 berömde jag BØ-bandens upplägg på många punkter, och detta beröm tål att eftertryckligt upprepas beträffande de nu aktuella banden. Särskilt fäster jag mig vid det enorma arbete som är nedlagt på att identifiera namnen, av vilka flera kan avse samma lilla, icke sällan försvunna bebyggelse. Utredningen av namnfloran avseende bebyggelserna under huvudgården Sogn (17 s. 39 ff.) är bara ett av många liknande fall. Detta flitiga letande i källorna har vidare lett till säkra tolkningar av namn som tidigare varit otolkade eller feltolkade. Ett exempel är *Grønnerød* (16 s. 129), som ej med NG återgår på ett fno. *Grundaruð*, bildat till mansnamnet *Grundi*, utan är ett nytt namn på ett äldre Myrane, som 1786 köptes av Lars Grønlund och fick namn efter honom. Namnet *Gylliken* (17 s. 36 f.), tidigare skrivet *Gyløkken*, som NG förgäves brottats med, visar sig vara bildat till ett släktnamn, skrivet *Gyllich* o.likn. Namnet är ett exempel på att släktnamn i bestämd form kan brukas som bebyggelsenamn. Dessa utredningar är bara några exempel på de storartade resultat som författarens och utgivarens mödor lett fram till.

De fylliga beläggsamlingarna låter läsaren följa namnens öden genom tiderna, och olika upptecknade uttal diskuteras noga. Ett roande exempel på korrektion av ett försmädligt ortnamn lämnar det enda upptecknade uttalet, »jesteby», av *Ugjestebye*, ursprungligen en sammansättning med mansnamnet fvn. *Ulfgestr* (16 s. 210 f.). Skrivningen *U-Giestebye* 1762 visar väl att *U-* vid denna tid uppfattades som en negation. Det korrigerade uttalet är antecknat från senare hälften av 1800-talet.

Något att likväl önska sig hade varit några inledande ord i varje band om det behandlade häradet, främst dess geografi och bebyggelsehistoria. Det hade för kusthärader som Berg och Råde varit nyttigt att få några korta uppgifter om t.ex. landhöjning och tidigare vattenförhållanden samlade på ett ställe i bandet. Beträffande bebyggelsehistorien är det kanske än svårare att bilda sig en uppfattning. Framväxten av staden Halden – staden som sådan behandlas inte – kunde i korta ordalag ha skisserats i bd 16 (bd 8 nämner heller inget härom). Om inte den löstagbara kartan funnes och visade Haldens läge, skulle den utsocknes läsaren undra över att namn på tomter, gator o.d. dyker upp i texten. Nu nämns exempelvis »stadsgränsen», Fredriksstens fästning m.fl. företeelser såsom något självklart.

Bland namntolkningarna, som är noggrant utförda och vanligen helt övertygande, skall jag här bara göra några nedslag. Det intressanta namnet *Hjelmungen* (Hialmunga gen. 1393, j *Hialmunga* om ... 1396, 16 s. 79 ff.) förklaras kunna vara bildat som en flertalsform till ett **Hjalmungr* avseende en väldig, mycket gammal gravhög vid den sydligare av de två Hjelmungen-gårdarna. Namnet liknar dock mycket de plurala västgötska namn som numera slutar på *-unga* (se SOL s. 156). Man kunde väl tänka sig att högen benämnts med ett ord motsvarande fvn. *hjalmr* (**Hjalmr*) m. och att en plural inbyggARBETECKNING bildats som en avledning därtill?

Landskapet i Østfold är inte föremål för någon kraftigare landhöjning, men ställvis löper kilar av mycket låglänt mark in i landet, kilar som förr varit havsvikar. Utifrån nyare bedömningar av strandförskjutningen kan BØ (16 s. 96 f.) fastslå att gårdnamnet *Vik* verkligen avsett läge vid en vik, något som NG (1 s. 219) inte kunnat anta. Även den närbelägna stora bebyggelsen med namnet *Huseby*, se nedan, måste ha haft ett tämligen havsnära läge.

I Råde hd finns *Reklingsholm* (17 s. 161 f., 280), bildat av ett släktnamn *de Rochelenge* och en efterled *-holm*; namnet skapades på 1600-talet för det tidigare *Skinnerøy*, men slog aldrig igenom, och uttal saknas. Numera brukas namnet *Holmen* med akut accent. I BØ diskuteras formen under jämförelse med fvn. *holmr* m., och det framhålls att det svaga *holme* annars är det vanliga i nyare namn. Såsom NG (1 s. 331) framhåller, är namnet *Reklingsholm* bildat efter danska herrgårdsnamn. Därmed beror väl den dialektfrämmande formen på *-holm* (och inte *-holme*), varur *Holmen* utvecklats, på detta mönster från äldre borg- och sätesgårdsnamn.

Det gamla namnet, *Skinnerøy*, är intressant och övertygande utrett. BØ har nått ett annat resultat än NG (1 s. 331), som härledde det ur ett **Skinnara-ey* till fvn. *skinnari* 'garvare'. BØ (17 s. 163) lägger den av NG förkastade skrivningen *j Skirnar øy* ... 1396 till grund för tolkningen. **Skirn* f. föreslås vara namn på vattensamlingen Skinnerflo, en sjöliknande, grund vattensamling vid vilken gården ligger. Enligt BØ har platsen en gång varit omfluten.

Men då namnet **Skirn* är feminint, är det väl med Bugge, som också citeras i BØ (a.st.), än troligare att det avsett ett vattendrag, såvitt nu inte Skinnerflo uppfattats blott som en äutvidgning; jfr t.ex. det feminina *Losna* i Gudbrandsdalen. Namnet torde väl hur som helst avse (en del av) det vattendrag där det nuvarande Skinnerflo har ingått. Riktigt hur vattnet har runnit i dessa trakter är svårt att bilda sig en uppfattning om utan ett mer omfattande underlag, men upplysningar finns på spridda ställen, främst i art. Onsoyferdingen (17 s. 262). där det talas om Fjerdingsåa mellan Skinnerflo och Krokstadfjorden.

Intressant är resonemanget om *Sogn* (17 s. 38 f.). Där föreslås att »et oppkomme», alltså en källa, »et sted der vann strømmer opp 'suges opp' av jorda», kan vara anledningen till namnet. Man jämför med svenskans (*käll*)*såg* och utgivaren nämner vidare, att det på Sogns mark finns ett ägonamn *Ilastykket*, som syftar på en källa. Ortnamnen av typen *Sogn* kan, såsom framgår av BØ:s resonemang, uppenbarligen åsyfta ganska olikartade företeelser.

Gårdnamnet *Åven* (j Auon 1397 RB), avseende en gård på en numera landfast ö, synes i NG (1 s. 327) uppfattas som namnet på den (f.d.) ö där gården ligger. NG är mycket oviss om namnet men kan tänka sig en sammansättning på *-horn*. BØ (17 s. 57 f.) föreslår att gårdnamnet går tillbaka på ett **Afhorn*. Efter att ha diskuterat möjligheten »det avsidesliggende neset», med *horn* i betydelsen 'näs' finner man det likväl sannolikare att namnet närmast är att jämföra med appellativen fvn. *afhyrning* f. 'avsides Hjørne, Afkrog' (Fritzner) och nisl. *afhorn* n. 'Afkrog' (Blöndal) och betyder 'det avsidesliggende hjørnet, avkroken'. Den sakliga bakgrunden tecknas sammanfattande: »Åven kan vel sies å være den mest avsidesliggende 'avkrok' i Råde.» (S. 59).

Emellertid förefaller det rimligt att tänka sig att gårdnamnet *Åven* återspeglar ett gammalt namn på den f.d. ö, där gården som enda stora bebyggelse ligger (jfr NG). Att utgå från att namnet ursprungligen avsett ett näs på ön, såsom alternativt föreslås i BØ, synes också rimligt; jfr det blekingska önamnet *Senoren* (*Sinhorn* VJb), som anses innehålla *-horn* med syftning på ett näs. Att ett gammalt önamn skulle vara bildat till

ett ord för 'avkrok' förefaller emellertid mindre troligt. Frågan är dessutom, om en ö vid Oslofjordens kust i forna tider verkligen kunde anses ligga i en avkrok.

Namnet *Huseby* dyker upp gång efter annan i BØ. Namnet finns både i Berg (16 s. 93 f.) och i Råde (17 s. 97 f.). I Berg avses en stor bebyggelse, i Råde en ännu större. I Berg känns inget äldre namn, men i Råde tros *Huseby* ha hetat *Tesal(i)r*. »Huseby er den største gården i det gamle Tesal sokn, og Tesal kirke stod her. Det er grunn til å tro at *Tesal(i)r* er det opphavlige navnet, og at dette seinere ble byttet ut med *Húsabýr*.» (BØ 17 s. 98.) I BØ 4 (s. 161), som det hänvisas till, diskuteras *Huseby*-problemet i stort, men likväl hade de enskilda namnen förtjänat några fler ord. *Húsabýr* måste, såsom framgår i BØ 4, återgå på en lexikaliserad sammansättning **húsabýr*, något som leder till frågan vad ordet *húsabýr* kan ha avsett. Finns det manne något som i varje enskilt fall tyder på att det rör sig om vad som numera brukar kallas en centralort? Nu får läsaren spridda upplysningar om en möjlig centralortsmiljö vid och kring Huseby i Råde (bd 17), t.ex. vid gårdnamnen *Løken* (s. 33 f.) och *Åker* (s. 88 f.) samt vid bygdenamnen *Tesal* och *Tessebygda* (s. 259 ff.). I Berg (bd 16) ligger Huseby nära bebyggelser som Hjelmungen, Gjellestad och Vik, alla stora och gamla; mycket mer får man inte veta. Att husabyarna på svenskt område haft en speciell funktion antas allmänt, men hur är det på norskt område? Kan förhållandena vid enskilda Huseby-bebyggelser upplysa något?

Därmed har ännu två band av det mäktiga arbetet om Østfolds rika ortnamnsskatt kommit forskningen till del. Klart är, att BØ är en kulturgärning av rang.

Eva Nyman

Katharina och namnen. Vänskrift till Katharina Leibring på 60-årsdagen den 20 januari 2018. Red. av Leila Mattfolk & Kristina Neumüller (huvudred.), Josefin Devine, Elin Pihl, Lennart Ryman & Annette C. Torensjö. 265 s. Uppsala: Uppsala universitet 2018. (Namn och samhälle 30.) ISBN 978-91-506-2674-2.

I samband med sin 60-årsdag uppvaktades docent Katharina Leibring, mångårig medarbetare på Institutet för språk och folkminnen, med en skrift från ett stort antal vänner – en vänskrift. Bokens bidrag täcker hela namnforskningsfältet, ett tjugotal av dem behandlar personnamn och ett tiotal rör kommersiella namn och djurnamn, men nedan recenserar endast de som helt eller huvudsakligen handlar om ortnamn.

Ortnamnsavsnittet inleds av Leif Nilsson som i *Smeknamn* och *ortnamnsvård* på ett personligt sätt belyser värvet som ortnamnsvårdare med ett par egenupplevda exempel. Bland annat förklaras fotbollstränaren *Fjuller* egendomliga namn: ett sammandraget *Fjuckby-Lelle*.

Även nästföljande bidrag *Vad ska gatan heta?* behandlar ortnamnsvården och dess villkor. På ett uttömmande sätt beskriver Annette Torensjö och Leila Mattfolk de hänsynstaganden, överväganden och villkor som ortnamnsvården har att förhålla sig till. Här hänvisas till lagar, regler och studier på ett pedagogiskt föredömligt sätt; artikeln är som gjord att sättas i händerna på vem som helst som vill veta hur namngivning i dagens samhälle går till. Beskrivningen är uppbyggd kring ett exempel med

anknytning till Katharina Leibbrings forskning: konamn använda i nya gatunamn i Helsingborg. Det är ett lyckat fall med vackra och funktionella nya gatunamn som resultat. Konamnen föreslogs efter att kommunens namnansvariga meddelat att »här finns inget, här går bara kor». Kanske var det så, och kanske fanns ytterligare skäl att inte utgå från närområdets eller traktens befintliga namnflora. Men om artikelns innehåll skulle vidgas för något annat sammanhang skulle författarna mycket väl kunna lägga till några problematiserande rader om att gamla lantmäteriakter är svåra att läsa och använda ute i kommunerna. Det skulle också vara intressant att ta del av en mer generell problematiserande diskussion om hur man inom en underdimensionerad, centraliserad namnvårdsverksamhet bäst kan bidra med information om äldre lokala namn och lokal historia i nya namn.

En redan i högsta grad existerande diskussion ger sig däremot Lars-Erik Edlund in i i sitt bidrag Ortnamn och vitalisering – några reflektioner om ortnamn och revitalisering. Edlund noterar en diskrepans mellan hur olika instanser resonerar i fråga om att återinföra ortnamn på minoritetsspråk. Från Lantmäteriets sida tas fasta på det faktiska bruket, hävden, av bestämda namn. En motsvarighet till detta funktionella perspektiv kan man finna i Institutet för språk och folkminnets argumentation rörande användningen av det umesamiska *Ubmeje* för *Umeå*. Från andra instanser, t.ex. Sametinget, enskilda kommuner, sakkunniga eller ortsbör är däremot ofta argumentet för att använda samiska namn att de kan bidra till konkret språklig och kulturell vitalisering. Edlund föreslår en tredje väg: att betrakta användandet av ortnamn som minoritetsspråk som ett led i en aktiv revitaliseringsprocess, men med en nyanserad syn på vad revitalisering är i sammanhanget. Ortnamnen kan knappast bidra till egentlig revitalisering av ett språk, lika lite som annan språklig revitaliseringspolitik har visat sig kunna det. De kan däremot verka revitaliserande i så måtto att de på ett positivt sätt manifesterar en historia och identitetsmöjligheter som kan mobiliseras och användas oberoende av det faktiska bruket av minoritetsspråket. Edlund knyter an till en viktig och aktuell problematik men visar också möjliga vägar att kombinera ortnamnsforskning med mer textuella studier, i det här fallet närläsning av myndighetstexter.

I Har gudinnenamnet *Fröja* hemortsrätt i svenska ortnamn? Några tillägg till en tidigare diskussion presenterar Lennart Elmevik några modifieringar inom ramarna för sin tidigare i ett flertal sammanhang framförda kritik av gudinnenamnet *Fröja* som antagen led i svenska ortnamn. Nytt är att Elmevik angående *Friel*, *Fryele*, m.fl. istället för en sammansättning av *frö* 'fruktbar, frodig, bördig' o.d. och det **al* som motsvarar gotiskans *alhs* 'helgedom, tempel' vill se ett appellativ fsv. **frol* 'bördig mark, ställe där det växer bra'. Vad beträffar den ljudmässiga sidan av saken kritiserar Elmevik Lars Hellbergs och Per Vikstrands resonemang om att den förväntade genitiven *-u-* inte har kunnat upprätthållas i ett förmodat **Frøu-*. Denna sistnämnda form bygger på antagandet att *j* har assimilerats med *y* i ett urnordiskt **Frøyjōn*. Elmevik menar emellertid att det är mer sannolikt att *y* smält samman med *j*, resulterande i fsv. **Fröja*. Därmed föreligger inte den vokalförbindelse som enligt Hellberg skulle ha omöjliggjort att *-u-* i **Frøu-* upprätthölls. Förf. passar i artikeln också på att utlova fler ord i frågan.

Carole Hough ger i *Misleading personal names in Berwickshire place-names* en intressant inblick i ett flerårigt forskningsprojekt om namn på platser längs gränsen mellan England och Skottland. Bidraget behandlar »minor names» innehållande vad som ser ut att vara personnamnsförleder. En närmare granskning av dessa namn visar att många sekundärt har fått form och förklaring med association till personnamn och be-

stämda personer, inte minst helgon. Helgonnamn i »minor names» är ett besvärligt material. Exempel finns på att äldre namn innehållande personnamn någon gång, ofta i ganska sen tid, har tillpassats och/eller fått förklaringar som har med helgon att göra. Men motsatsen, att förmodat ursprung i helgonnamn med tiden har fördunklats, kan också beläggas. Bidraget innehåller rikligt med exempel och detaljerade resonemang, ofta relevanta också för nordiska förhållanden.

Det komplexa västmanländska sjönamnet *Halvarsnoren* behandlas ingående av Svante Strandberg i *Halvarsnoren*. Ett sjönamn i Bergslagen. I äldre forskning har namnets förled ofta antagits innehålla genitiv av mansnamnet *Halvar(d)*. Olika förslag på hur namnet har satts samman av namn på sjöns olika delar, den norra, den södra och det trånga sundet som skiljer dem åt, har präglat diskussionen. Strandberg avfärdar inte helt mansnamnet *Halvar(d)*. Men med utgångspunkt i sakliga förhållanden, kritiskt studium av äldre källformer samt en stor mängd relevanta paralleller förklarar förf. istället, övertygande, hur namnets förled kan vara ett ord för 'halvvägs, halva vägen'. Strandbergs bidrag är ett fint exempel på hur mångfasetterad god ortnamnsforskning är och hur många olika ämnesfält som måste täckas för att diskussionen ska vara trovärdig och leda framåt.

Många ämnesfält täcks också av Kristina Neumüller i *Vägglustallen, Suptallen och Per i tall*. Bland folk och få i tallarnas värld. Förflyttande sig runt en rad av onomastikens kärnfrågor – föreställningar om namnbäraren kontra det faktiska namnet, namnhorisont, namnstabilitet, namnfrekvens m.m. – presenterar förf. ett rikt och sällan behandlat material, nämligen namn på tallar. *Miltallen, Trolltallen, Brudtallen, Suptallen* och många andra beskrivs och förklaras. Det studerade materialet, som är av både onomastisk och folkloristisk natur, ger en god inblick i den bredare kontexten kring namngivning – hur namn är ett av många språkliga uttryck som bär upp föreställningar om förbindelsen mellan människor och platser. Indirekt visar studien värdet av att upprätthålla levande arkiv med register, databaser och forskningsbibliotek. Framställningen och det presenterade materialet ger också intryck av att kunna ge ännu mer. Det vore spännande att ta del av en mer omfattande, gärna tvärvetenskapligt inriktad, studie om namn på träd.

Lennart Ryman avslutar vänskriftens ortnamnsdel med *Siskeburen*. Om namnet på ett häkte i äldre tiders Stockholm. *Siskeburen* var namnet på ett av Stockholms häkten, belagt mellan 1466 och 1732. Förleden innehåller ett lågtyskt **siseka* 'siska', ett ord som är sent belagt i svenskan och som kanske alltså inte har existerat som grund för en namnbildning vid tiden då *Siskeburen* dyker upp i källorna. Elof Hellquist förklarar förleden i *Siskeburen* som fågelbeteckningen i överförd mening: 'lastbar människa'. Ryman är skeptisk till detta. Han pekar precis som Hellquist på pendangen *Finknbauer* 'häkte' i äldre tyska, men menar att det väsentliga i sammanhanget är att siskor, vid sidan av finkar, är typiska burfåglar. Samtidigt är han ändå öppen för att överförda betydelser av fågelbeteckningar kan ha föresvävat namnbildare och namnbrukare. Ryman ger fler exempel inom denna udda namngrupp, namn som *Tjuvkällaren* och *Loppan*. Om man går utanför Stockholm finns förstås fler: *Troldekonehudenn* hette t.ex. häktet på Helsingborgs slott under 1500-talet enligt länsräkenskaperna från år 1582–83. Den frekventa förekomsten av nedsättande personbeteckningar i dessa namn talar möjligtvis för Hellquists syn, men Rymans argumentation är ändå övertygande. Artikeln avslutas med en intressant fundering om att ett mer enhetligt och mindre drastiskt namnskick kom att prägla häktesnamnen när ett välordnat och civiliserat samhälle eftersträvades under stormaktstiden.

Tillsammans ger vänskriftens ortnamnsbidrag en fin bild av den bredd och styrka som finns i forskningsmiljön runt Katharina Leibring, en miljö som hon också själv är mycket starkt bidragande till.

Ola Svensson

Christian Lovén: Vårfruberga kloster, 1200-talsjordeboken och godspolitiken. 180 s. Stockholm: Riksarkivet 2017. (Skrifter utgivna av Riksarkivet 40. Studier till Det medeltida Sverige 7.) ISBN 978-91-87491-26-9.

Folke Ossiannilsson (senare Folke Dovring) publicerade 1945 arbetet Fogdö (Vårfruberga) klosters jordebok. En obeaktad källa från tidig medeltid (i Vetenskaps-Societets i Lund årsbok). (Om denna »jordebok» använder jag här förkortningen *Vfrkj.b.*) Ossiannilssons utgåva följdes av Carl Ivar Stähles studie Om vår äldsta jordebok (Vårfruberga klosters godsförteckning) i NoB 36 (1948). Christian Lovéns nu anmälda bok innehåller en ny edition av *Vfrkj.b.* Förf. behandlar bl.a. textens tillkomst och uppbyggnad, varvid »framförs omtolkningar på viktiga punkter, och en säkrare datering av jordebokens olika partier uppnås» (s. 10). Hans undersökning av klostrets godspolitik genom medeltiden förs fram till en jordebok från 1542, som redovisar klostrets jordinnehav vid reformationen.

Efter Lovéns (s. 9–124) diskussion kring olika frågor rörande *Vfrkj.b.* möter Ingela Hedströms och Sara Risbergs nyedition av jordeboken (s. 125–135), följd av samma text i faksimil (s. 137–145), en exkurs (s. 147–162), käll- och litteraturförteckning (s. 163–170) samt personregister och ortregister (s. 171–180). I exkursen söker Lovén klarlägga var klostret äldst var beläget; därmed sammanhänger frågan om klostrets namn: »Namnet Vårfruberga skapades inte förrän 1289 då nunnorna flyttade. Det ursprungliga namnet var Sätuna kloster, och när huvuddelen, eller åtminstone de senare delarna, av jordeboken skrevs var namnet Fogdö kloster.» (s. 11). Förf. lyfter fram två alternativ, att Sätuna låg vid Fogdö kyrka eller på den klosterplats vid Mälaren som nu kallas *Kungsberg* (s. 151).

Vfrkj.b., som förvaras i Uppsala universitetsbibliotek, är en avskrift daterad till 1500-talet. Den sista delen av avskriftens förlaga har enligt Lovén (s. 13) troligen tillkommit år 1257.

Texten i *Vfrkj.b.* har befunnits vara sammansatt av en rad olika delar. Om dessa använder Lovén (s. 12 f.) beteckningarna *fundationsgåvorna*, *Bothilds gåvor*, *possessionslistan*, *Ulf's gåva*, *Selebo- och Öknebolistan*, *Närkelistan*, *Färingölistan* och *bytet med Filip Birgersson*. Han diskuterar bakgrunden till olika beståndsdelar i *Vfrkj.b.* och avvisar därvid (s. 14) Stähles tanke att »1200-talsskrivaren som förlaga för såväl de tidiga godsgåvorna som possessionslistans första del hade en text från slutet av 1100-talet».

Possessionslistan, det längsta partiet i *Vfrkj.b.* (s. 73–87), upptar namnen på en stor mängd egendomar. Den bör, framhåller Lovén (s. 28), betecknas som en inkomstbok. Han daterar (s. 48) dess tillkomst till perioden 1233–1248.

Många jordagods och deras namn möter också i det parti som kallas *bytet med Filip Birgersson* (s. 91–94). Om dess tillkomst och karaktär för Lovén (s. 54 ff.) en mycket givande diskussion. Han antar att Filip Birgersson är den mäktiga Aspenäsättens första kända medlem (jfr J. Koit i Äldre svenska frälsesläkter 1, 1957, s. 8 ff.). I ett vid första

påseendet förbryllande »byte» mellan klostret och Filip Birgersson erhöill klostret inte mindre än 40 gods mot jord i *Thylusta* (enligt Lovén sannolikt Kjulsta i det sörm-ländska Ytterjärna; jfr DMS 2:6 s. 294 f.). »Klostret erhöill 40 egendomar, varav de synbarligen redan ägde 15» (s. 66). Den enda rimliga förklaringen till att »Filip Birgersson anges ha tillbytt nunnorna gods som de redan ägde» är, framhåller Lovén (s. 57 ff.), att Filip Birgersson hade återkrävt tidigare (av släktingar) donerade gods men senare ingått förlikning med klostret. En förlikning med avskrivning av kraven »skedde emellertid ofta genom att arvingen på nytt skänkte egendomen till klostret» (s. 58).

I SaoS 2017 har jag (s. 136 ff.) behandlat bebyggelsenamnet *Til* i Sankt Olofs sn, Sigtuna, och sökt härleda det ur ett fornspråkligt **þīðl-* med innebörden 'ställe som är eller lätt blir isfritt' e.d. (om t.ex. sund och sumpmarker). Vid min undersökning av detta *Til* påträffade jag inte ett belägg (*Jn*) *Thilj* som föreligger i redogörelsen för bytet med Filip Birgersson (s. 93, 132, 145) och i Lovéns arbete har förts till *Til* i Sankt Olofs sn (s. 83). Denna skrivning med *Th-* står i samklang med den tolkning jag framfört i SaoS.

Det finns förvisso annat i det anmälda arbetet än det nu meddelade som här kunde omtalas eller ägnas större uppmärksamhet, t.ex. skildringen av klostrets godspolitik (från småenheter till hela gårdar; s. 110 ff.) och resonemangen kring tidpunkten för klostrets tillkomst och klostergrundarnas identitet (s. 21 ff.). Det bör dock genom det redan sagda framgå att Christian Lovéns framställning för inte minst namnforskare är ett mycket värdefullt och intressant arbete.

Svante Strandberg

Det medeltida Sverige 2. Södermanland 6. Selebo och Öknebo häradar. Tälje stad. [Av] Hanna Källström. 395 s. Stockholm 2016: Riksarkivet. ISBN 978-91-87491-21-4.

Utgivningen av *Det medeltida Sverige* fortskrider glädjande snabbt. Under år 2016 utgavs inte bara en stor volym redovisande Oppunda härad (rec. i NoB 105, 2017, s. 175 f.) utan också en lika omfattande del, DMS 2:6, för häradena Selebo och Öknebo samt Tälje stad. Författaren till DMS 2:6 är Hanna Källström.

De två av Källström behandlade distrikten ligger vid Mälarens södra strand. Det medeltida Selebo hd utbredde sig mellan Strängnäs och Enhörnahalvön och omfattade socknarna Aspö, Kärnbo, Toresund, Ytterselö, Ärja och Överselö. Ärja sn överflyttades 1607 till Åkers hd och ingår numera i Åkers sn. Öster om Mariefred sträckte sig Öknebo hd fram till de långsträckta fjärdar som skiljer Södertörn från det övriga Sörmland. Öknebosocknarna Taxinge, Ytterenhörna och Överenhörna tillhör numera Selebo hd.

De två häradsområdena inrymmer åtskilliga orter av historisk tyngd (se s. 31 f. om stormansgårdar). Där ligger bl.a. Gripsholm, det till Sten Sture den äldre och Gustav Vasa knutna Rävsnäs, Lagnö som Erik Trolle en gång hade som sätesgård, Mälsäkers slott, Taxinge-Näsby och biskopsborgen Tynnelsö. Nära Kärnbo kyrka grundlade Sten Sture d.ä. 1493 det kartusiankloster som senare gav sitt namn till staden Mariefred. Avsnittet om Tälje stad vittnar om betydelsefulla händelser i Sveriges historia.

DMS 2:6 redovisar en mycket stor mängd bebyggelser med fornsvenska belägg och ett ymnigt urkundsmaterial. Ett inte oviktigt inslag i boken är asteriskförsedda namn

som inte påträffats i vår egen tid. Bland sådana möter man intressanta toponymer, t.ex. **Borasta* (s. 87), **Hundista* (s. 96), **Repberga* (s. 276) och **Snippa* (s. 311).

Språkhistoriskt inriktade namnforskare har självfallet anledning att studera ett arbete som DMS 2:6. Ett antroponymiskt och fonologiskt intressant gårdnamn är *Jumsta* i Tveta sn (s. 228) med de anförda skrivningarna *Iomanzstadhum* 1396, *Iwmnestadhum* 1402 och *Ymilstadum* 1438. Det har ansetts innehålla ett mansnamn **Jomund* (LB s. 136 f.). Det -l- som förleden uppvisar 1438 kan vara resultatet av dissimilation eller differentiation. Postkonsonantiskt y för *iu* är betygat från Sörmland; ett exempel ger *Byringe* (< *Biur-*) i Länna sn (se C. I. Stähle, Studier över de svenska ortnamnen på -inge, 1946, s. 142).

Bynamnet *Ljunga* i Överselö sn (DMS 2:6 s. 176 f.) företer den omvandling av *Lung-/lung* till *Ljung-/ljung* som är känd från bl.a. sockennamnet *Västerljung*; se vidare T. Bucht i NoB 39 (1951) s. 7 f.

För *Näs* i Turinge sn redovisas i DMS 2:6 (s. 216) beläggen *Thurunganæs* 1382 och *Nes* 1544. Omvandlingar av typen (**Næs* ? >) *Thurunganæs* > *Näs* är strukturellt intressanta; vad föranledde den särskiljande förleden, och under vilka omständigheter nöjde man sig sedermera med det osammansatta *Näs*? Jfr t.ex. SOSk 8 s. 22 f. (*Kedum* : *Fiskekithem* 1387) och SOSk 9 s. 28 f. (*Längjum* : ?*Sighlislangem* o. 1325).

Med tacksamhet noterar man att ännu en värdefull DMS-volym kunnat publiceras. Antalet sörmländska härad som återstår att utge har på ganska kort tid blivit glädjande ringa.

Svante Strandberg

Mellannorrland i centrum. Språkliga och historiska studier tillägnade professor Eva Nyman. Redigerade av Lars-Erik Edlund och Elżbieta Strzelecka under medverkan av Thorsten Andersson. 371 s. Umeå: Kungl. Skytteanska Samfundet; Institutionen för språkstudier, Umeå universitet 2017. (Kungl. Skytteanska Samfundets Handlingar 77; Nordsvenska 26.). ISBN 978-91-86438-58-6.

När Eva Nyman lämnade sin anställning som professor vid Mittuniversitetet i januari 2017 förärades hon en mäktig hyllningsskrift innehållande inte mindre än tjugosex uppsatser, de allra flesta med geografisk anknytning till det mittnordiska området i vid mening. I en kort recension som denna kan inte alla bidrag kommenteras i lika mån. Jag har valt att bara nämna vissa medan andra får ta lite större plats, särskilt de med ortnamn i fokus. Ämnesvalet i artiklarna speglar i hög grad Eva Nymans egen forskningsinriktning och hennes språkliga, historiska och kulturella intressen. Exempelvis behandlar Thorsten Andersson, Evas främsta akademiska lärare och mentor, den gängse tredelningen av det urgermanska språket i nordgermanska, västgermanska och östgermanska. Han finner den nordgermanska grenen vara mest tydlig och sammanhållen, medan den västgermanska är mer geografiskt än språkligt definierad och den östgermanska är sekundärt bildad i Oder-Weichselområdet av stammar på vandring. Jan Samuelsson skriver om historiebruk i svensk skidåkning och om namn på skidklubbar som *Vidar*, *Bore* och *Engelbrecht*. Magnus Källström granskar tre förmodade mansnamn på runstenen M 10 vid Selångers kyrkoruin, *Une*, *Karl* och *Ane*, och avskriver

helt ett av dem, *Une (Unir)*, samt föreslår i stället för *Ane* ett tidigare obelagt namn fsv. *Ene* < runsv. *Æini*. Dieter Strauch skriver om medeltida rätt i Jämtland. Olof Sundqvist och Maths Bertell tar sig an vikingatida Torskult i Hälsingland respektive samisk religion i ett språkligt perspektiv. Maj Reinhammar och Åke Sandström bidrar med var sin ordstudie: Reinhammar om prepositionen *undan* och Sandström om det fsv. *myndrik-kia* 'mindre träbåt' och andra rodd- och båttermen. Ann-Catrine Edlund diskuterar en vardaglig skriftpraktik i form av en serie dagböcker från tidigt 1900-tal tillkomna i en agrar miljö i trakten av Luleå. Andra vänner och kolleger från de lärda miljöerna i Umeå, Härnösand och Sundsvall har bidragit med läsvärda artiklar om lokalhistoria, lokalt talspråk och språkförståelse, om litteratur och läsning, om bildningsbegreppet och olika skoltraditioner samt om svenskämnets ställning i akademi och praktik.

Bland det dryga dussinet ortnamnsstudier i boken vill jag först nämna Daniel Anderssons som kretsar kring ortnamns funktioner i flerspråkiga områden. Andersson menar att fruktbara teorier om ortnamns många funktioner nu finns men att vi behöver fler empiriska studier som stöd. Han ställer också frågan: funktioner för vem? Därmed binder han på ett fruktbart sätt ihop en mer traditionell diskussion om ortnamns roll i samhället med moderna studier och kartläggningar av s.k. lingvistiska landskap. Namn skapas genom top-down- eller bottom-up-processer och namn hör på olika sätt ihop med makt och dominans. Utöver de mer klassiska funktionerna hos ortnamn som kognitiva, emotiva, ideologiska och samhörighetsskapande medel pekar Andersson, med hänvisning till bl.a. den australiensiska forskaren Laura Kostanski, på ortnamns »toponymiska identitet», vilken inkluderar t.ex. historia, minnen, gemenskap och handlinger/handlingar. Anderssons studie är högst relevant för förståelsen av alla onomastiska miljöer, inte bara de flerspråkiga.

Den kultur- och religionshistoriskt intressanta järnåldersmiljön kring Storsjön i Jämtland har lockat många forskare, så även här i Mellannorrland i centrum. Per Vikstrand behandlar sockennamnen *Marby* och *Marieby* och visar att bägge bör gå tillbaka på ett äldre **Marghaby*, en bildning till ordet fsv. *margher* 'mångtalig, mången'. Socknarna ligger bägge vid Storsjön men ganska långt ifrån varandra. Vikstrand tänker sig att namnen är ett slags motsvarighet till det vanligare *Myklaby* 'den stora byn'. Han ägnar sedan en ansevärd del av sin artikel åt frågan om varför de två namnen kom att utvecklas på olika sätt – först fick bägge formen *Marieby* men därefter gick de åt olika håll – till *Marby* respektive ett fortsatt *Marieby*. Den till storleken tredje ön i Storsjön, belägen mellan Frösön och Norderön, heter *Andersön*. Namnet har länge ansetts innehålla personnamnet *Anders (Andreas)* och därmed vara tillkommet efter Jämtlands kristnande. Men att så inte är fallet och att *Andersön* i stället vackert inrättat sig i den onomastiska järnåldersmiljön på platsen visar Olof Holm evident i sin uppsats. Äldre skrivformer, t.ex. Sverresagans *Undurs-eyia* (1180-talet), visar att förleden innehåller *undurn*, ett gammalt ord för en specifik tidpunkt på dagen. Namnet *Andersön* betyder således 'ön över vilken solen står vid undurn', menar Holm.

Ortnamnen *Bygdeå*, *Lögdeå*, *Lögdö* och *Lidhult* uppvisar fler likheter och samband än vad de först kan ge sken av. Staffan Fridell beskriver i sitt bidrag namnbildningen steg för steg. *Bygdeå*, fsv. *Byghdha*, är en *ön*-avledning till subst. fsv. **byghdha* 'böjning, krök', vilket i sin tur är en *-ipön*-avledning till fsv. *bughi* 'båge', alltså **bugipön* + *ön* > **bugip* + *ön* > **Bugipön*. *Lögdeå* < **Lyghdha* < **Lugipön* är bildat på motsvarande sätt till ett appellativ **lyghdh* eller **lyghdha* 'glans, sken', menar han. I namnet på Lögdö bruk i Medelpad döljer sig en parallell namnbildning, ett fjärdsnamm med innebörden 'den glänsande' avlett av samma appellativ **lyghdh(a)* 'glans, sken'. Till gruppen vill Fridell också föra *Lidhult* i Småland, vilket trots sin moderna form måste

räknas hit. Namnet har länge felaktigt ansetts vara bildat till *lid* och *hult*. Men de två äldsta beläggen, vilka hittills betraktats som korrupta, pekar enligt Fridell på ett ursprungligt **Lyghdhohult*, där förleden är ett ånamn **Lyghdha*, bildat till subst. **lyghdha* < **lughipōn* 'glans, sken'.

Åter till Norrland. Lennart Hagåsen diskuterar bynamnet *Trösten* i Hälsingland (*trottasten* 1487) i en detaljrik och huvudsakligen fonetiskt och ljudhistoriskt inriktad studie. Efterledens *sten* bör åsyfta ett stort flyttblock i byns närhet medan förleden är mångtydig. Efter att ha avverkat en rad mer eller mindre sannolika alternativ stannar Hagåsen för 'stenen i närheten av en plats som gör folk trötta' som den mest sannolika innebörden i namnet.

Ämnet för Lars-Erik Edlunds uppsats är nybyggesnamn i norra Sverige. Efter en allmän exemplifiering av uppkallelsenamn stannar han vid *Tusculum* i Degerfors sn i Västerbotten, ett nybygge som anlades av en folkskollärare år 1860. Edlund visar, i Hellquists efterföljd, att *Tusculum* avser ett ställe dit man »drager sig tillbaka undan världsbullret». Namnet finns även på andra håll i landet. En intressant bakgrund till namnet *Borup* och ordet *borup* 'det sista av något' ges också, och så kompletterar Edlund det han och andra tidigare skrivit om de fem torpnamnen *Snipp*, *Snapp*, *Snorum*, *Hej* och *Basalorum*. En sådan ramsa, eller något snarlikt, har länge varit i bruk i de nordiska språken.

Ortnamnselementet *stav* med den terrängbetecknande betydelsen 'klippbrant' är föremål för Ulf Lundströms artikel. Lundström granskar fyra norrländska län och finner där 20 namn som innehåller *stav*. Viktigt är att skilja dessa från namn där det norrländska dialektordet *stavar* 'lång och smärt tall eller gran, smågran o.likn.' ingår. Lundström illustrerar rikligt sina namntolkningar med fotografier och geologiska kartutsnitt. Det är vackert och pedagogiskt presenterat, även om jag kan tycka att förf. – åtminstone av bilderna att döma – ibland tänjer lite väl mycket på betydelsen 'klippbrant'. För mig ger vissa av bilderna snarare intryck av 'stenig sluttning' eller bara 'berg i dagen' men kanske skapar verkligheten en annan uppfattning.

Lennart Elmevik ställer i sin uppsats med underrubriken Ett debattinlägg frågan Primära bebyggelsenamn eller ursprungliga ägonamn? För NoB:s läsekrets torde det inte vara okänt att Elmevik, mer än de flesta av sina namnforskarkollegor, lutar åt det första alternativet. I komprimerad form argumenterar han för att namnelementen *vin*, *lösa*, *sta(d)*, *tomt/toft*, *tuna*, *ryd/rud/red/röd* och *rum* alltid eller till övervägande del åsyftar primära bebyggelsenamn.

Ett par av bidragen i Mellannorrland i centrum behandlar naturnamn. Det har länge rått konkurrens mellan stavningarna *Sonfjället* och *Sånfjället* av namnet på det välbekanta fjällmassivet i Härjedalen. Ett namnäreende vid Lantmäteriet i Gävle ledde till ett seminarium i Uppsala år 2009, vid vilket bl.a. Svante Strandberg ställde sig bakom varianten *Sonfjället* som officiell namnform. Lantmäteriet beslöt året därefter att fastställa stavningen *Sonfjället*. I det här aktuella bidraget ger Strandberg en ingående bakgrund till sitt ställningstagande. Han knyter i första hand fjällets namn till namnet *Sodan* 'den strömmande', som bärs av ett av de vattendrag som faller »med stark ström» från fjället. Möjligen kan istället förleden *Son-* i fjällets nuvarande namn innehålla ett äldre namn på själva fjället föranlett av nedströmmande vatten. Namnen anknyts till rotstadiet *soð-* av verbet *sjuda*.

En annan spektakulär bergsformation sätts i fokus då Harald Björvand tar sig an det norska namnet *Hårteigen*. Botolv Helleland och andra norska forskare har tidigare tolkat namnets senare led som en motsvarighet till fvn. *teigr*, no. *teig* 'teg, litet jordstycke' men här med en mycket äldre, mer abstrakt betydelse 'anvisning (av riktningen)'. Björ-

vand avvisar denna möjlighet och menar att no. *teign* 'tecken' är en mer trolig utgångspunkt. Såväl *teigr* som *teign* hör samman med verbet fvn. *tjá*, no. *te* (*seg*). I förleden vill Bjorvand stå fast vid en äldre tolkning fvn. *hárr* 'grå', trots att Helleland i en senare studie har liknat berget vid en hjässa och argumenterat för innebörden 'hår'.

Slutligen vill jag nämna ett intressant litterärt bidrag där Eva Nordlinder och Eva Söderberg gör en fin genomgång av orter och platser i barnlitteraturen och ger exempel på hur verkliga, fiktiva, symboliska och poetiska ortnamn har använts i sådana sammanhang.

Eva Nymans hyllningsskrift är en gedigen, välredigerad volym och utgör ett värdefullt tillskott till vår litteratur om namn, språk och kulturhistoria i särskilt Mellannorrland.

Staffan Nyström

Names and naming. People, places, perception and power. Edited by Guy Puzey & Laura Kostanski. XXIV, 258 s. Bristol–Buffalo–Toronto: Multilingual matters 2016. Multilingual matters 163.

Antologin *Names and naming* har som sitt huvudsyfte att lyfta fram och ge röst åt nya strömningar inom namnforskningen. Den är indelad i tre delar som föregås av en inledning. I det följande tar jag endast upp uppsatser som behandlar namn i allmänhet eller ortnamn.

Redaktörerna, Laura Kostanski och Guy Puzey, anger i inledningen, *Trends in Onomastics*, sin och antologins syn på namn. De ser namnet som bärare av betydelse och inte som en neutral etikett. Namnets konnotativa betydelser och språkbrukarnas känslomässiga band till olika namn är här högtintressant. Makten över namnen – att ge, osynliggöra och byta ut – är ett viktigt tema. Med udden mot »äldre» onomastik, som de kritiserar för att ofta vara aningslös och ta namn för givna utan att fundera över hur dessa kommit till och vems värderingar de avspeglar, talar förf. om en »kritisk onomastik».

I antologins första del, *The varied identities of people and places*, skriver Ian D. Clark om ortnamn i den australiska delstaten Victoria. Hans utgångspunkt är reseskildringar från 1800-talet, en tid då de inhemska namnen höll på att dö ut och ersättas av europeiska namn. Clark undersöker ett stort antal berättelser och finner några som dryftar inhemska namn mer i detalj. Dessa namn uppfattas här ibland som egendomliga, men de författare som har förstått dem uttrycker ofta stor uppskattning: namnen anses passa platsen och stundom ha rent poetiska förtjänster.

Peter Mühlhäusler och Joshua Nash analyserar språksituationen på Norfolkön med hjälp av metoder från forskningen om språkliga landskap, *linguistic landscapes*. Bakgrunden är att engelska så gott som konkurrerat ut det inhemska språket norf^k, det språk som tala(de)s av ättlingarna till myteristerna på Bounty. Det tidigare föraktade språket har, i förenklad form, emellertid nu tagits i turistindustrins tjänst och uppträder i affärers namn, på vägskyltar m.fl. ställen. Det värderas och utnyttjas som en ekonomisk tillgång. Förf. diskuterar detta ur språkets och de norf^ktalandes synvinkel.

Andra delen har rubriken *Attitudes and attachment*. Laura Kostanski utgår från ett projekt i en nationalpark i Victoria i Australien, där man från myndighetshåll försökt ersätta de numera vanliga namnen, officiella ortnamn av kolonialt ursprung, med åter-

upplivade inhemska, något som mött stort motstånd och lyckats illa. Förf. konstaterar att man från myndighetshåll inte bara undervärderat invånarnas känslomässiga band till de officiella namnen utan även bortsett från de allmänt kända ortnamnens roll för orienteringen. Förf. finner vidare att stort missnöje uppkommit genom att namnbytesförslagen ansågs komma »uppifrån» och inte hade föregåtts av samråd med invånarna. Förf. ger avslutningsvis goda råd inför försök att återuppliva ortnamn.

Terhi Ainiala har genom intervjuer undersökt invånarnas attityder till gatunamn i Helsingforsdistriktet Vuosaari. Hon har hört sig för både om namnens estetiska värde och deras praktiska nytta. Hon finner att de namn, som har anknytning till platsen och verkar genuina, gillas bäst. De intervjuade vill att gatunamnen skall vara meningsfulla och säga något om platsen och de lägger gärna själva in något meningsfullt i namnen. Ainiala finner att kategorinamn anses underlätta orienteringen, men att de kan upplevas som snarlika och därmed svåra att hålla isär.

Det språkliga landskapet i den multietniska stadsdelen Grønland i Oslo har undersökts av Maimu Berezkina. Hon finner att språket i det mer officiella top-down-flödet, representerat av vägmärken, parkeringsanvisningar m.m., så gott som uteslutande var norska. I bottom-up-flödet, där namn på icke-statliga/icke-kommunala institutioner, affärer och restauranger ingår, liksom affischer, uppsatta lappar m.m., finner hon stor språklig variation. Emellertid hade norskan även här den starkaste ställningen, följd av engelskan. För övrigt var varje enskilt språk svagt representerat. Förf. förklarar norskans övervikt med dess roll som officiellt språk och minsta gemensamma nämnare. Engelskans roll ser hon som mångfaldig: språket är trendigt, det är den gemensamma nämnaren för dem som inte kan norska, det är ett hemspråk för vissa och det är inte minst globaliseringens språk.

Berezkina har också undersökt vilka typer av gatunamn som föredras av invånarna, men resultatet tycks mångtydigt. En metodisk svårighet ligger enligt förf. däri att hon inte vet, om informanten bara bedömer namnet eller om informantens känsla för gatan i fråga spelar in.

Maggie Scott diskuterar ställningen för scots, »skotska», det genuint utvecklade språket i de skotska lågländerna, nu ofta sett som en lågstatusvariant av (skotsk) engelska. Hon uppmärksammar hur ord som *auld* 'old', *brig* 'bridge', *biggin* 'building' m.fl. lokalt skotska ord och ordvarianter, vilka annars stämplas som lågstatusspråk i tal som skrift, lever okommenterade i officiella ortnamn som t.ex. *The Auld Brig* eller *Newbiggin*. Sådana ortnamn förekommer på skyltar m.m. och räknas av Scott till top-down-flödet. Vidare tas scots flitigt i anspråk i bottom-up-flödet, då namn på firmor, affärer, egnahem m.m. skapas. Scott belyser på ett intressant sätt (ort)namnens särställning i förhållande till språket i övrigt.

I en enkät bland ungerska universitetsstudenter har Erzsébet Györffy undersökt attityder till slangtoponymer. Hon har härvid bl.a. sökt namnbrukarnas intuitiva värderingar liksom deras förklaringar till att slangortnamn bildas. Det visar sig att slangnamnen uttrycker en social identitet hos användarna och vidare en positiv eller negativ attityd till namnbäraren. I övrigt förefaller resultatet svårtolkat. Detta kan ha att göra med att 'slang' och 'slangtoponym' är svårdefinierade begrepp, som informanterna själva har fått fylla med innehåll.

I tredje delen, Power, resistance and control, diskuterar Guy Puzey hegemoni och kontrahegemoni, särskilt hur kontrahegemonistiska rörelser tar sig uttryck i språkliga strävanden. Han tar som exempel nynorskrörelsens strävanden att förnorska de norska ortnamnen efter dansktiden. Puzey betraktar på ett något svartvitt sätt denna rörelse som radikal, demokratisk och inkluderande, härrörande från folkdjupet, medan han ser

bokmålsrörelsen som konservativ, med rötter i bourgeoisien. Puzeys andra exempel på kontrahegemonistiska strävanden är den norditalienska Lega-rörelsen, även den med en språklig agenda. Emellertid ser Puzey Lega-rörelsen som en exkluderande, falsk bottom-up-rörelse som utnyttjar dialekter och ortnamn för att skapa språkligt stöd för sin idé att norra Italien skulle ha en särskild och sammanhållen identitet.

Staffan Nyström behandlar namngivning av smärre objekt i de mångkulturella Stockholmsförorterna Rinkeby och Tensta. I samband med oroligheter m.m. 2010 konstaterades, att den exakta orienteringen krävde fler ortnamn, bl.a. på dittills namnlösa parker, gångvägar och smärre broar. Då områdena är multietniska, ville de beslutande politikerna ha »mångkulturella» namn på dessa små objekt, och stadens namnberedning försökte efterkomma detta, vilket vid närmare eftertanke visade sig vara svårt och kanske ej ens lämpligt. Den lokala allmänheten såg svenska som det enda gemensamma och neutrala språket och önskade svenska ortnamn.

Aud-Kirsti Pedersen skriver om förnorskningen av ortnamnen i Norge. Härvid kommer hon in på svårigheter att tillämpa den norska ortnamnslagen, som bl.a. säger att man – om ej annat stadgas – vid stavningen av ett ortnamn skall ta sin utgångspunkt i det traditionella uttalet på platsen. När det gäller bebyggelsenamn finns det dock en stark önskan hos många gårdsägare att använda en äldre, ofta danskpåverkad skriftform. Förf. påpekar som förklaring, att gårdsägarna är fästa vid namnet i dess traditionella, skrivna form och dessutom ofta bär gårdnamnet i denna form som efternamn.

Pedersen tar även upp den förnorskning av samiska och finska (kvänska) namn, som pågått från 1800-talets mitt in på 1950-talet. T.ex. skulle på kartor det norska namnet på en ort skrivas först, följt av det samiska inom parentes. Saknades ett norskt namn, skulle en norsk översättning av det samiska namnet göras och anges som första namn. Som en följd av detta används de samiska och kvänska namnen i ringa utsträckning. Nu stadgar dock ortnamnslagen (citerat efter Pedersen s. 216):

Samiske og kvenske stadnamn som blir nytta blant folk som bur fast på eller har næringsmessig tilknytning til staden, skal til vanleg brukast av det offentlege t.d. på kart, skilt, i register saman med eventuelt norsk namn.

Enligt förf. tycks dock nu »den allmänna meningen» vara, att bebyggelsenamn ej kan vara samiska; det kan endast sådana namn som är »derived from the landscape». Här framgår det inte klart hur förf. menar, då ju även bebyggelsenamn kan ha detta ursprung. Men hon påpekar att osynliggörandet av samiska namn gjort att folk ifrågasätter eller förnekar historisk samisk närvaro och därmed rätten att t.ex. få sätta upp samiskspråkiga vägs skyltar.

Kaisa Rautio Helander skärskådar behandlingen av samiska ortnamn i Finland och Norge. I båda länderna har utvecklingen gått från ett läge, där endast statens officiella språk var synligt i de samiska områdena. Förf. jämför hur nya lagar kommit att påverka de samiska språkens synlighet i det språkliga landskapet. I Finland har lagstiftning alltifrån 1992 bidragit till att samiskan blivit alltmer synlig på skyltar m.m. Den relativt lätta och »smärtfria» utvecklingen av en tvåspråkig skyltflora förklarar Helander med att man i Finland varit van att handha namngivning i finsk-svenskt tvåspråkiga områden.

Norge har enligt Helander i teorin det starkaste stödet för de samiska ortnamnen genom sin ortnamnslag. Dock visar sig betydande svårigheter vid lagens tillämpning. Ett mycket stort antal samiska ortnamn har ej varit i officiellt bruk på länge och saknar godtagen stavning. I dessa fall avgör det norska kartverket stavningen av

namnen. Eftersom dock majoriteten i kommunerna där samiska ortnamn finns är norsktalande och van att se bara norska bebyggelsenamn, blir det ofta stark opposition mot samiska namn, särskilt bebyggelsenamn. Men även om ett samiskt ortnamn blivit officiellt antaget kan det brista i genomförandet, så att namnet t.ex. inte görs synligt på skyltar.

Antologin är intressant inte minst därigenom att den riktar uppmärksamheten mot den stora betydelse som namn och namngivning har för namnbrukarna.

Eva Nyman

Namn och identitet. Handlingar från NORNAs 46:e symposium i Tammerfors den 21–23 oktober 2015. Redigerade av Unni-Päivä Leino, Mona Forsskåhl, Gunilla Harling-Kranck, Sabina Jordan, Minna Nakari & Ritva Liisa Pitkän. 278 s. Uppsala: NORNA-förlaget 2017. (NORNA-rapporter 94.) ISBN 978-91-7276-094-3 (tryck), 978-91-7276-097-4 (pdf).

Rapporten från det 46:e NORNA-symposiet i Tammerfors innehåller 13 bidrag utöver en inledning av Unni-Päivä Leino och Mona Forsskåhl och en avslutande summering av Botolv Helleland. Av de 13 bidragen rör nio personnamn och dessa kommer jag här endast att nämna helt kort. Flertalet av dem behandlas något utförligare i sitt rätta sammanhang i Hellelands avslutning. Det gäller artiklar av Charlotte Hagström (namn, adoption och identitet), Katharina Leibring (tonåringars attityder till förnamn), Linnea Gustafsson (moderna binamn), Kaj Borg (äldre dopnamn), Birgit Eggert (efternamn i Danmark), Lars-Jakob Harding Kællerød (mellannamn i Danmark), Märit Frändén (om svenskar med finskspråkiga efternamn), Kendra Willson (isländska namn och den isländska namnlagen) samt Lennart Ryman (verket Sveriges medeltida personnamn och Finland). De återstående fyra artiklarna faller alla – trots att de sinsemellan är mycket olika – väl inom symposietemat namn och identitet, närmare bestämt ortnamn och identitet, och ska här kommenteras lite närmare.

Terhi Ainiala och Lieven Ameel diskuterar ortnamnens roll och funktion i två skönlitterära texter med Helsingfors som spelplats. Det gäller en svenskspråkig och en finskspråkig roman som bägge lästes av två studentgrupper på antingen originalspråket (finskspråkiga studenter) eller i engelsk översättning (utbytesstudenter). I huvudsak rör det sig om autentiska ortnamn, vilka förutom sin lexikala och etymologiska betydelse också genererar associativa/konnotativa betydelser hos de läsare som är bekanta med namnen och de platser dessa åsyftar. Läsare som däremot inte har den »rätta» språkliga och kulturella bakgrunden blir inte via namnen på samma sätt guidade in i böckernas värld. Vissa förutsättningar för att tolka och uppleva romanernas stämningar och skeenden saknas hos dem. Också ett fiktivt namn i en av texterna undersöks och även detta visar sig genom sin form och möjliga betydelse spela roll för läsarnas tolkning av romanen och dess karaktärer. Den läsare som känner till de givna ortnamnens relation till den verkliga världen eller till andra fiktiva texter av samma eller andra författare kan bli »belönad», som förf. uttrycker det.

Inge Særheim analyserar i sitt bidrag ett stort antal osammansatta namn på grynnor, skär, stenar o.likn. längs kusten av Jæren i sydvästra Norge: *Kniven*, *Hesten*, *Grisarygen*, *Kjerringa*, *Skidaren* etc. Namnen är bildade på olika sätt men gemensamt för dem

är att de saknar en artbestämmande huvudled. Særheim visar hur dessa namn karaktäriserar och individualiserar lokalerna och därigenom ger dem en tydligare identitet, vilket gör att de uppmärksammas mer som speciella, som farliga, hinderliga eller påfallande i något annat avseende.

Från Ebbes hörna till Alsalam moské är rubriken på Maria Löfdahls och Lena Weners artikel om det språkliga landskapet kring Bellevue marknad i Göteborg. Vilka språk förekommer där? Hur ser flerspråkigheten i området ut? Vilka semiotiska resurser (skrivna texter, bilder, symboler, ortografi, färger m.m.) bidrar till kommunikationen i det offentliga rummet? Förf. ger också en kort introduktion till forskningsfältet språkliga (eller lingvistiska) landskap, vilket väckt ett allt större intresse även i Norden de senaste åren. Jfr Lars-Erik Edlunds bidrag nedan, där han i en not på s. 195 skriver att forskningsfältet »har fullständigt exploderat med bidrag av forskare som arbetar med lingvistiska fält som flerspråkighet, språkpolitik och sociolingvistik men med bidrag också av kulturgeografer och beteendevetare...». De många språken kring Bellevue används på olika sätt, i olika hög grad, och har sina givna roller och domäner i kommunikationen. Bakom detta ligger faktorer som effektivitet, status, dominans och makt. En viktig distinktion i dessa sammanhang är den mellan bottom-up- och top-down-texter, alltså vem/vilka som initierar och skapar och vem/vilka som tar emot de många budskapen. Maria Löfdahl har även publicerat en snarlik, men något utförligare artikel om det språkliga landskapet kring Bellevue marknad i NoB 105 (2017 s. 109 ff.).

Ortnamnens symbolvärde och identitetsskapande egenskaper framgår med all önskvärd tydlighet i Lars-Erik Edlunds detaljrika uppsats om några samiska ortnamn i Västerbotten. Edlund beskriver där med hjälp av en mängd autentiska källor och dokument turerna kring ett eventuellt införande av de samiska namnen *Ubmeje* (för Umeå), *Likssjuo* eller *Liksjo* (för Lycksele) samt *Birjevahne*, *Döörte* eller *Kraapohke* (för Dorotea) vid sidan av de svenska namnen. Vilka argument för och emot har framförts, vilka aktörer har varit inblandade, hur ser regelverket och ärendegången ut? Vem får tycka och vem bestämmer? Är det berättigade kravet att vilja synliggöra sitt (minoritets)språk och sig själv skäl nog att införa just dessa samiska ortnamn? Vad talar för och vad talar emot? Vilken samisk språkvariant ska man välja? Vilken exakt stavning? Problemen är svåra och ofta konfliktfyllda. Avslutningsvis lyfter Edlund diskussionen till en mer principiell nivå och konstaterar: »Någon enkel väg att hantera detta finns inte.»

Allra sist i denna NORNA-volym finns Botolv Hellelands artikel Namn og identitet. En oppsummerande tilnærming till temaet. Här blir det snabbt uppenbart att förf. har arbetat med ämnet tidigare (t.ex. genom att ansvara för och medverka i två internationella konferenser i Oslo på temat Names and Identities) och framställningen rör sig initierat, också lite utanför det som faktiskt avhandlas i bokens övriga artiklar, t.ex. in i en diskussion om det i sammanhanget centrala begreppet *identitet*. Flertalet bidrag i boken vävs in i Hellelands resonemang, och även vissa föredrag som hölls under symposiet (Hämäläinen, Nurminen), utan att sedan resultera i en tryckt artikel, omnämns i hans genomgång. Detta är väl inte fel, men lite förvirrande, och kunde ha kommenterats. Det är också uppenbart att det är föredragen (eller de i förväg aviserade föredragen) som ligger till grund för Hellelands skriftliga summering, inte själva artiklarna i boken. Oftast spelar detta ingen roll alls men i något fall – såvida det inte är en ren lapsus – blir det inte så lyckat. Jfr t.ex. kommentaren om Edlunds ovan nämnda bidrag: »Nettopp konkurrensen mellom svensk og finsk er emnet til Lars-Erik Edlund».

Namn och identitet är en snygg och prydlig volym, om än lite ojämnt redigerad, t.ex. när det gäller referenslistornas utformning. Innehållsligt är den intressant och varierad och ett gott bevis på ämnets aktualitet och potential för vidare studier.

Staffan Nyström

Navn og navnebærer. Rapport fra NORNAs 45. symposium i Skagen 1.–4. oktober 2014. Redigeret af Martin Sejer Danielsen, Birgit Eggert & Johnny G.G. Jakobsen. 327 s. Uppsala: NORNA-förlaget 2016. (NORNA-rapporter 93.) ISBN 978-91-7276-093-6. <https://nors.ku.dk/publikationer/webpublikationer/norna-rapporter-93>

Vid NORNAs 45:e symposium i Skagen i oktober 2014 var namn och namnbärare temat. Allt som allt hölls 18 föredrag, och i NORNA-rapporter 93, som enbart har publicerats elektroniskt, ingår 14 artiklar baserade på symposieföredragen. Av dessa 14 handlar nio om ortnamn medan de fem återstående rör personnamn. I denna recension kommenteras endast ortnamnsartiklarna.

Lisbeth Eilersgaard Christensen fokuserar i artikeln Centralpladsrelevante stednavne og centrale pladser på Fyn – Nye fund og mulige strukturer på relationen mellan ortnamn och arkeologi och frågar sig om det i Bjerger herred på Fyn finns ortnamn som vittnar om centralplatser. Som värdefullt forskningsmaterial utnyttjar hon nya arkeologiska fynd från järnålder och vikingatid. Den geografiska koncentrationen av såväl ortnamn som fynd indikerar att det funnits ett strukturerat samhälle på platsen. Christensens huvudargument är att man genom att använda teorin om s.k. tillväxtcentrum, framför allt av ekonomi och befolkning, vid sidan av den gängse teorin om centralplatser, kan få en mer dynamisk tillämpning av dessa teorier och en vidare förståelse för den organisatoriska strukturen i samhället. Tillväxtcentrum kan ha haft effekt både på centralplatser och på vanliga agrara bosättningar, och på det sättet kan teorin mer generellt fungera som en tolknings- och referensram inom områden där ortnamn och arkeologiska källor ger bevis om centralplatser och välstånd. Christensens välskrivna artikel är ett övertygande exempel på lyckad tvärvetenskaplig forskning som kombinerar namnforskning och arkeologi.

Om man beforskar byggelsenamns historia bör man ha ett mångsidigt och omfattande material. Detta blir tydligt i Michael Lerche Nielsens artikel Navn og navnebærer – Forsvundne bebyggelser i Klim Sogn som case story. Man ska känna till ägoförhållanden, beskattningsdokument och fördelningen av gårdar. Detta är ytterst viktigt i områden där olika namn och namnformer på en och samma lokalitet förekommer. Med en fallstudie från Jylland visar författaren bl.a. hur de två namnen *Jennerhus* och *Kajgård*, som tidigare har ansetts syfta på försvunna bebyggelser, egentligen är feltolkningar av de välkända namnen *Imer* och *Odgård*.

Samma fenomen – att en gård kan ha mer än ett namn – är ämnet även i Ole-Jørgen Johannessens artikel Flere navn på en gård – Navneskifte i Sunnfjord futedømme 1590–1647? Förf. diskuterar namnskifte utifrån ett material från Sunnfjord i Norge. Den vanligaste orsaken till namnskifte verkar vara att det redan existerat en gård med samma namn. Bent Jørgensen beskriver å sin sida i Navnebærer uden oplagt navn – løsning af konflikt ved risiko for sammenfald fall där ett och samma namn bärs av olika

lokaliteter. För att nämna ett exempel: kan järnvägsstationen, postkontoret och telefoncentralen i Holbæk kommun alla bära namnet *Holbæk*? Han frågar sig även om stationen i Holbæk alltid hänvisas till som *Holbæk* (sekundärt namn) eller som *Holbæk Station* (semantiskt sekundärt namn med ett epexegetiskt element). Vidare ger han exempel på fall där man har lyckats undvika dylika namnkollisioner. Detta intressanta och vanliga fenomen i namnskicket kunde även ha beskrivits och analyserats med begreppet polysemi.

Titeln på Gudlaug Nedrelids bidrag är helt enkelt Oppkallingsnamn. Det hade funnits skäl att lite närmare precisera titeln, så att läsaren lättare hade insett vilka slags namn det är frågan om och var studiens fokus ligger. Tyvärr ger inte själva artikeln svar på frågan om val av material. Nu är det ett urval av mikrotoponymer på matrikelgården Nedreli som presenteras och närmare analyseras, men även fenomenet uppkallelse blir beskrivet med ett varierande material och exempel från olika namnkategorier.

I Kirkenavnets fremkomst – Nogle betragtninger over et navneforklarende motiv i Evald Tang Kristensens sagnudgivelser söker Martin Sejer Danielsen efter kyrkans namn och namnens ursprung med folksagor och -sägner som material. Mer specifikt handlar det om den danske traditionsinsamlaren Evald Tang Kristensen (1843–1929) och en del av hans insamlade material i Danske sagn. Folksagan har i liten utsträckning använts systematiskt som forskningsmaterial inom namnforskningen, och författaren har även skrivit sin omfattande avhandling inom det ämnet (Da Lille Peder fik Per Lilles Eng i faddergave. Et studie af stednavneforklarende elementer i den folkloristiske genre sagn, 2017). I artikeln presenterar han en del teoretiska och metodologiska principer från sägenforskningen, vilka används för att förklara olika namn. Med konkreta exempel lyckas han visa att kyrkans namn i folksägnen är helt annorlunda (t.ex. *Halldum*, *Særløse*) än dem hos Bent Jørgensen (Kirkens navn. Danske kirkers navne gennem 1000 år, 2002), som presenterar kyrkonamn som formellt sekundära (t.ex. *Nordby kirke*, *Kisserup kirke*). I folksägnen är det kyrkans namn som tas som utgångspunkt i en historisk kronologi.

Berit Sandnes rör sig »I grenselandet mellom personnavn og bebyggelsesnavn – Gårdsnavn, genitivellipser og andre grensetilfeller» och behandlar genitivellipser som *Jönsa*, *Erikas*, *Bengt Simons* och *Skomakarens*. Även om dessa formellt är identiska med personnamnens genitivform, har de ofta använts för att syfta på gårdar eller andra bebyggelser. Förf. använder termen ekonym som tidigare har nyttjats av Inger Larsson (i Namn och namnforskning, 2013).

Förhållandet mellan ortnamn och efternamn blir diskuterat i Ingvil Nordlands artikel Offentlig normering av gårds- och bruksnavn – ei krenking av navnebrukernes identitet? En majoritet (ca 70 %) av den norska befolkningen har ett ortnamn (i många fall ett gårdsnamn) som sitt efternamn. Medan ortnamnens stavning regleras i lagen om ortnamn följer de motsvarande efternamnen oftast en mer konservativ stavning, nämligen en äldre (dansk) norm. Förf. presenterar de vanligaste argumenten i debatten angående ortnamnens stavning. En del är mer eller mindre ideologiska, men man ska även lägga märke till att människor kan vara mycket fästa vid en viss stavning, speciellt då ett standardiserat ortnamn är olikt deras eget efternamn. Artikeln ger en övertygande bild av olika sätt att argumentera för eller mot vissa namn och hjälper läsaren att få en bättre förståelse av dessa komplexa frågor.

Väinö Syrjälä lyfter fram namnens centrala roll i skapandet av språklig mångfald i lingvistiska landskap. Hans fokus ligger speciellt på hur namn fungerar i tvåspråkiga miljöer i dagens Svenskfinland. Kartläggningen av två små städer, Karis och Grankulla, visar en skillnad mellan de offentligt uppsatta och de privata skyltarna. Medan de

offentliga skyltarna styrs av lagstiftningen, och därför oftast är tvåspråkiga med både finska och svenska, innehåller de privata skyltarna en större variation med 35 olika språkkombinationer, varav enspråkigt finska skyltar är de vanligaste. Syrjälä vill även delta i den teoretiska och metodologiska diskussionen inom fältet och skriver mycket medvetet att kvaliteten på studier av lingvistiska landskap kunde förbättras med hjälp av namnforskarnas kunskaper, samtidigt som namnforskningens anknytning till dagens aktuella namnbruk kunde styrkas genom insamling av material från olika lingvistiska landskap.

I det stora hela ger artikelinsamlingen i NORNA-rapporter 93 en god och mångsidig bild av förhållandet mellan (ort)namn och namnbärare. Även om artiklarna är av varierande kvalitet och somliga närmast framstår som ordnade materialbeskrivningar, kan boken gärna rekommenderas för alla som är intresserade av dagens onomastiska forskning i Norden. En tematisk ordningsföljd på artiklarna i stället för en alfabetisk skulle dock ha hjälpt läsaren att skapa en meningsfull helhet. Annars är boken stilig med en lättläst typografi.

Terhi Ainala

Onoma. Journal of the International Council of Onomastic Sciences 48 (2013). Editor-in-chief: Unni-Päivä Leino. Guest editor: Per Vikstrand. 252 s. Uppsala: International Council of Onomastic Sciences (ICOS) 2017. ISSN 0078-463X, eISSN 1783-1644.

Onoma 48 går inn i rekkja av nummer som – frå og med nr. 34 (1999) – har kome ut som temanummer med eigen gjesteredaktør. Tema for nr. 48 er Names and religion, med Per Vikstrand som redaktør. Bandet inneheld ei innleiing ved redaktøren og 10 artiklar, ein på fransk, to på tysk og resten på engelsk. Fordelinga er nokså lik mellom stadnamn- og personnamnartiklar. I denne meldinga vil artiklar med stadnamn som emne bli omtala.

Redaktøren peikar i innleiinga si på at religion har sett sitt tydelege merke innom namngjeving – både av personar og stader – i mange språkkulturar, men at dette tidlegare ikkje har kome til uttrykk i eit internasjonalt forum. *Onoma* 48 er tenkt som eit bidrag til å fylla eit kunnskapshol innom dette feltet, med eit opphavleg ønske om eit globalt og fleirkulturelt perspektiv. Som det går klart fram av innholdslista, har likevel kristne namn fått stor dominans i dette bandet. Det kan oppfattast som kritikkverdig, noko redaktøren medgjev.

Det har også vore eit uttrykt ønske frå redaktøren si side å få med bidrag frå forskarar som representerer andre fagdisiplinar enn namnevitenskap, bl.a. religionshistorikarar og antropologar. Eit viktig bidrag i denne samanhengen er Olof Sundqvists artikkel om guden og gudenamnet norr. *Freyr*: On *Freyr* – the ‘Lord’ or ‘the fertile one’. Some comments on the discussion of etymology from the historian of religions’ point of view. Religionshistorikaren Sundqvist tek utgangspunkt i dei to nemnde framlegga til etymologi for gudenamnet, som han vurderer ut frå ulike kjeldetypar, bl.a. edda- og skaldedikt, men også norrøn prosa og tekster på latin, i tillegg til arkeologiske funn. Han ser bl.a. på kenningar og titlar som er nytta om guden, men også på hans plass i kongegenealogiar. Ut frå slike kjeldetypar konkluderer Sundqvist med at *Freyr* som

ein «King God» både hadde ansvar for fred og for grøderikdom og avling, slik det kjem fram i uttrykket «til års ok friðar». Han understrekar at det trengst meir språkleg forskning når det gjeld etymologien til namnet, og at denne framleis må seiast å vera noko uviss, men han går ikkje sjølv i særleg grad inn på dei språklege sidene ved namnet. Han peikar på at dette gudenamnet ligg føre i mange stadnamn i Skandinavia, særleg i Noreg og Sverige, men slike namn er ikkje trekte inn i drøftinga hans.

Artikkelen om norr. *Freyr* får ein naturleg etterfølgjar i Claudia Boshouwers artikkel Pagan toponyms in the Netherlands. Forfattaren gjev eit kort oversyn over førkristne sakrale nemne i stadnamn i vestgermanske område, og peikar på at slike namneledd er klart meir talrike i Skandinavia, noko som venteleg har samband med langt tidlegare kristning av områda med vestgermanske språk. Ho understrekar at det finst lite forskning om slike namn i Nederland, og at målet med hennar artikkel bl.a. er å presentera tidlegare forskning om førkristne sakrale nemne i nederlandske stadnamn på eit språk (engelsk) som når fleire lesarar enn nederlandsk. *Wodan* (Odin) og *Donar* (Tor) ser ut til å vera dei einaste gudane som er nemnde i gamle nederlandske stadnamn. Boshouwer diskuterer også mogleg førekomst av germ. **al(a)h*, **har(u)g* og **wiha* i dette området, altså namn som kan visa til kultstader.

I artikkelen Cultural and linguistic layers embedded in Romanian oikonyms derived from hagionyms peikar Oliviu Felecan og Nicolae Felecan på at dei fleste busetnadsnamna (oikonyma) i Romania som inneheld helgennamn (hagionym), førekjem i Transylvania og Banat; dei er skriftfeste frå det tolvte hundreåret av. Namngjevinga tyder på ein kristningsperiode driven av kloster og munkar av ulike ordenar som kom frå vest, særleg etter kong Stefan I (den heilage) av Ungarns omvending til kristendommen i år 1001. Forfattarane nemner skytshelgenar som var inspirasjon ved namngjeving av landsbyar i nærleiken av kyrkjene. Eit liknande emne er diskutert i Andrea Bölskeis artikkel Toponyms reflecting ecclesiastical possession in the Medieval Kingdom of Hungary, der det er greidd ut om korleis ungarske stadnamn speglar rolla til kyrkja som føydal landeigar i mellomalderen, dvs. namn som gjev uttrykk for eigedom til ein geistleg eller ein religiøs orden. I artikkelen Essor et déclin de l'hagiotoponymie catholique dans les provinces des Prairies canadiennes au cours des deux derniers siècles skriv Carol Jean Léonard at den katolske hagiotoponymien (stadnamn som inneheld helgennamn), som var framtredande i dei kanadiske prairieprovinsane Alberta, Saskatchewan og Manitoba i perioden før koloniseringa (1870–1930), gjekk sterkt attende ved overgangen til det tjuande hundreåret. Det er peika på grunnar til dette skiftet.

Det er prisverdig at Onoma har gjeve ut eit temaband om namn og religion, og gjort slikt fagstoff tilgjengeleg på språk som når ein vid lesarkrins. Dette er eit viktig tema i namneforskinga, noko som ikkje minst kjem til uttrykk i mykje av forskinga til redaktøren av dette bandet. Onoma 48 har likevel ikkje fått det breie utvalet av delemlne og innfallsvinklar som ein kunne ha ønskt seg, og heller ikkje eit breitt globalt perspektiv, noko også redaktøren understrekar i innleiinga. Nokre skjønnheitsflekkar finst i bandet, bl.a. i litteraturlista til Boshouwers (s. 53–56) der rekkjefølgja under oppføringane under Gelling og de Vries ikkje følgjer kronologisk orden, og der t.d. Holmberg, Bente er ført opp som Holmberg, Bent.

Inge Særheim

The Oxford handbook of names and naming. Ed. by Carole Hough with assistance from Daria Izdebska. XXIII, 771 s. Oxford: Oxford University Press 2016. (Oxford handbooks in Linguistics.) ISBN 978-0-19-965643-1.

The Oxford handbook of names and naming är ett omfattande verk, som består av sju delar: Onomastic theory, Toponomastics, Anthroponomastics, Literary onomastics, Socio-onomastics, Onomastics and other disciplines samt Other types of names. Varje del är indelad i kapitel, inalles 46. Redaktören Carole Hough förklarar i bokens inledning, att dispositionen följer den ordning i vilken de olika områdena inom onomastiken blivit föremål för vetenskapliga studier. Frågan är, om detta upplägg varit lyckligt. En tydligare ämnesmässig disposition hade gjort verket överskådligare, mer heltäckande och förhindrat upprepningar. Emellertid ger Hough i inledningen en utmärkt presentation och sammanfattning av alla de följande kapitlen i den ordning de kommer. Jag kommer här inte att ta upp de kapitel som huvudsakligen eller uteslutande behandlar personnamn, då dessa recenseras i SAS.

Boken är resultatet av ett omfattande samarbete, och över fyrtio författare från olika länder medverkar. Detta medför en berömvärd språklig, kulturell och geografisk utblick. I företalet (s. VII) sägs: »This volume aims to provide an up-to-date account of the state of the art in different areas of name studies, in a format that is both useful to specialists in related fields and accessible to the general reader.» Företalet fortsätter: »The main focus is on general principles and methodologies, with case studies from a range of languages and cultures.» Dessa mål är givetvis svåruppnådda, och de olika författarna lyckas mer eller mindre väl.

Del I handlar om onomastisk teori. Willy Van Langendonck och Mark Van de Velde skriver om namn och grammatik utifrån en kognitiv syn med en konstruktionsgrammatisk ansats. De söker de generella dragen hos namnen, alltså de icke språkspecifika. Förf. vill beskriva namnen som »ordklass» genom att jämföra namnens uppträdande i satser med hur grammatiskt mer välbeskrivna ordklasser uppträder. De utgår nämligen från att ett språkligt uttrycks semantik i viss mån avspeglas i dess syntaktiska uppträdande (s. 17). Förf. kommer fram till att namnen saknar definierande betydelse och endast fungerar utpekande, samt att namnen funktionsmässigt placerar sig mellan appellativ och demonstrativa pronomen. Framställningen är mycket teoretisk och ställer stora krav på »the general reader».

Staffan Nyström behandlar emellertid just namn och betydelse. Han anser att namn huvudsakligen har en utpekande, identifierande funktion, men att de förvisso har betydelse, fast på olika sätt. Här behandlar han olika namngruppers olika grad av »namnhet», något som borde ha framhävts mer i boken i dess helhet. Nyström (s. 40 f.) varnar för en alltför grammatisk-teoretisk syn på namn:

We shall not ask ourselves what a name *is* but what a name *does*. To use a name means to start a process in the brain, a process which in turn activates our memories, fantasy, linguistic abilities, emotions, and many other things. With an approach like that, it would be counterproductive to state that names do not have meaning, that names are meaningless.

Frågan är också, påpekar han, vad vi menar med betydelse. Nyström redogör för hur ogenomskinliga respektive genomskinliga namn fungerar och hur namnets lexikala innebörd uppenbarligen ter sig viktig, t.ex. för den som vill byta till efternamnet *Måndroppe* eller *Nightlove*. Han påvisar hur det appellativa ordförrådet samspelar med

det propriella. Ett klart och pedagogiskt avsnitt om ordet och ortnamnselementet gotl. *ård* visar det ömsesidiga samspelet och beroendet mellan lexikon och onomastikon. Nyströms kapitel hör till de mest klagörande i boken.

Elwys de Stefani beskriver hur man inom diskursforskning studerar hur talare använder namn i vardagliga sammanhang. Vid dessa undersökningar undviker man enkäter och intervjuer, eftersom dessa undersökningssätt anses påverka informanterna. I stället litar man till deltagande observation och noggranna videoinspelningar som registrerar kommunikationssituationen i dess helhet. Mot denna breda bakgrund studerar man deltagarnas användning av namn. De Stefani påpekar att det för en riktig analys är viktigt att observatören och de observerade tillhör samma kultur.

Del 2 ägnas åt ortnamnen. Här saknar jag framför allt ett inledande kapitel om ortnamn i allmänhet och deras karakteristika jämfört med andra namngrupper. Simon Taylor har skrivit det inledande kapitlet, som behandlar metoder inom ortnamnsforskningen. En sådan inledning borde vara allmänt hållen och möjlig att tillämpa på många ortnamnsförråd, men Taylors framställning är starkt inriktad mot utgåvan av skotska ortnamn och ej helt lättbegriplig för utomstående eller tillämplig på annat ortnamns-material, t.ex. det nordiska.

Carole Houghs kapitel om bebyggelsenamn hör till de lyckade. Det är visserligen inriktat mot Storbritanniens ortnamn och de språk som därvid blir aktuella, men resonemangen är klart och begripligt framställda, och Hough ger många belysande exempel. Det hade dock varit en fördel om Hough tydligt skilt mellan fall där namn bildats med en bebyggelsebetecknande huvudled och fall där en bebyggelse synes ha övertagit ett naturnamn. Hough beskriver hur ortnamn kan ge upplysning om t.ex. forntida språkutbredning och hur ortnamn även har ansetts kunna visa vilken väg en immigration har tagit. Vidare exemplifierar hon hur ett sakligt studium av ortnamnslokaler kan ge tydligare besked om vad som avsågs med olika topografiska ord och hur detta kan berika språkhistorien. Svante Strandberg har skrivit ett koncentrerat, väldokumenterat och klagörande kapitel om vattendragsnamn. Han ger en bred överblick över Europas indoeuropeiska vattendragsnamn och behandlar bl.a. terminologi, namnkronologi, formlära, semantik och namnrekonstruktion. Kapitlet är på flera sätt ett av bokens bästa, och det slår mig att mycket av det som Strandberg skriver om hydronymer även gäller ortnamn i allmänhet och borde ha kommit redan i ett inledande kapitel. Ännu fler översättningar till engelska av exempelnamnen hade gjort kapitlet tillgängligare för »the general reader».

Peter Drummond behandlar namn på kullar och berg ovanför de beboeliga och odlingsbara områdena. Dessa namn är sent skriftfästa, vilket sammanhänger med referenternas ringa ekonomiska intresse. Lägre höjder närmare bygden nämns tidigare i skrift än de avlägsnare, högre. Han diskuterar att berg kan ha flera namn beroende på olika namngivares utgångspunkter. Bergskedjor har sena namn, då det krävs överblick för att se dem som sammanhängande. Vidare studerar han huvudleder respektive bestämningsleder, främst i namn i Storbritannien. Peder Gammeltoft har skrivit ett låtsamt, nästan kåserande kapitel om önamn. Han inriktar sig mest på namn givna i samband med kolonisation världen över från vikingatid och framåt. Förf. visar hur man med hjälp av önamn kan påvisa migrationsmönster, t.ex. i Stilla havet. Han visar också hur västeuropeisk expansionism och kolonialism ligger bakom namnen på öar och ögrupper som »upptäckts» och som »upptäckaren» anser sig kunna göra anspråk på och därför benämner på sitt språk.

»Rural names» är ämnet för Julia Kuhn. Hon avgränsar ämnet så, att det rör sig om namn avseende obebodda enheter i lantlig omgivning, men hon utesluter namn på vat-

ten, berg och vägar. Hon delar in namnen i kulturnamn, som avspeglar mänskligt inflytande, och naturnamn, som inte skulle göra det. Detta är förstuds problematiskt, då även naturnamnen är givna eftersom människan haft anledning att tala om platserna. Ett skogsområde kan t.ex. skördas på löv, frukt, timmer och ved och även ge bete. Att boka och olivträd kännetecknar en skog kan bero på att människan gynnats just dessa nyttiga träd. Kan man då säga att namn på sådana lokaler är naturnamn och inte kulturnamn? Kapitlet innehåller en mängd namn från olika europeiska språk, men de förklaras alltför sällan. Vidare blir kapitlet ganska spretigt till följd av förf:s iver att dela in namnen i kategorier och hierarkier, och det hade mått bra av en annan disposition. En positiv sida är, att Kuhn framhäver vikten av dessa lantliga namn och betonar att de måste samlas in innan de glöms. Förf. behandlar i någon mån insamling av namn i fält och i arkiv, men när det sedan gäller härledningen av namnen, nämns tyvärr inte alls den sakliga aspekten.

Bertie Neethling skriver lättsamt om gatunamn och betonar dessas i grunden endast orienterande funktion. Men han nämner, att de i regel är officiellt givna namn och därför speglar värderingarna hos ett ledande skikt. Då många namn är avsedda att hugfästa minnet av en händelse eller en person, blir de uttryck för givarnas samhällsbild. I ett land som på senare tid haft en omvälvande samhällsutveckling, såsom Sydafrika, leder detta naturligen till konflikter. Neethling ger exempel på hur olika sydafrikanska städer på ett mer eller mindre lyckosamt sätt mött kraven på gatunamnsbyten. Stefan Brink behandlar uppkallelse och analogi. Det handlar om överföring av ortnamn eller ortnamnelement från ett område till ett annat, hur bosättare för med sig ett onomastikon, ett förråd av namn och namnelement, färdigt att använda. Detta skiljer Brink tydligt från uppkallelse, som ofta skett av nostalgiska skäl e.d., t.ex. bland nybyggare i Nordamerika eller Nya Zeeland. Förf. ger många och tydliga exempel, och kapitlet är föredömligt klart och lättläst.

Del 3 behandlar personnamn och recenseras ej här (se ovan). Nämnas må, att Eva Brylla har bidragit med ett utmärkt avsnitt om binamn. Det är gripande och tänkvärt att hela verket tillägnats henne.

Del 4 behandlar litterär onomastik: Grant W. Smith skriver intressant men ingalunda lättillgängligt om hur betydelsen, innebörden är något helt grundläggande hos namn i litteraturen. Smiths exempel är huvudsakligen tagna från personnamns område. I kapitlet *Names in songs* behandlar Bertie Neethling två sånger innehållande namn. En av dessa består nästan helt av ortnamn, och Neethling visar hur författaren åstadkommit ett suggestivt sammanhang genom att skickligt utnyttja ortnamnens konnotationer. Birgit Falck-Kjällquist ger en översikt av forskning om egennamn i olika litterära genrer. Kapitlet handlar naturligen mest om personnamn. Karina van Dalen-Oskam skildrar hur det alltmer växer fram korpusbaserade undersökningar av namn i litteraturen, men hur denna forskning står inför betydande metodiska utmaningar.

Del 5 ägnas socioonomastiken. Terhi Ainiola ger en upplysande och lättläst introduktion till socioonomastiken och folkonomastiken, huvudsakligen med finländska exempel med engelsk översättning. Emilia Aldrin skriver mycket bra om namn och identitet, men hon berör huvudsakligen personnamn.

Ortnamn spelar en betydande roll i Guy Puzey's kapitel *Linguistic landscapes*. Puzey menar, att de nya perspektiv på sociala, politiska och direkt upplevda aspekter av språket i relation till rummet, som studier av det språkliga landskapet ger, kan skänka värdefulla bidrag till ortnamnsforskningen. Människors positiva och negativa åsikter om ortnamn har undersökts av Laura Kostanski. Hon skildrar hur människor är känslomässigt fästa vid »sina» ortnamn, hur dessa namn bidrar till

människans identitet och hur många människor därför reagerar starkt mot namnbyten som drabbar »deras» namn.

Paula Sjöblom skriver lättläst och klargörande om kommersiella namn och söker dra in mer än Europa och mer än europeisk forskning. För henne är det klart att namn har semantik – de förmedlar och skall förmedla ett budskap från säljare till köpare. Sjöblom nämner hur även »produktionen» av nya ortnamn kan ske med kommersiella sidoblickar, t.ex. då nya köpcentra skall få namn.

Del 6, som behandlar namnforskning i relation till andra ämnen, är ämnesmässigt spretig. Richard Jones skriver om ortnamn och arkeologi. Han tar sina exempel utslutande från England, men han ger en god om ock lokal bild såväl av ortnamnsforskningens betydelse för arkeologin som av arkeologins alltmer ökande betydelse för ortnamnsforskningen.

Serge Brédart beskriver hur forskningen söker förklara varför det uppenbarligen är svårare att minnas/erinra sig egennamn – särskilt personnamn har undersökts – än appellativ. Förf. borde kanske ha lagt större vikt vid att varje namn endast avser en enda individ. Anders Nilsson (1) bär inte samma namn som Anders Nilsson (2) och *Ekeby* (1) är inte samma namn som *Ekeby* (2). Mitt onomastikon måste omfatta en unik »namnetikett» avseende var och en av alla de orter, personer, katter, hundar, fartyg o.s.v., som jag känner till namnet. Mitt onomastikon måste med andra ord vara oerhört stort. Kan inte detta delvis förklara varför jag ibland har svårt att finna en viss etikett?

Namn och dialektologi är det ämne som Margaret Scott skall behandla, men hon skriver ganska litet om namn annat än som en källa åt den historiska dialektologin. Dialektologins grundläggande betydelse för namnforskningen framgår knappast. Peder Gammeltoft skriver klart och upplysande om ortnamn och geografi. Han uppmärksammar att ett naturrelaterat ortnamnselement, t.ex. *berg*, inte behöver avse exakt likartade formationer över hela sitt utbredningsområde. Med exempel från både Storbritannien och jylländsk landsbygd behandlar han ortnamnens vittnesbörd om drag i landskapet som sedermera försvunnit genom uppodling eller urbanisering. Han ger även en översikt över läget inom geografisk informationsbehandling med inriktning mot ortnamn.

Gillian Fellows-Jensen behandlar namn och historia. Hon väljer att inom det nuvarande England »preparera fram» skikt efter skikt av ortnamn, alltifrån vår tid över normander, vikingar, anglosaxare, romare och kelter ända ned till det forneuropeiska, förkeltiska skiktet. Namn och historisk språkforskning är ämnet för Richard Coates. Han ägnar många rader åt namnteori och sin uppfattning att det finns en absolut gräns mellan namn och »ord», och han kommer sporadiskt in på sitt ämne. Han beskriver dock rätt väl etymologisk forskning om namns – särskilt ortnamns – härledning, men han säger nästan intet om namnens värde för den historiska språkforskningen. Beror månne detta på hans teoretiska utgångspunkt, enligt vilken det finns en grundläggande skillnad mellan namn och »vanliga ord»? Skulle därmed namnen kanske inte kunna säga något om »orden»?

Berit Sandnes skriver om ortnamn och språkkontakt på ett sätt som visar att hon har lång erfarenhet inom området. Sandnes vänder sig mot tanken att det skulle kunna finnas hybridnamn, alltså namn som är t.ex. både fornengelska och nordiska, såsom de s.k. *Grimston*-hybriderna. Hon menar att ett namn är bildat på ettdera språket men att en led kan vara inlånad från det andra språket.

Alison Grant behandlar namn, främst ortnamn, och lexikografi. Hennes utgångspunkt är Storbritannien och namnexemplen är huvudsakligen från skotsk engelska.

Hon nämner inledningsvis att namnen inte utnyttjats mycket i lexikografin, men att namnforskningen förvisso utnyttjat lexikografin. Grant anser att lexikon och onomastikon beror av varandra och att intetdera helt kan förstås utan det andra.

Ortnamn och religion är ämnet för Kay Muhr. Kapitlet är inte teoretiskt och syftar inte till någon allmängiltighet. Muhr diskuterar sakrala ortnamn på Irland, kristet från 400-talet men likväl med bevarade förkristna ortnamn, stundom omtolkade och förstådda i en kristen kontext. Kapitlet förutsätter egentligen att läsaren är tämligen välbekant med Irland men är ändå ganska fascinerande.

Handbokens del 7 handlar om »Övriga namn». Ordningen – namn på flygplan, djur, astronomiska objekt, hus (villor), lok (och hela tåg) samt skepp – verkar helt oövervägd. Djurnamnen, en länge förbisedd namngrupp som först på senare tid blivit föremål för mera omfattande forskning, behandlas sakkunnigt av Katharina Leibring. Hon genomgår systematiskt orsakerna till att vissa djur men inte andra får namn.

Astronomiska namn diskuteras på ett intressant sätt av Marc Alexander. Han behandlar namn på stjärnbilder och enskilda stjärnor. Mera vetenskapliga system för benämning av mindre framträdande stjärnor och för smärre himlakroppar skisseras, och även hur man med systematisk namngivning förhindrar att skämtsamt eller kommersiell namngivning av nyupptäckta objekt äger rum.

Namn på privata hus/villor behandlas av Adrian Koopman. Det är fråga om namn givna av nuvarande eller tidigare innehavare. Hans exempel är i någon mån från England men framför allt från Sydafrika, varifrån han tar upp både »europiska» (huvudsakligen engelska) namn och zulunamn.

Om namn på flygplan, främst namn på modeller men även på individuella plan, skriver Guy Puzey. Hans exempel är huvudsakligen tagna från Storbritannien och USA. Namn på lokomotiv och hela tåg behandlas av Richard Coates. Malcolm Jones skriver kåserande om fartygsnamn, främst namn på havsgående skepp. Kategorinamn på skepp visar sig i England redan vid 1600-talets mitt då *Ruby*, *Diamond* och *Sapphire* är namn på tre lika stora fartyg, som uppträder tillsammans. Jones visar med många exempel hur gamla engelska skeppsnamn kan lämna intressanta bidrag till lexikografin.

De ovan nämnda sju delarna omfattar mer än 650 sidor. Därtill kommer en bibliografi om nästan hundra sidor. Det finns ett kort men nyttigt sakregister som emellertid hade vunnit i användbarhet om termer oftare förklarats, såsom t.ex. *primary name formation* till skillnad från *formally primary name*. En förkortningslista finns givetvis, men tyvärr upptar denna endast ett obetydligt fåtal av alla i boken använda förkortningar. Dessvärre följer upplägget av kapitlen inte någon urskiljbar plan, och författarna tycks inte ha fått någon instruktion om vad deras framställning måste ta upp. Det är inte lätt att slå upp något man söker i handboken, och det är t.ex. svårt att förstå varför Sjöbloms kommersiella namn hamnat i del 5 och inte 7, liksom varför Koopmans husnamn finns i del 7 och inte i del 2 eller 5. En tydligare redaktionell styrning hade behövts. Kritiken skall dock inte överdrivas: Boken är ett storverk, och en genomläsning ger mycken och mångsidig kunskap om namn, namngivning och namnbruk.

Eva Nyman

Plurala ortnamn. Föredrag från ett symposium i Uppsala 6–7 oktober 2016. Utgivna av Staffan Nyström & Mats Wahlberg. 115 s. Uppsala: Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur 2018. (Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi 148.) ISBN 978-91-87403-26-2.

Skriften är det tryckta resultatet av ett symposium i Uppsala, ägnat åt plurala ortnamn, i oktober 2016. Staffan Nyström och Mats Wahlberg uppger i förordet att symposiet var anordnat av Kungl. Gustav Adolfs Akademien och att dess syfte var att »sammanfatta forskningsläget och grundligt få diskutera denna gäckande namngrupp». Föredragen hölls av sju särskilt inbjudna personer, nämligen (efter bidragens ordning i boken): Svante Strandberg, Bent Jørgensen, Inge Særheim, Svavar Sigmundsson, Lennart Elmevik, Bo Gräslund och Per Vikstrand. Utöver uppsatserna och förordet finns en författarpresentation och en förkortningslista. Att Jørgensens bidrag sedan tidigare finns tryckt i skriften Mellannorrland i centrum (2017) kunde ha påpekats i symposieskriften.

Strandbergs uppsats med titeln *Plurala ortnamn. En forskningsöversikt* (s. 9–37) är det givna inledande bidraget och har följande avsnitt (här och nedan kommer jag att förbigå underrubriker till inlednings- och avslutningsavsnitt): Vad är orsaken till att en del av de gamla bebyggelsenamnen har plural form? (kap. 2), Vad är anledningen till att plurala namn med maskulint eller neutralt grundord framträder med feminin böjning? (kap. 3), Vad kan förhållandevis unga plurala namn säga om uppkomsten av forntida plurala ortnamn? (kap. 4), Hur gamla är de forntida plurala ortnamnen? (kap. 5), Är de gotländska bebyggelsenamnen på *-städe* och ägonamnen på *-städar* direkta motsvarigheter till fastlandets *-sta(d)*-namn? Dessa gotländska namn som argument i *-sta(d)*-namnsdebatten (kap. 6) och I vilken utsträckning kan nedärvda plurala bebyggelsenamn på *-a* innehålla plurala inbyggarbeteckningar? (kap. 7).

De i kapitel 2 och 3 insatta delkapitlen Tiden före utgivningen/publiceringen av Hellberg 1958 och Tiden efter publiceringen av Hellberg 1958 samt delkapitlet Hellbergs huvudarbete om plurala ortnamn (1960b) i kapitel 2 och Framställningen hos Hellberg 1960b i kapitel 3 visar på den framträdande roll som Lars Hellberg (1914–2006) kom att inta i den långa debatten om plurala ortnamn. De av hans arbeten som åsyftas är NoB-uppsatsen 1958 om gotländska ortnamn på *-städe* och *-städar* och boken från 1960 om plural form i äldre nordiskt ortnamnsskick. Hellbergs koppling av många ortnamns plurala former och feminina böjning till forntida ägonamn har antingen förkastats eller endast i varierande grad anammats av andra forskare, något som också framgår av Strandbergs historik. Han framhåller – för övrigt i likhet med flera andra, också hårda kritiker av Hellbergs slutsatser – att denne med sin bok 1960 ändå har gjort en viktig insats som har stimulerat till fortsatt debatt om ortnamnspluralitet.

Strandbergs ambitiöst gjorda sammanställning med sina orienterande kapitelrubriker blir till god hjälp för den fortsatta forskningen om ortnamnspluralitet. Han trycker på att mer utökade studier av nyare tiders plurala bebyggelse-, natur- och ägonamn vore önskvärda.

Bent Jørgensen inleder sin uppsats Danske stednavnes numerus (s. 39–45) med iakttagelsen att efterleden nudanskt *høj* (senare ersatt av *-løv*) står i pluralis i ortnamnet *Salløv*, påträffat på en tidigvikingatida runsten. Enligt Jørgensen har namnets pluralform inte problematiserats i forskningen. Han lämnar ingen tolkning av namnet trots att han i Danske stednavne (2008) själv har tolkat det som 'højene ved, med stormands-

gården el. gudehuset'. Som läsare hade man gärna velat veta om det faktiskt finns tänkbara namnförändringar högar på platsen.

I övrigt pekar Jørgensen på det faktum att forndanskans relativt tidigt inträdande förenkling av kasussystemet och utveckling av tvåstaviga ändelser i nominativ och ackusativ av enstaviga neutrala *a*-stammar samt bristen på tydligt pluralisutpekande bestämningar starkt har begränsat forskarens möjligheter att avgöra om danska ortnamn är gamla pluralformer. Så kan t.ex. ett **biærghæ* återspegla nominativ och ackusativ pluralis samt dativ singularis. Att i ett *Bjerge Herred* tolka in ett **Biærghi* 'bjergbeboer' är också problematiskt, då enligt Jørgensen säkra sådana *an*-stamsbildade inbyggarnamn saknas från danskt språkområde. Emellertid finns en grupp med gamla säkra danska pluralnamn, nämligen de som har stelnat i dativ, t.ex. *Bjerrum*.

Inge Særheims uppsats (s. 47–63) bär titeln *Ombo, Gilja, Fidjane og Bergene. Fleirtal i stadnamn sett ut frå sørvestnorsk materiale*. Redan i titeln ges namnexempel som representerar olika semantiska och morfologiska typer av pluralis, önamnet *Ombo* < **Umbar* med okänd etymologi, gårdsnamnet *Gilja* < **Giljar* med feminin böjning trots grundordet *gil* n. 'klyfta' samt med bestämd form naturnamnet *Bergene* trots dialektens motsvarande form /'berjá/ av *berg* och ägonamnet *Fidjane* till *fit* f. '(gräsrik) äng'.

Kapitlet *Fleirtalsform* med ikkje-individualiserande bakgrunn i nokre namnetypar är indelat i två avsnitt, *Fleirtalsform nytta om einskildfenomen i natur- og teignamn* och *Gardsnamn i ubunden form fleirtal med ikkje-individualiserande bakgrunn*. Særheim öppnar här dörrarna till ett synnerligen rikt förråd av plurala ortnamn i obestämd och bestämd form och uppenbarligen av skiftande ålder. Här finns individualiserande namn med väntad bestämd eller obestämd pluralform, *Vågane* med syftning på flera vikar (»vågar») och gårdsnamnet *Våga* vid minst två vikar, men också pluralnamn som avser mer eller mindre utsträckta lokaler såsom *Sandane*, ett vidsträckt sand- och grusområde, *Bergene*, en vid och berggrundsartad flatmark m.fl. och flera *Bjerge*, gårdar vid utsträckta partier av berg i dagen. Uppsatsen uppvisar en mängd liknande exempel på namn avseende höjder, sänkor, näs, vadställen, långa branta backar m.m. och även jordägor och andra jordbruksanknutna lokaler.

Namn som saknar omedelbart tydlig saklig bakgrund till pluraliteten bjuder som typ betraktade namnforskaren det största semantiska motståndet. Ett sådant är bebyggelsenamnet *Viga*, som i de två fall där det förekommer har påträffats vid en enda dominerande vik. Det plurala gårdsnamnet *Botna* återfinns i en sänka vid foten av en backe. Dock nämner Særheim att viken vid var och en av de båda bebyggelserna *Viga* har stor utsträckning.

Kapitlet med rubriken *Bruk av feminin eller maskulin pluralisform til appellativ i nøytrum* är indelat i tre underavdelningar, *Gamle gardsnamn i ubunden form pluralis*, *Bunden form pluralis i natur- og teignamn med eit nøytrumsappellativ* och *Kvifor bruk av feminin eller maskulin pluralisform til appellativ i nøytrum?* Hit hör *Eida*, *Fjella*, *Gilja*, *Holta*, *Landa* och *Risa* i obestämd form och, med bestämd form, *Bergene*, *Naustrène*, namn på en samling båthus, *Småskjeren* m.fl. med en från de motsvarande appellativerna avvikande morfologi. I avsnittet behandlas dessutom dialektala utvecklingar av plurala neutrer med anslutningar av tydlighetsskäl till både feminin (*husene*) och maskulin (*husan*) böjning, vilket också har satt spår i ortnamnsskicket, *Bergan*, *Bergene*, *Hallan*, *Hallene* osv.

I uppsatsen ingår 13 illustrativa foton av platser med plurala ortnamn. Bilderna, alla med författaren som fotograf, utgör ett tilltalande komplement till själva texten, som i sig vittnar om dennes djupa förtrogenhet med sydvästra Norges namnskick.

Svavar Sigmundsson inleder sitt bidrag betitlat *Plurala ortnamn på Island. Namngivning och morfologi* (s. 65–73) med att redovisa antalet fall av singular- och pluralformer för de »ortnamnsleder» som förekommer i minst tre namn i vardera dels Landnámabók, dels originaldiplom från perioden 1276–1450 samt bland »namn på nya gårdar på Island under perioden 1998–2014»; vad sistnämnda kategori innefattar kunde gärna ha förklarats lite närmare. Termen *ortnamnsled* förefaller avse simplicia och efterleder i sammansättningar. En redovisning för antal gårdar och naturfenomen ges för de plurala leder som är tagna från de två äldsta källorna men inte från den tredje och yngsta, ej heller görs i någon av de tre uppställningarna en likadan uppdelning av singulara former. Man frågar sig varför denna diskrepans.

Som ett *utsträckningsnamn* – för termen hänvisar Sigmundsson till Jan Nilsson – skall kanske det plurala *Ölfusárósar* (brukat vid sidan av *Ölfusárós*) uppfattas, namn visserligen på ett enda os men där pluraliteten möjligen hänger samman med det stora vattenområdet ovanför älvmynningen.

Vad sedan gäller de isländska plurala ortnamnens genus och morfologi, där Sigmundsson i mycket stöder sig på Jan Nilssons och Haraldur Bernharðssons arbeten, är här inte platsen för alltför många enskildheter. Det framgår att de flesta isländska ortnamnspluralerna är trogna sitt ursprung också i nutida språkbruk, vilket dock inte hindrar att med växlande frekvens och lokala skillnader maskuliner böjs som femininer och tvärtom, neutrer uppträder som femininer eller maskuliner, maskulina *u*-stammar får feminin böjning och att starkt böjda ord i förledsställning ibland antar svaga femininers och neutrerers genitiv pluraländelse *-na* i stället för *-a*, t.ex. *Moldhaugnaháls* och *Asbúðnasker*.

Vissa sådana omstruktureringar i isländskan kan spåras tillbaka till omkring 1450 och har till stor del utlösts av ortnamnens mycket frekventa ställning i dativ med dess för alla tre genera gemensamma pluraländelse. Isländskan ger oss här en insyn i en nutida fortgående språklig process vars motsvarighet i danska, norska och svenska i huvudsak ligger i det förflutna och därför inte är lika överskådlig; därmed inte sagt att utvecklingen av ortnamnspluralis i dessa tre språk har överensstämt i alla detaljer med den nyisländska.

I Lennart Elmeviks bidrag Om pluraliteten hos några svenska ortnamnselement (s. 75–84) behandlas i tur och ordning *al*, *tuna*, *sal* och *stad*. Enligt ett av honom redan 2004 framfört förslag har fsv. **al* haft grundbetydelsen 'skydd, värn', senare konkretiserad till 'inhägnad, stängsel' > 'skyddad, inhägnad plats'. Där *al*, som sällan uppträder med singular form, avser en sådan inhägnad, »faller det sig naturligt att tänka sig att pluralformen av ordet förklaras av att man i fråga om benämningen på den typ av inhägnad plats som jag antagit att den avsett inte tagit fasta på helheten utan på de delar som den utgörs av», skriver Elmevik och tillägger att det då skulle röra sig om pluralis med kollektiv betydelse. Han räknar också med betydelsen 'samlingsplats av visst slag' i en del hithörande namn.

För ortnamnselementet *tuna* föreslår Elmevik tolkningen 'samlingsplats för folket inom en bygd för vissa aktiviteter' och han hänvisar till flera uppländska *tuna*-namn med inbyggarenämningar i förleden, exempelvis *Sollentuna* och *Vallentuna*. Pluraliteten förklarar han på samma sätt som för *al* ovan. Emellertid vill han hålla även den möjligheten öppen att *tuna* kan tolkas som 'gården framför andra'; det är ju så namnet uppfattas av många forskare.

I den av Elmevik refererade artikeln i SOL om ortnamnselementet *sal* uppges att det utifrån en grundbetydelse 'byggnad med ett rum' har utvecklats dubbla betydelser på nordisk botten, nämligen 'tillfällig bostad, härbärge, bod' o.d. och 'festsal, hallbygg-

nad'. Elmevik förespråkar 'hall(byggnad)' och åberopar därvid Per Vikstrands tanke i en uppsats om namnet *Uppsala* (2013) att de många simplexnamnen singulart *Sal* och pluralt *Sala* kunde tyda på något slag av exklusivitet. Pluraliteten i *sala*-namnen kan enligt Elmevik bero på mönsterpåverkan men också förklaras mot bakgrund av att orden *hús, holl, rann* '(stort) hus' och *salr* i fornvästnordisk poesi ofta står i pluralis trots singular betydelse.

Beträffande *stad* håller Elmevik fast vid sin sedan snart 25 år drivna tes att elementet utgörs av ordet *stad* 'kant på väv' < fsv. *stadh* 'kant av ett ägoområde' m.m. < urnord. **stapa* n. 'kant, rand'; från det sistnämnda har han antagit en utveckling till 'gräns(område)', 'utkant(sområde)'. Pluralformen urnord. **stapō* (> -u), som har »kunnat användas om utmarker som en kollektiv beteckning för de olika lokaliteterna där», har enligt Elmevik i ortnamn så småningom ersatts med *-staðir* efter mönster av andra ursprungliga neutrer av typen *Bergir, Landir, Tunir*.

Hans andrahandsalternativ är ett pluralt *-staðir* (< urnord. pl. **staðīr*) 'utmark(er)' utifrån *stad* 'plats, ställe (för något)' »i funktionen som en kollektiv beteckning för olika lokalteter i utmarken med benämningar med singularis **staðir* som senare led, t.ex. **hasjastaðir* 'hässjeställe', **kulastaðir* 'kolplats, plats för kolning', **kwærnastaðir* 'kvarnplats'». Förklaringen förefaller mig något långsökt.

Bo Gräslunds bidrag Myten om ägonamn (s. 85–90) ifrågasätter inte existensen av denna namnkategori – såsom titeln tycks antyda – utan Lars Hellbergs (1990) försök att förklara de feminint böjda plurala ortnamnen som ursprungliga ägonamn. I sin förklaring till bruket av plurala ortnamn med feminin böjning utgår Gräslund från att under äldre järnålder, »då majoriteten av plurala namn tillkommit», låg huvuddelen av byarna vanligen i nutida odlingsmark, ofta på lermarker. Vidare: »Separata gårdar har funnits men knappast till mer än några få procent.» Redan här inställer sig frågan: Hur vet man att bebyggelsenamnspluraliteten i huvudsak tillkom under äldre järnålder?

Gräslund skriver att de »grundläggande juridiska och kamerala termerna för gård under äldre historisk tid var feminina begrepp som *jord* och *jordäga*». Detta utgjorde grundvalen för ett självständigt hushåll, en gård, och flera jordägor bildade enligt Gräslund tillsammans en by, vilket skulle förklara pluraliteten. Mot detta kan invändas att, även om ägorna, jorden, var egendomsfundamentet i äldre tid, måste begreppet by – precis som idag – rimligtvis ha associerats inte bara med ägorna utan också med bebyggelsen på platsen. Varför skulle grannbebyggelsernas folk, som troligen myntade namnet på den nya bebyggelsen, enligt Gräslunds tanke ta fasta på uppröjningen av en inäga och på den grundvalen skapa ett feminint namn och dessutom, om ytterligare en inäga iordningställdes, finna denna omständighet så märkvärdig att namnet måste pluraliseras? Eller har jag missuppfattat Gräslunds resonemang innehållande bl.a. följande utsaga: »Namnet *Berga* skulle då ursprungligen ha betytt 'ägorna vid höjden', dvs. 'gårdarna vid höjden', 'byn vid höjden'»?

Dessutom: de av Gräslund framlyfta feminina orden *jord* och (*jord*)äga är inga vanliga ortnamnelement i äldre namn till skillnad från andra agrara ord med skiftande genus, *land* n., *tomt* f., *åker* m., *äng* f., *änge* n. m.fl. och behöver därför inte med sitt feminina genus ha varit särskilt framträdande i folks medvetande vid tillblivelsen av ägonamn.

I Per Vikstrands uppsats Plurala ortnamn i namntypologiskt och landskapshistoriskt perspektiv (s. 91–109) finns avsnitten Till Lars Hellbergs försvar, Kritik mot Hellbergs teori, Från ägonamn till bebyggelsenamn – några exempel, Närhorisontsnamn, Mångformighetsplural, Moveringen samt avsnittet Tuna och Husa.

Vikstrand vill inte förneka att Hellberg i sitt arbete om plurala ortnamn från 1960 säkert inte hade rätt i alla delar men framhåller som en stor förtjänst att Hellberg ser de strukturella likheterna mellan plurala bebyggelsenamn och ägonamn. Vikstrand anser att många av Hellbergs kritiker helt har missat namnparalleller som bebyggelsenamnen *Berga* och *Sanda* och ägonamnen *Bergane* och *Sandarne*. Ett morfologiskt intressant fall som Vikstrand visar på är att de plurala ägonamnen *Torsmyra*, *Hamra* och *Kulla* i Norduppland ännu uppträdde i obestämd form under 1200-talets andra hälft när de vid denna tid i samband med uppsplittring av ett gods kom att övertas av nygrundade gårdar.

Vikstrand ägnar sedan några sidor åt exemplifiering av ägonamn, vilkas pluralitet han vill återföra på järnålderns mångfald av åkerlotter. Uppsatsen är försedd med flera instruktiva bilder av äldre kartor med av författaren inlagda singulara och plurala ägonamn. Då han finner anledning att ta upp den av honom själv myntade termen *domänamn*, där *domän* avser ett område med sinsemellan ganska närliggande men geografiskt åtskilda agrart samverkande boplatser, får jag dock inte riktigt klart för mig på vilket sätt ortnamnspluralitet här kommer in i bilden.

För det plurala ortnamnselementet *husa* föreslår Vikstrand ursprunglig syftning på skeppshus, dvs. byggnader för förvaring av skepp under vinterhalvåret. Han pekar särskilt på namnen *Skepphusa* i Västmanland och *Skäsa*, skrivet i *skædhusa* 1444, i Sörmland. I deras förleder ingår *skepp* och en motsvarighet till fnv. *skeið* f. 'stort krigsskepp, långskepp'.

Beträffande *tuna* tar Vikstrand upp de fullständiga arkeologiska undersökningarna vid västmanländska Giltuna, där det har grävts fram en boplatssyta som möjligen med något avbrott på 400-talet har varit bebodd från äldre romersk järnålder till vikingatid. Boplatsens centrala del har varit omgiven av en kvadratisk trähägnad, kanske uppförd någon gång från 500-talet. Längden på hägnadens sidor, 44 meter motsvarande 100 romerska alnar, tycks enligt Vikstrand vara medvetet vald. De fyra sidorna skulle kunna utgöra de »tun» som ligger bakom efterleden i *Giltuna* och här får man kanske också förklaringen till dess pluralitet. Vikstrands iakttagelse är mycket intressant.

Skriften har visat att inte bara mångformighet utan också utsträckthet (eller långsträckthet) spelar roll för ortnamnspluralitet, men än återstår att se närmare på de förbryllande bebyggelsenamnen med till synes omotiverad pluralitet, t.ex. *Vika* trots läge vid en enda vik. Och varför inte stickprovsvis undersöka frekvensen av denna typ av plurala bebyggelsenamn i några äldre bygder på skilda håll? Saknas de helt någonsans och vilka slutsatser kan man i så fall dra av det?

Lennart Hagåsen

Scandinavian Names and Naming in the medieval North-Atlantic Area. Proceedings of the 44th Symposium of NORNA in Caen 23–25 April 2014. Edited by Gunnstein Akselberg & Inge Særheim. 268 pp. Uppsala: NORNA-förlaget 2017. (NORNA-rapporter 95.) ISBN 978-91-7276-095-0.

In April 2014, international toponymy experts gathered in Caen for the 44th symposium of NORNA. They discussed an array of topics concerning Scandinavian influence in the toponymy of the Viking diaspora and more general interactions between the toponymies and cultures of the Scandinavian homelands and settled regions of the North Atlantic. The papers presented at the symposium were interdisciplinary in nature and focused primarily on the onomasticon of Normandy and the British Isles.

Four of the articles compare toponymic situations in two or more areas of the North Atlantic. The first of these, by Gunnstein Akselberg, poses the question of how the Scandinavian onomasticon can be reconstructed by comparing Scandinavian influence in the toponymy of different areas of the diaspora. As a case study, the article compares the use of Old Norse *þveit*, which denotes a clearing in a forested area, in England and Normandy, applying the use of this place-name element in Norway as a frame of reference. After reviewing the location, age, etymology, morphology and distribution of the element in Norway, the author proceeds to classify the different parameters used in existing scholarship to study names containing it: linguistic parameters, parameters related to denotata, social parameters, chronological parameters and parameters of onomasticon size.

Berit Sandnes deals with the divergences and similarities of old Scandinavian toponymy in the place-names of Orkney and Normandy. These two areas represent different ends of the spectrum of Viking Age language contact in that, in Orkney, Old Norse remained the main language for centuries, whereas in Normandy it died out within a few generations. To draw this comparison, Sandnes undertakes a study of around 100 Old Norse generics from Orkney. She deals with a large quantity of topographical names in parish names, which 'seems to indicate that the topographical names were preferred for primary units in Orkney' (p. 232). In Normandy, many topographical names are also found, but there are a larger number of personal names as place-name elements. Sandnes attempts to understand the disparity in numbers by looking at the chronology of habitation, density of settlement and fashions. Finally, she deals with how the names transferred into the languages of Orkney and Normandy.

Gillian Fellows-Jensen focuses in her paper on the divergences between Viking elements in the place-names of England and Normandy. The first difference she discusses is the large number of place-names containing *-bý* in England, contrasting this with the lack of such an element in Normandy. The greater part of the article deals with place-names containing the element *-ville* in Normandy. Names with *-ville* sometimes combine that element with elements containing references to other nationalities or groups, like Britons and Anglo-Saxons, who would have accompanied the Vikings as they settled in Normandy. She also analyses some instances of names with *-ville* that point to Nordic presence.

The last article in this group – and the last one in the book – deals with coastal place-names in the North Atlantic region. In it, Inge Særheim analyses pre-existing names that were adapted by Viking settlers to their language. He then compares some place-name elements from areas of the North Atlantic with their parallels in Norway and reflects that the similarities between them demonstrate a 'common Old Norse maritime nomenclature and culture' (p. 253).

A second set of articles studies the impact of Viking presence on the toponymy of England and Scotland. One of the most exciting papers on the English Scandinavian toponymy is that of David Boulton and Keith Briggs. The authors tackle the Scandinavian toponymy of an English county for which there is less research on the subject than for other regions: Suffolk. Suffolk has 'been viewed as peripheral to the major areas of settlement of Danish Vikings in eastern England' (p. 30), and hence as a region with less of a Scandinavian toponymic impact. However, the authors' ongoing research shows otherwise. This paper presents the current state of their investigation into Suffolk toponymy during the Viking Age and deals with Scandinavianised major place-names, as well as, most importantly owing to the newness of this material, Scandinavian elements in minor names. The large number of topographical and habitation topo-

nyms collected by the authors can be attributed to a period of secondary migration of low-status individuals in the second half of the Viking Age.

Another paper dealing with an under-researched region of the British Isles is Sofia Evemalm's article on the Scandinavian and Gaelic place-names of the Isle of Lewis. Her focus here is on personal names as elements of the local toponymy. She bases her research on a process of identification, in which data is gathered, variants are compared, and earlier renderings and interpretations of the names are considered. When the interpretation is unclear, a second process of contextualisation of the place-name takes place, providing a multifaceted approach that takes into account 'physical properties, distribution patterns, the linguistic structure of the place-name and comparative surveys of other areas of Scotland' (p. 49). The author proceeds to showcase her methodology in an analysis of the names *Eòropaidh* and *Eorradal*.

In her contribution, Eleanor Rye focuses on the areas of Wirram and Westmorland to present quantitative studies of the presence of Old Norse vocabulary in medieval toponymy in western England. She first explores the results of her analysis of Wirram, which shows a surprisingly small number of Old Norse toponymic elements in comparison to Old English elements. In contrast, Westmorland is found to have much larger numbers of Old Norse elements in its toponymy. As well as providing various explanations for this disparity in her conclusion, the author proposes that there were many western Scandinavians amongst the settlers in these two regions, as shown by the presence of West Scandinavian elements in their place-names.

A good deal of high-quality scholarship in this book focuses on the Scandinavian toponymy of Normandy. Dominique Fournier's contribution analyses the corpus of Scandinavian and Anglo-Scandinavian toponyms from the department of Orne, a region with sparser Scandinavian toponymic influence. The author first discusses seven anthroponyms that are mostly clustered in the northern part of Orne. Secondly, he presents a larger set of place-names formed from appellatives. Maps are used to illustrate the distribution of these appellatives, which contain elements describing the topography. The author concludes that, while in the north of the department of Orne there is a clear area of Scandinavian influence, the only toponymic instances of non-hybrid Scandinavian origin are six previously analysed names which are compounds with the element *bœuf*.

Peder Gammeltoft's contribution deals with the use of the place-name element *toft* in Normandy. This element is always related to the concept of settlement, 'particularly the concept of "house, dwelling" ' (p. 113). Interestingly, Gammeltoft has managed to collect larger numbers of *toft* names in Normandy than in Scotland, the Faroes or even England. He concludes that around 75 per cent of the specifics compounded with the *toft* element could be Scandinavian. Gammeltoft's study is also significant in that it reinterprets most of the personal names contained in the compounds as Scandinavian, and in the way it highlights how the majority of appellatives are related to plant growth and natural features. Most of these names, he concludes, were coined in Scandinavian-speaking contexts.

According to Stéphane Lainé's contribution, there is a degree of romanticisation in some of the onomastic research done regarding Viking Normandy. The 'Viking myth' influencing Norman onomastics is challenged in his article through a study of toponymic transfers, a reanalysis of place-names misidentified as Scandinavian or with uncertain Germanic origins, and a review of toponyms of Scandinavian origin transferred, via French, later than the Viking Age.

Élisabeth Ridel's article looks at the potential political and terminological heritage left by the Vikings in Normandy. She illustrates three areas where Viking legal and political institutions may have left an imprint in the region: marriage law, criminal law and maritime law. However, she then goes on to show that a presence of Scandinavian vocabulary in these three domains does not imply a borrowing of actual laws, traditions, or legal and political practices. In fact, many of the traditions denoted by terminology of Scandinavian origin in Normandy already existed under Frankish rule. She also shows how, although many places were renamed after being settled by Scandinavians, territories remained the same as they had been before, with little influence on how the land was divided and used; nor were new forms of habitation developed. The impact on the local lexicon was also very limited. Thus, Ridel concludes that the term 'settlement' (normally used in English-speaking Viking diaspora research) is preferable to the French 'colonie', as the establishment of Scandinavians in the area did not give rise to significant change in any of the pre-existing institutions.

Finally, one article in the book deals with place-name transfers from the diaspora to Norway. Botolv Helleland's paper analyses the names of foreign cities and countries that were imported into Norway after the 15th century. Examples of this kind of place-name found in Norway include instances associated with medieval pilgrimage, like *Gallis* (related to *Galicia*), *Jaksland* (*Santiago de Compostela*) or *Serkland* (in relation to contact with Morocco). Helleland also deals with the distribution of these place-names, which cluster in particular in the south-east of Norway. Regarding the chronology of the names, most date from the 17th and 18th centuries, but some of his examples are evidenced in the 15th and 16th centuries. The author also explores the reasons for the existence of such place-names.

This valuable contribution to the study of place-names in the Scandinavian diaspora is wrapped up by a useful summary by Mats Wahlberg.

Irene García Losquiño

Svenskt diplomatarium 11:5. 1380. Supplement, register, käll- och litteraturförteckning 1376–1380. Utarbetat av Claes Gejrot, Ingela Hedström, Sara Risberg & Peter Ståhl. Stockholm: Riksarkivet 2017. ISSN 0284-1959.

Varje ny del av *Svenskt diplomatarium* ger ett viktigt bidrag till studiet av svensk kultur. Volym 11:5 redovisar ett historiskt och språkligt mycket intressant brevmaterial från år 1380 och innehåller dessutom supplement, register och käll- och litteraturförteckning för perioden 1376–1380. De fornsvenska texterna har behandlats av Ingela Hedström och Sara Risberg, de latinska av Peter Ståhl och de medellågtyska av Stefan Mähl. I utgivningsarbetet har också Roger Andersson, Agnieszka Backman och Victor Frans deltagit.

På latin avfattade urkunder upptar ännu 1380 en stor del av hela materialet; inte oväntat är det ofta fråga om brev rörande kyrkliga förhållanden. Vadstena kloster berörs i många diplom, men inte så få andra svenska kloster framträder också i texterna. Birgitta Birgersdotters kanonisationsprocess omtalas i en rad brev. Bland de svenska diplomerna är tingsbreven i vanlig ordning en viktig källa för namnforskarna. Två av de medellågtyska urkunderna är utställda i Schwerin (kung Albrekt och hans bror Henrik, hertig av Mecklenburg, har huvudroller i dessa); vissa andra brev står i samband med

Visby. Genom ett i Söderköping utgivet brev erkänner riddaren Erik Karlsson att han och hans arvingar är skyldiga riddaren Henrik van Brandis och drotsen Bo Jonsson en betydande penningssumma; Stefan Mähl framhåller (s. 1112) i sin kommentar att denna medellågtyska text innehåller svenska former »vilka sammantaget tyder på en svensk skrivare».

När man bläddrar sig fram i SD 11:5 blir man medveten om vilken rikedom breven erbjuder personnamnsforskningen. Inte minst tillnamn fångar lätt uppmärksamheten; man möter exempel som (med diplomatiets normaliserade former) *Erik Bång* (s. 1029), *Gjord Fot* (s. 1078), *Tuve Galen* (s. 1129), *Karl Käpp* (s. 1037), *Tord Lök* (s. 1068), *Sven Senglömder* (s. 1135 f.), *Peter Skramla* (s. 950), *Arnold Stubbeköping* (s. 1064) och *Nils Stunte* (s. 1115). Ett i det östgötska Vibyryd (nu Östra Ryd) utfärdat brev omtalar (s. 993 f.) Växande i Hörstorp som kyrkvärd i nämnda socken.

Bland egennamnen finner man otaliga namn på gårdar, byar eller större orter – naturligt nog med tanke på urkundernas karaktär. Intressanta toponymer av annat slag är kvarnnamnen *Stodhmärr* och *Föl* (s. 1069 ff.) i västgöta-socknen Saleby. I SOSk 10 (s. 54), där det erinras om ä. nysv. *stodhmärr* 'sto', förklarar Ivar Lundahl namnens bakgrund: »Man har liknat de båda kvarnarna vid ett sto (den större kvarnen) och 'hennes fölunge' (den mindre kvarnen).» I Västergötland möter man semantiskt påfallande kvarnnamn här och var; se S. Strandberg i OUÅ 2013 s. 98 f. med hänvisning till flera delar av SOSk.

Beträffande käll- och litteraturförteckningen i SD 11:5 kan här i NoB påpekas att den upptar ett betydande antal namnvetenskapliga arbeten. I samband med ett i Näsboholm (senare Gripsholm) utfärdat brev (s. 1113 f.) ges hänvisning till Ann-Christin Mattissons avhandling *Medeltida nordiska borg- och sätesgårdsnamn på -holm* (1986).

Man känner glädje över vad som nu har utgivits av det nationella storverket Svenskt diplomatarium och önskar redaktionen fortsatta framgångar med utgivningen.

Svante Strandberg

Författarna i denna årgång

Terhi Ainiala, docent, Finsk-ugriska och nordiska avdelningen, Helsingfors universitet. terhi.ainiala@helsinki.fi

Gunnstein Akselberg, professor, Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studium, Universitetet i Bergen. gunnstein.akselberg@uib.no

Emilia Aldrin, fil. dr, Akademien för lärande, humaniora och samhälle, Högskolan i Halmstad. emilia.aldrin@hh.se

Birna Lárusdóttir, rannsóknarstaða Sigurðar Nordals, Stofnun Árna Magnússonar (nafnfræðisvið), Reykjavík. birna.larusdottir@arnastofnun.is

Staffan Fridell, professor em., Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet. staffan.fridell@nordiska.uu.se

Irene García Losquino, Dr, Profesora Asociada, Facultad de Filosofía y Letras I, Universidad de Alicante. i.garcialosquino@gmail.com

Pamela Gustavsson, enhetschef, Svenska litteratursällskapet i Finland arkiv, Helsingfors. pamela.gustavsson@sls.fi

Lennart Hagåsen, f.d. forskningsarkivarie, Namnarkivet i Uppsala, Institutet för språk och folkminnen. lennart.hagasen@gmail.com

Anfinnur Johansen, lektor, Føroyamálsdeildin, Fróðskaparsetur Føroya, Tórshavn. anfinnurj@setur.fo

Mats G. Larsson, docent, författare. m.g.larsson@telia.com

Maria Löfdahl, fil. dr, Dialekt-, namn- och folkminnesarkivet i Göteborg, Institutet för språk och folkminnen. maria.lofdahl@sprakochfolkminnen.se

Leila Mattfolk, fil. dr, Namnarkivet i Uppsala, Institutet för språk och folkminnen. leila.mattfolk@sprakochfolkminnen.se

Eva Nyman, professor em., Seminariet för nordisk namnforskning, Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet. eva.nyman@nordiska.uu.se

Staffan Nyström, professor, Seminariet för nordisk namnforskning, Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet.
staffan.nystrom@nordiska.uu.se

Rikke Steenholt Olesen, ph.d., Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Center for Navneforskning, Københavns Universitet.
rikke.steenholt.olesen@hum.ku.dk

Aud-Kirsti Pedersen, cand. philol., seniorkonsulent, Statens kartverk, Tromsø. aud.kirsti.pedersen@kartverket.no / førsteamanuensis, Institutt for språk og kultur, UiT Noregs arktiske universitet. aud.kirsti.pedersen@uit.no

Elin Pihl, fil. dr, Namnarkivet i Uppsala, Institutet för språk och folkminnen. elin.pihl@sprakochfolkminnen.se

Joost Roger Robbe, ph.d., videnskabelig assistent, Institut for Kommunikation og Kultur – Afdeling for tysk, Aarhus Universitet. gerjr@cc.au.dk

Lennart Ryman, fil. dr, Namnarkivet i Uppsala, Institutet för språk och folkminnen. lennart.ryman@sprakochfolkminnen.se

Mathias Strandberg, fil. dr, Dialekt-, namn- och folkminnesarkivet i Göteborg, Institutet för språk och folkminnen.

mathias.strandberg@sprakochfolkminnen.se

Svante Strandberg, professor em., Seminariet för nordisk namnforskning, Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet.

svante.strandberg@nordiska.uu.se

Ola Svensson, fil. dr. olaus.sveni@live.se

Väinö Syrjälä, fil. dr, Finsk-ugriska och nordiska avdelningen, Helsingfors universitet. vaino.syrjala@helsinki.fi

Inge Særheim, professor, Institutt for kultur- og språkvitskap, Universitetet i Stavanger. inge.særheim@uis.no

Mats Wahlberg, docent, Namnarkivet i Uppsala, Institutet för språk och folkminnen. mats.wahlberg@sprakochfolkminnen.se

Auktoriserade translatör Martin Naylor, Uppsala (martin.naylor@telia.com), har svarat för språkgranskning och översättning till engelska.

Förkortningar

AN	=Afdeling for Navneforskning, Nordisk Forskningsinstitut, København	Lind	deltiden (1892–1934) =E. H. Lind, Norsk-isländska dopnamn ock fingerade namn från medeltiden (1905–15)
ANF	=Arkiv för nordisk filologi	Lind Bin.	=E. H. Lind, Norsk-isländska personbinamn från medeltiden (1920–21)
APhS	=Acta philologica Scandinavica	Lind Suppl.	=E. H. Lind, Norsk-isländska dopnamn ock fingerade namn från medeltiden. Supplementband (1931)
AS	=Anthroponymica Suecana	LMA	=Lantmåterimyndigheternas arkiv (i SRA)
bek	=beskrivning till ekonomisk karta	LSA	=Lantmåteristyrelsens arkiv (i SRA)
BK	=Bergens kalvskinn. Utg. av O.-J. Johannessen (2016)	LSB	=Linköpings stadsbibliotek: Stiftsbiblioteket
BNF	=Beiträge zur Namenforschung	LSBp	=pergamentsbrev i LSB
BSH	=C. G. Styffe, Bidrag till Skandinaviens historia ur utländska arkiver	LUB	=Lunds universitetsbibliotek
BØ	=Bustadnavn i Østfold	LUP	=L. Peterson, Lexikon över urnordiska personnamn (http://www.sprakochfolkminnen.se , 2004)
DAG	=Dialekt-, namn- och folkminnesarkivet i Göteborg	ml	=mantalslängd
db	=dombok	MM	=Maal og minne
DD	=Diplomatarium Danicum	NAU	=Namnarkivet i Uppsala
DDa1	=Diplomatarium Dalecarlicum	NE	=O. Rygh, Norske Elvenavne
DFU	=Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala	NEn	=Nationalencyklopedin
DGP	=Danmarks gamle Personnavne	NG	=O. Rygh, Norske Gaardnavne
DI	=Diplomatarium Islandicum	NG Indl.	=O. Rygh, Norske Gaardnavne. Indledning
DMS	=Det medeltida Sverige	NK	=Nordisk kultur
DN	=Diplomatarium Norvegicum	NN	=Namn og nemne
DRA	=Rigsarkivet, København	NO	=Norsk ordbok
DRAp	=pergamentsbrev i DRA	NoB	=Namn och bygd
DRApp	=pappersbrev i DRA	NRA	=Riksarkivet, Oslo
DRB	=Danmarks Riges Breve	NRL	=L. Peterson, Nordiskt runnamnslexikon (2007)
DS	=Danmarks Stednavne	NSL	=Norsk stadnamnsleksikon. Red. av J. Sandnes & O. Stemshaug (4. utg., 1997)
DSt	=B. Jørgensen, Danske stednavne (3. udg., 2008)	OAU	=Ortnamnsarkivet i Uppsala, samlingar, NAU
DSÅ	=J. Kousgård Sørensen, Danske sø- og ånavne (1968–96)	OAUjb	=excerpter i OAU ur kameralt material i SRA
ek	=ekonomisk karta	ODS	=Ordbog over det danske Sprog
FMU	=Finlands medeltidsurkunder	OGB	=Ortnamnen i Göteborgs och Bohus län
FRA	=Riksarkivet, Helsingfors	or.	=original
G	=Generalstabens karta över Sverige, södra delen	OSDs	=samlingarna till Ordbok över Sveriges dialekter, Uppsala, DFU
gd	=gård	OUN	=Ortnamnsällskapet i Uppsala. Namnspalten i UNT
GFR	=Konung Gustaf den förstes registratur	OUÅ	=Ortnamnsällskapets i Uppsala årsskrift
glk	=geologisk karta	RAÄ	=Riksantikvarieämbetet, Stockholm
Gn	=Generalstabens karta över Sverige, norra delen	RB	=Biskop Eysteins Jordebog (Den røde Bog). Udg. ved H. J. Huitfeldt (1879)
hd	=härad	Rep	=Repertorium diplomaticum regni Danici mediævalis
hgd	=herrgård		
jb	=jordebok		
JHD	=Jämtlands och Härjedalens diplomatarium		
jr	=jordregister		
KA	=Kammararkivet (i SRA), Stockholm		
kb	=kyrkbok		
KB	=Kungliga biblioteket, Stockholm		
KL	=Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid		
KrA	=Krigsarkivet, Stockholm		
LB	=M. Lundgren, E. Brate & E. H. Lind, Svenska personnamn från me-		

RGa	=Reallexikon der germanischen Altertumskunde von Johannes Hoops. 2. Aufl.	SOL	=Svenskt ortnamnslexikon. Red.: M. Wahlberg (2 rev. uppl., 2016)
SAOB	=Ordbok över svenska språket utg. av Svenska Akademien	SOSk	=Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Skaraborgs län
SaoS	=Saga och sed	SOU	=Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Uppsala län
SAS	=Studia anthroponymica Scandinavica	SOV	=Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Värmlands län
SD	=Svenskt diplomatarium	SOVm	=Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Västmanlands län
SDa	=Diplomatarium Svecanum. Appendix. Acta pontificum Svecica	SOVn	=Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Västernorrlands län
SDns	=Svenskt diplomatarium [ny serie] från och med år 1401	SOÅ	=Sydsvenska ortnamnssällskapets årsskrift
Sdw	=K. F. Söderwall, Ordbok öfver svenska medeltids-språket (1884–1918)	SOÄ	=Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Älvsborgs län
Sdw Suppl.	=K. F. Söderwall, Ordbok över svenska medeltids-språket. Supplement (1925–73)	SOÖg	=Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Östergötlands län
skg	=skeppslag	SRA	=Riksarkivet, Stockholm
SkO	=Skånes ortnamn	SRAp	=pergamentsbrev i SRA
SMP	=Sveriges medeltida personnamn	SRApp	=pappersbrev i SRA
SMPs	=SMP:s samlingar, NAU	SRP	=Svenska riks-archivets pergamentsbrev
SMR	=Svenska medeltidsregister 1434–1441	SvLm	=Svenska landsmål och svenskt folkliv
sn	=socken	T	=Topografisk karta över Sverige (Terrängkartan)
SNF	=Studier i nordisk filologi	tg	=tingslag
SOB	=Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Blekinge län	tl	=tiondelängd
SOD	=Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Dalarnas län	u.d.	=utan datum
SOH	=Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Hallands län	u.o.	=utan ort
SOHä	=Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Hälsingland	UUB	=Uppsala universitetsbibliotek
SOJä	=Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Jämtlands län	UUBp	=pergamentsbrev i UUB
SOJö	=Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Jönköpings län	UUBpp	=pappersbrev i UUB
SOKa	=Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Kalmar län	u.å.	=utan år
SOKo	=Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Kopparbergs län	vid.	=vidimation
		VJb	=Kong Valdemars Jordebog. Udg. ved S. Aakjær (1926–45)
		ÖNON	=Övre Norrlands ortnamn. Ortnamnen i Norrbottens län
		ÖNOV	=Övre Norrlands ortnamn. Ortnamnen i Västerbottens län

Ortnamnsregister 2017–2018

Förkortningar: Af = Afrika, Am = Amerika, As = Asien, D = Danmark, da. = danska, E = Storbritannien, Eu = Europa, F = Finland, Fr = Frankrike, Fär = Färöarna, Gr = Grekland, Grö = Grönland, I = Island, Le = Lettland, litt. = litterärt namn, N = Norge, Ne = Nederländerna, P = Polen, Por = Portugal, S = Spanien, sam. = samiska, Sch = Schweiz, T = Tyskland, Vn = Västnorden, Ö = Österrike. Utan beteckning = Sverige (eller Norden). * = konstruerad form.

Bokstavsföljd: a, b, c, d, ð, e, f, g, 3, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, þ, u, v (w), x, y (ü), z, å, ä (æ), ö (ø, œ). Siffror följer efter ö. – Bokstavsföljden påverkas inte av accenttecken, ej heller av diakritiska tecken som saknas i nordiska språk.

*Addabol 106:48, Adelöv 105:86, Agersta 105:164, Agnebo 106:48, Ahl us-Sunnah wa-l-Jamā'ah 105:122, Ahvenanmaa F 106:121, Áin í Dal, Áin Svarta Fär 105:142, Aker stadion N 105:166, Aktiebolaget Svenska Kullagerfabriken 105:118 f., Al T 105:168, *al 105:153; 106:189, Aland T 106:130, Albo härad 105:153, Aldersbo 106:56, Allbo härad 105:153, Aller T 106:130, Alsalam moské 105:121 f., Alor 105:87, Ambjörntorp 105:16 f., Andersbo 106:49, Andersön 106:154, 171, Annebecq Fr 106:11, *Annebordh 106:45, 47, A Pedra Bico S 106:16, A Punta do Bico S 106:15 f., Arboga 106:38, Arderøya N 105:170, Aringsås 105:153, Arla, Arland 106:35 f., Arlid 106:34 f., Arlöv 106:33 ff., Armanbo 106:71 f., *Arnabol 106:49, -arna(r) 105:88, Arnebo 106:49, Artillerigatan 105:118, *Arpland 106:35 f., Arvidsbo 106:72, 75, Arvika 106:38, Askja I 105:143, Assalam moské 105:121 f., Attundalands Rodh 105:157, Aubøhunden N 105:102; 106:90, Aur N 106:97, Aura å F 106:122, Ausa N 105:96, Ava 105:45, A Volta do Bico S 106:16.

Baggbo 106:45, 49, Balltorp 105:16, Barnetby le Wold E 106:14, Barnoldby le Bec E 106:11, 14, Basalorum 106:155, *Bassabordh 106:49, Bastlunda 105:27, bec E 106:7 ff., 24 ff., Fr 106:7 ff., 19, 24 ff., S 106:7 ff., 19 ff., 24 ff., Beca S 106:14, 22, 24, Bec-de-Mortagne Fr 106:12, bece E 106:11, Beclondes Fr 106:13, Beco Por 106:15, S 106:15, 19, 25, Becque, Becquelonde Fr 106:13, bekr 106:9 f., 26, Bellavue mattor, Bellevue 105:116 ff., Bellevue marknad 105:116, Bellevuemoskén 105:118, 120 f., Bengtsbo, *Bengtsbodha 106:49, Bengt Simons 106:179, Bennbo, Bennebo, Bennebol 106:49, Bennikebol 106:45, 49, Beque S 106:15, 25, Berga 105:74; 106:191, Bergane 106:191, Berge N 105:100, Bergene N 106:188, *Bergi N 105:100, Bergsbol 106:50, 75, Bergsugga N 105:101, -beuf/-bo Fr 106:8, Bico S 106:15 f., Bico Agullón S 106:16, Bico do Cabo S 106:15 f., Bicos S 106:16, Birjevahne 106:177, -bjerg D 105:183, Bjerga N, Bjerger Herred, Bjerrum D 106:188, Bjudyby 106:157, Bjurum 105:31, Bjärlöv 106:34, Björnarbo 106:46, 50, Björnbo 106:50, Björnen F 105:102; 106:84, Björsbo 106:50, 76, Blackshaw Beck E 106:11, Blomhaug N 105:99, Blåkulla 106:97, Blåsaren 105:92, Bo 105:75, -bo 106:44, 76, -boda 105:40, Bodarna 106:77, Bodha 106:76, -bodha 106:43 ff., Bodkarlgränden 106:77, Bodo Fr 106:13, Bodtrakten 106:77, -bol 106:43 ff., Bollen N 105:96, -bolstad 105:75, Bondebo 106:50, Bondeville, Boos Fr 106:13, -bordh 106:43, 45 f., Borgh Gårdenn, Borregården 105:18 f., Borstbol 106:45, 50, Borup 106:155, 172, *Bossabodha 106:50, Botarbo 106:46, 50, Botna N 106:188, Botnur Fär 105:142, bradd 106:115, Bragdebo 106:50, Bragen N 105:94, 97; 106:95, Bredden 106:109 ff., 116 f., -bredden 106:113 f., Breddens arbetsområde 106:110, 112, Brene, Brenäs 105:176, Brig Eu 105:168, *Brigōna Eu 105:168, *Broddabodha, Broddbo 106:51, Brottö 105:88, Brunnsbo, Brusbo 106:51, Bruse- N 106:146 f., Brusebol 106:76, Brusen 105:92, Bråboda 106:51, brädd 106:115 f., Bräddegården, Bräddhagen 106:116, Brädden 106:110 f., 115 ff., -brädden 106:114 ff., Bröd 106:39, Brödslev D 106:39, Brödåkra 106:39, Brønnes N 105:94, Brötåkra 106:39, Buddbo, Buddboda, Buddbol 106:51, Buhunden N 106:90, Bukkahola N 106:83, Bukkane N 106:93, Burlöv 106:34, Buskbrädden 106:115 f., Buttle 105:153, -by 105:74, -by E 106:8 f., Bygdeå 106:155, 171, Båden hans Lars N 105:96, Bådstad N 105:99, Bårøyna N 105:94, Båsen N 105:96, bäck 106:10, Bännebo 106:49, Bärtbo 106:47, 50, Bøskjenane N 105:96.

Caldbeck E, Caldebec Fr 106:11, Cam E 105:168, Cantiño S 106:15, Cape of good Hope Af 106:97, Castro de Beca S 106:24, Chelmer E, Chemnitz T 105:168, Clarbec, Crabec Fr 106:11, cric S 106:28, cri(c)que E 106:8, cri(c)que Fr 106:8, 25.

dal E 106:9, Fr 106:9, S 106:28, Dalá Fär 105:142, Dalby Beck E 106:11, de Galtie, de Giltarump E 106:84, Den blåe N 105:96, Den dumme N 105:98, Den firkanta N 105:97, Den gråe, Den gule N 105:96, Den kilte, Den klobne, Den kløyvde N 105:97, Den kvide N 105:96, 98, Den kvide presten N 105:96, Den pigete N 105:97, Den raude N 105:96, Den runde N 105:97, Den sjure N 105:98, Den skakke N 105:97, Den svarte N 105:96, 98, *Didriksbodha 106:51, Diesenbach T 105:169, Dillne, Dillö 105:57, Disakällan 105:28 f., Disebo 106:47, Djupbredden 106:114, Doneviga N 105:94, Dummen N 105:98, Dronningestolen D 105:137, *Drængesbodha, Drängsbo 106:51 f., Drävle 105:153, Dudenbach T 105:167, Dynbergskilen N 105:104, Dynekilen 105:104, Dynekilen N 105:104, Dynnevig N 105:94, Dyraskjeret N 105:100, 102, Dørdi N 105:96, 104, Døsa N 105:97, Döörte 106:177.

Eidskjeret, Eista, Eisten N 105:104, Eistene N 105:103, Eldsberga 105:41, 43, Eljansbo 106:58, Erikas 106:179, Erlandbo 106:71, 76, Ermundbo 106:72, Eystur á Grømma Fär 105:141.

*Fabbabodha, *Faggabodha 106:52, Fakse N 105:99, Fakse(n) N 105:95, Faksen N 105:99, Falan, Falköping 105:21, Fallbradden 106:115, Falsterbo 106:44, Fasenbo, Fastbo 106:52, Fastbol 106:45, 52, Fastebo, Fastparbo 106:52, Faxaflói I 105:99, Feldsee T 105:167, Fettjebrädden 106:115 f., *Filpusbodha, *Filpusbol 106:52, Finnbo 106:53, Finnestorp 105:22, Finnkjerringa N 106:97, Finnveden 106:157, *Finvidhabodha 106:53, 76, Finør 105:87, Fjälrov 106:39, Flenningen N 105:97, Fleskaryggen N 105:101, 103; 106:88 f., Flo- N 105:93, Foldøyoksa N 106:89, Folkebo 106:53, Frasan F 105:92, Frebbo 106:53, Friden E 105:23, Friel 106:166, Friggeråker 105:15 f., 20 ff., 33, 164, Friggiäroue 105:23, Frisör Shila 105:123, Fryle 106:166, Frövi 105:74, 77, Fuglingen N 105:93, 96 ff., Fuglingskjeret N 105:93, Furirsgatan 105:118, Fyglingen N 105:98, Fylja N 105:101, Fånö 105:87, Færder N 105:166, Färmanbo 106:73, Föl 106:195.

Galhammar 105:56, Gallis N 106:194, Galt E 106:84, Galt N 106:86 ff., 98, Galtane N 105:101; 106:86, Galtaryggen N 105:101; 106:88, Galtastakk E 106:84, Galtasteinen N 106:88, Galtan 105:102; 106:84, Galtan F 105:102; 106:84, Galtan N 105:100 f.; 106:83 ff., Galtan og suggene N 106:87, Galtholmen, *Galti N 106:87 f., Galtie Rock E 106:84, Galtaskjeret N 106:86 ff., Galtvågen N 106:87, Gamsebo 106:53, Gardshundane N 106:90, Gedbecke E 106:11, Geida N 105:101, Geita N 106:83 f., 93 ff., Geitaskjerhunden N 106:90, Generalsgatan 105:118, *Gerikabol 106:53, Gilja N 106:188, Gillberga 105:74, Giltuna 106:191, Gisselbo 106:73, Gisselbol 106:53, Gjökinne Fär 106:143, Gjöringane N 105:98, Glabo, *Gladha 105:153, Glatt T 105:167, GLG-Center 106:110, Glyvrrar Fär 105:141, Godthåp Grö 106:97, Gottbol 106:55, Gregersboda 106:53, *Greggabodha 106:54, Grellsbo 106:53, 34, Griggebo 106:54, Grimsarbo 106:46, 54, Grimsby N 105:104, Grisarna 106:84, Grisaryggen N 105:101; 106:84, 88, Grisen 105:102; 106:84, Grisen N 105:102, gróf 105:141, Grundbredden 106:114, Gryda N 105:95, Grynningen N 105:97, Grythem 105:32, Grømme, Grømme Fär 105:141, Grønnerød N 106:163, Gubbo, Gubboda 106:54, Gudhem 105:15 ff.; 106:156, Gudme D 105:15, 31 ff., Gudsjö 105:33, Gudum N 105:33, *Gudakr N 105:33, *Guð(h)eimr N 105:33 f., *Guðrann N 105:33, Gulbo 106:53, Gulllesbo 106:54, Gullklumpen N 105:96, Gunbo 106:54, Gundbo 106:55, 73, *Gunnabol 106:55, Gunnarsbo 106:45, 47, 54 f., 75, Gunnarsbol 106:55, 75, Gunnulen N 105:170, Gusland N 105:172, Guslund N 105:171 f., Gustebo 106:55, Gustensbo 106:54, Gutnal thing 105:153, *Gydhabol 106:55, Gylliken N 106:163, Gyllinge 105:8, Gylta N 106:86, 95, Gårdstånga 106:36, Gåvastbo 106:54, Gällbo 106:55, Gärdhem 105:30, Gästbo 106:55, Gösslunda 105:172, Göteve 105:22.

Habbalsbo 106:56, Habboen N 105:100, 102; 106:84, 92, *Hafr N 105:100, 102; 106:92, Hafrsfjord N 105:102; 106:92, Hagebyhöga 105:7, Hajom 105:30, *Hakonabordh 106:45, 56, Halabja 105:127 f., Halgreip Fär 106:143, Hallsbo 106:73, Halvarsnoren 106:167, Halörsbredden 106:114, Harðgreipa, Harðgreipir, Harðgreipur Fär 106:143 f., Harlösa 106:36, Harsbo 106:45, 56, Hassla 105:77, Hastelsbo 106:56, Hatten N 105:96; 106:94, Haver N 105:100, 102, Havrahesten

N 105:100, Havren N 106:83, Hedbradden 106:115, Hedemora 105:154, Heiðarnar Fär 105:141 f., -heim 105:51, Hej 106:155, Hekla I 105:143, Helgøyhunden N 105:102; 106:90, Hellen N 106:86, *Hellu N 105:100, Helsingfors universitets metrostation F 105:141, heltn Fär 105:141, -hem 105:15, 21, 29 ff., 51, 65, Hemmanbo 106:57 f., Hemmingsbo 106:58, Hemmingsbol 106:45, 58, Hemse 105:153, Hengsbach T 105:169, Hermansbo 106:56, Hermansbol 106:56, 34, Herøyhunden N 106:90, Hesten N 105:100 f.; 106:83 f., 91 f., Hestholmen N 106:83, Hidle N 105:100, Hindersbo, *Hinzabodha 106:56, Hirzbach T 105:169, Hjelmungen N 106:163, Hjerteråsmära N 105:171, Hjortshög 105:185, Hobda N 105:100, Hocksbo 106:56, Hodne N 106:93, Hofva siö 106:156 f., Hoggjene N 105:97, Holbæk D 105:135, Holmbo 106:57, Holmen, Norra, Södra 105:7, 10 ff., *Holmstensbodha 106:57, Holmäng 105:18, Holvarbo 106:57, Honnsviga N 106:93, Horn 106:156, Horn N 106:93, Hossmo 105:71 ff., Hov 105:75, 77, hov 105:27, Hovda N 105:100, Hovet 105:27 f., Hua N 105:96, Hulteglän 105:153, Humra- N 105:93, Hundane N 106:90, Hunden N 106:90, Hunn N 105:171, Hurra N 105:97, *Husa 105:71 ff., husa 106:191, Husaby 105:71, Husbol 106:45, 57, Husby 105:71, Huseby 105:71, 74 ff., 80, Huseby N 106:165, Hyvringen N 105:101, Håcksby 106:56, Håkansbo 106:56, 76, Håkantorps 105:16, Hållingsbo 106:57, Hånger 105:16, Hånstensbo 106:57, Hårteigen N 106:172 f., Håstein N 105:99, Hälle 105:51 ff.; 106:156, Hällemmen 105:51, Hällne 105:54 ff.; 106:156, Händel(n) 105:58, Händelö, Händelöp 105:58 f., *hændil 105:58, 65; 106:156, Hændla 105:55, 58, 65, hændla 105:54 f., Händlegölarna, Händlegölen, Lilla, Stora 105:59, Hannebjörke 105:58 f., Hästen F 105:102; 106:84, Høgsbo 106:58, Högssöcken 105:43.

Igelsbo 105:41; 106:58, 77, Igelsred, Igelsta 105:41, Igelstad 105:42, Igelstorp 105:41, (i) Gjökkjum Fär 106:143, Il Molino 105:119, Ilsbo 105:39 ff.; 106:156, Ilstorp 105:41, 43, Imundbo 106:59, Infra 106:110, InfraCity 106:109 ff., Infra City 106:110 ff., -ing 105:7 f., *Ingabodha 106:58, Ingarsbo 106:59, Ingbo 106:58, -inge 105:7 f., -inge D 106:136, *Ingebiornabodha 106:59, Ingedal N 105:172, *Ingefridhabordh 106:45, 47, Ingessbo, *Ingevaldsbodha 106:59, *Ingr, *Ingrardalr N 105:172, Ingstarbo 106:46, 59, *Ingvarsbyle 106:59, İsa N 105:171, Istermyrträsk litt. 106:155.

Jaksland N 106:194, Jelsahunden N 106:90, Jenans gatukök 105:126, Jennerhus D 106:178, Jeppo F 106:122, Jerlev D 105:86, *Joarsbodha 106:59, Jobsbo 106:58, Jökin Fär 106:143, Jomala F 106:121, Jomfruland N 106:96 f., Jordansbo 106:59, Josefs kyrka 105:119, Jugansbo 106:59, Jumsta 106:170, Jungfrun 106:97, Junsele 105:45, Jurva F 106:122, Juvansbo 106:59, 75, Jäsbö 106:58, Järkebo 106:53, Järlebo 106:60, 76 f., Jättene 105:15, 21, 31, Jävre 105:45, Jönsa 106:179.

Kajgård D 106:178, Kajsaniemi metrostation F 105:141, Kaland F 106:121, Kallboda 106:60, Kalven N 105:101, Kapp det gode håp Af 106:15, Karbo 106:60, 76, Karboda 106:60, Karinbo, Karinbol 106:47, Karlaby 105:22, *Karlsbodha, *Karlsbol 106:60, Kassane N 105:96, Katla I 105:143, Kattafjellet N 106:96, Kattapina N 105:95 f., Kattaraua N 105:101; 106:84, Kattegat Eu 105:136, Kerlingará I 105:142 f., Kerstinbo 106:47, Kesebro 106:157, Kessmansbo 106:73, Kettlebeck, Kirk Beck E 106:11, Kista, Kjelen, Kjerka N 105:96, Kjerringa N 105:104 f., Kjerringa, Litla, Stora, Kjerringraua N 105:104, -kjusa 105:75, Kjøkøya N 105:170, Klasbo 106:60, Klaven N 105:95, Klemensboda, Klementsbo 106:60, Klemma N 105:95, Knarraren 105:92, Knega N 105:96 f., Kniebach T 105:169, Kniven N 105:92 f., 95, 97; 106:94, Knogane N 105:95; 106:94, Knutsbol 106:45, 61, *Kofrabol 106:61, Kolbo 106:60, 76 f., Kolebo 106:48, Konga härad 105:154, Korbo 106:61, Korpralsgatan 105:118, Kørmt N 105:91, Kraapohke 106:177, Kringla N 105:96, Krogsbol 106:45, 61, Kroksbo 106:61, Krossen N 106:85, Kråge N 105:99, Kubba N 105:96, Kulans bilverkstad 105:119, Kullarbo, Kullbol 106:45, 61, Kunta, Kunte N 105:104, Kuntegrunnen, Kunteskjeret N 105:103, Kupmannen N 105:96; 106:94, Kvennahöll I 105:142, Kverna N 105:92, 94 f.; 106:95, Kvernholmen N 105:94, Kvissle 105:56, Kymmendö 105:88, Kyrkdrollet 105:53, Kyrkjetangen N 106:85, Kåbo 106:60, Kågarbol 106:45, 61, Kålbo 106:60, 76, Kårbo 106:45, 60, Kårestad 105:154, Kåbbarbo 106:61, Kåbbo 106:61, 76, Kåbboda 106:61, Kågra 105:164, *Kælabodha, *Kællabodha 106:61, Källbo 106:61, 76, Kåring- 105:104, Kårling- F 105:104, Kåtsbo 106:61, Kölvatörp 105:18.

Labbo 106:61 f., Labole 106:45, 62, Ladråa N 105:104, Ladubo, Lagbo, Lagboda 106:62, Lagunda 105:166, La Londe Fr 106:26, Lamholmen N 106:83, Landego(de) N 106:87, 96 f., Landsneshunden N 106:90, Lannaskede 105:154, Larsbo 106:62, *Laurensbodha 106:45, 62, Lavadoiro do Beque S 106:22, Le Bebec Fr 106:25, Le Bec Fr 106:11 f., Le Becbécquet Fr 106:12, 25, Le Bec-Hellouin Fr 106:12, 14, Le Beco Fr 106:13 f., Le Bec-Thomas Fr 106:12, Le Bequet Fr 106:11, Le Bodo Fr 106:13, Leiasteinen N 105:93, Lemböte, Lemland F 106:121, Les Bequets Fr 106:14, Les Londes, Le Torp, Le Torpt, Le Tôt Fr 106:26, -lev 105:86, 88, -lev D 106:136, Liderna 105:12, Lidherne 105:153, Lidhult 106:171 f., Liksjoe, Likssjuo 106:177, Limmat Sch 105:167, Ljungan 105:91, Lockarbo 106:46, Lockelsbo 106:62, Lodimanos S 106:27, londe E 106:9, Fr 106:9, Lordemanos S 106:27, Lordemão Por 106:27, Loshult, Losryth 105:154, Lund 105:53, lund S 106:28, -lund 105:26 f., Lundeberg D 105:31, Lund(en) 105:78, Lunden 105:26 f., Lunden, Lilla, Stora 105:27, -lunden 105:27, Lungre 105:56, Lunnagården 105:27, Lunne 105:53, Lyngbusken N 105:96, Lyngtua N 105:96; 106:96, Lyptingen N 105:96, Lyren N 105:101, Lågbo, Lågbol 106:62, Långhundraleden 105:158, Långliden 105:12, Lägerbobygd, Lägerbobygden, Lägerbo vad 105:160, Lägerbovada 106:156, Lägerbovade 105:160; 106:156, Lægherbovadh 105:160, Länsmansbredden 106:113, Lögdeå, Lögdö 106:155, 171, -löv 106 34, Løyndagrunnen N 105:93.

Malaren 105:92, mar E 106:8, Fr 106:8, Marafu N 105:101, Marafud N 106:84, Mararåa N 105:101, Marby 106:154, 171, Mariebo 106:48, Mariebol 106:45, 48, Marieby 106:154, 171, Mariefred 106:169, Marjebo 106:48, Markusbo 106:62, *Markusbordh 106:45, 62, *Massabodha, Mickelsbo 106:63, Midtfjora N 105:93, *Mikaelsbodha 106:63, Milanokolonin 105:119, Mo 105:56, Moussas orient 105:123 f., Moxboda 106:63, Mula N 105:100; 106:84, Múlin Fär 106:96, munni Fär 105:141, Murum 105:30, Myklaby 106:171, Måle D 105:135, Mållösa litt. 106:155, Mångelbo 106:47 f., 75, Mångsbo 106:62, 76, Mårdsbo, Mårtensbo 106:62, Mårtsbo 106:62, 73, Måxbo 106:63, Mårren 105:102; 106:84, Märreryggen 105:102; 106:84, Möcklagård 105:75, Möjbro 105:164.

Naudøyna N 106:86, Nergiz 105:125 f., Nerøyhundane N 106:90, Nickbo 106:63, Nisslingen 105:171, Nivlingane N 105:97 f., nör 105:143, Noras sax 105:123, Nordanåsbo 106:73, Nordhunden N 106:90, Nordsøen Eu 105:136, *Norðrvegr N 105:143, Noreg N 105:143; 106:146, Noregr N 105:143, Nór(v)egr N 105:143, **nur i uika** 106:154, Nybo D 105:135, Nästen 105:153 f.

O Beco S 106:14, 16, 19, O Beco de Abaixo, O Beco de Arriba, O Beco do Medio S 106:15, O Beco do Río S 106:22, O Beco Pequeno S 106:15, O Beque S 106:14, 16, 19, O Bico, O Bico da Revolta, O Bico do Castro, O Cabo de Bicos S 106:16, Odda N 105:100, Oddegård D 105:135, Odensbacken 105:24, Odensjö 105:77, Odens kulle 105:22, 25, Odens kyældu 105:17 f., 24, Odens källa 105:24 f., 33, Odenslanda 105:77, Odensmarken, Odenstorp 105:24, Odensvi 105:77, Odensängarna 105:25, Ofeliasteinen N 106:85, Offerbo 106:47, 75 f., Oghnaroos 105:91, Ogn, *Ógn, Ogna, Ognøy N 105:91, Oksa N 105:100 f.; 106:89, Oksabåsen N 105:96, Oksafoden N 105:101; 106:84, 89, Oksen N 105:101; 106:83 f., 89, 94, O Lavadoiro do Beque S 106:15, Olleskjeret N 105:93, Olvbo 106:57, Omnskråna N 105:96, Ondz Rör, Onsrör 105:24, O Rabeco S 106:16 f., Orvenbo 106:64, Os Becos S 106:19, Os Bicos S 106:16, Os Herbales do Beco S 106:15, Oske N 105:96, 100, Os Peibeques S 106:16, 18 f., Os Sobecos S 106:16, O Xabeco, O Xaveco S 106:16 f., Oxen 105:102; 106:84.

Padda N 105:101, Pattane N 105:103 f., Peago S 106:18, Pedersöre F 106:120, *Pedhersbodha 106:64, 73, Peibeques S 106:16, Peitorto S 106:18, Pellebol 106:65, Penadobico S 106:16, Persbo, *Persbol 106:64, Petbo, Pettbol 106:65, Piago S 106:18, pico S 106:16, Picota S 106:24, Pina N 105:96, Ponte do Beco S 106:22, Porthunden N 105:100 f.; 106:84, 90, Porthundfjellet N 105:101; 106:90, Prekestolen N 105:96, Purka N 106:86, 88, Purkene N 106:88, Pålbo, Pålso, Pålso-boda 106:64.

Rabec Fr 106:17, Rabekk N 106:17, Raggboda 106:65, 74, Ragnarbo 106:48, 75, *Ragnhildabodha 106:48, *Ragnvaldsbol 106:65, *Ragunar, *Ragunō 105:154, Ragvaldsbo 106:65, Rag-

valdsbol 106:45, 65, Raisbeck E 106:17, Ralbo, Randersbo, Randesbo 106:65 f., Rangelbol 106:48, Rasbo 106:73, Raua N 105:104, Ravastbo 106:65, 75, Raybeck, Ray Bridge, Raygill Moss E 106:17, Reibet N 105:96, Reklingsholm N 106:164, Resaraua N 105:104, Revingen N 105:97, Rhein Eu 105:168, Ribben, Ribbungen N 105:98, Rickebo 106:66, Rikka N 105:97, Rilstруп D 105:135, Ringelbo, Ringsboda 106:66, 74, Ringsjön 105:154, Ringsted D 105:135, Rinkaby 105:73, 75, 81, Río de Beco S 106:19, 22, Risbidskjeret N 105:102 f.; 106:84, 92, Risbidskjersgrun-nane N 106:92, Rissbergskjeret N 105:103; 106:92, Rissnes N 106:92, Roden 105:152, 157 f.; 106:155 f., 159 f., Rodhen 106:160, Rodhrin 105:157, Roör 106:159, Romstarbo 106:46, 67, 76, Rongvershola N 105:102; 106:92 f., Rootsi 105:157, Roslagen 105:152, 157 f., **rop** 105:152, 157 f., -ruð N 106:77, Ruisseau des Rabèques Fr 106:13, Rumpa N 105:104, Rumpán 105:169, Ru-navík Fär 105:142, Rundbo 106:66, Rungeln 105:153, Rungsted, Rungsted Kyst D 105:135, Run-tuna 105:153, Runustenen 105:17 f., Ruotsi 105:157, Rute 105:153, Ruten N 106:83, Ruvelbo 106:66, Ryttnästaregatan 105:118, Råbäck 106:17, Rånane N 106:88, Rønne å 105:154, Rön-ningsberg 105:56, Rönö hundare 105:153.

Saale T 105:168, Safa butik, Safas Butik 105:124 f., Sagån 106:157, Sal 106:190, sal 106:189 f., Sala 106:190, Salby D 105:135, Saleby 105:23, Sallov 106:187 f., *Salmundabodha 106:67, Saltangará Fär 105:142, Saltstud N 105:102; 106:89, Sanda 106:191, Sandane N 106:188, Sandarne 106:191, Sanne 105:56, Schlamme, Schwale T 105:168, Seffrabol 106:67, Segerbo 106:48, Seggbo 106:67, Selvåg N 105:99, Senga N 105:96, Senoren 106:164, Serkland N 106:194, -setr N 106:77, Sevallbo 106:73, SFM 105:120 f., Sibbersbo 106:73, Sibbo, *Siggabodha, Sigbo 106:67, *Sighvastabodha, Sillbo, Sillebo, *Silvastabo 106:68, Sinnern, Sinnerstad 105:74, Sint Jans Dijk Ne 106:105, Siskeburen 106:167, Sisselbo, Sisselboda 106:47, Sixbo 106:73, 76, Sjulsbo 106:73, Sjuren N 105:98, Skagern 105:164, Skagerrak Eu 105:136, Skallebo 106:68, Skams Hallaklippe, Skams klippa 105:26, Skarvaskjeret N 105:99, Skarven N 105:96, *Skapö 105:164, Skepphusa 106:191, SKF 105:118, Skia N 105:96, Skidaren N 105:94 f., 97; 106:95, Skidknog N 105:95, Skinnerøy N 106:164, Skinsgrunnen N 105:96, Skirpenbeck E 106:25, Skjenane N 105:96 f., Skjenastonga N 105:96, Skjeret N 105:99; 106:86 ff., Skjev-lingen N 105:95 ff.; 106:87, 94, Skodahola, Skodaholet N 105:94, Skoholmen N 105:93, Sko-makaren N 106:97, Skomakarens 106:179, Skrabene N 105:95, 97, Skramsbol 105:176, Skrä-marn F 105:92, Skvalpan F 105:92, Skvettan N 105:95, 97, Skvättan F 105:92, Skyttarane N 105:94 f., 97, Skyttaren N 105:94 f., 97; 106:95, Skåga N 105:96, Skålvikbrädden 106:115 f., Skå-rahunden N 106:90, Skäggebo, Skäggebol, Skäggebolet, Skäggered, Skäggesta, Skäggestad 106:68 f., Skälby 106:45, 68, Skåsa 106:191, Slarka N 105:95, 97, Smalamarka N 106:83, Smedby 105:73, Smederyd 105:75, Smedsgården 105:75 f., Smellane N 105:94 f., Smellen N 105:94 f.; 106:95, Smellet N 105:94, Smiodden N 105:96, Smørboen N, Smørnøs Fär, Smørstakk, Smørsund N 106:96, Snapp, Snipp, Snorum 106:155, Snusdåsen N 105:96; 106:94, Sobecos, Sobequ S 106:16, Sodan 106:172, Sogn N 106:164, Sogneuxen N 106:89, Sókn N 106:157, Soldatesvig(ane) N 106:87, Somaliska moskén 105:120, Son 106:84, Sonbo 106:69, Sonfjället 106:154, 172, Sonnebo 106:69, 76, Sperten(bach) T 105:169, Sprette N 105:92 ff., Spretten N 105:95 ff.; 106:94, Springaren N 105:92 ff.; 106:94, Sprötta N 105:95 ff.; 106:94, -sta(d) 105:86, 88; 106:190, -stadhir 105:163 f., -staðir 105:163 f.; 106:190, Staffansbo 106:69, Stallmästaregatan 105:118, Stampa N 105:95, 97, stav 106:155, 172, Stikkaren N 105:95, 97; 106:94, Stoblane N 106:94, Stodhmärr 106:195, Stolen N 105:96, Storbarbo 106:69, Storskje-ret N 106:87, 97, Stovelivda N 105:96, Strippen N 105:96, Strålaus N 105:96, Styrsö 105:88 f., Ståbelen, Little N 105:104, Ståblane N 105:96, Sua N 106:88, Sugga N 105:100 ff.; 106:83 ff., Suggan 106:84, Suggen N 105:101; 106:85 f., Surtsey I 106:144, Sutla N 105:94, 97, Sutleviga N 105:94, Svalbredden 106:113, Svalöv 106:34, Svartaskjeret N 105:92, Svensboda, *Svens-bodha 106:69, Svenska kullagerfabriken 105:118, Sveriges Förenade Muslimer 105:120 f., *Swihön, *Swihön 105:164, Svinholmen N 106:83, Svinryggen 105:102; 106:84, Svinøya N 106:87, 97, Svärtesbredden 106:114, Sya 105:164, Syllöda F 106:121, Sähem 105:32, Sär(e)sta(d) 105:87, Särslöv, Särstad 105:86 f., Särso 105:87 ff.; 106:156, Særsør 105:87, Sä-tuna 105:16, 29 ff., *Sævastabodha, Sævastbo 106:68, Sævastebo 106:68, 76, Sævattbo 106:68, Södel N 105:96; 106:94, Södertörn 105:164, Sørhunden N 106:90, Sösdala 106:157.

Tampen N 105:96, Tanum 105:30; 106:37, Tara- N 105:93, Tasakyrkja, Tasatona N 106:92, Tassen N 105:101; 106:92 f., Tegnaby 105:75, 81, Terne- N 105:93, The Golt E 106:84, -thorpe E 106:8 f., Thorsåker 105:77, -thuit/-tuit Fr 106:5, 9, -thwaite E 106:9, Tierp 105:164, 190, Til 106:169, -ting E, Fr 106:9, -ting S 106:28, Tinglavsgård, Tinglavs Mølle D 105:135, Tingshögen 105:21, Tingvastbo 106:69, Tiundalands Rodh 105:157, Tiveden 105:190, Tjelman N 105:96, Tjulakjerringa N 105:105, Tjock F 106:122, Tobbo, Tobo 106:70, Tolbo 106:69, Tolboda 106:45, 69, Tolfta 105:176, Tommesboda 106:69, Tomsarbo 106:46, 69, 76, Torbjörntorp 105:16, Torga N 105:96, Torgauten N 105:170, Torkelsbo 106:70, -torp 105:16 f., 21, -torp/-tour Fr 106:8 f., Torsburgen 106:162, Torsjö 105:77, Torskebo 106:70, 75, Torslunda 105:26, Torstenboda 106:70, Torsås, Östra 105:77, Tose N 105:171, -tot E 106:8, -tot Fr 106:25, Tovhulta 105:176, Trafikplats Bredden 106:110, Tristeinviga N 106:87, Tron N 106:83, Tronden N 106:86 ff., 95, Trosa 105:164, Trundboda 106:70, Träleborg, Träleborgs klef 105:29, Trälen N 105:96, Trönsocknen 105:43, Trösten 106:154 f., 172, -tuit Fr 106:9, Tun 105:30, -tun 105:29; 106:156, Tuna 105:30, -tuna 105:21, 29 ff.; 106:156, 189, 191, Tunheim N 105:30, Tunhem 105:15, 29 ff., Tunhem, Västra 105:30, Tunhem, Östra 105:29 f., Tusculum 106:155, 172, Tvøstlutar Fär 106:96, Tybred-den 106:113 f., Tyckbo 106:70, Tystrup D 105:135, Tängesbo 106:70, Tängsöda F 106:121, Töle 106:157.

-þorp, -þveit N 106:77.

Ubblixbo 106:63 f., Ubmeje 106:166, 177, Ugglum 105:15; 31, Ugjesteby N 106:163, Ugri-La-Brek litt. 106:155, Uksen N 106:89, *Ulfsbodha 106:70, Ullandhaug N 106:146, Ullstorp 105:16, Ulvedsbo 106:56, Ulvkisbo 106:73, Ulvsbo 106:70, 73, 76, Ulvsboda 106:70, Under Lunden 105:26 f., Underskjeret N 105:93, Uppi i Botni Fär 105:142, Uppsala 105:29 f., Uppsala öd 105:18, Uti brädden 106:116, Uttersboda 106:64.

vadhi 106:156, Waharna T 105:167, Valdemarsvik N 105:170, Valtorp 105:16, Wanne T 105:167, Vappa 105:164, Varaskjera N 105:93, Veggene N 105:96, Weidsee T 105:167, Weser T 105:168, Vestasteinen N 106:85, Vibbleboda 106:45, 70 f., Vibo 106:71, Viby D 105:135, -vic E, Fr 106:8, Vierdiget D 106:101 ff., Viga N 106:188, Vigelsbo 106:71, Vik N 106:164, Vikahunden N 105:102; 106:90, Vikhunden N 106:90, Wikilsboda 106:71, Villberga 105:164, Villeboane N 105:93 f., Vilunda 105:26 f., -vin 105:15, 21, 52, Vinland Am 106:130, Visbo, Vissbo 106:57, Vitsbol 106:45, 57, Vivastbo 106:71, Vogga N 105:96, Vollmersbach T 105:169, Vortene N 105:103, Vrå D 105:135, Våga, Vågane N 106:188, Våtängen, Wätängerne 105:11, Väringsö 105:88 f., Västerås 105:74 f.

Åberg 105:56, Åbo F 106:122, Åbrädden 106:115, Åddebo 106:70, Ådland N 106:35, Ågersta 105:164, Åkatorp 105:17, -åker 105:21 f., Åland F 106:121, Ålö 105:87, Ånebo 106:49, Årabrod, Årasmeden N 105:96, Årland N 106:35, Åsaka 105:164, Åsan 105:56, Åshem 105:33, Åsmundbo 106:45, 49, Åven N 106:164 f.

Älboda 106:70, 75, Ället 105:21, Ängsboda 106:59, Ärligbo 106:48, Ärlinghundra 106:35, *Ær-mundabodha 106:72, -ærni(r) 105:88, Åспенbo 106:72.

ö 105:9 f., 12 f., Øksa N 105:96, Ölfusárósar I 106:189, Ölsbo 106:72, Ölsboda 106:70, 75, Ön 105:87, Önbo, Öndbo, Öndebo 106:72, Öninge 105:7 ff.; 106:156, Öninge, Nedre, Övre 105:7, Önsbo 106:72, ör 105:87, Örsbo, Östanbo, Östensbo, *Østensbodha 106:72, Österås 105:74 f.